IHS

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

73.5.11.

73
C
11

73
C
26

Galli homo affectibus

Digitized by Google

NAZIONALE
VITT. EMANUELE
12
16 D
11

Digitized by Google

HOMO AFFLICTVS
& iacens;
IN QVEM

ASTRA, ELEMENTA, METEORA,

IMPRESSIONESQVE METEOROLOGICÆ; QVALES SVNT: AER corruptus, Aquæ ſubterraneæ, &c. quin etiam ipſiuſmet proprij corporis humores vitiati, Conſpitant, mugiunt, ſæuiunt, funeſtamque important

Bib. Jac. [illegible] Coll. Rom. S. J.

PESTEM.

Diuino præuio auxilio, atque gratiâ, ſubleuatur, venenumq; Peſtis atrociſſimum præcauetur; curatur, eradicatur, variaq; eius ſymptomata reſecantur;

PER

ANDREAM GALLVM, TRIdentinum, Inuictiſſimi Rom. Imper. FERDINANDI, P. M. Sereniſſimorumq; Archiducum Auſtriæ Archiatrum ac Conſiliarium.

Cum Indicibus, tum remediorum, tum variarum rerum notabilium.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

M. DC. VIII.

FRANCOFVRTI, Impenſis Egenolphi Emmelij. 5

HVMANISSIMIS AC PRVDENTISSIMIS, VIRTVTE EXIMIA, doctrina egregia, candoreque ingenuo præſtantibus viris,

DN. PETRO ET DN. NICOLAO RVLANDT,

Fratribus, Francofurti ad Mœnum ciuibus primariis, Dominis & amicis ſuis ſumma animi obſeruantia colendis.

PETRVS VFFENBACH REIP. Francofurtanæ Medicus ordinarius Τὸ ὑγιαίνειν.

ETsi, *Humaniſſimi ac prudentiſſimi viri, Domini & amici colendi, non dubitem, multos fore, qui in hoc me reprehenſuri ſint, quod non niſi in aliorum enucleandis ſcriptis laborem, ſicque ſemel cocta recoquam: tantum tamen illorum tum fremitus, tum obliquos intuitus non curo, vt ab hoc ſtudio me abſtrahi patiar, nec ſane, quomodo opellam meam qualemcunque denegare illis, qui eam veluti à me extorquent indies, honeſte poſſim, video. Et ſi vllius vel transferendi, vel recoquendi, nouaque veſte induendi cau-*

ſam vnquam habui, huius mehercule habeo pluſquam vberrimam: de peſte *enim, ceu de corporis humani hoſte infenſiſſimo, tractat; cuius, vt & aliorum morborũ vi & incredibili ſæuitia, hoc ipſo proximè præterlapſo anno, mille ſexcentos viginti vnum ex noſtratium (tum iuniorum, tum ætate prouectorum, & vtriuſque ſexus) numero amiſimus: nec deſtitiſſet iugulator adhuc, ni multorum precibus Iehouà exoratus omnipotenti brachio ipſum retraxiſſet. Quantam enim ſtragem edere, quotque breui admodum temporis ſpatiolo orco committere, plaga illa* Dei Opt. Max. permiſſu *poſſit, non ex hoc ſaltem tractatu conſtat, verum experti ſunt etiam Iſraelitæ in deſerto aliquoties; expertus eſt etiam Regius propheta Dauid,* (Lib. 2. Reg. cap. 24.) *& experti itidem Romani multis vicibus, vt quantum ſaltem ex T. Liuio conſtat, paulò ante obitum bellicoſiſſimi Regis Tulli Hoſtilii, & poſtmodum ſub conſulibus, Annis, ab vrbe condita, 291. 301. 319. quæ peſtilentia totum triennium durauit; Item, annis 322. 357. 371. 390. 392. 426. 443. 450. 543. &c. Sed quid multis; nonne* (Decad. 3. li. 5.) *ex eodem grauiſſimo authore Liuio videmus, & quotidiana experientia vnumquemque plus ſatis docet,* peſtilentiam eſſe commune malum, quod nulli Regioni, nec cuiq; mortalium parcat, ſed in omnes graſſetur? *licet in hos magis, quam in illos, pro loci videlicet ſalubritate & vniuiuſque diſpoſitione.*

Nam

Nam vt à Locris & Crotone incipiam, peſtilentiam nunquam ibidem eſſe viſam, nec vllum terræmotum perceptum, à Plinio annotatum inuenimus: vnde ortum, quod Crotoniatarum locus longè ſaluberrimus olim fuerit iudicatus. Lib. 2. cap. 96. Strabo libro Geographiæ, 6.

Item, Venetiis ea pars vrbis, quæ ad D. Nicolai phanum eſt, peſtilentiæ minus obnoxia dicitur, magisq́ longæuos homines producere. Egnatius lib. 8. exempl. c. 4.

Scotia quin etiam & peſtilentiâ & ab omni pene febrium acutarum genere olim libera fuit; poſtquam vero omiſſa patrum parſimonia in omnem ingluuiem ſunt delapſi, ſeſe cunctorum morborum iniuriæ obnoxios fecerunt. H. Boeth. lib. 9.

Et tandem Moſchouiæ cœlum adeo ſalubre eſt, vt ibi vltra Tanais fontes, præſertim Septentrionem ac etiam Orientem magnâ ex parte verſus, nulla peſtis vnquam ſæuierit; habent tamen inteſtinorum, & capitis, omniumq́ membrorum, morbum quendam, peſti haud diſſimilem, qui à noſtratibus febris calida ſiue acuta; *eorum vero idiomate* Ognyouua, *quaſi* ignitus, *dicitur,* quod homines *velut ignis* calefacit. *Et hac de paucis illis Regionibus, quæ ob ſingularem aëris Clementiam huic malo minùs ſunt & fuêre obnoxia, dicta ſufficiant. Videamus modò, quanta crudelitate & quam inexorabili tyrannide, quocunque locorum venerit, modò hunc, modò illum, nullo habito vel dignitatis vel officii reſpectu, inuadat.* Guaguinus in deſcriptione Moſchouiæ.

):(3 *In*

Plutarchus in Pericle.

In graui illa peſtilentia, quæ bello Peloponneſiaco orta fuit Athenis, amiſit PERICLES *vtrumque filium,* XANTHIPPVM *ac* PARALVM *& amicos ferè omnes, vna cum vxore, tandem & ipſum peſtis corripuit, non perinde tamen, vt cæteros, acris & acuta, ſed quæ lento morbo, diuturnoq́; & ſæpius alternante, corpus eius ſenſim conficeret, & vim obtunderet mentis.*

Cuſpinianus.

M. ANTONIVS *philoſophus & Imp. Opt.* 18. *anno imperii ſui &* 60. *vitæ, diem vltimum clauſit apud Bendobonam ex peſtilentia, ſexta die, quam ægrotaſſet, in Germania.*

Peſtis anno 388. *L. Genutio Auentinenſi & Q. Seruilio Ahala Coſſ. Cn. Manlius Capitolinus imperioſus Dictator creatus figendi claui gratia, anno poſtquam M. Curtius in hiatum cum equo deſiliit, illuſtres viri plerique defuncti, & inter eos* M. FVRIVS CAMILLVS; *cuius mors, etſi grandis natu periit, acerba tamen fuit ciuitati.*

Sextus Aurelius.

HOSTILIANVS PERPENNA *paulò poſt aſſumptum imperium eodem periit fato.*

Sext. Aurel.

FL. CLAVDIVS *Imp. fortiſſimus & feliciſſimus finito bello Gothico, cum grauiſſimus vndique morbus ex continuis ſtragibus inualeſceret, eo dicitur quoque morbo conſumptus interiiſſe, cum duobus tantum annis regnaſſet.*

Volater. lib. 23. Anthrop.

Eodem fere tempore CONSTANTINVS *Monomachus Imperator vna cum coniuge Zoe peſtilentia interiit.*

Captiu

Captis Hieroſolymis rex creatus GODOFREDVS *Bullionenſis peſtilentiâ, in ſequenti anno ortâ, qui fuit ſalutis* 1100. 15. *Cal. Auguſti obiit, magno ſui apud Chriſtianos deſiderio, & ſanctâ etiam apud hoſtes memoriâ.* Æmilius lib. 5.

Tertio bello ſacro Hieroſolymitano, anno 1192. FRIDERICVS *Dux Sueuiæ, cum maiori parte Germani exercitus, in Syria peſtilentiâ periit.* Sigonius lib. 15. regni Italici.

FRIDERICO I. *in Italiâ Victorem Pontificem contra Alexandrum* III. *defendente, cum Reinaldus Colonienſis, & Chriſtianus Moguntinus Archiepiſcopi ſuis copiis Romam oppugnarent, nouem millia Romanorum cæſa feruntur. Ex cadauerum putredine ſæuiſſima peſtilentia exercitum inuaſit, &* EPISCOPOS, *Colonienſem, qui author mali fuerat, Spirenſem, Ratiſbonenſem, Pragenſem, Verdunenſem ac Leodienſem: tum Duces,* FRIDERICVM *Sueuiæ Ducem, Conradi Rom. Regis filium,* WELPHONEM *iuniorem, cum multis Comitibus ac Baronibus, abſumpſit.* Vrſpergenſis, Cuſpinianus, Crantzius lib. 6. Saxon. cap. 24. Sigon. lib. 14. regni Italici.

HENRICVS VI. *Imp. Neapolin obſidebat contra Tancredum; ex aëris intemperie exercitum inuaſit lues dira, quâ ſublatus eſt* PHILIPPVS *Colonienſis Archiepiſcopus, &* OTHO *Dux Bohemiæ, (in quibus erat robur exercitus) multi præterea nobiles & vulgus militum ſine numero. Imperator ipſe morbo vexatus* Crantzius lib. 7. Saxon. cap. 1.

Dubrauius lib. 14. *deplorato in Germaniam rediit.* Item CONRADVS, *Bohemorum Rex, Othonis patruelis, cum domi principatum vix primoribus labiis degustaſſet.*

Blondius lib. 7. dec 2. *Dum Ptolomais obſidetur à Chriſtianis,* SYBILLA *Regina Hieroſolymorum, Balduini IV. Soror, Guidonis Luſignani vxor, cum quatuor liberis ex Guidone ſuſceptis, in caſtris peſte periit.*

Vrſpergenſis, Otho Friſingenſis lib 7. cap. 17. 18 19. & 20. Auentinus lib. 6. LOTHARIVS *Imp. ex Italiâ, victo Rogerio Siculo, reuertens, Tridenti,* vt Crantzius vult, *peſte correptus in viliſſimo quodam tuguriolo, in ſylua, animam reddidit, poſtquam rerum ſummæ annis præfuiſſet tredecim. Anno Chriſti* 1138. *in autumno.*

Dubrauius *Eodem morbo* MNATHA, *Bohemorum Rex, interiit.*

Crantzius lib. 12. Vandal. c. 6. BARBARA *Sigiſmundi Imp. vidua, ſcelerata fœmina, in domicilio hæreticorum ex peſte apud Gracium defuncta, à ſacerdotibus Huſſitis Pragæ Regum tumulis condita fuit, dignior porcorum ſterquilinio.*

Æn. Syl. c. 46. hiſt. Bohem. Dubrauius lib. 26. IOANNES *Ziſcha inuictus ille Bohemorum Huſſitarum Dux, apud Caſtellum* Priſcouiam, *dum ad Sigiſmundum Imperatorem pacis cauſa proficiſceretur, peſte correptus expirauit.*

Æn. Syl. c. 71. hiſt. Bohem. LADISLAVS *Bohemiæ & Vngariæ Rex XVIII. annos natus, cum Pragæ Magdalenam,*

Caroli Francorum Regis filiam, cum qua nuptias celebraret, expectaret, peſtilentia correptus, 36. horarum ſpatio, poſtquam ægrotare cœperat, interiit; licet Medici de exhibito veneno ſuſpicarentur.

ALPHONSVS XI. *Hiſpaniæ Rex, rerum potitus annis circiter quadraginta, peſtis contagia obiit, in obſidione Caſtri de Gilbenar, eo die Veneris, quo Dominicæ Paſſionis memoriam recolimus.* Ritius Neapolitanus, lib. 3. Regum Hiſpan.

Et, vt in vnam ſummam rem contraham huius ipſius atrociſsimi Anthropophagi telis miſere occubuerunt HIPPOLITVS *Medices Cardinalis.* OPPIANVS *Poëta, qui de piſcibus ſcripſit, dum Româ in Siciliam patriam reuerteretur, anno ætatis trigeſimo.* IO. ANDREAS I. C. *nobilis, anno poſt natum Chriſtum* 1348. *Bononiæ.*

DOMITIVS *Calderinus, patria Veronenſis, vir ingenio clariſsimus, cum, annos viginti natus, eſſet Secretarius Apoſtolicus factus.* HERMOLAVS *Barbarus.*

Ioan. OEcolampadius Vinſpergenſis Cheruſcus, Baſilienſis Eccleſiæ Epiſcopus.

IOAN. SCHLEIDANVS, *qui res, in Imperio & Eccleſia Germanica ſub Carolo V. geſtas, deſcripſit.* Argentinæ An. 1556.

CONRADVS GESNERVS *Tigurinus Medicus, Germanorum Plinius, & innumeri*

alii, quos ſingulos recenſere nimis foret longum, & vt mihi impoſsibile, ita vobis procul dubio & lectu & auditu iniucundum, nouit quiſque ſuos, quos in huiuſmodi funeſtiſsimis prælijs amiſit.

Quapropter (vt ad rem tandem redeam) comparaueram mihi anno nuperrime elapſo authores aliquot, qui de contagio tunc temporis in noſtra hac patria circumuagante tractarent. eoſque legi, relegi, nec tamen inter illos, quotquot erant, quemquam offendi, qui ad palatum meum magis eſſet, tamq; apte arrideret, quam hic ipſe ANDREAS GALLVS *patria Tridentinus, inuictißimi Rom. Imperatoris &c. felicis memoriæ,* FERDINANDI, *Phyſicus & Conſiliarius; ac Sereniſsimi Archiducis Auſtriæ, &c.* FERDINANDI, *Archiater; in cuius ſane decantandis laudibus nihil omnino inſumam, cum per ſe maior & excellentior longe ſit, quam vt à me euehi vltro poßit. Rem enim, quam deſcribendam ſuſcepit, miro ordine pertractat, definitionem, ſi quam apud vllum alium videritis, commodißimam tradit, cauſas, ſigna & ſymptomata maiora perpulchre exhibet, Et in curatione tandem non modo non parcus, vt multi eſſe ſolent, ſed adeo copioſus, vt & pauperibus & ditioribus, tanquam ex theſauro nunquam deficiente, vberrime porrigat, quo ſibi quiſque mederi poßit.*

Dum itaque viderem, exemplaria non modo eſſe rara, ſed etiam à quam plurimis deſiderari,

facere

facere non potui, quin ab omnibus mendis emuncta commodiori forma recudenda traderem; Vobis, quorum, ceu ſanitati ſumme ſtudentium, patrocinio vti placuit, non minùs fore grata, quàm Medicinæ cultoribus fructuoſa indubitate ſperans. Hiſce viri Humaniſſimi & Prudentiſſimi Valete, meamq́ue hanc erga vos promptitudinem approbate. Francofurti ad Mœnum: 10. Calendar. April. Anno M. D C V I.

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM EARVM SCILICET RERVM, QVÆ in hoc volumine continentur.

FASCICVLI primi.

Caput I. continet Exordium. pag. 1.
De Peſtis cauſa triplici conſideratione. 5
De dignotione ex aſtris, & cauſa, ex Sole aſcendente aeris aſſueta mutationis. 11
De aſſueta mutatione aeris ambientis, deſcendente Sole. 13
De aere æquinoctiali. ibid.
De aſſueta aeris ambientis mutatione ex Luna. 14
De aſſueta aeris mutatione ex Syderibus. 15
De aſſueta aeris mutatione ex Syderum quorundam coitu. 16
De aſſueta aeris mutatione ex Syderibus octaua ſphera. 17
De aſſueta aeris mutatione in eodem die. 18
De aſſuetis aeris mutationibus, ex quatuor anni temporibus contingentibus, & de Aſtris in quatuor tempora annum diuidentibus 19
De Vere & eius aeris ſtatu 20
De Autumno & eius aeris ſtatu. 23
De Æſtate & eius aeris ſtatu. 26
De Hyeme & eius aeris ſtatu. 27
De aſſuetis aeris mutationibus ex Ventis. 29
De aſſueta aeris mutatione ex Ventis meridionalibus. 31.
De aſſueta aeris mutatione ex Ventis Septentrionalibus. 32
De aſſueta aeris mutatione ex Ventis Orientalibus. 33
De aſſueta aeris mutatione ex Ventis Occidentalibus. 34.
De aſſueta aeris mutatione ex regionibus. 36

De

De aſſueta mutatione aeris ex regione Æquinoctiali. 37. 37
De aſſueta aeris mutatione ex regione Septentrionali ibid.
De aſſueta aeris mutatione ex regione Auſtrali. 38
De aſſueta aeris mutatione ex locorum altitudine, & profunditate. 40
De aſſueta aeris mutatione ex loco ſublimi. ibi.
De aſſueta aeris mutatione ex planitie. 41
De aſſueta aeris mutatione ex montibus. 42
De aſſueta aeris mutatione ex mari. 43
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione cauſis dignotione & præſagiatione. 48
De inaſſueta aeris mutatione qualitatis cauſa ex ſyderibus. 49
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex anni temporis conuariatione. 50
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex Veris inconſtantia. 51
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex Æſtatis inconſtantia. 53
De inaſſueta aeris mutatione ex Autumni inconſtantia 57.
De inaſſueta aeris mutatione ex Hyemis inconſtantia. 59
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex inconſtantia anni ſicci. 64
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex inconſtantia anni pluuioſi humidi. ibid.
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex inconſtantia anni pluuioſi Auſtrini. 65
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex anni inconſtantia calidi & humidi. 67.
De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex Ventis. 68

FASCICVLI ſecundi.

DE aeris conuariatione & putredine. 71
De putredine quam conſiderant medici. 74
De ſpeciebus putredinis. ibid.
De cauſis putredinis. 76
De corruptione violenta. 82
De elementorum non ſimplicium generatione, & corruptione, & eorum ſubſtantia ſquallore, quibus peſtis quandoque ortum habet. 85

De eius aquei ſubterranei ortu ex aere. 98
De ortu aquei ſubterranei ex mari. 99
De aquei ſubterranei ortu ex fluminibus. ibid.
De aquei ſubterranei ortu ex halitibus. 100
De aere elemento. 103
De nubibus. 122
De ventis. 123
Venti ſi ab inquinatis exhalationibus ortum habuerint, aeris ſubſtantiam inficiunt. 124
De tonitruo, & coruſcatione, & fulgore. 126
De meteorologicis impreſsionibus. 128
De cometis. 133
De terramotu. 135
De ſonis ſiue mugitibus in aere, & terramotu. 137
De ignibus in aere ex terramotu. 138
De ruinis & hauſtu ex terra motu. 139
De reiteratione in hora vna terramotus. 141
De ſpeciebus terra motus, ibid.
De praſagitione futuri terramotus. 142
De regionibus, in quibus peſtis non graſſatur. 146
De aere ambiente, qui facile peſte corripi conſueuit 148

FASCICVLI tertij.

De praeparatione corporũ ad peſtem. 150
De corporibus obnoxiis ad peſtem concipiendam per accidens. 160
Ex rerum indigentia. 161
Ex aſtris. 162
Ex cœli intemperie. 163
De obnoxiis corporibus ex gulæ vortice. 167
Quomodo corporum vitiati humores peſtem quandoq; efficiant 169
De corporibus minus aptis ad concipiendam peſtem. 174
Auguria futuræ peſtis, ex meteorologicis impreſſionibus 175.
De lampadibus nocturnis prope terram 180
De pluuiis meteorologicis horrendis. 182
De horrendis ſtrepitus aeris generibus. 183
De querulis nocturnis vocib. ex aeris vitio peſtem futuram praſagientibus. 185
De imaginibus, quæ ſolent apparere praſagientibus peſtem. 189

Augu-

Auguria futuræ peſtis ex vitio terra. 192
Auguria futura peſtis ex vitio aqua. 200

FASCICVLI quarti.

De quidditate peſtis. 207
De peripneumonia peſtifera cum ſputo ſanguinis. 211
De cauſa huius peſtis. 214
De cauſis febris in hac peripneumonia peſtifera. 215
De cauſis difficultatis anhelitus in hac peripneumonia. 216
De cauſis tuſſis. ibid.
De præſagio futuræ criſis in hac peripneumonia. 219
An peſtis suboriri poßit ex cauſa frigida. 221
De cauſis febris peſtis, & hectica & ephemera peſtilentialium. ibid.
An peſtis ſit febris. 222
De dignotione febris peſtis. 245.
De dignotione peſtis, ex vrina, peſtilentem affectum indicante. 247
De dignotione peſtis, per ea, quæ per aluum excernuntur. 248
De dignotione peſtis ex ſudore. 249
De dignotione ex pulicaribus maculis cutem commaculantibus. ibid.
De dignotione peſtis ex abſceßibus. 250
De dignotione peſtis ex pulſu. 251.
De dignotione peſtis ex febris caloris qualitate. 253
De dignotione febris peſtis ex ſymptomatibus membrorum principalium. 254
Ex capitis ſymptomatib. 255
Ex præcordiorum ſymptomatibus. 257
Ex ventriculi ſymptomatibus. 258
Ex iecinoris ſymptomatibus. 256.
Ex lienis ſymptomatibus. ib.
Dignotio membrorum affectorum. 261
De iecinore affecto. ibid.
De præcordiorum affectu. 262
De cerebro affecto. ib.
De præſagio peſte affecti morituri. 263
De præſagientibus peſte affectis ſalutem. 264

FASCICVLI quinti.

De prouidentia, ne quis peſte corripiatur. 270
Methodi præſeruatiua. 271
De ſyrupis. 303

FASCIS

DE PESTE,

PERIPLEVMONIA PESTILENTIALI CVM

ſputo ſanguinis, febre peſtilentiali, ac de quibuſdam Symptomatibus, in quinque faſciculos digeſtus.

Authore

ANDREA GALLO Tridentino.

FASCICVLI PRIMI CAP. I.

VVLGARIVM morborum genera, quibus vna & eadem tempeſtate mortales quamplurimi quandoq; corripi ſolent, à veteribus tria enumerantur: quorum ſi quis ex eis pernicio- *Vulgarium morborum tria genera.*

Google

ſus fuerit, eum peſtem appellant; ſin vero eorum, qui mitior extiterit, ac quodam anni tempore in aliqua exuberans inoleſcat regione, hunc epidemium dicunt: Tertium vero genus, quod multis commune in regione ſuperuenit, endemium quaſi patrium, aut vernaculum ferunt eſſe morbum. Quorum varietate diſſimilibus affectibus animalia
Epidemij. quandoque ægre afficiuntur. Nam Epidemius eius acuto & repentino, indifferenteq; affectu cuicunque patriæ commune, vitiata aeris qualitate, tum putridis inquinamentis apta habentes corpora, tum ex contagio rapiens inuadit, qualis lepra, elephantiaſis, morbus coſtalis, ileon, dyſenteria, albaras, phthiſis, ſcabies, morbilli, variolæ, carbunculi cum febre, glandulæ.
Endemij. Endemius autem vni duntaxat patriæ, aquæ, & locorum humidorum ratione, non acutos, ſed diuturnos morbos, & proprios paulatim efficit, quemadmodum Ægyptiis elephantiaſis, Atticis podagra, in agro Tridentino pleureſis, Romanis ſemitertiana, in valle Camonica Bocium, &c. Quamuis hi morbi etiam in aliis regionibus ſuboriantur, in iſtis tum frequentiores ſunt omnibus communes, vel ob loci naturam communes, vel ob aquam, vel aerem, vel viuendi conſuetudinem.
Peſtis. Peſtis vero inaſſueta, ac inquinati aeris, vel qua-

qualitate vel ſubſtantia, tanquam lues communis vitæ principiis inimica, vno tempore paſſim in viuentium corpora graſſans, ſeu bellua cæca, vaga, inexorabilis, ſine lege furens, ſua vi venenata quoſcunque obuios rapiens, nullo nobilitatis plebisve diſcrimine. Nobiliſſimas vrbes permeans, deuaſtans, easque exhauriens, regionesque potentiſſimas, prouincias, & regna ſubuertens, terræque fruges, germina, ac arborum fructus, animantia tandem cuncta trepido metu fatigans inficit, depaſcit, auertit, exitialiter diſſoluit, necat, exercitus præliantis inſtar ſtrages horribiles facit, ſed præliis decertantes in interitum voluntarium ruunt, aliquo autem peſtis genere conflictari contra voluntatem, dolorum cruciatu pereunt. Non admirandum ergo erit, ſi viri prudentes omnes (cum morbus iſte tam exitialis ſit) illa perterreantur. Si quis anxius ſibi timeat, ſi alios conterat metus, ſi in ſæuam omnis clementia pietasque transferantur impietatem, cum præſertim natura ipſa, vt eos, quos genuerimus, amemus, deſtituere impellimur, & cum nihil dulcius, nihil charius hominum generi à natura datum ſit, quam ſui cuique liberi, magnam nempe vim, magnam neceſſitatem, magnamque poſſidet religionem paternus,

maternusque in liberos ſanguis. Nam quotidiana quidem experientia indies inſinuat, quam beſtiæ pro ſuo partu ita propugnant, vt vulnera recipiant, quam nullos impetus, nullos caſus reformident, cum in foueam pullum ſuum elephantorum mater venatorum inſidiis incidiſſe perſpicit, ne minimam quidem moram interponit, nec eius curſum vlla ad pullum conſequendum ſegnitia tardat, quin vehementi dolore affecta, quanto maximo poteſt incitato incurſu in delapſum filium præceps agitur, amboque eodem caſu morte occumbunt, ille materno pondere preſſus conteritur, illa præcipitata caput diffringit, prius animam amittunt, quam ſuos catulos deſerant. Pariter cum naturâ etiam parentes liberi habeant chariſſimos, cum ab iis vita, patrimonium, libertas illis tradita ſint, tunc tamen citra ſanguinis & amoris vires, parentes liberos, liberique parentes, tuncque mariti vxores, maritosque vxores, tunc fratres ſorores, ſororesque fratres, ac ſi inter eos mortales graſſarentur inimicitiæ, ne tam miſerabili & nefando contagio labefiant, ſeſe mutuo deſerunt.

Cap. II.

De peſtis cauſæ triplici conſideratione.

TRipliciter conſideratur peſtis cauſa, in genere, an ortum habeat ab ipſo fatali numine indignata prouidentia diuina, an ex corporibus cœleſtibus, an à curſis inferioribus. Cæterum cum indignata prouidentia diuina dirum illud peſtis genus in mortales paſſim graſſetur, tunc nullus ſtellarum cœtus, aut nullus ſyderum affectus minans, nullaque cauſa inferior eſt conſocia: ſed diuino duntaxat fatali numine mortales hilares, iucundi, nullo morbo correpti inter domeſticas, aut forenſes actiones, aut publica negotia, breui ſpacio, aut ſubito in inſtanti, aut ſine lotii aut arteriarum certa cognitione, in templis, in viis publicis, officiis, ex inſperato pereunt, ac eo inſuper magis, cùm tunc nec vlla medica ſcientia illis opem præſtare poteſt, nec ex fuga ſalus tuta. Affectus nempe iş mirabilis & admirandus merito appellari poteſt, cum ab intellectu humano eius cauſa percipi minime poſſit, cum diuina ſit. Vnde Ariſtoteles *primo de partibus animalium, capite primo*, inquit, *Quod partem æternam, & perinde nobilem, ac diuinam, minus quam humanam contemplari poſſumus.* Vbi etiam Galenus *in primo prognoſticorum : Non enim ſimpliciter,*

quæcunq; cauſas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, ſed vbi duntaxat admirabilia habentur. Et *in primo de vulgaribus morbis* ſcribit: *Et vero etiam ad deos referunt de curatione peſtis conſulentes*: cui ſententiæ ſubſcribunt Zoar. *primo Teſir.* Auic.11.*metaph.* Cæterum Empedocles admonet, litem eſſe cauſæ peſtilentiæ. Alii quidem fata; alii, quod terra non ſufficeret multiplicationi animantium, niſi graſſarentur peſtilentiæ.

Cauſa ex corporibus cœleſtibus.

Alii, quia cœlum quandoque deuiat à proprio curſu; alii planetæ. Quamuis omnia in incerta ratione, & in naturæ maieſtate abdita ſint, tamen huius tam diri mali cognitionis fores ex alto nobis aperuit Deus, cum humano generi ex Prophetico ſpiritu huiuſmodi diræ peſtis cauſa lucidius reuelata ſit, & eam hanc eſſe, teſtati ſunt Prophetæ, cum ſcilicet præpotens Deus in tranſgreſſores ſæuire vlciſcique voluerit, eos gladio, fame vexabit, peſte indiſcriminatim conſumet ac deſtruet: ſcelera itaque mortalium, ac nefanda eorum crimina huius tam læiferæ diuini numinis peſtis, quæ nullo alio modo cognoſci poteſt, erunt in cauſa. Nam quemadmodum ſcribit Diuus Paulus, ipſis non eſt viſum Deum cognitum cognoſcere, præque oculis eum habere. Ita viciſſim paſſus eſt Deus ſuis tenebris obcæcatos homines in mentem reprobam

bam obire, id quouſque, vt eiuſmodi viris indigna patrarent flagitia, quamquam & *alias* omni genere operti, ſcortatione, auaritia, verſutia, vndique contaminati liuore, cæde, contentione, dolo, malitia, malis præditi moribus. In quibus ſuſurrones, obtrectatores, numinis oſores, feroces, ſuperbi, faſtuoſi, ſcelerum inuentores. Parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ. Incompoſiti, vacantes omni pietatis affectu, neſcii fœderis, inuidi, immiſericordes degunt, hi cum Deum eſſe ſciant, eundemque ſumme iuſtum eſſe non neſciant, neceſſe eſt huiuſmodi eos patrantes flagitia, hac dira, & repentina, & peſtifera morte dignos eſſe. Quare exclamat Hieremias: *Perſequar eos gladio, & peſtilentia, & dabo eos in vexationem, vulnerabo, eosq; peſte conſumam.* Pliniusque *in lib. 2. cap. 5.* admonet, pœnas maleficiis aliquando ſeras occupato Deo in tanta mole nunquam irritas eſſe. Quamobrem cum in primordio huius ſeculi præpotens Deus, æternum in hoc ſeculo nequicquam eſſet, hanc arduam, ratam, & inexorabilem ſanxit legem, qua hoc diſſimili legis naturæ ordine, ſcilicet ex ætatis curſu, ſubſtantiæ fluore, ex potionis eſusque excrementorum prouentu ad interitum cuncta animalia tendere compellerentur, & cum illis hæc ne- *Aeris neceſſitas.*

ceſſario haudquaquam accedant, his vnum aliud magis certum, quod illis perpetuo vti connatum, adhæreret, ab eis ſeparari minime poſſet, adiunxit ambientem ſcilicet aerem, cum ſit ſpiritus vitalis, cuncta permeans entia, cum omnium cœleſtium influxus in ſe concipiat, aliiſque cum elementis, tum miſtis ſingulis communicet, non minus etiam rerum omnium, cum naturalium, tum artificialium quorumcunque ſpecies in ſe ſuſcipiat, & retineat, illaſque ſecum ferens, corporaque cunctorum animalium per cutanea ſpiramenta ingrediens, tam in ſomno, quam in vigilia illis variorum mirabilium ſomniorum, præſagiorum, & auſpiciorum materiam imprimens præbeat, liget, moneat, omnia impleat, omnibus conſiſtentiam, vitam, mortemque exhibeat. Vitæ quidem, vt tunc fomes ſit, cum immenſe frigida (habita ad natiuam ſpiritus vitalis calidam intemperiem comparatione) ſpiritus calorem aeris inſpirati qualitas, cum aeris ſubſtantia animantia non egeant, temperat, æquat, ac euentilat, qui ſpiritus calor, cum in corde & arteriarum anguſtiis meatibusve coarctatur, calidior euadit, & feruet, ac æſtuat. Quemadmodum in fornacibus coactus calor augetur, ob eius, quoad iuſtitiam, temperamentum, in corpore

vero

vero nihil ſpiritu, ipſoque corde calidius eſt; in incendium ergo, quod vti ex igne in fornace coacto contingit, ſpiritum inſpiratus aer verti prohibet, & illi æquam exhibet temperiem. Ita ſpiritus humida corporalis ſubſtantia non abſumitur, quemadmodum aer ignitus ſe ipſum, ac flamma ſe ipſam conſumit. Ita aer inſpiratus, & diaſtolæ impulſus ſpiritum impellit ceu ventus nubem, ac ſicuti nubi vẽtus immiſcetur, poſtquam longam moram cũ ſpiritu aer traxerit, & mixtus fuerit, ac ſimilis in corde ſpiritui effectus extiterit, refrigerii in primis iuuamen illud amittit, cum iſto ſpiritus amplius haud indigeat, neceſſum tunc eſt, vt nouus, qui in alterando ſpiritum illius vices ſuppeditaret, aer inſpiretur: Expedit tunc, vt iam prior aer vti in refrigerando inutilis exeat, & frigido aeri ſuper excedenti locum cedat, interim, dum exit, in eius reſpiratione ob aeris vaporem comitem ſpiritũ mũdificet, quoniam expiratio, & ſyſtolæ pulſus reuerti faciant illud, quod ei de fumeo vapore (cùm aer expellitur) concoctrix facultas tribuit. Aer nempe fumens ad ſpiritum ſic ſe habet, quemadmodum exuperans ad corpus humor, ſpiritui porro noxius eſſet, ſi ſecum maneret, ipſum enim ſupercalefaceret, ac conturbaret, atque ab ipſo per vacuitatem tolleret, quemadmodum cæteri exu-

perantes humores,niſi ex corpore educantur lędunt, obruunt, inficiunt: ambiens is ergo aer pro conſeruanda ita animantium vita ex ſancita naturæ lege conſtitutus fuit.

Cæterum ex rato poſtmodum mortalium vitio indignata prouidentia diuina pro conſeruatione hac non duntaxat vitę, verum etiam pro inducenda inde mortalibus morte facultatem aeri conceſſit: Qua ambiens nos aer tunc animantia occidit, cum diuerſimode conuarietur, mutetur, & polluatur, id eſt, cum mutetur aſſueta mutatione, tunc morbis, qui ſunt comites prauæ victus rationis, animantia occidit: cũ vero mutetur in aſſueta mutatione, vel intemperie, interimit animantia morbis illis epidemialibus tunc ſi febre huiuſmodi laborant, confligantur, ſoporantur, angoribus afficiuntur, horroribus perfunduntur, dorſi dolore capiuntur, nõ eſuriunt, nõ multum delirant, non valde ſitiunt, vox vitiatur, quandoq; ſopore vigilante detinentur, verũtamen nonnulli quandoq; vigilia cum dolore capitis vexantur, quandoq; multa, q̃ cruda, & tenuia ſunt, excernũt, quãdoq; vrinas multas, & tenues reddunt, quandoq; ſudant, vitã, & ſpiritũ longius, quam cæteri ducũt. quãdoque nares pauco ſanguine ſtillant, nullus abſceſſus decretorius fit, incerto ordine moriũtur, forte tamen circa dies decretorios, quandoq;

doq; non diſſimilia phreneticis accidunt. Eriſypelas, cum humor putridus in viſceribus ſe non recondat, ſed erumpat è corpore, qualis ſacer ignis, carbũculi, lippitudines, palpebrarum ficus, ita ad interitum tendunt animantia. Inſuper cum aeris coinquinetur vel ſubſtantia, vel qualitas, tunc ſuboritur peſtis, quę cuncta fere animantia ſua vi venenata occidit quemadmodum lucidius in ſequenti oratione declarabitur. Itaque, vt hæc omnia apertiꝰ intelligantur. Ex ordine erit, de aſſueta aeris qualitatis mutatione, & ex quib. fiat, dicendũ.

Cap. III.

De aſſueta aëris mutatione, & inprimis de dignotione ex aſtris, & cauſſa ex ſole aſcendente.

Aſſueta ergo mutatione aeris qualitas cõuariatur, cum aeri ex aſtris, & anni temporibus, ventis, regionibus locorum altitudine, profunditate, montibus, mari, nemoribus, fontibus, fluuiis, lacubus, paludibus, vaporibus aſſuetæ huiuſmodi accedant viciſſitudines, quibus aer, vel calidus, quandoq; frigidus, interdũ humidus, interdum ſiccus fit.

In primis cum pluribus, ac diuerſis ſyderibus corpus cœleſte mobile, ac contrarietatis immune, vti quoddam & ſuperiorum, & inferiorum ligamentum diuina ſollicitudo excoluit, illiq; non formæ ratione, ſed virtutis actione, tum ét eorũ motu, ac lumine poteſtates,

tes, ac diſſimiles attribuit qualitates. Vnde cum ſuper noſtrum hemiſphærium eius circulari motu ſolem, planetas, aſtra obducit, quæ eorum præſentia ambientem calidum, abſentia frigidum efficiunt, quandoquidem tota rerum ſenſibilium qualitas caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem ſuſcipere materia obnoxia fit. Idq; cum ſol mundi totius animus, mens, & oculus ſit principale naturæ regimen, ac numen, dator vitæ rebus lucẽ miniſtret, vices tẽporũ, animumq; ſemper renaſcentẽ ex naturæ vſu temperet, in cãcri tropico in maxima ceu ſuper noſtrum hemiſphęriũ altitudine, ſi diu moretur, ſine manifeſto aſcenſu, vel deſcenſu terram è regione ſibi oppoſitam ſeu aſtans calefacit. Radius tũc eius, cum perpendicularis, vel ei proximus vti caſus axis ſimilis rectæ lineæ columnæ pyramidalis, quę à lato incipit, & in acutum, ceu ignis flamma, tendit, veluti linea recta à ſolis centro, ad id, quod in ſolo ei oppoſitum eſt, protenditur, ac in ſemetipſum in angulũ valde acutum reflectens flagrantiorem aerem reddit eo tunc magis ſole à primo cancri gradu ad aliquem Zodiaci minoris declinationis punctum deſcendẽte, quam à puncto ipſo ſimilis ad primum cancri gradum declinationis aſcendente, quemadmodum à primo cãcri gradu ſole vſque ad primum Leonis gradũ de-

deſcendente,quam ipſo à primo geminorum puncto,vſq; ad cancri punctum aſcendente, magis aer æſtuat,quoniam propinquitatis ad rectum radiorũ aſpectum perſeuerantia magis,quã non perſeuerantis recti aſpectus impreſſio aerem ambientem feruere operatur.

Cap. IV.

De aſſueta mutatione aëris ambientis deſcendente ſole.

CÆterum cum ad Capricorni Tropicum verſus noſtrum Hemiſphærium ſol tendit ab oppoſitione,& capitum noſtrorum directo aſpectu valde elõgatur,terram radii tũc et ſuperficialiter radiant,ac vti diſperſi, & in ſe,vel prope ſe reflexi,& à perpendiculari ſecundum obtuſos angulos fracti,ad calefaciẽdum aerem impotentes fiunt. Quare noſtri Hemiſphærii circumfuſa aura ſecundum angulorum diuerſitatem alget.

Cap. V.

De aëre æquinoctiali.

SVb ęquinoctiali vero perpaucos dies è directo, perpendiculari aſpectu habitantiũ capitibus ſolares radii opponuntur à directo immo aſpectu cito elongatur. Nam prope libræ,& Arietis punctũ inæquali tẽpore,quaſi prope tropicos ſolis declinatio multo maior

fit,

ſit, ideo ſub ęquinoctiali habitantes in aere temperatiore degunt, ac binum ver, binamq; ęſtatem poſſident.

CAP. VI.

De aſſueta aëris mutatione ex Luna.

SVccurrit Luna, molle atque nocturnum ſydus, ſpiritus eſſe exiſtimatur, cum terras ſaturet, accedens corpora impleat, abſcedens inaniat, ſoluit humoré, trahit, nõ aufert, glaciem refundit, cuncta humifico ſpiritu laxat, quę modo creſcit, modo ſeneſcit, modo curuata in cornua, modo ęqua proportione diuiditur, modo ſinuatur in orbem maculoſa, eodemque ſubito pręnitens immenſa orbe pleno, ac repente, alias nulla, alias pernox, alias ſera, & parte diei ſolis lucem adiuuans, deficiens, & in defectu, tum conſpicua, nunc ad Aquilonem elata, nunc Auſtros deiecta, remorata in coitu ſolis biduo, ſol interuentu Lunę occultat̃, luna terrę obiectu vices reddit, maculatur terrę cũ humore raptis ſordibus, ita luna ſecundum menſem quatuor differentias in aeris mutatione operatur. Prim⁹ ſeptenarius à noui lunio, vſque ad ſeptimum diem ambientem aerem calidum, & humidũ veri ſimilem ſuppeditat. Secundus vero ſeptenarius, vſque ad plenilunium ambientem ęſta-

æſtati ſimilem efficit. Tertius ſeptenarius decreſcente luna Autumno ſimilem. Quartus, & vltimus hyemi.

Cap. VII.

De aſſueta aëris mutatione ex Syderibus.

COnuerſatio, & actiones naturæ, tam à Sole & à Luna, quam ab aliis Planetis reguntur, quæ à qualitatibus cognomina quædam ſortiuntur, non quaſi eas habeant, ſed quod efficiant eas, & ſuppeditent, ſed qualitates, quas habent nõ quidem in ſe tanquã formas accidentarias habent, ſed tanquam affectus, & virtutes in corpora compoſita. Itaque Saturnus pallidus, frigidus, & ſiccus eſt, aerẽ frigidum, congelatum, lętalemque diſponit.

Iupiter clarus, calidus, & humidus, temperatus, calidum, & humidum efficit aerẽ. Mars rubeus, calidus, & ſiccus, calidum & ſiccum aerem gignit, eius enim ardore, & nimio Saturni rigore interiectus ambobus ex vtroque temperatur Iupiter, & ſalutaris efficitur. Venus frigidum, & humidum efficit aerem: mẽſurate quidem Mercurius communicabilitatem, ac paſſibilitatem ens indifferens tribuit, varians, & eius planetę naturæ ſe inſinuans, cui coniungitur, ſuppeditat vim commiſcẽdi facultates, & qualitates admonendi.

Aries,

Aries, Taurus, Gemini, Veris aerem calidiorem & humidiorem efficiunt.

Cancer, Leo, Virgo, æſtatis aerem calidiorem, & ſicciorem conſtruunt.

Libra, Scorpius, Sagittarius, Autumni aerem frigidiorem, & ſicciorem diſponunt.

Capricornus, Aquarius, Piſces, Hyemis aerem frigidiorem, & humidiorem faciunt.

CAP. VIII.

De aſſueta aëris mutatione ex ſyderum quorundam coitu.

SI Iupiter & Sol conueniant, ac Mars & Venus coeant, & quæ in prima & ſecūda magnitudine exiſtunt, qualis Tauri Oculus, Canis auſtralis, & Leonis cor, & huiuſmodi aſtra Zodiaco proxima: hæc nempe aſtra ſi ſuper noſtro Hemiſphærio die conueniant, nec illis ſol propinquus ſit, ſuo enim motu aerē quoque calefaciūnt, eo tunc magis, ſi huic aſtrorum motui conuenientium, ſolis motus addatur. At ſi à Sole huiuſcemodi aſtra diſtent, nec aliquod aſtrum in die noſtrum aſcendat Hemiſphærium, Sol minus calefacit, ſic hyemis aer frigidior erit, ſic æſtatis minus æſtuabit, aerem inſuper aſtrorum, vel à Sole, vel à terra longa, aut breuis diſtantia coitusque conuariant.

Cap. IX.

De aſſueta aeris mutatione ex ſyderibus octava ſphera.

Insuper aeris ſtatus in omni menſe ex quorundam ſyderum ortu, & occaſu alteratur, cùm ſcilicet equus oriatur, aut cum æquinoctium vernum fit. Pleiades cum Sole oriuntur, & cum Sole occidunt, pridie maxima tunc circa aerem mutatio fit. Hyades cum mane, & veſpere apparent, aer valde alteratur, & cum mane occidunt: ſequenti die conuariatur. Lyra cum veſperi, & capra mane oritur, aer valde alteratur, quæ cum occultatur, nudius tertius eius diei aer mutatur. Solſtitia æſtiua, cum adſint, tribus diebus antea aer alterari ſolet. Cumq; canis oritur, aeri maxima turbatio euenit, aliquando & nudius tertius eius diei, tunc *feruēt maria fluctuāt in cellis vina, mouentur ſtagna*, Canes eo ſpacio maxime in rabiem aguntur: Cum lyra, & delphin occidunt, mutatur aer ad frigidum. Arcturus cum oritur, die ſequente aerem cōuariat, non fermè ſine procelloſa grandine emergit. Spica cum oritur, duobus diebus antea alteratur. Æquinoctium autumnale tribus diebus antea aerem maxime cōturbat. Coronę ortus aerem vehementer conuariat, virgiliarum ſydus inſtitor veſtis dicitur, quod menſe

Plin. lib. 2. cap. 40.

menſe Nouembri cum earum occaſus eſt, ex hoc ſydere coniecturā faciunt hyemis. Nam ſi nubilus fuerit earum occaſus, pluuioſam hyemem denuntiant. Ideoque negotiatorum ſtatim augent lucernarum præſentia, quibus tempore vtimur. Si vero ſereno tempore occiderint, hyemis aſperitas denuntiatur. Obſeruatum enim eſt à multis, ſi prima Decembris dies tempeſtuoſa fuerit ad dies xxxvij. aeris turbatio plerunq; perſeuerare ſolet. Si vero ſerena extiterit, per tot dies ſerenitatem fore ſignificat, noſtra ætate occidunt Pleiades matutino cum 27. gradu tauri, quod fit circiter 9. diem Nouembris. Aquilæ veſpere occaſus aerem poſt duos dies maxime conuariat. Malus nauis cum veſperi occidit, in aere turbationem valde gignit.

CAP. X.

De aſſueta aeris mutatione in eodem die.

SOLIS diſtantia, & propinquitas in die quolibet aerem conuariat. Matutini temporis aer veri ſimilis, calidus & humidus efficitur: Meridiei hora æſtati ſimilis fit: crepuſculi hora autumno aſſimilatur, veſpera hyemi, quin & noctis prima pars veri, media æſtati, & reliqua conſequenter.

Cap. XI.

De aſſueta aeris mutatione ex quatuor anni temporibus contingentibus, & de aſtris in quatuor tempora, annum diuidentibus.

Ex anni temporibus aeri ambienti, nec non aſſuetæ verſiones quædam eueniunt. Cum enim Stellæ Pleiades, ſiue Virgiliæ nuncupatæ ante tauri genua locatæ ab æquinoctio verno diſtantes, vnde quinquageſima die circa Idus Maias oriantur, earum ortu Veris finem abſoluunt, ac æſtati initium exhibent, poſt quod canis ortus operam, quæ eſt æſtatis pars ſecunda appellata, in quo atque inde poſt æquinoctium autumnale occidunt, quarum occaſu hyems exordium ſumit, quod eſt in Nouembris primordiis, ſcilicet cum ſol oritur, ipſæ ſtatim occumbunt. Inſuper cum in ſigno Bootæ poſt maioris vrſæ caudam Arcturus, ac canicula ferè poſt diem quinquageſimum diebus ferè duodecim ante Autumnale æquinoctiũ, Autumno initiũ præſtat, æquinoctium vero, quod hyemẽ claudit, Veris exordium erit. Ex his ergo ſyderũ ortibus, & occaſibus, tum ex ſolis motu proprio, tum eius longinquitate, ac propinquitate, & media diſtantia pro æquinoctiorũ, & ſolſtitiorũ ratione anni quatuor diſſimilia conſtituuntur tẽpora, q̃ diuerſimode ita aerẽ

conuariant. Nam ſolis longinquitas frigiditatis, & humiditatis: Propinquitas vero caliditatis, & ſiccitatis aeris eſt in cauſa, Mediæ autem diſtantia, medias inter has aeri attribuit qualitates.

CAP. XII.

De vere & eius aeris ſtatu.

NAM ver in primis exorditur, cum ex æquinoctii vernalis tempore, vti in vtriuſque ſcilicet hyemis, & æſtatis medium conficitur, ac in vtraque oppoſitione, neutrũ alteri illic præſtat, nec ſicco humidum, nec calido frigidum. Ver eſt quaſi ambarum æquilibrium oppoſitionum æqualitas, horarum omnium totius prope diei, ac noctis, atque nulla in illis fit magna immutatio, aut exuperantia, cuiuſmodi in autũno conſpicitur, cum veris tempore ſol inæqualitatis linea ſit, cuius longinquitas ab vtriſq; æqualis eſt polis, & ex hoc inter omnes temporum qualitates medium efficitur, in hoc non calorem (ſicuti hyeme contingit) frigus, neq; calor ſicuti æſtate frigus vincit, ita ſiccitatis, & humiditatis qualitas tunc æqualis eſt, ac non in eo, ſicuti in æſtate ſiccitas dominatur, neq; in hyeme humiditas ſuperexcedit, neque ceu æſtatis ſiccitatem autumnus, hyemis humiditatẽ conſeruat cum quodlibet calor exiccet, ſed

non quodlibet frigus humectat,immo in humectando ipſa frigiditate caliditas ſæpe valẽtior eſt,eo,maxime,cum euaporabilem,cuius vapores cum aere miſceat, quos digerere nequit,materiam reperiat, frigus vero condenſat,cõſtringit,niſi fuerit,quale eſt hyemis, intenſius, vnde quælibet veris caliditas ob ſolis propinquitatem ad directum aſpectum,quãlibet exuberantem hyemis humiditatem minuere ſufficit, ſed in æſtate aerem ſiccum nõ qualibet Autumnalis frigiditas humectare valet,in aere enim calido res humidæ ſuſpẽſæ citius deſiccantur, quam in aere frigido res ſiccæ ſuſpenſæ humectentur, ſuppoſito hoc tamen, quod æqualiter frigus, & calor ſint intenſi. Præterea aeri tam frigido, quàm calido humiditates vaporoſæ immixtæ in aere haudquaquam remanent, niſi reſolútarum loco, per emanationis viam, ceu aquæ fluminis aliæ ſubſtituantur. Sed aliquam emanationem ſiccitas ad hoc, quod in aere reſideat, minime requirit, cum ſola humiditatis vaporoſæ priuatio ſit, quæ vligines in aere, neque calido, neque frigido diu commorantur, cum tantæ, ac valentioris frigidæ facultatis, niſi ad nos æquiparatus aer ambiens nunquam exiſtat, quin ex eo, quod ſolis, & ſtellarum facultatis in eo ſe continet, aliquo ſemper modo digerat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum ergo emanatio deſinat, digeſtioque perduret, breui ſiccitas ſuboritur, quod ex pannis lotis conſtat, qui hybernali tempore in aere ſuſpenſi exiccantur. Veris inſuper tempore euaporatione maior efficitur digeſtio. Nam vernali tempore in terra calor abditus, per quam maxime diminutus eſt, qui hybernali tempore roboratus vapores coaceruabat, ideo à ſolis & ſtellarum vicinitate roborata paucam vaporationem inueniens, aeris ambientis concoctricis tunc facultas complete attenuat, eam reſoluit, ac digerit, eo maxime cum in aere humiditates, quæ attenuatos, ac digeſtos vapores reſtaurarent, haudquaquam accumulabantur. Quamobrem vernali tempore, hyeme acquiſita aeris humiditate ob calorem citius, quam tempore Autumali, ob imbecille frigus æſtatis ſiccitas corrigitur, cum præſertim priuatio facilius, quam habitus naturæ ordine introducetur.

Ex his igitur concludendū erit, ver omnis exceſſus plane in medio eſſe, cum præſertim eius dies non ſint æſtiui, neque noctes, quales Autumales, hyemales exiſtunt, cumq; ne facilis infrigidationis, & caloris eius aer cauſam non habeat, & cum (cuius eſt autumnus) tenuis, perſpicuaq; ſubſtantiæ minime ſit, in duabus ergo actiuis qualitatibus Autumno temperatius exiſtit. Quamobrem in omnium

rum qualitatum exceſſu circumfuſa veris au-ra, media ac temperata iudicabitur, quod ef-fectu nos teſtari poſſumus, cum omni vitio carentia noſtra corpora in eo ſaluberrima cõ-ſeruentur, infrigidatos quippe calefacit, æ-ſtuantes refrigerat, ceu aqua tepida, tempe-rata in eorum temperie cuſtodiuntur, neque etiam ob veris æſtum euentationibus, neque ob eius frigus ex ea neceſſitate, qua curandũ ſit, indigemus, hoc enim quoque tempore arbores frondeſcere, vireſcere, terraque germinare incipiunt, licet ſtabilem termi-num omnia tempora haudquaque habeant, cum in climatibus diuerſificantur: quia circa vernale æquinoctiũ ver vbiq; non eſt; in duo-bus enim primis climatibus citius, & in duo-bus vltimis multo tardius exorditur, ex hoc non in omni vere arbores pullulant, hæc ta-men intelligantur, vbi loca, qualia ſunt quarti climatis, temperata ſint.

Cap. XIII.

De Autumno & eius aeris ſtatu.

Opponitvr huic veri Autumnus, cu-ius ſtatus, vel ante parum ipſum, vel parũ poſt ipſum in Autumale, quod vernali directe oppoſitum eſt, æquinoctio exiſtit. Qui cum inter directum, & obliquum in longitu-dinis exiſtentis medio contineatur, ſecundũ

quem terram ſol ceu ſuperficialiter radiat, illi circa medias diſtantias, ob breuem ſolis moram aeris intemperies plures accedunt, idcirco inæquale eſt tempus, ac in paſſiuis qualitatibus intemperatum exiſtit. Nam æſtate aerem ſol vehementer ſiccum efficit, & ſuperueniente autumno exiccanti cauſæ, quæ aeris ſiccitatem tollere, vel humiditatem, vel temperiem introducere valeat, à qua oppoſita cauſa non concurrit, cum Autumni ſtatus natura frigida, & ſicca ſit, calidum enim facilius eſt infrigidare, quam ſiccum humectare, ac quodlibet calor citius exſiccat, quam quodlibet frigus humectat, & cum ad infrigidandum qualitates actiuæ validiores ſint, ſola qualitatiua alteratio à contrario ſufficit, ad humectandum autem in aere humidæ habilitas ſubſtantiæ requiritur. Quamuis Autumnus æſtatis calorem temperare valeat, ſiccitatem tamen moderari nequit, immo æſtatis ſiccitatem potius conſeruat. Autumnus inſuper, licet temperatus vere non ſit, in actiuis tamen qualitatibus temperamento vicinus eſt, in eo enim æſtiuus calor diminutus eſt, & eius loco frigiditas non dum ſicuti hyeme completa introducitur, compenſando quoque cum noctis frigiditate diei calorem, quemadmodum cum frigidis calidorum compenſatione membrorum homo

dicitur

dicitur temperatus. Nam autumni meridies, & paulum poſt, & ante ipſum, eiuſque partes æſtiuæ ſunt, quia ipſius aër ab æſtate faciliter inflammari poteſt, diſpoſitus valde ſiccus, & vehementer attenuatus eſt, noctes vero, & ipſius auroræ ob ſolis ſuper capita noſtra, à directo aſpectu elongationem, ſeu hyemales frigidæ ſunt, Quapropter autumnali tempore aër ambiens tenuis, reſolutus à vaporibus, denudatus euadit, quo affectu à refrigidante, & calefaciente, frigus, & calorem faciliter, ac vehementer ſuſcipit. Idcirco eius dies calida, noxque frigida efficitur. Quemadmodum à calore vehementer attenuata, fortis aqua reſolutionis facillime infrigidatur, vt aqua calida facilius & citius frigida congelatur, ob eius enim reſolutionem, & tenuitatem, ac perſpicuitatem, frigus faciliter penetrat, vnde autumno in diei crepuſculo aër frigidus viget, circa meridiem æſtuat, qui rurſus ad crepuſculum veſpertinum tendens in algorem, qui nocte conſeruatur, tranſit humido tamen ſiccitas, & calido frigiditas dominatur, ſed omnibus ſiccitas eſt amplior, quoniam corporum humiditas æſtatis, & ſolis æſtu exaruit; cum inæqualis ergo ſit autumnus, nocte nobis opus eſt cooperimentis, foliaque arborum ſqualida ex ipſis cadunt. Quamuis in vltimis cli-

matibus citius in primis autem exordium tardius ſuſcipit, horum autem duorum temporum, quæ vti inter æſtatem, & hyemem media dicuntur, ita, ac æſtas & hyems media exiſtunt.

CAP. XIV.

De AEſtate & eius aëris ſtatu.

ÆSTATE quodam incendio aer ambiens feruet, quia capitum noſtrorum oppoſitioni ſol tunc propinquus, ceu directe fere capitibus noſtris ſuperpoſitus eſt, ab ea verſus ſe tendens radius potentior redire videtur, vel prope perpendicularem radium ſuper angulos valde acutos à ſole directe emiſſum, vel in ſemetipſum perpendiculariter ſecundum rectas reflexas lineas, ſecundum quas ob radii in ſemetipſum reflexum ad nos penetrauit, vel in aerem æſtuando prope ipſum eius facultas vnitur, ac roboratur, qua de re humiditates magnopere digeruntur, ac aeris ſubſtantia vehemente quadam exiccatione, quæ ad ſimilem ignis naturam conuertitur, attenuatur, & pauci rores, & paucæ pluuiæ, quibus aer humidus effici ſolet, decidunt, quo fit, vt aer calidus & ſiccus æſtuet, qui tantum ſecundum climata, quæ inter cancri tropicum, & arctici polaris circulum exiſtunt, magis & minus flagrat,

pars quæ cancri tropico ſunt propinquiora, æſtatem habent calidiorem;& è contra, quæ plus diſtant, & quæ ſunt media, mediocriter ſe habent.

Cap. XV.

De Hyeme & eius aeris ſtatu.

HYems æſtati ſe opponit effectu, & ſolis & Zodiaci lumine, & influentia, ac eius temperamento, cuius frigiditate, & humiditate calido & ſicco aduerſatur, terræ poros adſtringit, herbas occidit, earum vires radices verſus trahit, compellit, cum contrarium æſtas operetur; & hoc ob ſolis diſtantiam euenit, vnde hyberno tempore, in terræ viſceribus vehemens aeris caliditas reconditur, quæ ibi decumbens vligines, quæ in terra abditæ ſunt, attenuat, & eas ad telluris ſuperficiem ducit, quæ inde à calida, & ſolis, & ſtellarum facultate in aerem ambientem attractæ, ibi relictæ in vaporem attenuantur, & cum aere immiſcentur, & cum caliditatis facultas tunc modica, ac imbecillis ſit, digeri, ac reſolui minime queunt, neceſſario ſequitur quadam humiditate, ac ad ſimilem atque naturam ambientis craſſam ſubſtantiam effici, ac conuerti, quo fit, vt ſi modicæ & tenues fuerint vligines, vapor nubiloſus generetur, ſi amplior, & craſſior, caligi-

caliginoſus: Si vero adhuc craſſior, tenebricoſus; plurima vero ac craſſiſſima humiditate exhalante, vapor diffunditur in ambientem roſcidus: Ex his quatuor exhalationibus concretis, cum ſegnes ſint, & impetu careant in ſublime allatæ, ex frigore concretæ, venti non generantur, ſed in rores, multas pluuias, grandines plurimas, pruinas, frequentes niues, quibus aër humectatur, ambiunt, & ob grauitatem in imum rurſus delabuntur, id quod cucurbitulæ eſt iniectum, concaluerit, expirat, qui halitus ſublatus in operculum à frigore conuertitur in aquam; qua naris ſtillat, vnde ex numeroſa vaporum, qui aëri commiſcentur, à terra euaporatione, ac ex conſtante aëris frigiditate, dictorumque vaporum iam aëri commixtorum craſſitie, & ex frigida craſſataque aëris ſubſtantia, & ad vaporandum aëris conuerſionem, vt vapori ſimilis fiat, expedit tunc ambientem aërem frigidum, & humidum reddi, & eo craſſiori corio ſpiſſari, quo tunc ſolaris in inferiora delapſa caliditas imbecillis efficitur, & huic plus, & minus ſecundum climata huiuſmodi qualitas contingit. Nam hyems in eadem regione, quæ in primis tribus climatibus ſita eſt, æſtate minor exiſtit, & in tribus vltimis, maior, vt & in regionibus temperatis.

Cap. XVI.

De Aſſuetis aëris mutationibus ex ventis.

AEris inſuper ambientis temperamentum, venti quoque illud commutant. Nam generi humano locum electum in quo genitum eſt, incolendam diuina delegit prouidentia terram, cui propter eximia merita addidimus maternæ venerationis cognomen, ſic hominum illa, vt cœlum Dei, quæ nos naſcentes excipit; natos alit, ſemelque editos ſuſtinet, ſemper nouiſſime complexa gremio iam à reliqua natura abdicatos maxime, vt mater operiens, nullo magis ſacramento, quam quo nos quoque ſacros facit, *nunquam iraſcitur homini, aquæ ſubeunt in imbres rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes, aër denſatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, vſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat, quæ ſponte fundit odores, ſapores; ſuccos, colores, ferrum noſtri cauſa fundit, elui aquis, ferro, ligno, igne, lapide, finit ſe omnibus cruciari horis, in viſcera penetrari, auri, argenti venas, & æris, & plumbi metalla fodientes admittit.* *Terra b gnitas. Plin. li cap. 63.* Ventos quidem parturit terra, parit autem fuliginoſas exhalationes. Nam caliditas humiditati inuoluta ſicciores exhalationes & velut

& velut fuliginoſas faciens, ventos generat, humidæ exhalationes, imbres, & rores efficiunt, hanc vero circulus terræ directæ æquinoctiali ſuppoſitus, ac circulus in terræ ſuperficie per orientem & occidentem, ac per mundi polos tranſiens, qui ad angulos rectos ſphærales in duobus locis ſe interſecant, in quatuor diuidunt partes, quæ ſecundum eorundem angulorum ad ſolem aſpectum appellantur, ſcilicet ſolis ortus, meridies, occaſus, & ſeptentrio, quibus diſſimiles ſingulis intemperies Solis tranſitus, diſtantia, propinquitas, exhibent, cum in primis à terra ſiccæ ac numeroſæ fuligines, ac circa terram motæ ortum habeant, earumque motum, exordiumque à ſyderibus contrahant; ſol enim ſuper horizontis partem fortius irradians ſpiritales eas fuligines mouet, quarum motu venti progignuntur, quos motus quieſcere etiam facit. Cum venti ergo ceu terræ vapores ſicci, ac à terræ compagine diuulſi ſint à ſingulo terræ angulo diuerſi, & proprii flantes illius, à qua progignuntur, partis temperamẽtum retinent. Dicit Aetius *lib. 3. cap. 164. Locales venti ſimiles ſunt locis, ex quibus ſpirant, à ſalubribus locis ſalubres, à morboſis morboſi.*

CAP.

Cap. XVII.

De aſſueta aëris mutatione ex ventis Meridionalibus.

PArs itaq; meridionalis anguli, qui à dextris ſolis ortus iacet, ſi orientem verſus faciem tuam referas, illius aerem ambientem ad calidum, & humidum temperamentum vertit, calidum quidem ob ſolis ſuper eam deſcenſum, cum à ſeptentrionali mouetur Polo, humidum vero ob eum, qui à mari diſſoluitur, vaporem humidum, ſiccoque immiſcetur vapori, cum huius quoque partis mare magnum ſit, aliquando ſiccus ſit, quem vulgus Leuconotum, Latini Caurum appellant. Venti ergo, qui ab hac ſpirant parte, calidum, & humidum ambientem aerem efficiunt, treſque ab hoc angulo ſpirant venti, vnus cardinalis, qui vocatur Auſter, duoque Laterales, quorum vnus Euroauſter appellatus Orientem verſus ſpirat, alter Auſtroaffricanus appellatus partem Occidentalem flat, hi à locis calefactis, & ex maribus mediterraneis, quæ calefiunt, & euaporant, ſpirant aerem ambientem, cum eo immiſcentes, calidum, & humidum reddunt, niſi ad tempora anni tranſmutentur, fiunt calidi, & ſicci, aut ſi per loca frigida ceu per montes niue oneratos diſcurrant, eum infrigidant.

CAP. XVIII.

De Aſſueta aëris mutatione ex ventis Septentrionalibus.

SEPTENTRIONIS angulus à ſolis ortus ſiniſtris huic opponitur, cuius temperies ob ſolis ab hoc angulo remoti curſum, frigida & ſicca exiſtit, cum etiam ſol ad hunc angulum tendat, & ab huius partis polo terra ſit remotior. Ex hoc angulo ſpirant venti omnium ſaluberrimi, quorum vnus Cardinalis, Boreas dictus, & duo laterales, quorum, vnus chorus appellatus Orientalem plagam verſus ſpirat. Alter Aquilo nuncupatus Occidentalem ſtatum tendit. Iſti vero venti temperamenti frigidi & ſicci ſunt, frigidi, quia per montes frigidos, & plagas frigidas, niuibuſque tectas tranſeunt ſicci enim multos vapores minime ducunt, cum in ea præſertim ſeptentrionis plaga, polo arctico ſubiecta, qua Boreas ſpirat, ex maxima ſolis diſtantia præ nimia loci illius frigiditate nulla quaſi contingit euaporatio, tum etiam quia ſuper maris aqua ſolutas liquidas, fluidas à ſole euaporatas, minime tranſeunt, ſed ſuper aquas potius congelatas, per locaque deſerta, ex vehemente, vrgenteque frigore diſcurrunt, hi vero ambientem aërem frigidum, & ſiccum conficiunt, ſi per loca tamen

men calida iis tranſire contingat, ambientem aerem calefaciunt.

Cap. XIX.

De aſſueta aëris mutatione ex ventis Orientalibus.

Ortvs vero Angulus ille, in quo ſol oritur, eſt moderatæ temperaturæ, ſuper eum enim ſingulis diebus ſol oritur; & ab eo ſeparatur, in eo ergo eius calor calefacere nequit, quoniam ibi ſol diu non quieſcit, frigus minus, cum ſuper eo ſol quotidie oriatur, & paululum calefaciat. Ab hoc etiam angulo tres ſpirant venti vehementiſſimi, quorum vnus Cardinalis, Subſolanus nuncupatus, duos laterales, quorum vnus Eurus dictus, Auſtrum verſus ſpirat, & eſt in *hyemis ortu*, alter vulturnus, ſiue cœcias appellatus, Septentrionem verſus flat, & eſt in æſtatis ortu. Iſtique venti, cum ſint temperati, moderatum ambientem reddunt aerem, licet in caliditate, & ſiccitate eorum temperamentum exiſtat. Occidentalium tamen ſiccus eſt. Angulus autem orientis ad ſeptentrionem declinans tot non habet maria, quot ad Septentrionem declinans angulus occidentis poſſidet. Tum poſt ſolis ortum, ac in diei crepuſculo orientales venti ſpirant, & ſic à Sole aſcendente digeruntur, ac purificantur,

ficantur. Occidentales vero tunc erunt ſicciores, & tenuiores. Quia iam ex aere temperato attenuato, & exiccato ſole ſpirant in crepuſculo noctis, illi poſt ſolis occaſum à ſole non digeruntur. Ex hoc Orientalibus Occidentales venti minus calidi ſunt. Occidentales ergo in frigidam intemperiem, Orientales in calidam labuntur. Ambo autem Auſtro,& Boreæ æquiparati moderatiores ſunt.

Cap. XX.

De aſſueta aëris mutatione ex ventis Occidentalibus.

OCcasvs vero Angulus moderatæ eſt facultatis, paululum ad frigidam,& humidam temperiem illabitur, ex hoc enim angulo tres conflant venti leues, & familiares, quorum vnus Cardinalis Fauonius dictus, qui duos habet laterales, quorum vnus Circius vocatur,qui eſt in æſtatis occaſu, ſeptentrionem verſus ſpirans,alter Aphricus appellatus in hyemis occaſu auſtrum verſus conflat, & ii moderatum ambientem efficiunt aerem ad frigiditatis, & humiditatis, tamen gradum declinare eum faciunt, cum Orientalibus Occidentales venti humidiores ſint. Cumque diu pluſquam Orientales ſuper maria elabantur,quorum eis vapores immiſcentur,

tur, ab eiſque deportantur, ac quia motu ſoli contrario mouentur, ſol enim motu diurno ab Oriente in occaſum trahitur, ii vero Occidentales venti ab occaſu in Orientem conflant, quare Orientales ventos, qui motum ſolis ſequuntur magis, quam Occidentales, qui ſolis contrarii ſunt motus, ſol digerit, & mundificat; cum Occidentales inſuper venti in diei crepuſculo ſpirant, cum ab aere per ſolem, qui tota nocte ſub noſtro hemiſphærio latuit, non attenuato conflant; ſed noctis frigiditate, & humiditate craſſato, ac vaporũ, quos à mari ſol Occidens eleuauerit, eos digerere non valuerit, copia denſato denſiores, & craſſiores exiſtent. Quod ſi noctis crepuſculo perflauerint, tunc minus denſi, ac minus erunt craſſi, cum ab eo aere, vel eum *impellant* ante ſe aerem, qui iam antea à ſole fuerit attenuatus, qui etiam tota die ſuper noſtrum hemiſphærium tranſiuit, licet iam aeri vapores ſol permeans commiſcuerit. Cęterum eorum temperamentum ii octo laterales venti conuariant, quando cum vicinis lateralibus ventis conſpirant, & mutuo ſe immiſcent, eorum tunc temperamentum cum conſpirantium lateralium temperamento ſæpius commutant, ac adhærent.

CAP. XXI.

De aſſueta aëris mutatione ex Regionibus.

PRÆTEREA aer ambiens ſecundum diuerſas regiones vario modo commutatur. In Regione, quæ tropicis ſupponitur, aer ambiens feruet, cum præcipue illi quoque regioni ſol directè ſuperponitur, & eius radius ſuper eam regionem perpendiculariter dirigitur, ad quam perueniens ſecundum rectam lineam in ſe reflectitur. Si vero in cœli partibus inter Tropicos, & Polares circulos exiſtentibus regio ſita fuerit, illi ſol directè nunquam ſupponitur, quia ſol nunquam tropicos pertranſit. Nam ibi ſeptem ſunt climata; ambiens ergo aer in calore diuerſificabitur, & plus, & minus ſecundum quod tropicis rectoque ſolis aſpectui proxima ſunt. Regionis enim tropico propinquioris ſuper angulos accutiſſimos prope perpendicularem validioribus ſolis reflectentibus radiis, ambiens aer calidior erit: ob ſolis imbecilliorem radium, & longius ad perpendicularem reflexum elongatiorem regionem, aer minus calidus ambit. Plaga igitur à tropico Septentrionem, vel polum arcticum verſus, continue aer minoris erit caliditatis, ſecundum quod à terra tropico ſubiecta plus recedat,

dat, vel ad terram polo arctico ſubiectam accedit, regio etiam, quæ ab ea diſtans, quæ eſt *ſub lineæ* partem æquinoctialis, partem ver*ſus* tropico ſita minus calida eſt, quam ea, quæ ſub tropico.

Cap. XXII.

De aſſueta aëris mutatione ex Regione AEquinoctiali.

ÆQVINOCTIALIS regio temperata eſt, nam cauſa cœleſtis calefaciens ibi vnica eſt, quia ſolis radiorum caſus ibiq; perpendicularis exiſtit, ac in aere magnam caloris impreſſionem directus ille aſpectu minime conficit, cum diuturnam moram non contrahat, verbi gratia, ſi per magnũ ignem frequenter in eo nullam moram faciens velox tranſeas, ab igne non accenderis, neque te duntaxat non comburet, verum etiam haud quaquam te lædet.

Cap. XXIII.

De aſſueta aëris mutatione ex Regione Septentrionali.

ILLÆ etiam, quæ ad Septentrionem, ſiue polum arcticum magis accedunt, & quæ à cancri tropico elongantur regiones, frigidum potiuntur aerem, tunc enim à Zenith

eorum capitum multum diſtat. Illæ autem, quæ ſub Septentrione poſitæ ſunt frigidum, & ſiccum aerem contrahunt, ac quæ harum Septentrionalium polo Septentrionali ſuppoſitæ ſunt, ſuper quas voluitur, cum præſertim etiam niuibus montes onerati ſunt, frigidum, & ſiccum ambientem aerem poſſident.

CAP. XXIV.

De aſſueta aëris mutatione ex Regione Auſtriali.

REGIONES inſuper, quæ ſub Auſtro exiſtunt, demiſſæ ſunt malarum qualitatum, plurimęque putredinis, & inquinamenti, calidum & humidum, putremq; ambientem aerem conficiunt.

Quæ vero ſub Oriente ſitæ ſunt huiuſmodi, qualem ver, aerem temperatum potiuntur.

Quę autem ſub occaſu decumbunt, à temperamento per calidum, & humidum recedens aer craſſus, fuliginoſuſque eas continet, harum enim plagam ſolis radius mane haudquaquam radiat, æſtate vero mane, in illis frigora vigent, veſpere autem ſolis calore aer feruet, & eius eſt autumni ſimilis.

Attamen totum ſolum habitatum cœli parti, quæ inter cancri tropicum, circulumque

que polarem arcticum ſeptem climatibus annexis iacet, ſubiectumque eſt Septentrionale, ita quod ad Septentrionem eius angulus Orientalis & Occidentalis, & inter ortum, & ſolis occaſum medium declinant; quemadmodum enim totum ſolum, quod à Capricorni tropico, vſq; ad polarem antarcticum circulum tendit, vt aſſerunt meridionale eſt. Verum ergo Oriens, neque verum Occidens ad alterum non declinans polum: Vti verſus polum arcticum æquinoctiale directe ſubiectum ſolum poſſidet, minime habemus; noſter vero ſolis ortus, & occaſus, cum ab æquinoctiali polum verſus arcticum declinant, Septentrionales iudicãtur, verum ex ciuitatibus noſtris, aliarum reſpectu nonnullæ, cum à polo arctico plus diſtent, antarcticumque verſus magis accedant Meridionales appellantur. Itaque ciuitates, oppida, rura, plagæ, quæ inter has ſitæ ſunt partes earum aeris temperamentum ſequuntur, & earum maxime, quibus proximæ ſunt, ſecundum ab eis diſtantiam, & propinquitatem in aeris temperamento conueniunt, & ſi ab vtriſque partibus diſtantia æqualis extiterit, inter harum partium intemperies, eorum temperamentum medium erit.

CAP. XXV.

De aſſueta aëris mutatione ex locorum altitudine, & profunditate.

AD ambientem mutandum aerem, & locorum cacumina, profunditaſque concurrunt, nam in locis demiſſis, ac profundis, ceu vallibus decumbentes plagæ, vt ita dicam, puteis, pluuiæ hybernæ ſubruunt, & quod ab altis ſuper eas deſcendunt locis, ęſtate ſitiunt, aquas in ſtagnis, ac paludibus congregatas, ſcaturienteſque in conuallibus foueis immorantes, nec curſum habentes bibunt. His non Borealis ventus, ſed craſſus tenebroſuſque Auſtralis plurimum ſpirat, cumque ob radiorum circa terram robur, ſolis æſtum, qui ab ea reflexus corroboratur, aer retineat, ſpiritus & ſanguini huiuſmodi commixtus, animam triſtem efficit, corpus caliditate laxat, imbecille reddit, cum à ventis non digeratur, velociter putrefit, & putredinem, & ſquallorem auquiſitum, vel vitiatam aliam qualitatem eius craſſitie conſeruat.

CAP. XXVI.

De aſſueta aëris mutatione ex loco ſublimi.

LOCVS vero ſublimis ambientem aerem frigidum in ſe continet, quoniam illud, quod ex aere à terræ planicie ad ſublimem

limem tenendo locum procedit, frigidius exiſtit, *cum* præſertim infimum aeris interſtitium, *humidum*, & calidum ſit ſupremum calidum, & ſiccum, cumq; inſuper ſoli, & ventis, quibus aer mundificatur, locus ſublimis expoſitus ſit, hunc locum ad habitandum ſalubriorem eſſe aſſerunt, attamen huiuſmodi locus ventis omnibus expoſitus eſt, at metheorologicarum impreſſionum, influentiarumq; corporum cœleſtium ſqualloribus pręaliis inquinatur.

Cap. XXVII.

De aſſueta aeris mutatione ex planitie.

Planitiem etiam ſaluberrimam eſſe affirmant, aer enim eius, cum ſit æqualis à valentioribus ventis corpora minus læduntur, neque laxa, neque imbecillia conficiuntur, ac omni ætati, cum aſcenſu, & deſcenſu plurimo non egeat, commodior eſt. Cæterum his omnibus locis, ſalubrior eſt ille, cuius non leuiter putreſcibilis, ſed purior magis ſanguini arteriali, ac ſpiritibus accommodatus eſt aer, ſed ille ſitus, qui inæqualis eſt, non approbatur, qualis eſt Roma, ex vallibus, & montibus eius magna pars conſtructa eſt, in quo loco ex profunditate plurimæ aeri mutationes eueniunt, quæ in locis au-

tem æqualibus, ac altis, & montoſis pauceæ in aere eueniunt.

CAP. XXIIX.

De aſſueta aeris mutatione ex montibus.

MONTES tum ex ſolis parte, tum ex ventorum flatu ambientem aerem con uariant. Nam ſi inter ſolem, vrbemq; aliquã ſe montes interponant, impeditis ſolis radiis, illius ambiens aer frigidior euadit. Si vero Septentrionem verſus mons iacuerit, vrbſq; illa Septentrionalis fuerit, in eam ciuitatem ſuos reflectens radios, eius aerem Oriens ſol tunc calefacit. Si vero occaſum verſus mons poſitus fuerit, ac occaſum verſus vrbs detecta ſit, aerem etiam eiuſdẽ ſolis radii reflexi tunc flagrabunt. Si ortum autem verſus mons occumbat, aerem ſolis radii nimis calefacient, à ſolis enim ortu in occaſum, ſuper noſtrum tranſiens hemiſphærium, ſuper illum montem eleuatus, ab eo continue elongatur, ac caloris vires diminuendo, ſolis radii calefactiua facultas procedit; ſed ſi occidentem verſus mons ſitus fuerit, in continua elongatione ab eo ſol non ſic eſt, immo quacunq; diei hora, verſus ipſum tendit, & ſibi approximat. Si vero in meridiei ſitu mons iacuerit, vel ita altus fuerit, vt vrbi vmbrã inferat, aerem mi-

nus

nus calidum, vel frigidũ efficiet, quantum adverſus ſolem vrbẽ cooperit, tantum infrigidat, vel minus calidum reddit. Si ex montis autem interpoſitione ad aliquam ciuitatẽ Auſtrales venti detineantur, & ea ciuitas Septẽtrionem verſus detecta fuerit, ad frigidũ illius ambiens aer mutatur. Si vero Auſtrum verſus ciuitas diſcoperta fuerit, Borealemq; flatum impediat, licet in frigida regione talis ſit, eius tamen aer calidus erit. Cæterum ſi inter duorum montiũ cacumina alicui ventorum detecta ciuitas conſtructa fuerit, & inde huius venti valẽtior fiat flatus, & ab eo iuxta ſuas ciuitatis qualitates alterabitur, in viis enim anguſtis aer cõſtrictus tractim procedere ſolet, à motu non deſinens, hocq; idem facit aqua, & alia liquida, fluuida, niſi à vento retineãtur, & quanto magis impelluntur, tanto magis ad æquilibrationem. Locumq; liberum tendere nituntur. Ex montium itaq; parte ambiens aer ille moderatior eſt, qui verſus Orientem, & Septentrionem detectas ciuitates, verſuſq; occidentem, & meridiem opertas circumambit. Nam Occidentalibus Orientales venti meliores, & puriores ſunt; Meridionalibus vero Septentrionales plus aerem purificant & corroborant.

Cap. XXIX.

De aſſueta aeris mutatione ex mari.

AD immutandum aerem mare etiam occurrit, cum aqua naturaliter humida ſit, & mare ſit aquarum mater, ac ex mari, & cœli facultate indeſinens euaporatio contingat, cum præſertim omnia flumina, quæ in illud confluunt, in vaporem vertantur. Nam aqua dulcis, & tenuis mari commixta in vaporem vertitur, & ſurſum ducitur, ſimili modo ſi quis aquę dulcis cyphus ſuper menſam latam fundatur, illico in vaporem digeritur, neceſſum eſt, vt locorum mari proximorum aer madefiat, & humectetur. Si Septentrionem verſus mare ciuitati propinquum eſſe acciderit, ad infrigidandum illius aerem opem præſtabit. Ventus enim Borealis, ſi ſuper ſupremum maris interſtitium labatur, maioris infrigidationis gradum acquirit, quam vna cũ vaporibus à mari ſublatis huc illuc defert. Si vero in meridionali ciuitas ſita fuerit, ex maris vaporibus vento Auſtrali immixtis ambiens illius aer craſſior, caliginoſior, ſquallidior euadet, ſi egreſſum liberum, præcipue ventus ille non habuerit, aut ſi quis Septentrionalis mons ſe illi opponens eum reflecteret. Si vero in Orientali plaga ciuitas mari propinqua extiterit, illius aer magis quam ab Occidentali humectabitur. Nam tam à mari, quàm à terra madefacta, ac noctis frigiditate, & humiditate ſuper Orientem ſe indeſinen-

ſinenter eleuans ſol euaporationem augmẽtat, & hoc tanto magis fiet, quanto Orientali mari ciuitas ea erit propior. Non mari Occidentali hoc idem contingit, dum enim ad occaſum ſol accedit, iam ſuper ea, plagiſque ſibi vicinis, tota die terræ, ac aeris humiditates depauit, & exiccauit, quod nos teſtari poſſumus: Oriente enim Sole, non ſic occidente à fluminibus, à lacubus, paludibus, à ſtagnis, à mari vapores ceu fumum, ſiue nubes effumantes vidimus, hyeme præſertim, ob caloris ſolis imbecillitatem validi, & flatuoſi eleuantur vapores, quos calor ipſius nequit attenuare, ac in partes minimas ſequeſtrari, & maris frigiditate pori conſtringuntur, quare vtpote validi, craſſi, lenti, flatuoſi retinentur, & non diſſoluti aquam diuidunt, & vehementi motu procelloſæ turbines in eo ſuboriuntur. Ciuitatum mari proximarum, aer ille ſalubrior erit, vbi mare continue fluit, ac refluit, ac venti per ciuitates tranſeuntes, à montibus ſuper eas non reflectantur, eum à putredine aſſiduus motus præſeruat.

Ciuitatum inſuper aer ſecundum Soli, in quo ædificatæ ſunt, diuerſitatem immutatur, nam quarum humus lutoſa, limoſa, cænoſa, mollis, cineritia, nigraq; fuerit, ambiens aer frigidus, & humidus exiſtit, quarum vero tellus

lus petroſa, vel arenoſa eſt, frigidus, & ſiccus aer efficietur. Vbi vero limus, vel cænum incaluerit, aer calidus, & humidus fit; vbi vero terra mineralis extiterit, mineralium qualitatem aer aſſeruabit, loca etiam nemoribus propinqua, aut plaudibus, ſtagniſque aut fluminibus proxima fuerint, eandem, cuius aquæ & nemora ſunt, qualitatem aer contrahet.

Itaq; ſi hac viciſſitudine, aſſuetaq; mutatione, ſed modo æſtu, modo algore, modo humido, modo arido, aſtra, anni, tempora, venti, regiones, locorum profunditas, ac eorum ſublimitas, montes, maria, nemorum & aquarum vicinitas, vrbium ſitus, aeris ambientis naturali ordine temperamentum ita conuariant; ſi anni tempora aſſuetum, ac conſtantẽ ſtatum obſeruauerint, ac ſi ver in calore, & frigore temperatum extiterit, in eoq; alternatim fiant pluuiæ: Si nec moderati caloris æſtas extiterit, & in ea paucæ admodũ pluuiæ non quemadmodum vernales eſſe conducit, decidant: Si nec Autumnus nimiæ ſiccitatis, & in eo imbres fiunt, ac ſi hyems frigida extiterit, & imbres non numeroſi decidant, tunc ambientis aeris temperamentum (quemadmodum aqua tepida in vnum extraneorum facillima mutatione tranſit) ita ferè paulatim mutatur, vt à nemine toto tempore ſentiatur.

tur. Sed ſi contingat, vt confertim ſentiatur, non tamen affatim, aut immoderate, in humidorũ temporum, aut naturalibus mutationibus, quemadmodum oriente Arcturo ferè pluit, ſimulq; frigidi venti ſpirant, deinde ſequenti tempore paulatim (ita vt nõ percipiatur) in frigidum fit mutatio, quam ſenſibilem viciſſitudinem facit Vergiliarum occaſus; deinde vndequaq; ſimiliter ad vernale æquinoctiũ venit, ac interim par fit acceſſio, vſque ad Vergiliarum ortum. Sæpius vero etiam manifeſte quidem ſub tempus æquinoctii, at moderate tamen iam ab ortu Vergiliarum augetur calidum & ſiccum, vſque ad canis ortum modice, & pedetentim, qui vbi adſit, aliquantiſper regnabunt. Auſtri mox ſuccedent pluuiæ tantæ, quantæ ſpirent, Eteſiæ ad ortum vſque Arcturi. Vbi vero ſiccus aer pedetentim mutatur, & hunc in modum anni tempora conſtanter procedãt, & in ſe naturali ordine conuertantur, ac pro ratione in ſiderum ortibus, atque occaſibus huiuſmodi ſigna facta fuerint, & in Autumno in imbres deſcenderint, & hyems mediocritatem ſeruauerit, neque valde ſerena, neque multi frigoris extiterit, & vere ac æſtate imbres tempeſtiui deſcenderint, ſic par eſt ambientem anni illius aerem ſalubriorem fore, experientia & ratione, neq; peſtem vllam,

vllam, neq; quemquam vulgarem morbum, ſed ſolos diſperſos morbos, qui victus comites ſint suboriri, comprobari poteſt, cum autem de aſſueta aeris mutatione ſermonem abſoluerimus, nunc ſupereſt, vt quicquam aliud attingam.

CAP. XXX.

De inaſſuetæ aeris qualitatis mutationis cauſa, dignotione & præſagiatione.

CVM publica per Populos vniuerſaſque vrbes fata peragantur, non illis duntaxat aſſuetis aeris mutationibus genus humanum interimere contenta, exaturataue quaſdam; verum etiam (vt citius humanæ ambitionis miſeriam delerent) has aeri verſiones ſanxerunt inaſſuetas, quæ aeris tum qualitatem maxime commutarent, tum ſubſtantiam valde polluerent, quo fit, vt iuxta interituſq; eius cæteros epidimiales morbos, ac illud ſeuerioris perniciei alterum, & ſidereum, & elementare peſtis genus procrearetur, quod fatalis numinis conſcium, rapidiſſimo curſu in animantia tunc graſſatur, cum ex tabifico aſtrorum influxu, qui cum ſit cœleſtis quædã qualitas immaterialis, & occulta in cœlo efficax, obrui nequit, quin pro eorũ qualitate, natura, habitudine in his corporibus compoſitis ſuos effectus præſtet, & anni tempo-

temporibus, ac ventorum flatibus qualitati inaſſuetæ, & maxime accedant mutationes, admonitu Galen. 2. *de criſibus*. Nam qualē materiam habet aer, ita & nos afficit.

Cap. XXXI.

De inaſſuetæ aëris mutationis qualitatis cauſa ex ſyderibus.

Mirum in modum aeris in primis qualitas tunc maxime inquinatur, cum eclypſes aut cometæ apparent, aut cum Saturnus & Mars, aut Mercurius & Saturnus inſignis humanis, in Virgine, aut Geminis, aut in Aquario, ſimul conueniunt, à naturali præter naturam ſtatu aeris qualitatem non tantum conuariant, quantum polluunt, nam tunc quoddam extraneum, craſſum, & heterogeneum in aerem ab iis quadā larga ſyderea, vel æthere a humiditate commixtum profluit, ac in eo immiſcetur, cuius contractu modo velociter calefacta, modo infrigidata aeris qualitas magnopere alteratur, infrigidato nempe aeris naturali actuali calore acquiſita humiditate, à calore proprio deſtitutus, ac alieno imbecille ſupercedente alteratus aer putreſit, ac mala inde ſecretiore ſyderum proprietate æqualitate afficitur, atque ex eiuſmodi miſtibilium alterata qualitate, quædam noua in aere ſe-

creta oboritur qualitas, quæ tum à ſyderum, tum ab aeris tabefacta qualitate, præter naturam acquiſita in aere, ſqualIore, craſſitie, & turbulentia exiſtentibus, quædam ſyderea vis venenata efficitur, quæ ſyderalis peſtis nuncupatur. Quamuis cœleſtia ſigna non ſemper ſtatim minas exercent, ſed annum totum, vel ſequentem interdum ſuſpectum faciunt.

CAP. XXXII.

De inaſſueta aëris qualitatis mutatione ex anni temporis conuariatione.

HOc idem malum, maxima anni temporum conuariatio operatur, quamuis natura comparatum ſit, impoſſibile eſſe, nos ſolem æqualiter calefacere, & illuminare. Cum aſpectu directo nos reſpiciens in ſui excentrici auge ſe contineat, vel quaſi directo, & cum in augis oppoſito, & in longitudinibus mediis ſuper nos ſuperficialiter radiat, aut cũ ſuper noſtrum hemiſphærium in meridie exiſtat, aut cũ ſub noſtro hemiſphærio in noctis medio ſe abdat, negandum tamen haudquaquam eſt, ex naturæ ordine hoc minime conſtare poſſe, vt ſecundum vnam qualitatem, & eundem gradũ omnia tempora eueniant, diuerſis vero gradib. ſub eadem qualitate omnia potius labi poſſe, exiſtimandũ eſt. Ita calidior,

dior,quã debet,hyems euadere poteſt, & ita ver,æſtas,autumnus hoc quidem ob diſſimiles in ſimul Planetarum aſpectus ac ex ſtellis fixis & maiorib,ac ex impreſſionibus metheorologicis diuerſis,& pluuiis, ventis, nubibus,pruinis,coruſcationibus,tonitruis,cõtingere fertur, quibus anni tẽporibus vehemens inconſtantia euenire ſolet,quo fit, vt calores modo & validiora frigora,modo imbres multi,rurſum ſiccitates diutinæ accidãt, plurimi modo,ac diſſimiles flent venti, aut modo deficiant, quibus quam plurimæ in tẽporum ſtatibus omnimode aeris magnæ, & inaſſuetæ,quę confertim,& affatim ſentiuntur,mutationes oriantur, vnde ingenti ambiens aer mutatione alterari cogitur.

Cap. XXXIII.

De inaſſueta aëris qualitatis mutatione ex veris inconſtantia.

Cum ergo ver in primis inter cætera anni conſtantia tempora ſaluberrimum ſit, ꝙ ſi corpus bonos habens humores excipiat, hoc ſaluberrimum conſeruat, nihil ex propria natura innouans:non ſic ęſtas, Autumn⁹, vel hyems: Hæc enim tempora, & ſi purum corpus,& omni vacans reprehenſione ſuſcipiant:Illa vltra modum flauã bilẽ generat,op-

portunam hic atram bilem, hyems vero pituitam progignunt.

Cęterum ſi ver totum humidum extiterit, & hyems præceſſerit ſicca, & Aquilo perflauerit, ad contrariam ambiens aer ducetur cõſtitutionem illi, quæ prius inierat, id eſt, ſiccæ tranſcendens illam, quæ mediam tenet mediocritatem. Quare æſtas ſubſequens paratum excipiet offenſioni, cum terra adhuc humecta magis fuerit, atque ob hanc cauſſam ſuffocationem efficiet, vtpote Eteſiis nondum ſpirantibus. Nam poſtea flare incipiunt, poſt canem etiam. Cumque æſtas illa extraneam humiditatem corpora habentia recipiat & inueniat, & ex pluuioſo vere tellus, & locus, in quo habitant, fiant aquoſa, aut paludeſtina, ſtagnis & aquis ſtantibus humectata, in quibus efficitur aer craſſus malis vaporibus refertus, quo fit, vt vehemens exiſtens aeris mutatio animantium corpora morbido affectu afficiat, cum aere præſertim humido exiſtente calida & ſicca æſtas ſubſequetur, & ſi æſtas pluuioſa extiterit, cum ſol in æſtate, materia, quam ebullire facit in corporibus, & terra, & aere aſſeruata, ob æſtatis humiditatẽ, tum magni magis contingent morbi, & hoc etiam ex defluxionibus eueniet, propterea, quod pituita, quæ in hyeme aſſeruata fuerit, ad abditos meatus, ac intimas concauitates deſcen-

deſcenderit. Quamobrem ad ipſam mouetur calor. Quo fit, vt in humidis proprie naturis aſſeruetur putredo. Ex hoc, ac ex huiuſmodi aeris conuariatione, totum tempus medium, febres peſtilentes, ac Epidimiales morbos progignet.

Si autem ver pluuioſum cum moderata pluuia, & Auſter perflauerit, ac Autumnus humidus, & auſtrinus ſubſequetur, par eſt, nō ſolum quoſdam non ſtatim ægrotare, verum etiam immodice per æſtatem habere remedium, non mediocre eam, quæ facta eſt in Autumno, humidam conſtitutionem, quia vero totus annus talis eſt ſubſequutus. Quapropter corpora ad hoc præparantur, vt hyeme defluxiones, & ventris profluuia ſibi contingant, Galenus 2. *de criſib. Si ver Autumno ſimile factum fuerit, autumnales egritudines expectare oportet.* Cap. 2.

Si æſtate quoque ſicca perflauerit Boreas, neque ſub caniculam, neque ſub arcturi occaſum, pluuioſa circumfluæ auræ accidit intemperies, qua repentini, & valde acuti morbi contingunt.

Cap. XXXIV.

De inaſſueta aëris qualitatis mutatione ex æſtatis inconſtantia.

Galenus 2. *de Criſibus*, cum æſtas natura ſua ſit calidiſſima, & ſiccissima. Sed ſi æſtate Cap. 2.

inconſtante pluuioſa Auſter perflauerit,& ex ſimili ſequente Autumno aere intemperies humida contingit,qua ſuperueniente hyeme obſtructis,ac conclucatis humoribus, quorũ vapores ex frigore difflare nequeunt,quo fit, vt hyeme multi contingant morbi,cum prioribus temporibus multorum humorũ acerruum,hyems non duntaxat conſeruat,quantũ nouas etiam gignit,qui poſtmodum minime difflant. Quare hyemem morbidam & inſalubrem eſſe neceſſario ſequitur.

Cęterũ ſi inconſtante æſtate ſicca, Auſter perflet,& Autumno pluuioſo,ventisq; ſeptẽtrionalibus ingentib.ambientis aeris temperies mutatur.Qua cum hyems multã materiã aſſeruatam inueniat,illã eius frigiditate coagulat,& condenſat,quo fit,vt hyeme morbos expectare oporteat. Cum inſuper ęſtate,& autumno abſq; pluuiis perflauerit Boreas, ad maximam ſiccitatem commutatur aer, quo fit,vt febres acutæ bilioſæ eueniant.

Si vero ambiens aer ex pluuioſa æſtate ſub canicula mutatus fuerit,ac eadẽ die vẽtus Borealis pflauerit,morbos reſolui ſperãdũ erit.

Si æſtatis primam partem calidam, & humidam eſſe,ac peſtis generatiuam contigerit. ventus Borealis ſuperueniens, eius malitiam reſoluit,digerit, atq; corrigit.

Si autem ab inconſtante æſtate veriſimili mode-

moderatam temperiem, ſiue ad caliditatem, & humiditatem ambientis euerſio contigerit, ad cutem ob eius caliditatẽ humores tunc attrahentur, ac per modum vaporis ob eius humiditatem digeri non poſſint.

Si præterea ambiens æſtatis aer, vehementis fuerit caloris, & diei horæ matutinæ aer extiterit frigidus, ac inde turbidus, atq; tonitruum fulgurumq; ac reliquarum metheorologicarum impreſſionum numeroſa quantitas apparuerit: Ventiq; Auſtrini perflauerint, ac tum quamplurimi homines, cęteraq; animantia ęgrotent, & pereant, tunc peſtis expectanda erit. Si æſtas quoq; vehementis fuerit caloris, & in hac, & in Autumno ſequente in aere alterãtes moleſtię, & multa Hypocaumata eueniant, adeoq; inſpiratus aer ſuffocare videtur: Tunc Autumno graſſabitur peſtis.

Si æſtatis ac Autumni aer cõdenſari videatur, itaq; pluere exiſtimetur, & non pluat, ſed aer ſiccus, & non madidus exiſtat: Tunc hyemis ſtatus corrumpetur, fuliginum enim cõturbantiumq; aerem vaporũ multitudo, imbribus minime lauatur, nec ſole, nec vẽtis purificatur, immo opacus hyemali tẽpore craſſus, ac turbidus remanet, hyems præſertim auſtrina extiterit, vnde hyeme peſtis orietur.

Si autem per æſtum aſſidue largus imber pluat; id namq; eſt calidi, & humidi ſtatus pro-

prium,quod ſi vel tantum æſtus quemadmo-dum in naturaliter ſe habente æſtate pluat, ſed in frigore veluti hyemę ſolet,fieri nequit quin is ſtatus calidus,& humidus ſit,quo carbunculi contingunt putreſcentibus in corpore excrementis,ac ſaniem quandam, quæ calida,& humida immodice ſit, ac pruritum excitantem gignentibus mox puſtulæ veluti ambuſtis aboriantur,vtique ſub cute videantur,quo fit vt peſtis inde generetur.

Si in æſtu multi imbres non ſolum deciderint,verum etiam nubes craſſę,atrę caligines, ab Auſtro,& Euronotho collectæ,quas Solis feruor non diſcernit,frequentes, numeroſę, ac denſę fuerint,quibus tamen non pluat,aut guttatim die,ac noctu ſpirantibus ventis Auſtralibus imbres continuauerint,aut ſi aer erit turbidus,quietus,immobilis,& vẽtus Auſtralis turbidus ſpirat,& arbores,ceu puluere coopertę videantur,indicium erit à terrę diuerſitate conturbari,qui in vno tempore magis quam in alio cuiuſcunq; agenti fumeis vaporationibus aptam materiam ſe reddit,quo fit,vt eo anno vulgaris,& peſtiferus interitus ſequatur.

Si ęſtate calidiore,& ſicciore aere feruere contigerit, tunc calidiſſimi generantur humores,ex aere plus ęquo magis exareſcente, contagioſaque in corporibus operante putrefa-

trefactione, qua peſtis ortum ſumit, quemadmodum in ea peſtilentia, quæ Athenienſes inuaſit, vt Thucydides teſtatur, videlicet in tuguriis ſuffocantibus æſtatio tempore habitantium corpora corruptione laborabant, aut quia corporum humores ex praua victus ratione erant putredini obnoxii, tunc febribus peſtilentibus illis origo data eſt: forte autem per continuum ex Æthiopia quædam fluxêre contagia, iis, quorum corpora erant ad patiendnm parata. *Gal. lib. 1. de differ. feb. c. 6. aut. 10.*

Itaque æſtas per calidum & ſiccum conſtantem ſtatum exceſſerit, calor ergo æſtuans in ſummo exiſtens æſtu eorum corporum humiditates exiccando reſoluit, quæ ſi tunc non reſoluantur, aut ratione alicuius influxus, aut flatu deferentium peſtem, aut cum iam putres ſint eorum humores, tunc ſi quid liquidiſſimum ac aquoſiſſimum ſit, in bilem conſumitur, denſiſſimum acerrimum relinquitur, quod idem accidit ſecundum eandem rationem, & circa ſanguinem, tunc citius rabida & billioſa peſte corripiuntur.

Cap. XXXV.

De inaſſueta aeris mutatione ex autumni inconſtantia.

Occurrit Autumnus, cum eius inæqualitate & intemperamento, verum autu-

mni aeris inter temporum,ab eorum naturalitate mutationes, mutatio ſalubrior eſt, ſcilicet cum aer autumnalis pluuioſus, & hyems cum quadam frigiditate, non exceſſiua tamen,comparatione ad regionem temperata extiterit, ſiccitatem, cum eius autumni pluuiæ minuunt, innatumque calorem temperata hyemis frigiditas corroborat, non penetrans ita, vt corporis vires imbecillitet, nec ſuo frigore ita valide exprimens; ſicut reuma à ſuperioribus ad inferiora excutiens humores.

Si vero in autumno aer inconſtans fuerit, & mutetur, ita vt modo ſiccus, modo frigidus, modo inæqualis fiat; quum aliquando calorem,aliquando frigus,eadem dies contineat,Deinde quum æſtiuum etiam ſubſequatur tempus, in quo multis quidem humores iam præaſſati fuerant, quibuſdam vero iam vires imbecilles extiterant, poſtmodum humores, qui primo ad cutem mouebantur,atque difflabant, autumno vero ob ambientis aeris frigiditatem retruduntur, atque ad interiora impelluntur. Hæc hominibus ſunt communia.

Si vero circa canis ortum aqua hybernaq; tempeſtas, & eteſiæ perflauerint, ſpes erit quietis,qua autumnus ſalubris erit.

Cæterum ſi in medio autumno ambiens

aer

aer non debite calidus extiterit, & ante Solis ortum, in aere quædam hypocaumata videantur, atque eum nube puluerulenta, & proprie nidorulentia ſuper noſtrum hemiſphærium aſcendant, aut quando clarus primo cernitur, deinde turbidatur dies, modo mira ſpectabilis eius ſerenitas repentina interdum caligine occupetur, ita vt mutetur, modo calefiat, modo frigeat, modo luceat, modo obtenebretur, in dieq; ſequente inter prænotatas nubes, eodem modo, ſol iterum appareat. Hæc aeris ambientis euerſio peſtilentiam portendit.

Cap. XXXVI.

De inaſſueta aeris mutatione ex hyemis inconſtantia.

Galenus *lib. 2. de Criſ.* cum hyems præ omnibus anni temporibus ſit humidiſſima ac frigidiſſima, ſi hyems quidem ſicca, æſtas vero humida fuerit, temporum ſtatus haud ſecundum naturam ſe habet. Neq; igitur æſtiuæ origines tempore æſtatis tunc abundant. Neq; enim exiſtimare debes, quod præter anni temporum appellationes ſingulæ ægritudines accidant, ſed propter ambientis aeris temperaturam. Nam qualem hic naturam habet, ita & nos afficit. *Cap. 2.*

Si inſuper hyemis ſiccæ, & aquiloniæ, & veris pluuioſi, & auſtrini inconſtantia extiterit,

terit, ambientis aeris ſtatus alterabitur, licet huiuſmodi alteratio, ſiue mutatio parua ſit, præter naturam tamen eſt, qua propter æſtatem ſequentem febres acutæ ſubſequentur; quum præſertim æſtate repente ſuffocatio ſuperuenerit, & à terra madida pluuiis vernalibus, & ab auſtro fuerit, neceſſe eſt æſtum duplicari, & à terra madida atque calente, & à Sole comburente, nondum conſtantibus hominum ventribus: neque enim poſſibile eſt, tali vere exiſtente, corpus à carne non colliquari, vnde febres contingunt acutiſſimæ.

Si vero hyems fuerit ſicca, & ver calidum & humidum, & pluuioſum, & æſtas valde ſicca, eueniente in æſtate pauca pluuia, ita quod æſtas ſit ſicca, tunc in æſtate humidum ineptum ebullit, quod humidum vere aſſeruatum fuerit aeris æſtiui ſiccitate condenſatum, ob æſtatis exiccationem non ebullit, nec æſtate, nec hyeme ſiccis temperaturis ſenibus febres eueniunt, Quia in iis illud humidum putreſcibile maxime abſumitur. Si vero humidum illud putreſcibile condenſatum ac exiccatum non extiterit, tunc æſtate ebullit, & putrefit, quo fit, vt febres accidant, & maxime ſi æſtate multæ pluuiæ ebullitionem & putrefactionem prohibentes deciderint, corpora calidi & humidi temperamenti, & pueri maxime febribus corripientur, in quibus

bus humidum non infrigidatur, nec condenſatur, *ſed* ebulliens putrefit, vnde in ipſa æſtate *eis* morbus prædictus euenit, qui ſicuti frigidus, ad autumnum non reſeruatur. Nam frigiditate & ſiccitate ſenes reſiſtentes, tunc non ægrotant, ſed in autumno corripiuntur illi, in quibus fit ebullitio. Nam omne tempus ſimile eſt ei, qui temperamentum habet ſanum & temperatum, & proportionale, ac in ipſius conſeruanda ſanitate conueniens, ſed ſi quis vitiatam temperiem contraxerit, ſcilicet non multum à temperamento recedente, tempus proportionale ab eo diuerſificatur, & ei non expedit, ſed proportionale, & ei contrarium ſibi conuenit; ſi autem ab æqualitate multum egreditur, proportionale, & non proportionale ab eo diuerſificatur. Et ob *ſuæ virtutis* imbecillitatem non conuenit, complexioni vero ægre tempus ſimile eſt nociuum, & ei contrarium, quia omnis cura fit per contrarium.

Si vero ex hyeme auſtrali & pluuioſa, & vere ſequente ſicco, & Aquilonio ambientis aeris temperamentum mutetur, humida ſiquidem & laxa, molliaque ab hyeme tepefacta corpora ad intimas ſui partes ambientis aeris frigiditatem facile admittunt, quo fit, vt mulieres in vere abortiantur, imbecilleſque partus pariant, ac moriantur, dyſſenteriæ & ophtal-

ophtalmiæ contingant. Quoniam corpora ob hyemis frigiditatem humida, calida ob caliditatem fiunt, cum ſimili tempore diſponuntur, vnde ſuperueniens frigidum ver ea ſubito alterare poteſt. Ideo morbi eueniunt; in ſua enim naturali diſpoſitione humida corpora non permanentia apta, imo ab ea remoueri & ægrotare redduntur. Quoniam ſuper excedente æſtate ita ſe habentibus, ſcillicet calefactis & humectatis corporibus ab illa hyeme vereque frigido, eius frigiditate in eo humiditates coagulantur, & eius indurantur ſiccitate. In bilioſis ergo & melancholicis cum non ſint humidi, ſed ſicci, propter id ex veris ſiccitate humores redduntur tenuiores, quo fit, vt illis oculares morbi, pituitoſis vero ex aeris frigiditate compreſſis humoribus ad pulmones eueniant, frigidis inſuper naturis ob earum frigiditatem, quæ cum illius veris natura conuenit, dyſenteriæ eis in æſtate maxime accidunt, & hoc humiditatibus pituitoſis hyeme genitis ob eius frigiditatem, & veris ſiccitatem ad æſtatem reſeruatis, æſtatis feruore bilis permiſcetur, & in ſalſam pituitam, quæ ad inteſtina deſcendens, dyſenterias efficiens, tranſit.

Cæterum ſi ex hyemis Auſtralis, & veris ſequentis Borealis, ac cum multis pluuiis æſtatis fuliginoſæ inconſtantia aeri conuarietur,

tur,

tur, hyemisque materias ver ſeruauerit, & Boreæ facultate ad interiora ipſas vſque ad æratem propellat, in humidis naturis peſtis aceruabitur, in hyeme & vere reſeruatas materias æſtas feruere facit, ac in aere & in humoribus putredo introducitur, quam autumnus eius noctium frigiditate debilitando, corruptosque vapores interius recludendo complebit.

Quamuis flante Borea hyemis humiditatem ver exiccet, attamen eius frigiditate ad interiora detrudente, in intimis humiditas conſeruetur.

Si vero hyeme aer mutetur, cuius mutatione dies pluuiam promittentes apparuerint, quibus tamen non pluat, ſed tempus vti ſiccum permaneat, nec non in vere cum frigore paucæ decidant pluuiæ, tunc æſtate expectanda erit peſtis. Quoniam ver frigidum cum pluuiæ paucitate materias vſque ad æſtatem reſeruat, eo maxime, ſi in æſtatis exordio ambientem aerem Auſtri, vel ſubſolani venti calefaciant, & conturbent, ac multis fuliginibus illum moliantnr.

Cap.

CAP. XXXVII.

De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex inconſtantia anni ſicci.

SI nimia Solis in infimo aeris interſtitio ita creuerit caliditas, vt ventorum exhalationem digeſſerit, citoque terram exiccauerit, antequam multam expiret exhalationem, perinde atque paruum lignum iniectum magno igni ſæpe obruitur, antequam fumum emittat, ita vt anni ſtatus magna ex parte talis ſiccus fuerit, qualem in ambiente aere fecerit conſtitutionem, licet annus ſiccus humido melior ſit, cum ſiccitas pauciores quidem humores efficiet, caloris lima tamen eſt ad æſtum ac incendium diſponens, eius qualitate bilioſiores humores procreat, hanc ob cauſam febres quippe pauciores, acutiores tamen eueniunt: cum in ſiccitatibus humiditates colliquentur.

CAP. XXXVIII.

De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex inconſtantia anni pluuioſi humidi.

SI exuberantes vapores, qui aquæ ſymbolus ſunt, toto anno difflauerint, & vaporauerint, ita vt annus pluuioſus extiterit, ambiens aer humidus effectus pituitoſos acer-

acervat humores, ac non pauca ſeroſa gignit excrementa, quæ intra corpus per imbres collecta, non niſi longo tempore concoqui poſſunt. Vnde cum humida ſunt, perſpicuum enim eſt, humida ſiccis putredini magis obnoxia eſſe, putrent. Ex quibus diuturniores febres, quemadmodum in ſiccitate acutiores, contingunt.

Si vero talis annus extiterit pluuioſus, nebuloſus, & humidus, & hyems ex maiori parte frigidus, & ver tepidum, æſtas calida, & venti nulli ſpirauerint, præter Auſtrum, & illetamen leuiter, & eius appulſum non ſentiamus, ac interdum nubes ex Meridie in Septentriones pellere videamus; qualem annum auſtrinum & pluuium à ventis perpetuo ſilentem eſſe dicit Hippocrates: talis enim cœli ſtatus grauiſſimus ac peſtilentiſſimus erit.

Cap. XXXIX.

De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex inconſtantia anni pluuioſi, auſtrini.

CVm venti inceptam pluuiam ceſſare faciant, & pluuia ſiſtit ventos, cum ſint contraria, & vtrumque alterum corrumpit, contagitque viciſſim vnum in alterum permutari: at pluuia ex vapore & vapori exhala-

tio, quæ ventorum materia eſt, contraria extiſtit, poſtquam vapor eleuatus fuerit, terra ſiccatur, ex qua ſuſtollitur exhalatio, ſurſumque ducitur, quam vapor ſuperiore loco conſiſtens, & in frigidum permutatus, ſæpius ne amplius ſurſum feratur, impedit, ideo ſi annus auſtrinus, pluuius à ventis in totum ſilens extiterit, peſtiferus erit. Nam putredo ex materia quidem gignitur humida, ex cauſa vero efficiente, & præter naturam calore augetur; porro quiete nihil, quod ex omni parte eſt ſiccum. Iam eorum, quæ putredini ſunt obnoxia, hæc ſuperſunt in temperamentis frigidis diutiſſime, ne hoc quidem præterit, quemadmodum adhuc magis, vbi ventis huiuſmodi ventillantur, ſane etiam veſtem hominis continenter quatiunt. Inprimis cum humidus calidusque ſit aer, quod immobilitas tunc putrefaciat. Ita arteriarum in animantibus motus cum alias commoditates, tum eum vſum præſtat.

Cæterum ſi annus frigidus extiterit, calido melior erit, quum corporis facultates, ac innatum calorem corroborat, quod contra operatur annus ſiccus.

CAP.

Cap. XL.

De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex anni inconſtantia calidi & humidi.

CVm vero toto anno ambiens aer calidus & humidus fuerit, aut ſi duobus, aut tribus, ex quatuor anni temporibus commutatus fuerit, neceſſum eſt, vt magna ſuboriatur peſtilentia, vtpote ſi hyemis aer ex compoſita intemperantia inconſtans fuerit, ceu calidus & ſiccus, & æſtatis frigidus & humidus. Simili modo cætera anni tempora, in quibus, etiamſi ſimplex intemperantia .ſ. vnica duntaxat aeris qualitas, videlicet paſſiua, & non actiua mutetur, minus operantur malum, ſi actiua autem & paſſiua mutetur, tunc maximum eſt peſtis portentum. Ideo anni aer ſecundum vnam diſpoſitionem ex primarum parte qualitatum procedens, interitum magis adducit, quam quando in ſuis quadris diuerſificatur, vtpote quando aer hyemalis ſit calidus, & veris calidus, malum. Cum autem hyemi frigidæ ver calidum, vel calidæ frigidum ſuccedat, melius. Nam vnum ita aliud contemperat, & reſiſtit, cum temporum mutationes plures, quam ſoluant, pariunt

riunt morbos, Hoc idem etiam continget, ſi eadem die à ſereno in turbidum, & à calido in frigidum, & è conuerſo aſſiduæ mutationes contingant. Si vero temporum hora citius ſolito accelerat, ſecundum ea tempora morbi breui oriuntur. Si temporum conſtitutioni morbi conſimiles erunt, eos augere faciet. Si contraria autem extiterint, eos diminuet, ſi temporum conſtitutiones diutius ſolito perſeuerauerint, æſtate & autumno plurimi euenient morbi; æſtate ob corporis facultatum innati caloris imbecillitatem, & calidi aeris violentiam, ac humorum commotionem; autumno ob ipſius inæqualitatem.

Cap. XLI.

De inaſſueta aeris qualitatis mutatione ex ventis.

EX ventis porro aeri maximæ accedunt mutationes, quum in æſtatis exordio per aliquot dies calefaciendo, conturbando, diſponendo, & proprie non ſequente pluuia eorum, flatu multoſque deferentes vapores aerem auſtri, & ſubſolani venti calefaciant, quo fit, vt tunc aer multum turbidus & nebuloſus ater permaneat, vt ex eo ita expectetur pluuia,

pluuia,& non pluat,tum vapores in aere contenti ex calore imbecilli tunc dominante putreſiunt, quod ſi ſequuta fuiſſet pluuia, cum ea deſcendiſſent, & ab eis aer tum denudatus fuiſſet. Quare maxima aeri tunc contingit alteratio,qua peſtis ſubſequitur,hoc idem euenit, cum in menſibus Decembris & Ianuarii Auſtrales, & ſubſolanii venti conſpirant, ita vt ex eorum flatu aer incraſſetur, & cum pluat, imber ſubtilis fit, ceu puluis,tunc corrupta maxime eſt aeris temperies. Additur etiam, quod cum per hebdomadam tunc aer clarificetur, & in nocte frigus, in die calor vigeant, futuram æſtiuam peſtilentiam autument, quam etiam in diebus canicularibus à tenui terræ fuligine, per loca vehementer calida tranſeuntes, venti procreant. Cum etiam à ventis diuerſis, qui choronii nuncupantur, ex barathris putres deferentibus fuligines, in die multoties aer diſſimilis fiat, nunc clarus, nunc turbidus efficiatur, nunc tepidior, nunc calidior, nunc tranquillus,nunc vento commotus, & vno die clarificetur, alio vero tenebricoſus efficiatur, & ipſo eodem die ad noſtrum hemiſphærium Sol lucidus tendat, alio die conturbetur, & in hoc nubis velamine velatus Sol aſcendat, quæ nubis eſt ceu puluis ſiccea puluerulen-

ta, hæc nempe corruptum aerem, ac peſtem futuram præſagiunt: additur etiam, cum nulli flent venti, aer enim immotus ex nimia putret quiete.

Finis Faſciculi primi.

FASCI.

FASCICVLVS SECVNDVS.

Cap. I.

De aëris conuariatione & putredine.

CVm aliquid de inaſſueta aeris mutatione, qua epidemiales ſuboriri ſolent morbi, pertractauerimus, nunc ſupereſt, vt de aeris cōuariatione & putredine, qua peſtis ortum contrahit, aliquid pertingamus: cum omnes peſtis communes cauſæ ſint cœli figuræ, aeris, & cæterorum elementorum nidorulentia, corporum præparatio, & cum iam commemoratum ſit, quomodo à figuris cœleſtibus peſtis ſuboriatur; ab ipſa ergo putredine, & aeris conuariatione exordium erit. In primis exarabimus, quid ſit putredo; 2. de eius ſpeciebus; 3. de cauſis. Ariſtoteles 4 *meteor. cap.* 3. ſcribit, quod putrefactio ſit corruptio quędam in vnoquoque humido proprie, & ſecundum naturam

caliditatis ab aliena caliditate, ipſa autem eſt, quæ ambientis, & corporis totius ſubſtantiam ad corruptelam mutat; hanc autem putrefactionem conſiderant Philoſophi, vti mixtorum naturalium quandam paſſionem ex temporum decurſu eis neceſſario & quaſi naturaliter euenientem, & dicitur putrefactio naturalis. Nam entium nonnulla vi, nonnulla naturæ ritu corrumpuntur. Quæ autem ſecundum naturæ ritum, illis hæc corruptio euenit, cum entia ad ſuam periodum peruenerint, in qua intimis exhauſtis viribus tabeſcere & putreſcere conſpiciunt, quemadmodum ſenectus & vetuſtas latum præbent argumentum. Quod autem ſenectute entia putreſcant, & vetuſtate atterantur, & areſcant, ſolidorum arborum truncorum caries, eroſio, ſolidorum lapidum excauatio, armorum rubigo, ferrugoq; obducta indies teſtantur quælibet. Itaq; res, ſi proprio curriculo relinquantur, putredine ſuum claudunt diem, niſi alia quadam interim violentia corrumpantur, ceu ſi caro, ſi lignum, aut ſimilia in ignem iniiciantur, ſine putredine comburuntur, & conſumuntur, corruptio talis naturalis eſt via quędam ad putredinem, à qua nos præcauere non poſſumus, cum ſit quoddam naturale eueniens. Vnde Auic. *fen. 3. partic. c. 1.* ſcribit: *Sciat quod ars ſanitatem conſeruandi, non ſit*

ſit ars, quæ nos à morte ſecuros reddat: & ideo Philoſophi non conſiderant talem putredinem ſuboriri ex quauis aduentitia cauſſa corpori, potiſſimũ animantiũ euenienti, ſed illã tantũ quæ cuiuis mixto per tempora ſuæ permanentię lubenti in elementorum ex proportione, ex quibus mixta ipſa producuntur, & conſiſtunt de neceſſitate accidit, ſicut enim ex elementis, vel ipſorum qualitatibus ſub debita inter ſe menſura, & proportione exiſtentibus, mixta generantur, & genita conſeruantur: Ita ex illorum in mixtis exiſtentium diſproportione, & ex continua continentis actione in eis producta, propter quam illa temperamenti menſura mixtorum formis debita & conueniens permutatur, fit, vt mixta omnia ſeneſcant, & tandem corrumpantur, & putrefiãt, ad quod primum operatur contrarietas primarum qualitatum, quę in mixtis exiſtunt, inter ſe ſemper agentium, & patientium, quam opinionem affirmat, Auerroes *in lib. 2. de cœlo & mundo. com. 37.* quod vna cauſſa corruptionis animalium ſit, quoniã compoſita ſunt ex elementis, quę ſibi inuicem contrariantur, & ideo fit interna, & continua actio, & paſſio, ad quas tandem ipſorum mixtorum corruptio ſequitur, & talis corruptio eſt incorrigibilis, quia eius ſubiectum iam putrefactum ad priſtinam naturam reduci non poteſt.

CAP. II.

De putredine, quam conſiderant Medici.

RElicta Philoſophorum opinione, dicimus cum Galen. in 11. *meth.* Nempe mutatio totius putreſcentis corporis ſubſtantiæ ad corruptelam à calido extraneo fit. Nam cũ geminũ ex mente Hip. vbiq; fateatur in corpore calidum eſſe, alterum, quod ingenitum ſiue innatum vocatur: alterum vero adſcititium ſeu innaturale & alienum, à primo quidem coctiones fieri vbiq; aſſerit, vt 6. *de vulg. morb. & ſecundo de differentiis febrium, cap.* 9. *aut* 11. Contra vero calor ipſe alienus, & præter naturam habet corrumpere: primus quidem ſi in corporibus fuerit excitatus, ſuccos ipſos propter humiditatem putrefacit, & corrumpit, ſpacio vero tum adipem inuadit, tum et carnem, ſicuti teſtatur Gale. in 11. *meth.* nimirum ſi putredo ab aliena, & extranea caliditate oriri dicatur, nõ autem à natiua, cuius munus eſt concoquere, & non corrumpere.

Cap. 2.

Com. 5.

Cap. 2.

CAP. III.

De ſpeciebus putredinis.

HÆc autem humorum putredo à Medicis conſiderata à Galen. *libr.* 1. *de differentiis,*

Ca. 6. *aut* 7.

tiis febrium, ſcribitur duorum eſſe generum, li- *1. Species.*
cet addatur tertium, vnum fit ſuperante na-
tura: Alterum vero ſuperata & victa, ſuperā-
te quidem in inflammationibus, & ſimilibus
collectionib. & tumoribus omnibus pus gi-
gnitur: in humorib. autem, qui in venis, aut in
arteriis cōtinentur, quiddam, quod puri pro-
portione reſpondet, ſubſidens in vrinis, verũ
hæc putredo, non ſimpliciter putredo exiſtit,
ſed aliquid continet in coctionis imo, vnde
potius concoctio, quam putredo appellanda
eſt, cum ſit putreſcentis corporis ſubſtantiæ
mutatio potius ad perfectionem quandam,
quam ad corruptelam.

Alterum vero putredinis genus eſt, cum 2.
vis concoquendi adeo imbecillis facta eſt, vt
nullam amplius facere poſſit in putreſcente
ſuperfluitate ad optimam tranſmutationem
in qua ſuperfluitate ſecundum ſubſtantiam
efficitur permutatio, ac multis modis euariat
illud, quod putrefacit.

Tertium vero genus putredinis, quod ſe- 3.
miputridum appellatur, fitque non quidem
ſuperāte omnino natura ipſa, vt in primo ge-
nere: neq; ſuperata, vt in ſecunde, ſed vtriſq;
adhuc cooperātibus, neutro tamen euicto, ꝙ
genus putredinis multiforme, ac multiplex
eſt, innumerabileſque differētię exiſtũt, ꝓ eo
ꝙ magis, aut minus cōcoctioné ſuſcipit. Atta-
men

men *in aph. 2. lib. com.* 17. duo tantum genera dinumerat : vnum quod potius ſecundum qualitatem tranſmutatio appellatur, parua ſcilicet alteratione ab alieno calore in humoribus ipſis effectum, nondum tamen habente maxime effatu dignam euerſionem ad naturæ ſuæ contrarium. Aliud vero genus eſt, quod tam effatu dignam habet eam, quæ eſt propriæ naturæ contraria, euerſionem, vt non poſſit iterum ex naturæ coctione ad primam eius redire bonitatem, adeo eſt imbecilla facta concoquẽdi, vt nullam amplius poſſit facere tranſmutationem ad perfectionem, & hęc proprie ab eo corruptio appellatur, namque ad habitum naturalem amplius non redit. At quoniam cuncta, quæ putreſcunt, ex calido & humido ſic afficiuntur, teſte Galen. 4. *meth.* ea quoque, quæ putreſcunt, tum calida, tum humida eſſe debent, teſte eodem, *lib.* 9. *meth. &* 3. *de vulg. morb.* ſcribitur putredinem gigni ex materia humida ex cauſſa efficiente extraneo, & præter naturam calore, & propterea, quæ ex omni parte ſicca ſunt, putreſcere non vidimus, vt Aurum, & Argentum.

Cap. 5.

Cap. 3. com. 1.

CAP. IV.

De cauſſis putredinis.

Teſte Ariſto. l. 4. meteor. c.

CAuſſa efficiens putredinem eſt calor extraneus: cauſſa autem materialis eſt corpus

pus humidum, teſte Galen. *aph.* 11. 3. *par.* Dixit primum humiditates nondum excedentes habiles eſſe ad putredinem, & infra addit: *& ipſum quidem humidum, quod in noſtris putret corporibus, quadam veluti materia eſt à vi caloris patiẽs humiditas vero ambientis aëris, quatenus non ſinit exiccari humorum in corpore copiam, eatenus adiuuat eum putrefacientem.* *Præterea omnis humor* teſte Galeno 10. *aph. l.* 2. alienus à natura corporis, in quo continetur, neque natura aptus ad eius nutritionem, relinquitur, vt neceſſario ad putredinem conuertatur. Cum vero locus, in quo collectus fuerit, calidus erit, tũc celerrime putreſcit & in 2. *de differ. feb. cap. vltim.* ſcribit Gal. *humor à proprio calore deſtitutus, oportet, vt ad putrediñe tranſeat, tãtũ tamẽ intereſt, quoniam ſi qui vis humor vna cum ſanguine ponatur in quovis loco, & à naturæ regimine ambo fuerint deſtituti, longe citius putreſcit ſanguis, ob eius temperiem calidam, & humidam, quam cæteri humores ſanguini admiſti.*

1. *Et probl. ſect.* 2 *probl.* 33. *& Gal. l.* 2. *de differ. febr. c.* 9.

Cæterum cum humana corpora non ex temporum duntaxat naturali decurſu, verum etiam ex aduentitiis, & præter naturam cauſis occurrentibus, vt ex ſex rerum non naturalium indebito regimine, vel ex his in plurimis aut in omnibus, quæ ſex res nõnaturales morborum ac ſanitatis eſſe poſſunt cauſſæ, quemadmodum admonet Galen. *lib.* 3. *art. medici-*

*dicinalis c.*2.omnia nunc dicta genera materiæ, quædam ſunt ſalubrium,& inſalubrium cauſarum. At vſu oportuno adhibito cauſſæ fiunt conſeruatrices,atque ſalubres:ſed vbi à modo deliquerunt, inſalubres redduntur. Vnde etiam liquet ex his nullam harum rerum exteriorum,aut ſalubrem,aut inſalubrem à nobis exiſtimari oportere. At eaſdem potius quandoque ſalubres,quandoque vero inſalubres in eo,quod ad aliquid,eſſe. Quamobrem corpora humana ſi ſana eſſe,&in ſanitate permanere cupiant,certum & conuenientem tã quantitatis,quam qualitatis menſuram portionemque in omnib.ſeruare debent, quę tamen ſecundum diuerſa corporum temporamenta diuerſa ẽt ſit,habet enim in quouis tẽperamento latitudinem non paruam: quare cum ita eueniat,vt humani corporis humores,ipſorum quantitate nimiũ aucta, vel qualitate extranea nimiũ affecta,fit vt à corporis natura bene regi ſeu gubernari haud poſſunt, deſtituti ab eius facultate adminiſtrante, ad putrefactionem perducuntur,teſte Galen. in 2. *de differentiis febrium, c. vltim.*& in *com.* 11. *aph.* 2.Lib.vbi dicit,*cum omnis humor alienus à natura corporis, in quo continetur,aptus non ſit, ad eius nutritionem,relinquitur, vt neceſſario ad putredinem conuertatur: cum vero & locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tunc celerrime putridus fit.*

Quo-

Quoniam calor naturalis, ſi proprias functiones perficere debeat, oportet, vt ſub debito gradu, & conuenienti menſura ſit, & hoc fieri nequit, niſi euentetur, ſed ſi difflare non poterit, propter aliquod extrinſecus, quemadmodum ex aere frigido, aut ex balneatione in aqua frigida, vel aſtringente, vel aluminoſos humores ipſi putreſcunt, quo fit, vt febres ſuboriãtur, cum eorũ putrida fuligo cor petat, & occupet, & hoc ex humorum ex indebita tranſpiratione putredine, & ex cutaneis ſpiramentis obſtructis Gal. 11. *meth. c.* 4. ſcribit, illa tantum putrere corpora, quæ cum calida, & humida natura ſint, neq; perflata, neq; ventilata in calido, humidoque loco maneant: ꝙ ſi in motu ſint, ventilentur, ac perflẽtur, poſſe ea non putria, ſed integra ſeruari, & in *eod. lib. c. 8.* veluti nimirum ipſa animantium corpora tam etſi plurimũ naturæ ſuæ portionẽ humidam & calidam ſint ſortita, magnum tamen annorũ numerum ſine putredine ac ſana viuaq; exigunt, ſi ſeruetur eorum proprius calor in cordis quidẽ corpore ꝑ inſpirationẽ: in reliquis omnibus partibus, tũ per communitatem, quam habent cum corde, tum per alteram reſpirationis ſpeciem, quæ per totã agitur cutem, & tranſpiratio perſpiratiove dicit: his vero læſis, naturalis ẽt calor vna læditur vnde Gal. *in l. de mala intẽperie diuerſa. ſiue i'n ina-*

*inæquali cap.*5.concludit,quæ non tranſpirantur,facile putreſcunt,& in *libr.* 1. *de differentiis febrium cap.*3. corpora plena malis humorib. in quibus tamen nulla obſtructio aliquod viſcerum poſſidet,ſed difflantur, ac refrigerantur,ſanitate quidem fruuntur, ſed dubia, & momentanea,exemplificat Galen.*in lib.de differ.febr.*2.*c.*9.*quod vero ea,quæ non difflantur, putreſcere ſolent.Indicant n.exteriora omnia ceu fructus,& ſemina veſteſq;.* Et in *lib.de inæquali diſcraſia non longe à fine: neque enim ea ſolum, quæ ſunt inculcata,& per ſpiratu prohibitu, putreſcunt, verum etiam celeriter ea maxime, & cætera putreſcunt,& alia multa, quæ putredini ſunt oportuna.* Præter has quoque aliæ à Medicis conſiderantur putredines, vt cibi putrefacti in ventriculo,&ipſius chyli,vel inteſtinis,vel hepate corrupti,& in abſceſſibus tam extrinſecis quam intrinſecis putridis, & in empyematicis,phthiſicis,& ſimilibus. Vnde omnes putredines fiunt vel humoribus à naturæ regimine deſtitutis,aut indebite flabellatis.

Quamuis putredines vno modo conſiderentur à Philoſophis,alio modo à Medicis,cũ Medici nõ de omnib.mixtis,neq; totius corporis putrefactionem,neq; poſt ipſius corruptionem,ſed humores duntaxat, vel aliquod ei⁹ ꝓportionale putrido afficiat,&adhuc corpore viuente conſiderent, cętera quomodo pu-

putreſcant, Medici nõ eſt conſideratio. Nam à medicis putredo conſiderata corrigi poteſt, niſi *in* extremo gradu eſſent putrida, nec ipſa *corrigi* poſſent, ſed ea, quæ à Philoſophis cõſideratur, incorrigibilis eſt. Attamen hæ putredines, à Philoſophis, & à Medicis conſideratæ conueniunt in cauſa efficiente, cum harum cauſa efficiens ſit calor extraneus: cõueniuntq; in cauſa materiali, cum talis ſit humidum: Conueniuntq; in calore, quoniam quę putrida ſunt, caliditate extranea aduētitia ſunt calida: & conueniunt in frigore, quoniã frigiditas per innati caloris priuationẽ introducitur, & augetur: conueniunt inſup in vno termino, ad quem deueniũt, qui terminus eſt incineratio; teſt. Ariſt. 4. *meth. text.* 4. propter ꝙ humida primum fiant ſicca, tandem putrefacta, q̃ *opinionem* Ariſt. *in 6. text.* affirmat, vbi aſſerit, tandem omnia putrefacta fiunt ſicca, & tandem terra, & fimus. Gal. *in* 1. *de different. feb. cap.* 5. exemplum dat de cumulo ſtercoris columbini, pariter in *lib.* 2. *de differentiis febr. cap. vltimo,* de lignis, quæ ab igne combuſta tandem incinerantur, nec ſunt amplius ignis fomes, nec idoneum vehiculum, & hoc exemplum fuit deſcriptum ad oſtendendum modum, quomodo etiam acceſſiones ſiue paroxyſmi in intermittentibus febribus terminantur, ac deinde redeunt; tunc vero ter-

minantur, ſiue definiunt, cum humores putres, à quibus fuerunt excitatæ febres, ipſi poſt putrefactionem incinerantur, & cũ iam fuerint incinerati, febrilem calorem retinere amplius non ſunt apti, ſicuti neque incinerata ligna ignis fomitem, ſiue vehiculum eſſe poſſunt.

Præmiſſa ergo putredinis tum medicæ, tum philoſophicæ eſſentiæ, differẽtiæ, & cauſarum cognitione reliquũ eſt, vt aliquid pertingamus de corruptione elementorum naturali ſecundum philoſophos, quomodo ex corruptione vnius fiat alterius generatio; ſecundo loco de corruptione elementorum ſecundũ Medicos, ex quorum conuariatione, & corruptione ſuboriatur quædã in aere putredo, ex qua peſtis ortum concipiat.

CAP. V.

De corruptione violentâ.

IN primis iam commemoratum eſt, quod ea, quæ vi corrumpuntur, primo humida exiſtant, deinde ſicca. Nam compoſitum, quod, cum perfectum exiſtebat, humido & ſicco terminatum erat, & calidum & frigidum eius erant qualitates terminantes, cum autem corrumpi contingat qualitatum terminatarum qualitates terminantibus validiores tunc effectæ ſunt, quare debilitato calore na-

te naturali, qui prius humidum ipſum terminabat, iam calori præualens ſe diſſociat, diſpergit, & exterius apparet, deinde diſſociatũ humidum facile ab extrinſeco calore euaporat, & digeritur, tunc corpus putrefactũ apparet ſiccum. Quod igitur putreſcit, primo humidum apparet; deinde ſiccum. Conſtat etiam, quod putrefactio in vniuſcuiuſque rei humido proprio ſit naturalis caliditatis conſumptio, ab extranea caliditate facta, vti ambientis, & circumdantis. Cum n. intima & naturalis deperit caliditas, minuitur à caliditate extera corporis circũdantis, tunc deniq; entia ad putredinem diſponuntur. Præterea cum patitur caliditas, ſuperuenit frigus, & quanto minor eſt intima caliditas, tanto validior eſt intima frigiditas: quod ſi quid proprii caloris in eo, quod putreſcit, ſupereſt, interna frigiditas illud vitiat. aut externam caliditatem ad illius caloris conſumptionem ſimul adiuuat, quemadmodum ſi quis in Domo exiſtens nõ ſatis potens ſit, alterum è domo detrudere, alter exiſtens extra domum adiuuet, iſte trahendo, alter detrudendo, tertius ille è domo detruditur. Itaque interna frigiditas cum humido ſit cauſa communis putrefactionis vniuerſalis, omnia inde putrefacta tandem ſicciora fiunt, vel in terram, vel in cinerem, vel in fauillam rediguntur. Patet ergo

cum humidum à calido terminatur & continetur,& calidum exhalatum eſt, propriũ amplius humidum non cõtineri, ſed diſſipatum reſolui, cum præſertim ei amplius non adſit calor continens. Immo cum ipſa naturalis caliditas humidum digerat, ſiccum trahit, quare frigidum & ſiccum terreæ qualitates ſubingrediuntur, & hinc putrefactum fit terra, aut cinis, quemadmodum etiam ſcribit Gal. *in* 1. *de temperamentis*, quippe nec à ſicco, nec à frigido putrefieri quicquam aptum ſit; pari modo conſtat,quod res minus in hyeme, quam in æſtate putreſcunt, quoniam in hyeme in intrinſecis, à frigore exteriori propulſus calor naturalis validior fit, & calor exterior paucus, & imbecillior eſt. Ita intimum calorem validiorem digerere & vincere, & conſumere,ac putredinem inducere nequit; econtra in æſtate. Ita à frigido congelata minus putreſcunt,cum illorum frigiditas imbecillem intrinſecum calorem ab externo calore digeri non admittat, & cum extrinſecus calor non agat, & internus perſiſtat, putredo minime ſuboritur. Ita vehementer calida nõ putreſcunt, quia cum calor internus validior exiſtat, & externus internum conſumere & diſſipare nequeat, tunc putredo non pergignitur, quemadmodum & quæ continuo mouentur & fluunt, ceu flumina, minus putreſcunt

treſcunt,quam ea,quæ ſtagnant. Nam motus ſecundũ exterarum rerum locum impreſſiones reddit imbecilliores, ſicuti in aqua fluente minus, quã in ſtagnante ſolis calor imprimitur,vti res,quæ mouentur,earum ſpeciem in oculo minus,quã quieſcentes imprimunt, ita in rebus motis,&agitatis calor extrinſecus minus imprimitur, quàm putredinis tempus requirat, cum imbecillem calorem extrinſecum calor interim internus facile ſuperet, & vincat,ita quæ maiora ſunt,minoribus minus putreſcunt. Nam data caloris extrinſeci paritate maiora corpora maiorẽ calorem naturalem intrinſecum habent,quam minora.Quare illum corporis ambientis calor imbecillior euincere & ad exteriora trahere non poſſit. In minoribus vero minor eſt calor, ideo ab exteriori facilius vincitur. Itaq; mare in aliqua portiuncula diuiſum putrere poteſt, ſed totum vnitum putreſcere nequit.

Cap. VI.

De elementorum non ſimplicium generatione & corruptione, & eorum ſubſtantiæ ſqualore, ex quibus peſtis quandoq; ortum habet.

Qua enim corruptione corrumpantur elementa, dicemus; elementa tamen naturæ ordine,cum corruptio vnius ſit generatio alterius, tum etiam violenter,cum præ-

ter naturæ ordinem eorum qualitates à ſyderibus alterentur, tum etiam cum eorum ſubſtantia ab inferioribus cauſis nidorulentis coinquinatur; hæc quomodo autem contingāt, præſcienda hæc in primis erunt, in vniuerſo ſancitum eſſe, nihil, quod fruſta ſit, naturam ſuſtinere, vacuum ob id naturę ipſi inimicum dari non admitti. Quamobrem in vniuerſo ſortita ſunt elementa, quæ ne vacuum detur, ſuppeditent, hac enim de re ita connectuntur, & hærent, vt nulla poteutia eorum extrema, quibus ſe mutuo tangunt, ſeiungere poſſit, & vt ſint, & conſeruentur eorum nexu, & extremorum contactu reſiſtunt, ne ſeparentur; ſimplici enim in hoc eorum nexu, nullū alteri aduerſatur, ſi autem contrarientur, non qualiter ſimplicia corpora, ſed quatenus calida, frigida, grauia, leuia, acuta, rara, atra, denſa, mobilia, & immobilia. Vnde triplici ordine conſtituta ſunt elementa, primo ordine, vti pura ſunt, quæ ſuæ duntaxat coniugationis qualitates habent, & ex aliorum contemperamentis non conſtant; cum talia ſint, nec componuntur, nec mutantur, nec commiſtionem patiuntur, ſed incorruptibilia ſunt, & non à quibus, per quæ omnium naturaliū rerum virtutes producuntur in effectum, facultates n. eorum à nullo explicari poſſunt, quia in omnia poſsūt omnia, & ſic vnūquodque

Triplex elemētorum ſignificatio.

I.

que

que illorũ vna quædam eſt natura. Secundo a. ordine elementa ſunt multiplicia, & varia, & impura, & reducibilia tum per artẽ ad puram ſimplicitatẽ, quibus tunc ad ſuam ſimplicitatem reuerſis virtus eſt ſuper omnia, complementũ dans omnium operationũ occultarũ, & naturæ. Tertio ordine elementa primo, & p ſe non ſunt elemẽta, ſed decompoſita, varia, & multiplicia inter ſe inuicem permutabilia, ipſa nempe ſunt infallibile mediũ. Ideo media vocantur natura, id eſt, partes vniuerſi, vel mediæ naturæ anima. Elementa a. quatenus natura ſunt, certum, ad quem per ſe feruntur. locum habent, ignis in primis locus inter orbis lunæ concauum, & connexã aeris ſuperficiem eſt media linea, ad q̃ ignis totus, & eius quælibet pars per ſe mouetur, & centrũ facit. Aeris locus & linea media inter ignem, & aquam. Aquæ locus eſt linea inter aerem, & terram; terræ vero locus eſt centrum.

2.

3.

Situs elemẽtorum quatenus ſunt media natura.

Ignis.

Quatenus a. media natura ſunt, aut totius naturæ & vniuerſi partes ſunt, igni pro natura debetur locus, ſc. totum illud, ꝙ inter orbis Lunæ concauum, & conuexã aeris ſuperficiẽ, vbi cõuenientiſſime collocatur, interiacet purior & perfectior, ex cuius; raritate, tenuitate, à nobis videri nequit, quare nobilior pro natura ei debetur locus, cœlo proximus, hoc in loco cũ altero extremo Lunę orbi iungitur,

gitur, à quo quam optime lumen conſeruatur, cum altero vero aeri, cui per caliditatem reſpondet, per vtramque autem qualitatem reſpondere non datur, quoniam ſic ignis, iam aer eſſet, vnde ignis aere duplo rarior, triplo mobilior, quadruplo acutior, eius autem leuitate, & raritate ſurſum natura mouetur.

Aeris. Aeris vero ſitus inter ignem, & aquam, quam aptiſſimus eſt, cum minus purus, & perfectus inferior locus eſt deſignatus, hoc enim in loco cum illo caliditate, cum illa humiditate concordat, cum aer ſit primum humidorum humiditate eſſentiali naturali, non humiditate aquoſa extranea adhæſiua, qualem habet aqua. Aer duas qualitates ab igne, ſcilicet raritatem & motum, vnamq; à terra, ſcilicet obſcuritatem, mutuat: Quo fit, vt aer ſit aqua duplo acutior, triplo rarior, quadruplo mobilior, eius enim leuitate, & raritate ſurſum natura tendit.

Aqua. Aquæ autem ſedes inter aerem & terram exiſtit, & cum altero humiditate, cum altera frigiditate conſentit, hæc autem à terra opacitatem & denſitatem, & ab aere & igne motum contrahit, proinde aqua duplo eſt terra acutior, triplo rarior, quadruplo mobilior, hæc enim eius grauitate deorſum petit.

Terra

Terra inſuper circa centrum in aquæ concauo locum habet, cui frigiditate reſpondet, quemadmodum ita ſe habet ignis ad aërem, ſic aer ad aquam, & aqua ad terram; rurſuſque ſicut terra ad aquam, ſic illa ad aërem, atque hic ad ignem, atque hæc eſt radix & fundamentum omnium corporum, naturarum, virtutum, & operum mirabilium. In his enim locis elementa conſeruantur, natura illis prouidit, vt per media contraria viam ſibi aperiant ad propria loca, quæ ſunt nexus, quibus conſentiunt qualitates. Nam vnumquodque elementorum vnam tantum in excellentia qualitatem, & inſignius, quam alteram retinet, ignis enim magis calidus, quam ſiccus; aer magis humidus quam calidus, aqua magis frigida, quam humida, terra magis ſicca, quam frigida, quæ ad inuicem cum ſint ſecundum qualitates ita contraria, multo alterantur, cum agunt inuicem, & patiuntur, ex hac enim alteratione, actione & paſſione ſuboritur eorum regeneratio, & corruptio. Vnde elementorum quodlibet ex altero quolibet generari poteſt, qua re duodecim ſunt elementorum tranſmutationes, ſex directæ, & ſex conuerſæ. Nam ex igne fit aer, ex aere ignis; ex igne aqua, ex aqua ignis; ex igne terra, ex terra ignis; ex aere aqua, ex aqua aer; ex aere terra,

Terra.

Elemētorum tranſmutationes.

ex terra aer, ex aqua terra, ex terra aqua; & cum elementa conueniunt in vna qualitate, actiua vel paſſiua ſymbola fiunt, & cum duabus contrariantur non ſymbola, ſymbola vero citius, ac facilius adinuicem tranſmutantur, cum ſymbola ſunt elementa, in vna qualitate conſentiunt, in altera contraria ſunt, vt ex igne fit aer, ignis ſiccum relinquit, quod humido vti contrario aduerſabatur, cum vero ignis & aer in calore conueniant, tunc is remanet, ſed mitior, & cum ex aere fit ignis, relinquitur humidum, & ignis calor fit maior, & intenſior, nihilominus non tranſmutatur in ſuum contrarium; ſic cum ex aere fit aqua, ſola relinquitur caliditas, manente humiditate; & cum ex aqua fit terra, ſola deperditur humiditas manente frigiditate: Et cum ex terra fit ignis, ſola frigiditas depellitur, manente ſiccitate. In elementis non ſymbolis difficilius, & tardius fit tranſmutatio, cum eorum vtraque qualitas in ſuam contrariam tranſmutatur, vt cum ex igne fit aqua, deperditur enim calidum, & ſiccum, & acquirit aquæ frigidum, & humidum: Et cum ex aere fit terra, deperditur aeris calidum, & humidum, & acquiritur terræ frigidum, & ſiccum. Ex non ſymbolis, ſimulque collectis poteſt tertium elementum generari, vt ex igne & aqua ſimul

corru-

corruptis aer & terra generari poteſt, pari modo ex aere & terra ſimul deperditis poteſt generari ignis & aqua, videlicet cum vnius elementi vna qualitas eſt altera non ſymboli qualitate fortior, altera vero debilior, vt ſi ignis caliditas valentior, quam aquæ frigiditas, tum ſiccitas debilior, quam aquæ humiditas. Quia caliditas ignis maior corrumpet aquæ frigiditatem, & quia humiditas aquæ eſt maior, deperdet ſiccitatem ignis, & ſic manebit caliditas, & humiditas, aeris qualitates ſunt, ita aer genitus erit, cum vero ignis caliditas imbecillior efficitur, & à frigiditate aquæ maiore deſtruitur, & ſiccitas ignis maior humiditatem aquæ imbecilliorem deſtruat, tunc remanent frigiditas & ſiccitas, terræ qualitates, vnde terra ſuboritur; ita ſi aeris caliditas maior ſuperet terræ frigiditatem minorem, & ſiccitas terræ maior aeris humiditatem minorẽ conſumet, tunc caliditas, & ſiccitas remanent, ignis qualitates, ſic ignis naſcetur: Item ſi frigiditas terræ maior aeris caliditatem imbecilliorem abſumet, & humiditas aeris maior terræ ſiccitatem deleat, remanent frigiditas & humiditas, aquæ qualitates; ſicque aqua producitur. Exempli gratia perſpicitur in fumo, qui duorũ elementorum non ſymbolorũ habet temperamentum, ſc. aeris & terræ, & ex ipſo

gene-

Flamma quid? generatur flamma. Eſt enim flamma fumus ardens. Cæterum omnibus elementis commune eſt, quod ex eis ſuas qualitates in excellentia ſeruantibus nihil ſuboriatur; cum ignis ſit extreme calidus, eius excellentia caloris erit arſio; aqua, cum ſit extreme frigida, eius excellentia erit congelatio. Itaque ex ſumma ignis caliditate, & ex aeris ſumma humiditate, & ex aquæ ſumma frigiditate, & ex terræ ſumma ſiccitate nullum mixtum generatur, quoniam elemẽtorum qualitates contemperatas, & ad mediocritatem reductas mixta requirunt. Sed inter elementa quędam dantur media, quemadmodum aer & aqua, cum ſint magis miſta, minus pura inueniuntur, quam extrema ſcilicet ignis, & terra, cum tot exhalationes, vapores, & cætera id genus ſpiramenta horumque naturam aer, & aqua ſuſcipiant, ex his ab eorum ſimplicitate dimouentur. Ignis autem in cœli Lunæ concauo, & terra in cẽtro ad vſum animantium minime applicantur, & à permiſtione ſemotiora ſunt, hinc maiorem ſinceritatem & puritatem ibi ſeruant. Itaque elementa omnino ſimplicia animalium & vegetabilium conſeruationi & naturæ minime apta ſunt. In mediis autem elementis, ſcilic. aerę & aqua verſantur animantia ad eorũ vſum cedentibus, his enim omnes ſtirpes, & animantes augeſcunt,

ſcunt,vitam ſuſtinent;ſi earum temperaturę, ſpiritus & caloris nō eſſent expertes,alimentum in ſe trahere ipſæ minime poſſent,idque retinere,quod earum natura expedit, expellere,quod aſpernatur, nec alimentum ſi terræ & aquæ eſſet expers, eas alere, ac id eſſe, quod dici,& haberi videmus, ſed animantes aut in aqua vitam agāt, aut in aere libero vagentur,ſiue volitent,ſiue gradiantur,ſiue ſerpant. Nam paucæ beſtiæ perpetuo in terra latent,in igne ſolum viuunt,quę in quibuſdam ardentibus fornacibus apparent, quin aquatiles quoque aerem ſpiritu ducunt, & contra terrenæ & volucres aqua ſitim depellunt.

Præterea quamuis ſimplicia elementa ſecundum qualitatem talia ſint,qualia elementa non ſimplicia, tamen non ſunt eiuſdem ſecundum naturæ ſubſtantiam, nec ſpeciem, vt omnis flamma omni flammæ non eſt eadem,nec aer aeri, cum experimur habitum vnius aeris nobis ſalubrem eſſe,alterius inſalubrem,ſic nec omnis aqua omni aquæ, cum piſces in vno aquæ temperamento viuant, in altero moriantur, ſic nec omnis terra omni, terræ, vt plantæ in vno ſolo fœcundæ, in alio ſteriles. In iſtis ergo inferioribus elementa ſunt craſſæ quædam formæ immerſæ materiæ,vt elementa materialia,ſicq; ignis, qui in vſum noſtrum cedit, non eſt purus ignis, ſed

ſimile

ſimile quoddam, ſcilicet igneum;aer, quem ſpiramus,non eſt purus aer,ſed ſimile ſcilicet aereum: Aqua, quam in potum ſumunt animalia,& vegetabilia,non eſt pura aqua,ſed ſimile,ſcilicet aqueum: Terra,quæ vegetabilia producit,non eſt pura terra,ſed ſimile quoddam,ſcilicet terreum.

Terreum viſibile. Id ergo,quod videmus terreum,vt patiens omnium elementorum eſt baſis, & ſocietatem habet cum cœlo & fundamẽtum; ipſum enim eſt obiectiuum, ſubiectiuum omnium radiorum influxuumque cœleſtium receptaculum, in ſe continet omnium rerum ſemina, ſeminaleſque virtutes; Ideo dicitur animale,vegetabile, & naturale, quod ab omnibus aliis elementis ac cœlis fæcundatum, omnium in ſe ipſo eſt gignitiuum, omnium fæcundatum receptiuum, veluti primum parens omnium pabulatiuum,centrum & fundamentum, terreum tale nouum indies gignitur. Nam cum aqua pluuia, quam eius ſupremum interſtitium imbibit, primum per eiuſdem terrei interiora permeat, cum ipſo miſcetur, deinde in fibras, & venas vndique colligitur,vbi etiam tum ea, tum alterius ortus aqua terras ab iiſdem abripit, & quidem multas, ſi fibræ, & venæ vtraque in parte terras habuerint, paucas,ſi ſaxa, verum, eo plus continenti motu ab ipſis etiam ſaxis abradit, quo

quo molliora fuerint, quod genus ſunt calcaria, ex quibus videmus fieri cretas, argillas, margas, paretonium, aliaſque terras pingues, & arenaria, ex quib. fiunt terræ macræ, quod in nudis rupibus conſpicere licet. Imbres enim ſaxum calcarium, aut arenarium, aliudve molliunt, ſecumque rapiunt ramenta; ſedimen autem ibi percolatum colligitur, fit lutum, quod poſtea concreſcens in aliquod terræ genus abit. Deinde arbores & eorum folia indies marceſcunt, animantiumque cætera corpora pereunt, lana, coria in terreum quoddam vertuntur. Vnde terra ad eam molem deuenit, quæ frequentiores his temporibus, quam antiquioribus annis Lunæ ecclypſes apparent. Similiter intus in terra aquarum vis mollit ſaxa, & lapidum ramenta, craſſiora diſſoluit. Motus igitur aquarum terram congregat, idemque puram, & æqualem efficit, calor vero immutat.

Quare frequentiores his temporibus fiant Ecclypſes.

In interiore inſuper huiuſmodi terrei ſinu gremioque igneum aereum quoddam humorque & vapor generantur, qui ſua vi in aërem erumpunt, Seneca *de quæſtionibus naturalibus* ſcribit, placere naturæ terram ad corporum noſtrorum exemplar regi, in quibus venæ ſunt, & arteriæ, hæ quidem ſanguinis, hæ vero ſunt ſpiritus receptacula, ſic & in terra ſunt tales meatus, per quos aqua, & tales, per quos

quos ſpiritus naturalis currit, quos ad ſimilitudinem humanorum corporum natura formauit, vnde ſunt loca concaua, ex quib. fiunt vertigines, voragines, quibus abſorbentur naues, fluuii, vt puta in Peloponeſo, & in Archadia; & circa Leguſticam quidem fluuius non minor Rodano abſorbetur, & ex alio loco egreditur. Narratur circa Helicem & Burram multotiens exhalationes fieri in Ponto, ignem & fontes ſcaturire, & flumina emitti, cauſa autem harum concauitatum, eſt ipſa natura vniuerſalis, qualis eſt vis ſyderum, in hæc inferiora delapſa, quæ radiis ſtellarum operatur in ea, in quorum virtute reciperetur calidum putrificans terræ partes humidi exhalatione concauitates inducens, vt videtur ſuperficies terræ tempore æſtatis, cum fiant fiſſuræ. Ita vt in tantum extendat calidum ventoſum partes terræ, quod in tumorem eleuentur, & rumpantur tandem, & eiiciendo fauillam cineroſam, ſicuti ſcribitur *ſecundo meth.* accidiſſe circa Heracleum illum, quæ eſt in Ponto, & ſacram Sutumi inſulam, ita vt ex ruptura collis inde eleuatus aſcenderit, & incinerata fuit ciuitas Lippariorum, & peruenit ad quaſdam Italiæ ciuitates. Similis caſus contingit hac noſtra tempeſtate in regno Neapolitano, ille mons combuſtus tranſmiſit cinerem ſuum per tria miliaria circum cir-

ca, &

ea, & viridaria, & oppidum illud in cinere ſubmerſa fuerunt, tenacitas, & adhærentia terræ talis eſt, quod ſuſtinet teſtudines cauernarum, ne in centrum deſcendat.

Vnde ignis ſubterraneus ignescat. Igneum id in primis ſubterraneum igneſcit, cum frigus ipſum vel exprimit tanquam nubis fulgura elidunt, vel in locorum anguſtias impellit, per quas ſe torquens, exitum quærens, ipſo conflictu, & attritu exardeſcit, ac inflammatur, vbi vero illi occurrit materia, quæ facile accenditur, quale bitumen, quod paſcit ignem, ibi tum creſcit flamma, & viſcera terræ conflagrant; ſpiritus igitur expreſſi vel colliſi incenſio cauſa eſt tam abſtruſi, & reconditi ignis, qui aquas, & terræ inteſtina calefacit, eius autem incendia, tum eius viſcera, medullaſq; exedunt, tum ruinas edunt, quarum mollibus aliquam cauernarum partem complent.

Aqueum. Aqueum autem duplex, vnum eſt, quod in ſubterraneis naſcitur, alterum quod terra pluuiis perfuſa concipit, ruſuſque effundit, cum ad terram delapſa ſit, hoc enim ex imbribus in illis colligitur regionibus, quibus magni crebrique decidunt imbres cuiuſmodi ſunt moderatione caloris & frigoris temperate ad partes aquilonis auſtrinæ vergentes, plurimi ſcatent fontes. Vnde multi riui, & fluuii exorti terram irrigant. Aquæ ſub-

terraneæ ſunt fontes & flumina, quemadmodum teſtantur Geographi ea ſub terras penetrare, & in earum ſpecus ingredi, atque in his condi, ſicque incluſa, atque abdita longo ſane locorum interuallo quaſi latent in occulto, ruſuſque repente proſiliunt, ex tenebris in lucem redeunt, harum autem. quæ ſub terra ſunt, alia ex imbribus colligitur, alia ex aere, ex halitibus oritur, alia de mari aut de fluminibus manat.

CAP. VII.

De eius aquei ſubterranei ortu ex aëre.

EX aere autem ſuboritur aqueum quoddam, cum terra quidem venas non ſecus, atque animantia habeat, cumque aer in raris terris, & ſaxis, eorumque commiſſuris, fibris, venis, ac cauernis concluſus ſit, quem terra exhalauit perraro caleſcit, & agitatur ſæpius frigeſcit, & immobilis quodammodo manet, qua de cauſa in aquam vertitur, atq; aer natura calidus, & humidus, ſed quum primum frigus expugnauerit calorem neceſſario in aquam abit, aut in vnum aliquod, quod cum ea naturali cognatione iungitur, id quod in aere ſupero videri poteſt, nam ſi mediocriter frigeſcit, gignitur aqua, ſi valde, nix, ſin in diuerſis locis, diuerſo modo, id eſt, in ſuperiori

periori mediocriter, in inferiori vehementius, oritur grando; aere vehementiſſime refrigerato, & exiccato, nihil horum gignitur, quod nimium frigidus & ſiccus non aliter, ac multum calidus & ſiccus, pluuias, niues, grandines non gignat.

Cap. VIII.

De ortu aquei ſubterranei ex mari.

Mare per venas, & fibras, per canales, & flumina, quo terra irrigatur, veluti ſanguine animantis corpus, in interiora terræ emittit, quædam enim in impetu, quædam in lenitate, quædam in procellis à mari exeunt, tam late tamen diffunduntur, quam late eam diffundi fert ratio, & orbis, & terræ natura, vel potius globi, cuius certus eſt latitudinis terminus, & centri punctus, vltra quem progredi non poſſunt, non enim diffundarentur, ſi eum finem tranſierint, ſed aſcenderent, quod fieri nequit cum graue aſcendere natura non admittit.

Cap. IX.

De aquei ſubterranei ortu ex fluminibus.

Flvvii ripas inundantes adeo late per venas, & fibras aquam ex ſeſe fundunt, vt ſæpe numero eas cellas ſubterraneas oppidi in æquis, & planis locis ſiti compleant,

cum in vnum locum colligitur, ſua grauitate imum petens ſuo liquore, ſi ſaxoſum ſit, ſuo pondere mollit, perrumpit, & diuidit, quod ſi durum fuerit, ſaxorum comiſſuras fibras efficit, ſi non nimis durum, venas, veruntamen quanquam ſaxa non ſunt dura, venæ tamen non fiunt ex comiſſuris, & fibris.

CAP. X.

De aquei ſubterranei ortu ex Halitibus.

NECESSE eſt terram antea liquore madefieri, & incaleſcere, quam halitus gignantur, ſequitur aliunde aquam manare, ex qua iuges halitus, mare in primis ſuo liquore madefacit terram, nam alicubi in cauernas ſubterraneas ingreditur, alicubi per venas, & fibras ſub terras penetrat. Ita aqua fluminum, & pluuiarum in cauernis ſubterraneis coaceruata multum, & copioſum humorem terræ præbet, qui humor calefactus ab igne ſubterraneo expirat, & halitum gignit; is namque in ſublime canalium fertur, ibique frigore concretus in aqueas guttas paruas abit, quarum aliquot congregatæ magnas efficiunt, tunc eæ quoque collectæ profluere incipiunt, & ob grauitatem, & earum pondus in imum rurſus delabuntur, quod ſi per dilatatum canalem iter habuerint, inde ipſis accidit,

cidit, vbi longius, à ſui ortus loco, per terræ & ſaxorum commiſſuras, fibras, venas, cauernas diſceſſerint; atque taliter gigni aquam indicat in primis opificium deſtillandi, cũ enim quod cucurbitulæ eſt iniectum concaluerit, expirat, qui halitus ſublatus in operculum à frigore conuertitur in aquam, qua naris ſtillat, iſto autem modo continuo fit aqua, cuius iudicio ſunt profundiores tam putei, quàm cuniculi, nam alia eorum parte ſunt tantum madidi, alia ſtillant aqua, alia vis aquæ eruptionem facit, commiſſuræ inde ſaxorum in proximas venas vel fibras ſeſe exonerant, fibræ in venas, venæ ſtrictæ in latiores, atque hæ ipſe in puteos, vel cuniculos, iis autem oppilatis. putei cuniculi aridi ita fiunt, & quam diu aer, qui in ipſis ineſt, refrigeratus non fuerit, aqua minime madefiunt. Cæterũ aquæ ſua ſponte, ſuaque natura ex venis erumpunt in aerem, vnde fontes aperiunt, qui raro colliguntur ex pluuiis, rariſſime ex proximis fluminibus, vel ex mari manant. Ex his fontibus riui deducuntur, atque ab iis paruis initiis fluuii profecti ad immenſam magnitudinem perueniunt, cum in eos præſertim multi riui, & omnes influxerunt. Præterea aquæ impetus, cum canales, per quos modo iter habuit, aut limo, aut ruina obſtructi fuerint, aut maior quantitas ſit aquæ, quam canalium

foramen cõtinuo, vel nouos aperit, vel veteres aliquos recludit, aut eos deſerit, vbi vis aquæ per alium canalem iter fecerit, ſubterraneæ aquæ in terra excauant, non ſecus ac aquæ foris, adeo, vt non modo canales, verumetiam ingentes cauernas efficiunt. In quas quandoq; agros, vrbes, montes deſcendiſſe ſcriptum eſt.

Præterea, vt in corporibus animantium varii gignuntur humores, ita etiam aqueum id diuerſis qualitatibus præditum ſuccos parit, cum pręſertim ſubterraneus calor, terras, aqua madefactas ſenſim ſiccat, & calefacit, varios gignit humores, aliaque multa naturæ opera efficit, gignuntur enim ſucci, aut cum calor rem ſiccam immiſcet humidæ, & miſtionem coquit, aut cum aquæ lambentes terram craſſæ aliquantulum efficiuntur, aut cum humor concluſus circum ſerpit metallicam materiam, cumque ſuccus ab ipſa vi caloris ex terris exprimitur; ea vis ſi magna fuerit, ſuccus ex terris manat, & fluit, quemadmodum ex piceis crematis pix, ſin magna non fuerit, terræ ſucco præ ſe ſtillant, vt larix, abies, reſina.

Aqua calida ſiue thermales. Ex ſubterraneis aquis calidiſſimi fontes in aerem erumpunt. Nam cum ignis ſubterraneus, à bitumine fomitem ſuſcipiat, id enim ardet in aquis, earumque humore paſcitur,

ſcitur,aut quam diu permanet,cumque ſubterraneas aquas ſibi proximas calefaciat,quæ inde ex longa via ad aerem caliditatem relinquunt, ſi per canales, quorum parietibus adhæreat ſulphur, vel bitumen, vel lapis calcarius, fluxerint, eos ſuccos abradunt, atque ita etiam aliquas partes calefaciendi aquæ ſuſcipiunt, & cum ea lambant, & eorum liquidum ſuccum combibant, & cum ſimul expirant, eorundem odorem, & ſaporem acquirunt, ſed cum in interiore terræ ſinu aqua calefacta longius per eos canales fluat, antequam ex ipſis affluat, aut cum multa tam, & copioſa affluat, vt eam ignis tantopere calefacere non poſſet, vt ferueat. aut canales illi minerales tam longi haud ſint, qui eorum facultate aquæ calorem inoleſcere, & conſeruare poſſint, refrigeratur afferens ſecum malum eorum ſaporem, odorem tetrum, calorem corruptum, qui inſedit, ei manet, quos ei tribuit terra, aqua & ignis ſubterraneus, canalium ſicci male olentes.

Cap. XI.

De aëreo Elemento.

Aqva cum patitur, aut calorem, aut frigus euaporat, aeris diſpoſitionem acquirendo attenuatur aqua, tenuitate fit aer, *De aere vide Plinium, lib. 2. c. 38.*

cum etiam aquæ per accidentalem frigiditatem creſcunt, & in ſemetipſis generantur, earum augmentum, & in ipſis tenſio quædam ſuboritur, & quod in ipſis calidum & tenue exiſtit, tunc euaporat, ex hoc tunc flumina effumare videntur, cum frigore addenſante vertatur aer in aquam, qua euaporante inde aer gignitur. Item terra calefacta ex ſeſe calidum quoddam, ſiue ſiccum, ſiue humidum extiterit, ſemper emittit, non calefacta ignaua eſt, & ceſſatione torpens nullum halitum expirat, cumque halitum expirat, iam eius ſuccus mutatur in contrariam qualitatem, ex halitu flatus fit, & ex vapore aqua, cumque vtriuſque qualitatis fuerit facta mutatio, ita ex aere aqua gignitur, cum calor ab ipſo depulſus fuerit. Vnde terræ fibræ & venæ aqua & aere opplentur, & aer in vnum continuo influit, recteque per cuniculum permeans, & ad alterum tranſiens, atque ex eo rurſus euolans foras, infunditur etiam in ſpeluncas, in terræ cauernas, quas mare ventorum vi agitatum fecit, quamprimum idipſum receſſerit, canales, ex quibus omnis aqua defluit, ſubiectos campos ſua mole ſimiliter complet, terræ interim viſcera aquis madida, aut ipſæ aquæ cum incaluerint, halitum, qui in flatum vertitur, expirant, quo fit, vt terra

multo

multo omnino plus aeris, qui exhalat, ex ſeſe emittit, quam exterioris recipit rimis, ac hiatibus, omnis igitur aer, qui intra terram eſt, nec de exteriori manet, nec intra terram gignitur, ſed partim in eam infunditur, partim in terra oritur, in his enim ſubterraneis ſedibus machinæ quædam metallorum per fiſtulas in cuniculos longius inſpirant aerem, quem ruinæ occultæ, latentium ignium vis, ex alta rupe decidentis aquæ impetus eundem ad vehementius ſpirandum in iſtis abditis anguſtiis concitant, fluctus marini in terræ cauernas compulſi, ac ventus exterior in eas ingreſſus aerem commouent ſubterraneum.

Hæc ergo elementa non quatenus ſimplicia, neque quatenus natura ipſa ſint, ſed quatenus naturæ partes, & de compoſita, corrumpi & putreſcere admittunt, ſi quid præſertim heteorogeneum, quod ad putredinem moueat, illis admiſceatur, in his enim entibus, quanto ad ſuperiora maior fiat elementorum aſcenſus, plus de formalitate acquirunt, & minus de materialitate; ita vnum elementum altero minus aptum eſt putreſcere, ita ignis, cum ſit elementum formaliſſimum, non putreſcit, terra autem cum ſit materialiſſimum elementum citius putreſcere contingit. Aer autem cum formalior

ſit ipſa aqua, ideo ipſa minus diuerſificabilis, & materialis eſt. Vnde minus aptus putrefieri ipſa aqua, licet ad frigiditatem propter aquam, & ob eam non ad humiditatem permutetur. Si modo contigerit, quod humiditate adhæſiua humectaretur, in aquam tum tranſiret, cum & vaporem horum medium. Ita patet, cum ignis ſit, formaliſſimus, & calidiſſimus, non putreſcit, cum ab eo humidum abſumptum ſit, & euaneſcat, ſed calidum, quod eſt putredinis cauſa, imbecille, & humectatum, non fortiter exiccatum ſit. Ignis ergo cum ſit primum calidorum, & in extremo caliditatis exiſtens, non eſt ignis, niſi in caliditate, & ſiccitate, quæ qualitates in ſummo exiſtunt, Ariſtotel. *primo cœli*, præſertim cum immediate lunæ contingant orbem, à quo cum aliis orbibus cauſatur caliditas in ipſo proxima, & cum illud, quod putrefit, infrigidari oportet, & putrefacta calore naturali deſtituantur, & ſubſtituatur calor extraneus putrefactiuus, ignis autem caliditas, cum inſeparabilis ſit, ob ſimplicitatem, & formalitatem & eius tenuitatem, & immenſam caliditatem putrefieri minime poteſt, ita, & alia elementa, quanto magis ad eorum ſimplicem naturam tendant, eo magis à putrefactione elongantur, ſic & aer, cum in ſupre-

mo

mo aeris interſtitio in nexu ignis illius plenus ſit, non putrefiet, at aer inferior pluris ad ipſum deueniẽtis per radios ſolares ignis cum particeps ſit, ex aliis elementorum etiam excitati, cum vnum ſit in potentia ad aliud, immo aer coactus, & conſtrictus, & percuſſus ignis eſt, ita aer non putreſcit, cum nullum permanens calidum calore actuali aeri putrefit, niſi id, quod à proprio calore deſtituitur, & alieno ſuperexcedente afficitur, putris fit. Ex hac parte etiam concluditur, quod aer nos ambiens ſyncerus, purus, & ſimplex, licet calidus, & humidus ex ſe non putreſcat, cùm etiam eius humiditas non ſit aquoſa extranea, putrefactiua commixta, ſed tamen de ſui natura eſt aptus infrigidari, calefieri velociter, cum formaliter ſaltem humidus ſit, quoniam humiditas eſt qualitas, quæ, cui aduenit, de facili corpus paſſibile efficit, & maxime cum corporalis contactus ſibi interueniat, ideo cum caliditas, & frigiditas ſint qualitates actiuæ efficaciſſimæ, ac de intemperie inæquali paſſiuarũ formaliſſimæ, fit vt contangendo aerem non duntaxat in eo corporaliter, verum etiam virtualiter eorũ imprimere queant effectum, ſic aereum, aqueum, terreum putrent, quia, aut frigiditatem, aut humiditatem habent, quę duæ potiſſimę ſunt cauſæ putrefactionis, cum *Putrefactionu potiſſima cauſa.*

cum etiam aliquando per accidens fiunt frigida, aliquando calida, quare putreſcere poſſunt, cum putredo ſuboriatur ex caloris innati frigiditate accedente, tamen ex inflammatione extranei. Itaque ignis non putreſcit, cum neutram earum habeat, quia calidus, & ſiccus eſt facultatis, præſertim actiuæ, ſe ad alia habens elementa, vt forma ad materiam. Alia autem elementa ad ignem ſe habent, vt materia ad formam, putrefactio autem à qualitatibus paſſiuis, & materialibus naſcitur, ſcilicet humido, & ſicco, quemadmodum conſeruatio à putrefactione oritur à qualitatibus actiuis, & formalibus, vti à calido & frigido, quamuis omni altero circumſpecto aer non ſimpliciter mutatur, cum nullum etiam elementum ſecundum ſubſtantiam conuariatur. Quoniam huiuſmodi mutatio nil aliud eſſet, niſi ipſorum putrefactio, in omni autem, quod putrefit, quemadmodum commemoratum eſt, opus eſt, vt humidum cum ſicco commiſceatur, ac eius calidum non ſit ipſius humidum regulans, non enim niſi in mixtis euenit putrefactio; elementum autem omni altero circumſpecto non eſt mixtum, niſi id, quod dicimus aereum, aqueum, terreum, attamen aeris ſubſtantia tunc mutari, ac corrumpi dicitur, quando aliquid aliud ei, vel putre, vel corrupti-

Cur ignis nõ putreſcat.

ruptibile, vel corruptum immiſceatur, ex quibus aer reſultat vnum mixtum, & imperfectum, quod in aeris tunc ſubſtantia immutari, & putrefieri poteſt, ceu cum aer addenſetur, cænoſiſque exhalationibus immiſceatur, quas in ſubterraneis procreat, vel internus terræ calor, vel vis ignea vrens ſaxa mineralia, ac terras, aliaſq; res foſſiles nidorulentas, ac fœtentes, quæ cum pollutum halitum ſpirant, peſtifero tunc viru, ac tetro odore aer inquinatur, præſertim, cum materia, quæ vritur, quo magis putris, ac venenata fuerit, eo magis graue & mortiferum parit, vt vena pyritis, cadmiæ, & ſimilium: has igitur exhalationes putridas, cum illud ſubterraneum aereum, vel vis ignium latentium incitet, vel impetus aquæ decidentis ex alta rupe concitet, vel fluctus marini in terræ cauernas compulſi, aut ventus exterior in eaſdem ingreſſus commoueant, ita propulſæ in aerem nos ambientem erumpentes immiſtæ putrem, ac nidorulentam in aere venenatam vim fundunt, quarum viru aerem non duntaxat polluunt, verum etiam animantes interimunt: pariter putres terreæ fuligines, aquei vapores putres, aeris ſubſtantiam in ſimile vitium trahunt. Quamobrem exhalationum tres ſunt ſpecies, quæ putredinem in aere mediate vel immediate efficiunt, *Exhalationum ſpecies.*

unt, nam ex his in aere ſunt quietæ; vel ſunt craſſæ, terreæ, humidæ, turbulentæ, vel mediæ inter craſſas & turbulentas; vel tenues, calidæ & igneæ.

1. Primæ autem ſpecies exhalationum, vel vaporum, vbicunque craſſæ & terreæ & humidi vaporis extiterint, in prima regione aeris in eum putredinem procreant, ſi diu teneant, tunc aer efficitur craſſus, & in vltimã vix regionem pertranſit, tunc homines in ſuperciliis grauitatem percipiunt, triſtantur, quia craſſeſcunt ob vaporem craſſum ſpiritus, *tertio Epid.* quia ſpiritus tales ſunt, qualis eſt aer, qui turbulenti, & craſſi redduntur, ideo ſine cauſa triſtantur, inertes, & inepti fiunt, animalia eodem modo ſe habent; Plantæ, earumq; folia, frondeſq; quodam tamque puluere inſperguntur, quia vapores craſſi, & terreſtres decidunt in plantas præ grauitate exſumuntur, pulueream imaginem apparere faciunt, vbi talia perſeuerant, expectanda aeris putredo, ac futura labes, cum hæc inſinuant vaporum aſcendentium craſſorum copiam, ac indeſinentiam.

2. Secundæ autem ſpeciei, ſi vero vapores inter craſſos, & turbulẽtos medii viſi fuerint, non erunt pernitioſi, habent enim ſigna deſtinata, cum vapores iſti adſunt, & ea prædicta ſigna apparent, non tanta, ſed aeris turbulẽtia,

tia, nec animalia pigra, ſed alia fient proportionata, naturæ horum vaporum, præcipue; & proprium ſignum circa ortum ſolis, & occaſum; coram ſole apparebit quoddam ſimulacrum, & obſtaculum variorum colorum, quandoque nigrum, quandoque luteum, mane & ſero circa ſolem ſpectrum apparebit, tunc patet maximam vaporum copiam aerem inquinare, & per conſequens peſtem futuram eſſe; at non ita ſæuam, ſicuti aliæ.

Tertiæ ſpeciei. Si vapores fuerint tenues, calidi, ignei, in aeris ſuprema regione, mutatio quidem magna erit; ſed non erit ad caliditatem, & humiditatem, ſed ad caliditatem, & ſiccitatem; ex cuius mutatione ſuboriuntur morbi epidimiales à bile ortum contrahentes, tunc in aere apparent hypocaumata quemadmodum poſtea dicemus. 3.

Immediate ergo putredinis vapores conſiderantur quieti, & non quieti ſecundum membrum primæ diuiſionis, qui ſunt moti, & excitati, & ſunt venti, & vapores eleuati à terra, 3. *metheo.* Ariſt. quæ eſt cauſa ventorũ, qui excitati efficiuntur venti, quia ſunt calidæ, & ſiccæ euaporationis, ſed vbi hi vapores excitantur, & à regionibus humidis depreſſis à meridie motum incipiunt; ab his partibus impreſſionem recipiũt; quia ab humidis

flant

ſlant regionibus, & aquas plurimas tranſe-unt, ac prauas accipiunt qualitates, ſua humiditate, & caliditate aerem inficiunt, pariter vapores tales excitati, à meridieque venti, vt Auſtri ſlantes verſus Orientem & Occidentem, quia calidi, & humidi ſunt, aerem putreſcunt, ſi diu tenent, hæc conſtitutio auſtralis ſemper erit cauſa febris peſtilentialis. 3. *Epid.*

Cauſa mediata putredinis aeris.

Cauſa autem mediata putredinis aeris ab aliis elementis dependet quemadmodum ab aqua & à terra; ex terra vero vbi mala qualitas occulta turget, ex qua vapores exiliunt, & hæc eſt cauſa mediata, quæ à Medico cognoſci debet, quia vt peſtis cognoſcatur, ſi non aliud cum fuga, quandoque enim interea, quæ latent, vel aqua plurima, vel fluuii in viſceribus terræ, quæ attenuantur per putredinem, exeunt, euaporant, putreſcunt, tales aquæ, vel fluuii ob corporum cœleſtium refluxum in terra videntur, quamuis exquiſitas cauſas ignoramus, tamen omnia à ſuperioribus mouentur & quandoque in ſubterraneis coacervatur flatus, tunc fiunt innumeroſi vapores, & aer tunc in ſubterraneis calidus, & humidus efficitur. Quo fit, vt putrefiat. Inſuper etiam cum in ſubterraneis locis terra calefacta halitum expiret, cuius qualitas, cum ſit, & cum in contra-

contrariam mutetur, ex halitu fit flatus, cui cum contingat, in locis quandoque longius commotari, ac in maris ventorum agitari, putris euolat foras, commiſcens ſe cum aere nos ambiente, eumq; inquinans, aut cum humor ſubterraneus in fibris, in venis, cauernis diutius fuerit concluſus, aut cum aliquando interiore terræ calore putreſcit, & halitus peſtilentes expirat, aut cum terræ etiam viſcera putredine vitiantur, cum præſertim in ſubterraneis lacubus piſces, & aliæ beſtiæ computruerunt. Has in maritimis locis è mari longius interdum penetrare in terræ receſſus declarauit fons, qui terræ motu emergens copiam oſtrearum, & marinorũ piſcium effudit: ſi quando hi receſſus fuerint obſtructi, beſtiæ intereunt, & putreſcunt, quam putredinem terræ motus concuſſio exhalat, & peſtilentiam excitat. Ex aqua, cum aqua ſubterranea patitur, & attenuatur, & interdum cum ex mari, vel ex terræ ſquallo-ribus putris fit, aerem ſubterraneum putrem tunc gignit, & in eum conuertitur, aut cum illi ob influxus cœleſtes putredo contingat, & ab ea putridi vapores aſcendunt, vel à paludibus, vnde cum aere immixti eum putrem reddunt: exiſtimarem, quod is aer ſit ille, & hæc ſit aqua ea, & hæ ſint putredines illæ ſubterraneæ, quæ ambientem nos aerem

polluunt, de quibus ſcribit Auicenna *in libro de febribus peſtilentialibus*, vbi ait: *Et quandoq; accidunt putredines in interioribus terræ, propter cauſas, quarum aduentus ignoratur, & nocere faciunt aquam & aerem:* quamobrem peſtilens affectus abſque aeris putredine ex terra, ex aqua mediate ſuboritur, ſed non immediate, nunquam terræ vel aquæ putredo in ſe ipſis peſtem facit, ſed ad duos modos, vel quia putrefaciunt aerem, vel quia fruges putridas faciunt, quibus gignitur peſtis, in quam etiam animalia ex ſanguine putrefacto incidunt, qui cibi corrupti ſunt: vnde aeris putredinis duplices reperiuntur cauſæ; vna mediata; altera immediata: immediata vero ſunt vapores putres: mediata vero eſt putredo terræ vel aquæ, quæ mediantibus fuliginibus & vaporibus putridis aerem nos ambientem inficiunt, ac putrem faciunt. Et ita conſtat, quod ex triplici vaporum genere duæ ſint ſpecies, quæ immediate eorum putredine aerem polluunt, & peſtē procreant; primi vapores craſſi, ſi perſeuerant, magnam in aere putredinem efficiunt: medii quoq; ſi impreſſionem faciunt, peſtilentes febres inducent: tertium genus, vbi vapores tenues & ignei fuerint, morbos calidos & ſiccos, ac epidimiales ægritudines, ſed non peſtem efficient, vnde venti ab aqua quoq; ſpirantes aerem

tem quam maxime conuariant. Nam cum Luna eius gelida facultate aquæ ſphæram ceu ſpiritus concitet, cum aqua, ſi ab ea ſpiritus detrahitur, iners eſt, eius ergo motu maxima humidæ ſubſtantiæ in aerem quantitas attrahitur, cuius relicta frigiditate ex ſyderum vi calefacta aer conſtruitur; ſed ſi aliquod ſydus, cuius facultas frigida ſit, cum Luna conueniat, in largum aerem reſoluta venti efficiuntur, quales ſunt, qui ſinuales & pelgii, tropei, ſi pergunt, apogei nuncupantur. Et ii aquea eorum natura ambientem aeris ſubſtantiam mutant, ſi ex aquarũ præſertim tum locis abditis, tum pollutis procreantur, euaporent, & ſpirent. Aeris tum etiam coinquinant ſubſtantiam, cum ab aliquo loco putri ſubterraneo flumina currant, aut cum incluſa, atq; longo ſane locorum interuallo abdita fuerint, quaſi lateant in occulto, ab iis terra madefacta, & ab igne ſubterraneo calefacta halitus, & vapor gignuntur, cum ignis terram aquis madidam vrat, quo fit, vt multus vapor, quem terra interiore ipſius calore non ſolis aduſta exhalat, tum aut per profundas & immenſas aquas euolat foras, tum aut ob interiorem oppreſſionem incluſus terram ſcindit, quibus riui tunc fiunt, quibus rurſus repente fontes proſiliunt, ex tenebris in lucem redeuntes; ita hi fontes antea inconſpi-

cui, ſi terram olidam lambant, ſicut ſulphuratæ, vel quod combibant ſuccum male olentem, ſicut aquæ nigro bitumine permiſtæ fœtent, vel quod miſtæ cum terrena aliqua portione, & nihil coctæ, ac aliquando in cauernis detentæ putreſcentes, & diu in abdito lateant, & eas vſus non exerceat, & nunquam aer liberior verberat, cumq; craſſæ putres, grauior caligine ſempiterna nocte ſopitæ, tum ſi in aerem erumpant, ſpiritus noxii peſtis anhelitum emittunt, tum earum riuuli ſiue fontes ab antris, ſiue terræ cauernis, vel ex metallorum cuniculis fluentes, & ſimiles aquæ infectæ, quæ cum bibantur, morbum interdum vniuerſalem efficiunt.

Præterea aeris ſubſtantia etiam inquinari contingit, cum in aerem pollutos vapores ab illis venti deferant locis, in quibus cadauera inhumata plurima, neque tumulata iacent, quemadmodum in præliis euenire ſolet, quemadmodum in cædibus, quas Romulo regnante Fidenates & Romani in excurſionibus in agros fœdis inter ſe fecerunt, in Latio peſtis ſuborta, & quemadmodum multitudo, quæ per oppida & agros fame periit, paſſim caret ſepultura, vel vbi multi, quos è naufragio fluctuum agitatio mortuos eiecit in littora, inhumati auibus, & feris carniuo-

ris

ris laniandi relinquuntur, vel brutorum venenoſorum numeroſa cadauera, vbi humi inſepulta putrent, vel quemadmodum in caſtris contingere ſolet, quod cadauera equorum, cum multi moriantur, igni non abolita putreſcunt: cum autem putreſcant, & ſanie diffluunt cadauera humana, in primis extraneo ſolis calori expoſita. Vnde Lucanus canit:

Corpora tamen ſoluit tabes, & digerit artus,
Traxit iners cœlum fluuida contagia peſtis
Obſcuram in nubem.

Teſtaturq; Liuius, quod pro cadaueribus cremandis, ab incendiis torrida, & vaporis plena Gallica caſtra peſtilentia correpta fuere. Ita ab illis, vbi oua fœtentia, vbi cænum fœtidum, cloacæ, latrinę, terra laxa, limoſa, rimoſa, paluſtris, mineralis æſtiuo tempore euaporant, aut vbi cimiteriorum, ſepulchrorumq;, ac puteorum, aut cauernarum ſubita fiat apertura, quæ effoſſæ peſtiferas plerunq; vligines exhalant, quæ occupatis naribus ſpiritum extorquent, aut vbi aqua non defluat, ſed terra ſiccior reddita ſit, qua ſiccitate perennes amnes defecerunt, his deficientibus pecorum ſtrages ſiti morientium viſa eſt, atq; amnium littora, foſſata, ſtagna, lacunæ, paludes, foueæ, malam ſugentes aquam ex ſolaribus radiis eas attingentibus, egredientibus

ſqualidis vaporibus, putrent, ac male olent, aut cum amnes terram inundantes in mare ſerpentes, & chacones rapiant, eosq; aquæ ſalſæ, quarum inaſſueti ſunt, necant id, quod accint hoſtiæ, poſtquam Tiberis Romæ præter modum creuiſſet, atque ſæuus extitiſſet, quę aeris corruptio Romanis peſtẽ importauit, eo maxime, cum ea animalium cadauera mare in littus, vel iuxta in ſicco reliquerat, putreſcebant, vel cum contingat, quod loca ardentia, quę ſub mari ſunt, terrę motibus conquatiantur, exhalationes peſtilentes in mare piſces interimentes euomunt, quod etiam in Auerno lacu Roberti Regis Siciliæ temporibus vſu veniſſe, atq; piſces omnes, quos mortuos eiecit, nigri fuerunt, & odorem ſulfureum reddebant, vel cum voragines terræ motibus factæ vndas ſorbent, multi piſces in ſicco relinquuntur morituri, qui tandem putreſcunt, aut cum magnos ex alto egreſſos fluctus deſtituit, quemadmodum non longe à Braniſciis Balena in litore thuſco putrefacta teterrimo odore tam valide aerem corripuit, vt in eius accolas peſtilentia ingrueret. Pari modo cum amnes creſcentes in planitiem excurrant, eam diutius, quam ſolent, inundant, procreant animalia, quæ, cum decreſcunt, in limo remanent, & pereunt, eorum cadauera putreſcunt, & aerem ſua putredine

infi-

inficiunt. Item, cum piſcinæ maximo hyemis frigore conglacientur, pereunt piſces, qui inde verno tempore & æſtiuo calore putreſcant, vnde vehemens frigus non paucos duntaxat homines, verum etiam beſtias gradientes, ſerpentes, volucres interimit: aut cum venti ex locis ſpirant, quibus arbores mali temperamenti humidi, tenacis, fumei oriantur, quales ſunt, ſohac, taxus, ficus, nuces, ſambucus, ebulus, braſſicæ putridæ, obſcænos vapores exhalantes, cum laudabiles venti aerem illum non purificant; aut vbi arbores, quibus pleriq; montes abundant, vel effrenata ventorum violentia radicitus in magna copia extractæ, vel turbine aliquo confractę, vel exeſæ corruerint, tum etiam in vallibus putreſcentes; aut cum contingat ventus locum clauſum ingredi, ducens ſecum malum odorem, cuius aeris ſubſtantiam inficiens reſpirationi reſiſtat, quaſi ſuffocans, ſtrangulans qualis eſt fumus, aer, vel ventus viuorum carbonum, & parietum ex calce recenter linitorum, ac antrorum; ac vbi multitudo prauis humoribus ægrotantium in vno loco clauſo non euentato commorantium ſpirat: immundo enim eorum ſpiritu aerem putrefieri liquet, ac vbi caſtrametati eodem loco cuncti commorantur, aeris inſuper ſubſtantia polluitur ex aquis per lini, aut canabis,

aut ſparti, aut hyoſcyamini macerationem æſtiuo calore, & aquæ humiditate admixta putreſcentibus, aut cum inundant flumina, & diu reſtagnant, cumq; loca paludoſa & cænoſa relinquantur, ac cum maria in littoribus piſces aut locuſtas deponunt, quemadmodum Aphricæ euenit, in mari immerſas ad littus reiectas mortuas, aut ranas mortuas, quemadmodum teſte Lucano, earum multitudine peſte illyria correpta fuit; nam his, & ſimilibus in littoribus à mari reiectis, cum ſol acriter operetur, ex his vapores obſcœni vaporant, ventis commixti aerem inquinantes, quoniam quæ euaporant è primo particulæ, aliæ quidem ſunt calidæ & ſiccæ, vel per ſe, vel ex commixtione, aliæ ſunt calidæ & humidæ ſimiliter, vel per ſe, vel ex commixtione videntur, quæ calidæ & aptæ quidem magis exurere, putrefacere autem minus, quæ vero calidæ & humidæ ſunt, è contrario putrefacere apte magis, exurere minus; humidum enim partes eius, quod tangit, emollit, ac laxat, beneq; ſeparabiles reddit, calidum autem ſurſum tollit ac ſeparat. Vnde diſſolutio mixtionis fit euaporante calido, & humido innato, quæ putrefactio eſt, quapropter calidæ & humidæ particulæ, aut per ſe, aut ex commixtione humidæ, quæ euaporant è primo, & per ſe ſunt principium putrefactionis.

Præter-

Præterea aeris ſubſtantia inquinatur, tum terræ exhalationibus & fuliginibus, cum præſertim terreum hoc iam commemoratum à *ſole* & ab aſtris & ab igne ſubterraneo calefactum duplicem ſpirationem emittat; primam à partibus ſiccis ſpirationem calidam & ſiccam, quæ exhalatio dicitur, ſimilis fumo, qui ſpirat ex ligno incenſo; ſecundam ex partibus humidis ſpirationem calidam & humidam, quæ vapor nuncupatur. Eſt enim vapor halitus ex humido madefactiuo ſegregatus, calido quidem igneo ſegregante, vt ſpiratio illa, quæ ab aqua ſeparatur igne ſuppoſito, interdum in aerem conuertitur, interdum in ventum cedit, interdum in nubem imbriferam concreſcit, cum aquæ ſymbolus potentia aqua fit. Exhalatio autem eſt halitus, *ſiccitatem* terream & igneam, & aeream humiditatem participans, à calido igneo ſegregatus, vt ſpiratio, quæ à lignis igni appoſitis, ſeparatur. Exhalatio differt à vapore: nam vapor madefacit, exhalatio deſiccat & colorat; vapor mutatur in nubẽ & pluuiam, exhalationum quædam in aere diſſoluuntur aliquali temporis mora digeſtæ, vt fumi; aliæ remanent, vt cineres; cum aeris tria dentur interſtitia, quorum vnum ſupremum eſt, per quod ignis ſuum calorem diffundit: ideo ignis plenum eſt infimũ, id eſt, quod reflexos à

Vapor quid.

Exhalatio

Exhalationis & vaporis differentia.

terra ſolis radios ſuſcipit: mediũ autem eſt, ꝙ his duobus interſtitiis intercipitur, in quo à parte ſuperiori ignis calor diffundi deſinit, & ab inferiori ſolis vis radiorum reflexa deficit, ſupremum aeris interſtitium cum ignis plenum ſit, rarum, tenue, calidum eſt, quod ad primi mobilis motum cum igne circulariter mouetur, cuius quidem naturam caloris vehementia imitatur, non tamen ignis eſt, nec igneus ardor; infimum autem interſtitium calidum & humidum eſt ob vapores & exhalationes, quas intra ſe ſuſcipit & retinet, cum exhalatio calida & ſicca, vapor calidus & humidus exiſtant, horum qualitates tum calidum & humidum efficiunt, tum ſolis radiorum reflexiones: medium autem frigidum eſt & craſſius, cum ab igne ſuperiore, neque à radiis ſolaribus ex reflexione ſuſcipiat: hoc enim loco.

Cap. XII.

De nubibus.

NVbes non tam ab aere, quam à vapore generantur, aeris quidem natura participante, qui ab humidis corporibus ſublatus, cum ad medium aeris interſtitium peruenerit, eius frigiditate denſatur, & in nubem cogitur: frigidum enim congregat & condenſat, quæq; condenſauerit, ad grauiorum naturam

turam & pluuiam diſponit, quod in ſupremo interſtitio aer, cum ibi calidus & ſiccus ſit, non admittit, vapores ſeiungit ac diſſipat, cum præſertim circulari velociq; motu moueatur: motus enim aggregationem impedit, quo fit, vt in eo nubes coaceruari, & in aquam verti nequeant, quæ ſi à vapore putri gignantur, aeris ſubſtantiam polluunt.

Cap. XIII.

De ventis.

CÆterum cum exhalationes à ſole & ab aſtris ad medium aeris interſtitium attrahuntur, ad hoc peruenientes corpora ſolida, denſa, impedientia, ne ſecundum directum ſurſum moueantur, reperiant, reflexæ ad *latus* tranſuerſæ mouentur, nunc ad vnam partem, nunc ad aliam ſe agitant, tunc à ſumma infimi aeris interſtitii parte ſe mouere incipiunt; quemadmodum flumina à montibus defluentia, vbi primum oriantur, parua admodum ſunt, ſed longius profluentia multas in itinere aquas & guttas colligunt, inde maiora euadunt: ita & venti, qui ſunt exhalationes calidæ & ſiccæ lateraliter motæ, vbi primum ortum habent, modici ſunt, ſed longius procedentes, ex adiunctis exhalationibus *ſibi* obuiis factis, & continuatis maiores

euadunt,& ex numeroſis exhalationibus maiores ſuboriuntur venti,qui poſtmodum circa terram validiores ſunt,cum illic materiam collectam habeant copioſiorem. Venti non tam ab exhalationibus, quam à vaporibus, materiam ſuſcipiunt, quamobrem in ſeptentrionali & meridionali regione plures,quam in aliis terræ partibus gignuntur venti. Sol enim vtramq; decurrens multas ſuſtollit exhalationes, quas ob nimiam diſtantiam non digerit, nec diſſipat; in ſeptentrionali autem regione multa nix numeroſaq; glacies coaceruantur, quæ in vaporem reſolutæ copioſiorem ventis materiam præbent; à parte vero orientali & occidentali pauciores ſpirant venti,quia ſol ibi diſſipat & diſpergit,quo fit, vt in magnis frigore & æſtu validi venti haudquaquam flent; nam calor validus exhalationes diſſipat, validum frigus terræ ſpiramenta conſtringens exhalationes diflare & vaporare non ſinit.

CAP. XIV.

Venti, ſi ab inquinatis exhalationibus ortum habuerint, aeris ſubſtantiam inficiunt.

AVt cum miſcentur cum exhalationibus putridis & mortiferis ſpiritibus, quos charo-

charoneæ ſcrobes exhalant, ſi quando plures, quam conſueuerint, effuderint, & quidem putridas, vnde venti ſpirantes interdum aerem quocunq; modo peſtilentem factum à regione, in qua nati ſint, in alias regiones perferunt eum aerem peſtilentem, vt Auſter ab Ægypto in Atticam primo regionem, deinde ſubſolanus ab hac in Illyriam, tunc rurſus ab hac in alias prouincias putredinem deferentes peſtilentiam excitare poſſunt, & quemadmodum Auſter ſuo tepido humore animalium corpora replet & aggrauat, cum tranſit à meridie per loca deſerta Libyæ venenoſis animalibus referta, quorum venenoſitates contagione infectus ad nos ſpirans corporum primaria elementa, humores, & ſpiritus veneno inficiunt, ſcribit Ariſtot. *lib.* 8. *de natura animalium, cap.* 12. coturnices cum ciderint, ſi ſerenum ſit, aut aquilonium tempus, ſociantur, & proſpere degunt, ſed ſi Auſtrinum, moleſte, propterea quod parum volant, humidus & grauis eſt Auſter, ideo propter ſui corporis pondus volant: ſunt enim corpore grandiores, quam ſuis pennis deferri poſſint, vociferantesq; ob eam rem volant: laborant enim quaſi oppreſſæ onere, vnde Virgilius *primo Georg.*

Suſpecti tibi ſint imbres, namq; vrget ab alto,
Arboribusq; ſatisq; nothus pecoriq; ſiniſter.

Nam

Nam nothus ventus & Africus ſunt laterales, Auſtri, qui natura calidi & humidi ſunt, qua temporis conſtitutione concomitantur febres, quæ non niſi per exceſſum ambarum qualitatū illarum oriri ſolent, quamuis venti Auſtri, vbi oriantur, calidi & ſicci ſint, cum tranſeunt ſtagna, paludes vaporoſas, ſolis cauſa acquirunt humiditatem craſſam, pollutam relicta ſiccitate: quare cum ad nos flant, ſpirant qualitatem quandam calidam & humidam, ſibi factam connaturalem. Ita talis ventus relaxat humidum, virtutem concoctricem debilitat, ac regitiuam imbecillem efficit, mouet humiditatem pigre interius, & diſſoluit, propter quod parat eam ad putredinem, & per conſequens ad febres.

CAP. XV.

De tonitruo & coruſcatione, aê fulgore.

De tonit. & fulgur. vide Plinium cap. 43. 50. 51. 53. 55.

CVm autem exhalatio eius leuitate ſupra nubes aſcendere ſolita ſit, ſi autem illi eueniat, vt ibi infrigidetur, & claudatur nubibus, cohibita findens, perrumpens, exitum quærens, nubium latera vehementer concutit, natura ſtrangulante edito fragore ſonitū tonat, quod tonitruum dicitur, & ſecundum nubium concauitates, & ſecundum earum

rari-

raritatem & denſitatem tales diſſimiles audiuntur ſoni; nam cum nubes ſunt denſiores, grauiores; cum tenuiores, acutiores ſoni perficiuntur, ſimiles illis, qui audiuntur ex igne, qui ex lignis ſiccis fit, cum incluſus ſpiritus exitum quærit, lignum diſrumpens crepitum, & fragorem ſtridens efficit. Cum autem exhalationis motus validior & ex calore extiterit impetuoſus, qui ex ſuperiori parte denſo obuiat, valide repercuſſus ignitur, tunc igneæ nubium rimæ coruſcant. Si autem illud, quod ea ignitum fuerit, & craſſum & graue extiterit, ob nubiũ conflictum, ad terram flammam fortis mixtionis vaporoſam concipiens impellitur, quod fulmen dicitur, cuius duæ ſunt ſpecies: Vna, quæ non vrit, nec inflammãt, ſed duras & reſiſtentes res deſtruit & liquefacit; res autem molles & cædentes abſq; læſione penetrat, quæ autem reſiſtunt, ſuo afflatu conſumit, ſic vagina intacta gladium liquefacit, ſic non læſis veſtibus corpus afflat, imo non læſa carne oſſa conſumit, cuius afflatũ tenuiſſimus ventus præcedit; eius enim tenuitate & raritate omnia penetrat & tranſit. Altera eſt ardens, res omnes contactas fumare & ardere facit; iis enim percutiuntur montes, iis maria, omneſq; alii irriti iactus, cumq; diu appareant, numeroſas exhalationes inſinuant, quæ inde aeris calorẽ alterando,

Fulminis ſpecies.

1. *Plin. ibid. cap.* 51.

2.

rando,

tando, aer corrumpi impellitur aeris qualitas, & eius ſubſtantia alteratur & inficitur.

CAP. XVI.

De Meteorologicis impreſſionibus.

CVm ignis ſphęram ſol commoueat, quo motu relicta ignea ſiccitate ab igne quędam fumea calida in aerem euomitur ſubſtantia, quæ ex conſimili calore aeris humiditate aer calidior efficitur, ſi quod pręſertim ſydus, cuius facultas ſit calida, cum ſole conueniat, quæ ſydera, cum in igne ceu ſpiritus agant, tunc in aere maior & calidior effunditur fuliginoſa potentia, qua aeris tum qualitas, tum ſubſtantia calidior, quam par eſt, efficitur: aere itaq; feruente in eum terræ vligines numeroſæ, & aquarum vapores attrahuntur à calefactiua ſcilicet ac aliorum ſyderum calidorum facultate & igne ſubterraneo, aqueum & terreum vaporare faciente, vti cauſis effectiuis per modum reſolutionis, & vtriuſque elementi partium attenuationis, vno tempore magis, quam alio, ſecundum quod terra arida vel humida magis extiterit, ac ſecundum quod ſyderum facultas digeſtiua imbecillior & validior fuerit, ignis ſubterraneus vligines digeſſerit, ac eas ex viſceribus terræ exhalare fecerit, quæ inde exhala-

halationes cum earum exuberantia & indeſinentia (cum ad actionem & conſeruationem quantitas iuuet) medii aeris interſtitii craſſitiem perforantes graues, craſſæ, lentæ, & in partibus vnitæ, ac numeroſæ ad ſupremum aeris interſtitium, quod ignis plenum eſt, à valido calore ſublatæ per conſimilem naturam per inane earum ſpatium & diſtinctum facilius accenduntur & aduruntur, earum tenuior pars à craſſiore ſegregata, ac in lenta, craſſa, aereaq; humiditate aſſeruata in flammam conuertitur, quæ per aerem vehitur; cæterum exhalationum craſſior pars aduſtionis & igneitatis reliquias retinens cum impetu ad inferiora deſcendit, & aer, cum ſit ad patiendum propenſus, primo huius exhalationis ignitę per contactum accenditur & inflammatur, ideo in aere exhalationum ignitæ partes hinc inde agitatæ ab aeris medio interſtitio vnitæ, ac in ſe contractæ, ac in caliditate tanta, quæ in ſubiecto proprio igne producere ſufficit, roboratæ in tenuitate, vel craſſitie, qualem ſubſtantiæ modum ac qualem figuræ, & ſitum ſecundum partes & multitudinem, & magnitudinem habuerint, talis nobis accenſa, & inflammata figura apparebit; quamobrem nonnulla, quibus mortales magna trepidatione ac formidine expaueſcunt, in aere videntur,

cum talis exhalatio in latum diſpergitur & ſegregatur, videntur in aere ſtipulæ ardentes, columnæ, lanceæ teretes, ignitæ pyramides, bolides, ſydera: cum vero per globos & partes compactas incenditur, ſcintillas ſpargit, tunc in aere videntur capreæ ſaltantes, dracones volantes: cum vero ſcintillæ non emicant, torris, & ſtipes incenſus ſic diuerſæ è fomite vnctuoſo, & lento in aere, tunc producuntur formæ terrefacientes, ac horrédæ

Lib. 2. c. 26. figuræ. Plinius ſcribit; quod faces, qualis Germanico Cæſare gladiatorũ ſpectaculum edente præter ora populi meridiano tranſcurrit: duo ſunt genera earum; vnum lampades vocant faces; alterum bolidas, *qualis* Mutinenſibus malis viſum eſt: diſtant, quod faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte; bolis vero perpetuo ardens, longiorem trahit limitem; emicant & trabes, ſimili modo, quas docos vocant, quales cum Lacedæmonii claſſe victi Græciæ Imperium amiſere, fit & cœli hiatus, quam vocant chaſma. Item Plinius, *quod fit cœlum quandoq; ſanguinea ſpecie, quo nihil terribilius mortalium timori eſt, incendium ad terram cadens, inde ſicuti contigit, cum Rex Philippus Græciam quæreret.* Et alibi

Lampades. *Bolida.* *Lib. 2. cap. 27.*

Lib. 2. c. 28. teſtatur Plinius, quod cernantur ſtellæ cum ſole tot diebus plerunq;, & circa ſolis orbem ceu ſpecie coronæ & verſicolorum circuli,

quali-

qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuenta vrbem intrãte poſt obitum patris ad nomen ingens capeſcendum circa ſolem arcus apparuit. Alibi lumen de cœlo noctu viſum eſt Caio Iulio, Cn. Papirio coſſ. & ſæpe alias vti diei ſpecies noctu lucent. Item, Plinius ſcribit, quod clypeus ardens ab occaſu, ad ortum ſcintillans, tranſcurrit ſolis occaſum: Item, ſcintillam è nube cadere, & augeri terræ appropinquantem, ac poſtquam in Lunæ magnitudinem facta ſit, illuxiſſe, ſeu nubilo die, deinde cum in cœlum ſe reciperet, lampadem factam, ſemel nunquam proditur, teſtatur Licinus Syllanus Proconſul militum vigiliis inhærere quandoque pilis pro vallo fulgurum effigies, & antennis nauigantium. Nonnulli etiam ex neotericis teſtãtur, 1399. in vigiliis S. Pauli, in noctis crepuſculo per quartale horæ, ad coruſcationis modũ quendam vniuerſalem ſplendorem contigiſſe, qui nec ſuper terra exiſtentibus ſole, neque adhuc Luna, nec ſtellis lucentibus totam fere terram illuminauit, quod cuiuſdam terrę fuliginis multæ, ac vniformis ad ſupremum aeris interſtitium delatæ, ibiq; accenſæ ſplendorem per totam viſibilem horyzontis ſphęram, ſimul ignitam flammam lucidamq; gerentem inſinuauit, vt puluis ſulphureus, aut tormentarius, iuxta candelæ flammã poſitus,

Lib. 2. cap. 32.

Lib. 2. cap. 34.

Lib. 2. cap. 35.

I 2 totus

totus facillime incendatur, alii quod anno 1400. initiante autumno ad longitudinem viginti cubitorum flammam caput vituli ſimile habentem ab occaſu ſolis ortum verſus ſatis timoroſe tranſeuntem, ſe vidiſſe ſcribunt, quæ hypocaumata ſæpius contingere ſolent, cum præſertim Mars dominatur, vtinam, cum hoc anno ille dominetur, qualiacunque fuerint, praua aſtrorum prognoſtica irrita & vana fiant. Hypocaumata autem huiuſmodi peſtilitatem non procreant; numeroſas enim indicant exhalationes, quæ digeri & conſumi, & à medio aeris interſtitio impediri minime poſſunt, ſed in ſupremo aeris interſtitio aeri commiſcentur, cæterum digeri & conſumi tamen poſſunt, quoniam ab earum euaporationis initio tales non extiterunt; in vaporibus enim humidis additę fuerunt, ſiccata vaporum humiditate digeruntur & abſumuntur, tunc ignes ſolum apparent: ſed ſi per aliquot dies non digerantur, & vaporum humditas perſiſtat, vti exhalationum nutrix & conſeruatrix, tunc earum in aere diuturna mora aeris ſubſtantia inquinatur, vnde peſtis ſuboritur.

Cap. XVII.

De Cometis.

PRæterea ex calida ſyderali potentia, ac ex igne ſubterraneo partes terreas & aqueas coquente in inferiore terræ parte, per quam maximæ exhalationes & vapores interdum coaceruantur, quæ inde ſyderum vi in nexum ſupremi aeris interſtitii, & ignis paulatim ſublatæ, per ignem diffunduntur & accenduntur, quæ ignitæ earum craſſitie & lentore diu ab aeris inflammabili humiditate conſeruantur, & aſſiduis & indeſinentibus numeroſis exhalationibus nutriuntur, ſicut lampas, cui ab inferiore parte continue nouũ ſuppeditetur oleum, cuius nutrimento flamma diutius duret, quare earum aceruo & copia, ne breui digeri queant, ignis & ſolis actionibus reſiſtunt, quemadmodum ceræ ardenti candelæ contingit, in qua per ignem cera diffuſa ardet; cera autem craſſa non lucet, ſed flammæ aſſiduus fomes eſt, quamdiu cera eſt, tamdiu candela ardet, conſumpta cera candelę lumen extinguitur; iſtæ enim terræ exhalationes cum latitudinẽ habeant; nonnullæ craſſæ ac denſæ, nonnullæ tenues raræ, aliæ inter has mediæ; tenuiores autem ab ignibus digeſtæ accenſæ nunc ad vnam, nunc ad aliam partẽ diffuſæ tenui flam-

De cometis vide Plin. lib. 2. cap. 25.

ma ad modum nubis albæ accenduntur, craſſiores autem & denſiores, ac paucæ ignitæ, ceu prunæ ignitæ lucent & radiant. Nonnunquam contingit, quod earũ talis ſit craſſities ac terreſtris lentor, quod ignis in illis extinguatur & ſuffocetur, & quædam ſubſtantia fuliginoſa, denſa, ac atra ſuperſtes ſit, tunc quædam atra in cœlo figura, ac vti, ſi cœlum perforatum eſſet, apparet, nonnunquam cum in nexu ſupremi aeris interſtitii huiuſmodi exhalationes ita ignitæ ſint, ab aere quodam craſſo diſtante aſtrum verſus, quemadmodum ad aerem ſibi contiguũ per reflexionem radiorũ luminoſum ſpeculum reddit; lucidius ita reflectitur radius, qui ad aſtrum verſus reflexus, illud ſequi videmus, quoniam exhalationes huiuſmodi radiantes in nexu ſupremi aeris interſtitii ſe contineant; ignis à motu vel cœli, vel ſolis commotus eorum motum ſequens circulariter mouetur, ſic & ſupremum aeris interſtitiũ, cum igneum ſit, circularem cœli & ignis motum ſequitur, quo fit, vt cum cauda ignea radiante aſtrum, quod cometa dicitur, videatur: ſed cum in craſſitie & denſitate huiuſmodi exhalationes diſſimiles ſint, ita deformitatis, diuerſitatis, figuræ, coloris, ſitus, magnitudinis, paruitatis, poſitionis erunt in cauſa. Scribunt, quod ſub Aſio Athenienſium principe

magnus

magnus apparuerit cometa tempore hyberno gelido, & ſereno veſpertino ante ſolis occaſum, prima die parum apparens, poſtea autem magnus, & tantus horrenduſque fuit, quod eius lumen ad tertiam cœli partem extendit. Seneca Demetrii Regis tempore cometam non ſole minorem viſum fuiſſe ſcribit. Seneca cum Ariſto. imperante Attexillo, in tertiam vſque cœli partem caudam porrigentem cometam apparuiſſe teſtantur; cumque atteſtantur, exhalationum & vaporum copiam & perſeuerationem, neceſſum eſt, aeris vnam qualitatem tantum ſubſtantiam pati.

Cap. XVIII.

De terræ motu.

Cvm porro per aerem in hæc inferiora ſyderum calida vis eorum radiis delapſa operatur, & ſubterraneus ignis in ſubterraneis locis vligines concoquat, in quorum omnium facultate calidum recipitur areſcens, humidi vero exhalatione; terræ partes purificans, timaſq; pandens, grauiores in ea concauitate inducit, ita, vt in tãtum terræ partibus eorum calidum flatuoſum extendant, quod cum terræ frigus cogit, & vndiq; circumſtat, reperto ſpiritu terrę vti contrario, & vna eſſe non poſſunt, ſed ſeſe viciſſim expellere & eii- *De terræ motu videatur Plinius lib. 2. cap. 8. 79. 80. 81. 82. 83. 84.*

cere nituntur, dum ſic alterna vis curſat, vis calidi cedens frigido, in ſubterraneos ſpecus, receſſusq; fugiens magno impetu agitur, & proxima quæq; remolitur ac vexat, & è contra ſpiritus terreus frigidus calido intra terræ viſcera reconditur, & dum vires alternæ frigidi & calidi inter ſe compugnant, ſpiritus vltro citroque ſub terra incluſi commeant; ſed calidi exhalatio, cum calida & leuis ſit, in ſuperiorem locum erumpere luctatur, ad libertatem exire comites terræ partes vetuſtas ſoluens educere laborat, ſed ob terræ ſoliditatem, ac frigiditatem vndique ambientem, & ob vias anguſtas, & obliquos conatus, & altercatio vehemens oboriuntur, ex quibus à propria ſede terra concucitur, veluti ſubterpulſata quatitur, ab interfuſo ceu ſpiritu vehemente huc illuc per cauernas diſcurrente, tanquam eo, quo nihil acrius, quo nihil eſt in rerum natura potentius, & ſine quo cuncta torpeſcunt, quemadmodum aries ligneis ſeptis incluſus exitum quærens, hoc modo illud tabulatum capite agitat, & tremere facit.

Cap. XIX.

De ſonis ſiue mugitibus in aere ex terra motu.

IN telluris inuentis itineribus expreſſi, veluti tauri roboare mugitus aliquando audiuntur; cum enim aer percuſſus omnium generum edit ſonos, aer & percutiens & impellens ſonum efficit, quod quidem nihil differt, cum omne percutiens itidem repercutiatur, quando primum percuſſum ſua ſoliditate reſiſtit percutienti. Ita exhalatio terram impellit; exhalatio enim percutiens eſt; terra autem percuſſa: cum vero contra pellitur deorſum exhalatio à terra, terra eſt percutiens; exhalatio autem repercuſſa: apud Adrianos hiatus Plutonis eſt, in cuius profundo occultæ cauernæ, & receſſus immenſi, & hominibus incogniti, quemadmodum autem ſit in tantam altitudinem depreſſus, neque Indi explicant. Bouum mugitus, ouium balatus, caprarum vox, equorum hinnitus exaudiuntur, ac ſi quis aures illius faucibus admouerit, diutiſſime eiuſmodi audiet. Neq; enim ſane promiſcuus ſonus ceſſat reſonare, ſiquidẽ ſpiritus ſe impellens ad ſaxeas moles diuerſarum figurarum, ſecundum terræ, concauitatum, & locorum ſubterraneorum varietatem promit ſonos. Quemadmodum in

tubæ lateribus,& obliquitate aer incluſus,ſecundumq; tubarum, & aliorum muſicalium inſtrumentorum figuras & obliquitates diuerſi ſoni producuntur. Sicque terribilis ſonus, alias murmur ſimile mugientibus, aut clamori humano, armorumve pulſantiũ fragori pro qualitate materiæ excipientis, formaque,vel cauernarum,vel cuniculi,per quẽ meat, ex illius graſſante in anguſto, eodem rauco in recuruis reſultãte, in duris fremente,in humidis fluctuante, & ſtagnantibus,item fremente contra ſolida, ſæpe ſine motu editur ſonus.

CAP. XX.

De ignibus in aere ex terræmotu.

TErræ cum ſpiritus inflammatur & exardeſcit,cum terræ regiones motibus conquaſſantur, & venti eiuſdem hiatus nonnunquam eructuantes, & cum exhalatio locum apertum nacta, vt ex vehementi colliſione ſit inflammata, ignes flammas cum ſpiritu eiiciunt,euomunt,foraſque proiiciunt: nonnunquam ſine incendio erumpunt, cum nulla colliſio facta ſit,neque aliter in terra tremor, quam in nube tonitruum & coruſcatio; nec hiatus aliud eſt, quam cum fulmen erumpit incluſo ſpiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

CAP.

Cap. XXI.

De ruinis & hauſtu ex terræmotu.

PAtefactis voratrinis non duntaxat ciuitates ac domus multæ, cum habitatoribus in profundos hiatus abactæ æternis noctibus occultantur. Quemadmodum Plinius teſtatur hauriri vrbes, & terræ hiatibus (publicus mortalium dolor) quo vna cum terrore multi moriuntur. Scribit Seneca, ex terræmotu duas inſulas in mari ſubmerſas fuiſſe. Maximus terræ motus memoria mortalium Tiberii Cæſaris principatu extitit. Teſte Plinio, duodecim vrbibus Aſiæ vna nocte proſtratis, maius oſtentum, nunquam Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id prænuntium eſſet: verum etiam ita ſe gerit quandoq; terræmotus, vt quæ ſorbuit, alias occultat ore compreſſo. Naſcuntur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergunt, quæq; hauſerint hiatus alio loco reddente. Delos & Rhodos memoriæ proditū eſt enatæ ex terræ motu. Auellit Siciliam Italiæ; Cyprum Syriæ. Teſtis Italia, quot ciuitates, quot domus ſuperioribus annis: Teſtis eſt Charintia, quot caſtra, quot montes: Teſtis Germania, quot rupes corruerint, ſic varie quatitur terra alibi proſtratis mœnibus, alibi

Lib. 36. c. 15.

Lib. 2. c. 84.

hiatu

hiatu profundo hauſtu, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus, nonnunquam calidis fontibus, alibi aduerſo fluminum curſu. Noui fontes aperiuntur, cum terræ motu veteres canales, qui effundebant aquam, obturantur, tunc coguntur, & ſua grauitate & pondere inclinantur, ex alio loco ex montibus erumpere nouos fontes, huius oſtendit hiatus, quæ in cauernarum fundo reſiderunt, vt cum ipſæ cauernæ intra terram ſubſunt non admodum altæ. Interdum non oſtendit, vt cum altiores ſint cauernæ, quam vt ea, quæ ſorbuerunt, ſub aſpectum veniant: ſed aliquando & ſi terra tali motu in quam primum ventus exiit, nulli cernuntur hiatus, ſicq; cauernæ capiunt ruinas montis, agri, oppidi, vt nullum vſpiam eorum veſtigium appareat, quod accidit, cum cauernæ reſpondent in capacitate moli cauernarum. Nec montoſa tali motu carent, lociq; ardentes non immunes ſunt, & quibus multæ ſunt, calidæ crebro terræ conquaſſantur, propterea quod ſubterraneus ignis magnam exhalationis fumoſæ vim citius gignere poteſt, quam calor non acris.

CAP.

Cap. XXII.

De reiteratione in hora vna terræmotus.

CVm vna pars exhalationis exit, & altera manet intra terræ anguſta loca, quemadmodum vna pars aquæ dolio efflueret, altera dolio contenta maneret, quæ niſi marceſcat, futuri terræmotus materiam altera ei copulata præſtat, ſic frequenter mouetur ſæpius terra.

Cap. XXIII.

De ſpeciebus terræmotus.

QVatuor ſunt terræmotus ſpecies: tremor, cum vibrat terra: concuſſio, cum ſurſum ac deorſum fertur: arietatio, cum contrariis ictibus quatitur: inclinatio, cum more fluctus volutatur, vel nauigii natat. Sed tremor non noxius eſt, quod conficiat vis venti diſtracta in partes: nec periculum conflat concuſſio, cum item vis diſtracta terram ſubleuat, viciſſim demittit in ſedem ſuam: cum vero ventus omnem vim ad vnam partem continenter affert, ei periculum procreare ſolet: at arietatio terram raro labefactat ſuis motibus, quod alter alteri renitatur: inclinatio autem plerunque damnum dat, loca auertens ob venti magnum impetum.

Cap.

CAP XXIV.

De præſagitione futuri terræ motus.

Plin. lib. 2. cap. 81.

NAuigantes non dubia coniectura futurum ſentiunt terræmotum, ſiue flatu intumeſcente fluctu ſubito, aut quatiente ictu tremunt,& in nauibus poſita aqua,quam in ædificiis crepituſq; prænuntiant, quin & volucres non impauidæ ſedent. Eſt in cœlo ſignum, præceditq; motum futurum, aut interdiu, aut paulo poſt, occaſu ſereno ; ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ ſpacium, quæ enim cauſatur ab exhalatione, paulatim per aliquam ſtricturam terræ exeunte, & longo tractu ſe extendente, quemadmodum in fluxu maris, antequã procellæ contingant, præcurrit tenuis vnda, quæ in longum inſtar fili extendatur,quandoque ſol ſubobſcurus nulla interiecta nube apparet, cuius cauſa eſt exhalatio atra, ex terra in aerem ambientem erumpens, illum obtenebrans, quæ terræmotus copioſam materiam oſtendit. Eſt & in puteis turbidior aqua, nec ſine odoris tædio, Phærecidis Pythagoræ coniectatio, & illa diuina, hauſu aquæ,è puteo præſenſiſſe, ac prædixiſſe terræmotum. Verum etiam ex hac terræ concuſſione voraginum & terrarum viſcerum ſæuæ fuligines in diro & profundo latentes ſinu, quæ pigri-

tia

tia longoq; ſitu æterna nocte torpeſcebant difflantes, hunc purum & liquidum aerem inficiunt & polluunt, quod Neronis tempore contigiſſe, teſtatur Seneca.

Quamobrem cum aer tot halitibus, tot diſſimilibus qualitatibus, tot inquinamentis confundatur: *Hinc nubila, tonitrua & alia fulmina, hinc grandines & pruina, imbres, procellæ, turbines, hinc rerum natura pugna ſecum terrena in cœlum tendentia aerem deprimant, ſyderum vis, eademq́, quæ ſponte non ſubeant, ad ſe trahant, decidant imbres, nebulæ ſubeant, ſiccentor amnes, ruant grandines, torreant radij, & terram vndique impedant. Inde refracti reſiliant, & quæ potuere, auferant ſecum, vapor ex alto cadat, rurſum in altum tendat, venti ingruunt immanes. Idemq́ cum rapina remeent. Tellusq́ vt inani cœlo ſpiritum infundat*, cometa, eclypſes, terræ motiones, cæteræ meteorologicæ impreſſiones, hypocaumata, plurima mortalium mala, ambientis nos aeris ſubſtantiam flagellantia interdum cum variant, putreſcere faciunt: *ſic vltro citroq́ commeante natura, tormento aliquo mundi, celeritate, diſcordia accenditur aer.* Hac enim rerum viciſſitudine cum quædam præſertim inquinamẽta, ac rerum ſqualores, cænoſæ fuligines, ſæui vapores illis admixti ac ſublati, ad minima diuiſi innatum aeris calorem extinguendo, illius

Plin. lib. 2. cap. 38.

Ibid.

illius qualitatem ac ſubſtantiam violent, corrumpant, adhuc magis remolliendo & incraſſando totum inde aggregatum putrere, ac fœtere cogunt, & eo magis, cum à cænoſis locis vapores hi putres ac graues caligines in aerem per ventos aduehantur & deferantur, vel ex terrarum hiatu horrendum exhalante fœtorem, poſt hæc portenta, ſi mox ex ſublatorum vaporum copia aer turbidus remanſerit, nec illa conſumi, nec digeri poſſit, tunc aeris calor infrigidatur, ac extraneus in humidum agens accedit; quo inde aeris ſubſtantia violenter corrumpitur & inquinatur. Vnde Ariſtotiles teſtatur, *quando ex terra multus vapor aſcendat, annus ille peſtilentialis eſt.* Si vero poſt huiuſmodi vapores purificetur, & clarus reddatur, tunc inſinuat, quòd aeris calor validior fuerit, & eos vapores digeſſerit, & conſumpſerit, & vicerit, cuius victoria calor extraneus ſubingredi nequiuerit, ſic incorruptus aer remanſerit. Cæterum ſi ſyderibus agentibus, tum inferioribus patientibus elementis, ex his etiam aeris maximis & inaſſuetis mutationibus, terræq;, & aquæ ſqualoribus ex imbecilli eius caliditate, quæ à ſuperabundante humiditate obtunditur, aer nos ambiens cum purificari & emendari nequeat, ita tabefacto aere illa dira putrida caliditas extranea in aere ceu

In primo probl.

vis

vis venenata, omnes in corpore humores putrefaciens ſuboritur, quæ peſtis nuncupatur. Suboritur morbus dirus immenſi negotii & terroris, in animantibus humores & ſpiritus in corpore tamẽ cordis corrumpens, hac ergo venenatæ auræ circumfluę ſubſtantia, & qualitas non duntaxat ſua leuitate inſpirata, verum etiam quandoque per cutis ſpiramenta ab arteriis attracta, cui ſpiritus & ſanguis commoti protinus occurrunt, affecti inde retrocedentes ad cor labem talem deferunt: contagio quoque huiuſmodi mirum in modum ſerpit, quo fit, vt tabido & morbido cuipiam aſſiſtentes, aut illius indumenta contrectantes, licet ex diuerſis regionibus aſportẽtur, facillime corripiantur, in hyeme, & vere lente procedens, æſtate vero acriter graſſatur in Autumno autem præter modum ſæuit, nã dum hæc vis venenata ſpiritum in corde afficit, ſanguinem, qui ſpiritum ambit in cordis latibulis, accumbentem putrefacit, inde calor præter naturam venenoſus æſtuans per venas & arterias totumque corpus ſerpens ſpargitur. Si autem contingat, quod talis vis venenata ex aeris ſubſtantiæ nidorulentia ſuboriatur, tanta rabie & veloci raptu corripit, quo cominus interficit abſque arteriarũ & anhelitus & vrinæ & caloris mutatione. Si vero ex aeris inquinatis qualitatibus ortum

habeat, tunc mitius membra principalia, ſpiritus & humores & cordis ſubſtantiam corripit, primo per conſimilem naturam aer ſpiritum inficit, ſi ex qualitatum concordantia humores arripiuntur, & eos putrefaciunt, ſi cordis humores, febres peſtiferæ, ſi corporis humores, epidemiales ſuboriuntur morbi, qui ex longa tamen mora, & ex magna putredine, & ex contactu, & ex paſſi præparatione, pro tamen agentis robore & putrefactione in peſtem vertūtur. Fortis a. agens tunc eſt, cū à ſyderum actione aeris qualitas corrūpitur: Fortior, cum ab inferiorib. pollutis, & obſcenis vaporibus aeris ambientis ſubſtantia coinquinatur: Fortiſſimus, cum vno & eodem tempore aeris qualitatem, & ſubſtantiæ pollutæ vitia concurrunt, quo conuentu, tūc peſte affecti pauci euadunt.

Cap. XXV.

De regionibus, in quibus peſtis non graſſatur.

Qvamuis in quibusdam regionibus calidiſſimis, quarum aer ambiens tenuiſſimus eſt, aer inquinatus, ſiue peſtiferus ex ardente regionum calore digeritur, purificatur, quemadmodum in regionibus Ægypti & In-

Indiæ. Hoc idem euenit in regionibus valde frigidis, quarum aer ambiens frigidiſſimus & ſicciſſimus ſit, qui putredini reſiſtit. Quamuis Germaniæ, Boemiæ, & Polloniæ aer ambiens frigidus ſit, ſuapte intrinſecus natura concaleſcit, frigoreque exteriori corporis ſpiramenta denſiora fiant, quorum denſitate calor innatus intus collectus corporis robur auget. Eiuſque ſpiritus validiores efficit, harum tamen regiones ex hoc loco, quin peſtis in eis graſſetur, haudquaquam excuſandæ ſunt: Licet enim earum frigidus ſit aer ambiens, tamen vt plurimum & humidus, qui ex toto putredini non reſiſtit, & eo magis addita eorum praua victus ratione, & maiore anni parte crapulando in æſtuariis calidis eorum vitam ducunt. Quo fit, vt earum regionum conſtitutio quaſi autumnalis ſemper ſit, dum in æſtuariis calidis ſe contineant, ab eius aere calido calefiunt, & cum ab eis recedant, aer tunc vel frigidus, & humidus, vel nebuloſus, flatuoſus, pluuioſus, niuoſus quandoque illis obuius, eadem die diſſimilibus his aeris mutationibus eorum corpora alterari poſſunt: quamobrem in his etiam regionibus peſtis graſſari ſolet, climatis non duntaxat ratione, ſed eorum quorundã æſtuariorum calore, & fœtore, ac praua nonnullorum victus ratione eorum corpora con-

ſententia, vti apta, & præparata peſtem contrahunt.

CAP. XXVI.

De aere ambiente, qui facile peſte corripi aſſueuit.

AER abditus, conſtrictus, clauſus, aut quemadmodum in vallibus occultatus, qui à cauſſa particulari ſibi proxima eſt aptus magis infici, aer clauſus, & tenuis peſtem reddit acutiorem: aer vallium craſſus diutius peſtem conſeruat: aer directus & liber à cauſſa cœleſti, & à ventis virus peſtiferum flātibus citius, quam aer, qui eſt in thalamis, cum ſit diſſimilis, inquinatur, is enim detectus, cum tranquillus eſt, at aliquo tamen modo moueatur, laudabilior eſt, & eo magis, cum ſublimia loca ambit, ab aliis enim ventis moueri poteſt: aer inſuper calidus, & humidus obeſt, cum ex huiuſmodi qualitate putredo augmentum & ortum ſuſcipiat, niſi poſt ſicci ſpirent venti, poſt hunc aer humidus tantum cum temperamento actiuarum qualitatum, tertio loco aer calidus cum paſſiuarum temperamento, horum omnium minorem putredinem efficit, quicquid ad ſiccitatem tendit.

Cum

Cum autem viſum ſit, quomodo aer ad patiendum promptiſſimus ſit, eo magis corruptionis facilis, cuius corruptione & inquinatione peſtis ſuboritur: nunc ſuccurrit, vt oſtendamus, quomodo corpora ita ſe diſponant, vt non tantum peſtem facillime in ſe concipiant, quantum ex eorum vitiatis humoribus talem procreant.

Finis Faſciculi ſecundi.

Digitized by Google

FASCICVLVS TERTIVS.

CAPVT I.

DE PRÆPARATIONE Corporum ad Peſtem.

CVM hoc exitiale ac peſtiferum virus non aeris, aquę & terræ ſpiritum duntaxat commaculet, verum ẽt quorumcunq; animantiũ ſpiritum, non ſolũ labefaciendi, ſed occidendi etiam potentiam habeat, ac ſecundum conſimilem ſpeciem, vel ſecundum ſuperioribus, vel inferioribus cauſis fomitem ſibi ſancitum, vel ſecundum corporum animantium præparationem, polluto aere modo ſub hoc climate, modo in hanc animantium ſpeciem, modo in aliam, modo in vtranq; graſſetur, quemadmodum canit Ouid. *in 7. Metamorphoſeos* Æacis tẽpore contigiſſe: Neceſſe eſt genus humanum curã prouidentiãq; non paruam deſideret. Nam ſi conti-

contingeret, quod ex corporibus humanis huiuſmodi viru aer pollutus ſit, per conſimilẽ naturam ex inſpiratione aer ſe in intrinſecis profundans ſpiritum magis alterando, ſanguinemque inficiendo humanis potius, quã brutorum corporibus bacchatur: hoc idem euenit, ſi vnus ex linea cuiusdam familiæ peſte correptus fuerit, ii, qui ſunt ex eius ſanguinis linea, ex contagio citius peſte corripientur, quam illi, qui ſunt ſanguinis alterius lineę, licet eodem victu vtantur, & ſimul in eadem domo habitent, & eundem pollutum aerem inſpirent: ita contingit in diuerſis animalium ſpeciebus, ſi aer ex equorum cadaueribus coinquinaretur, peſtis talis equos inuaderet, & non alia animalia.

Sed hoc loco maior diuerſitatis ratio exaranda occurrit. Nam in qualibet naturali actione concurrunt agentis fortitudo, paſſi diſpoſitio, contactus paſſi ab agente, mora agẽtis in paſſo. Itaque cum omnis forma educatur de potentia ſuæ materiæ, & non alterius, cum materia caret, cauſſa eſt, vt non generetur res, ſi materia fuerit inobediens & indiſpoſita, impeditur motus ad formã: forma, ſiue agens ſi debet in aliquo agere, neceſſe eſt, vt talem & ſimilem ſpecie in ſe habeat qualitatẽ, qualem in patiente producit, & patiens tale ſit ſecundum qualitatem potentia, quale

agens eſt calidum actu, vt aqua ab igne alteranda eſt calida potentia, & ignis eſt calidus actu, & cum agens agit in patiente, tunc qualitatem paſſi tranſmutat, quoniam omnis tranſmutatio eſt in contrarium, cumque paſſum in ſuum contrarium tranſmutatum fuerit, iam paſſum aſſimilatū eſt agenti, vt ignis calidus cum aquam frigidam in calidam permutauerit, prius eius contrariam ſibi qualitatem aſſimilauit, & paſſum magis diſpoſitum magis patitur, & minus diſpoſitum minus: quemadmodum duo ligna, lignum ſiccum, cum ſit magis ad id diſpoſitum, ignis qualitatem facilius admittit, lignum vero virens & humidum ceu minus diſpoſitum, magis reſiſtit.

Itaque in omni actione requiritur agentis fortitudo, quoniam à proportione minoris inæqualitatis, aut æqualitatis non ſequitur actio, ſed à proportione minoris inęqualitatis. Nam parua ſcintilla magnum lignum comburere nequit, neque paruus ventus magnā nauem, ſed magnus & bene proportionatus & impetuoſus impellere poteſt.

Ita requirit paſſi diſpoſitio, non quodlibet agit in quodlibet, ſed determinatum in determinatum, & actus actiuorum non eſt, niſi in patiente bene diſpoſito. Agens ergo cum

vult

vult agere, & patiens non ſit præparatum, nec actio nec paſſio contingit.

Nam magnes attrahit ferrum, cum ſit mundum & præparatum, quod ſi fuerit allio linitum, aut rubiginoſum, ſicq; indiſpoſitum, aut adamantis præſentia alteratum, tunc attractricis facultas imbecillitatur, ſic actio deſinit.

Ita ad hoc facit contactus, quia niſi magnes paſſum formaliter, vel virtualiter tangat, in ipſum non aget, quemadmodum ignis aliquem calefacere nequit, ſi ab eius caliditate non tangatur.

Hæc inſuper moram expoſtulant. Nam ſi poſueris lignum paruum in igne quantumcunq; magno, & ſi immediate ab eo lignum illud amoueris, nõ comburetur, etiam è conuerſo, ſi in paruo igne ponetur, & in eo moram contrahat, abſq; dubio concremabitur.

Itaque ſecundum cauſarum agentium robur, & patientium diſpoſitionem peſtis quandoque duntaxat in vno climate, & non in alio, quandoque vnam animalium ſpeciem, & non aliam, quandoq; homines duntaxat, & non alia animalia, quandoque & genus humanum & brutorum ſimul inuadit, afficit, corripit, occidit; & ſic aſpectui determinato reſpondet determinata configuratio.

Ergo ſi cauſa agens ex terræ aut aquæ ſqualore non valida fuerit, ex brutis male duntaxat afficiet ea, quæ ſecundum diſpoſitionem tali veneno ſimilem parata ſint.

Si vero validior fuerit in ſpeciem humanam graſſabitur, ita tamen, vt ex ſe non regionem, neque ciuitatem, neque oppidum, ſed neque pagum tranſibit, hæc enim vno duntaxat loco homines corripit.

Si vero agens ex ſuperiore cauſa, aut ab inferiore polluto aere ortum habuerit, genus duntaxat humanum inquinabitur.

Si autem à ſuperiore & inferiore cauſa ſimul contigerit, tunc omnium animantium ſpecies peſte corripi poſſunt, ſecundum attamen eorum corporum diſpoſitionem. Nam ligna viridia & arida vna vice & cominus ignis comburere nequit, ſed primo lignum ſiccum inuadit, tanquam diſpoſitum & præparatum, poſtmodum mora facta viridia præparantur, vt concrementur. Ideo in generatione ægritudinum, partem habet eius, qui paſſurus eſt, habilitas corporis tanquam in patiente agentis cauſæ diſpoſitio.

Corpora peſtem facile admittentia.

Ex ſpecie ergo humana corporum nonnulla per ſe, nonnulla ex accidenti ad concipiendam in ſe peſtis actionem, vti paſſiua, diſpoſita ſunt: corpora autem, quæ facilime per ſe peſte corripi admittunt, inter reliqua ea ſunt,

ſunt,quæ à natura latiora habent cutis ſpiramenta,quorum raritate (cum peſtis ex æthereo vitio contingit) circumflua putris aura penetrans per ea, humores,& eorum ſpiritus facilime coinquinat, cum autem ex vitiatis humoribus conſentiente aere in primis ortum habet, tunc denſæ naturalis texturæ, ob ex præcordiis prohibitam tranſpirationem & excrementorum, quæ difflare deberent, retentionem, niſi per alios meatus ſubducerentur, corpora naturaliter præparata & diſpoſita ſunt.

Ex ætatibus natura puerorum corpora præparata ſunt, tum quia omnes ad vnum multum cibum, multamque potionem non ordinatè adhibent, ſucci crudi quiddam colligant,ad putreſcendum apti,tum quia calida & humida: etenim eorum larga humiditate, & membrorum imbecillitate, anhelitus frequentia facilime peſte afficiuntur, in his ob validam facultatis concoctricis vim indeſinentem fumei vaporis collectio augetur. Quo fit, vt in eis calor innatus euentetur, vt magnam aeris copiam vna vice frequentius aſpirent: Ex his, quæ quartum decimum agunt annum, magis aliis præparati ſunt, tum quia plæriq; deteriorem, quam pueri, victus rationē ſequuntur,multitudinem crudorum ſuccorum gignunt, & quoniam ad illud vſq;

tempus

tempus eorum calor innatus ſopitus permanſit, eo autem quarto decimo anno ſe mouere incipit, poros, cutanea ſpiramenta dilatat, ac humiditates commouet, quibus maxime abundant: earum enim exuperante copia eas regere nequit. Poſt hæc cum non tam larga humiditatis copia exuperant, ſunt iuuenum corpora, cum hac noſtra tempeſtate praue viuant, bilisq; flaua ſubeat, nonnullis ſuccus crudus, & temperamentum calidum & ſiccum. Senes autem raro peſte corripiuntur, & hi præſertim, qui denſam texturam habent, & temperamentum ætatiuum primi ſenii ſit frigidum & humidum, ſecundi ſenii frigidum & ſiccum, & eorum cordis calor cum remiſſus ſit, non toties ac ſępius aſpirant, quoties cæteræ ætates. Ideo his pia parcit natura. Vnde Plinius teſtatur, ſenes peſtilentiam minime ſentire, & maxime cum optimam vitæ rationem ſibi inſtituant: Sin autem neutri à peſte ſunt liberi, quod vtrique ſuccum crudum colligant, cum contagione peſtis ea corpora inuadit, quæ prauis ſuccis vel ſanguine redundant, vel obſtructionibus laborant, vel in cruditates incidunt.

Lib. 7. c. 50.

Cur inter fœminas grauidæ maxime inficiantur.

Mares quandoque, quandoque fœminæ præter eos citius corripiuntur: ex fœmineo autem ſexu illæ præſertim, quæ vtero gerunt, tum ob menſium ſuppreſſionem, tum ex frequente

quente pro ſe & fœtu anhelitu, & quæ nubiles ſunt, & Venereæ, ex ſpermate in vaſis reſeruato, aut eorum menſtruo ſuppreſſo, aut ex humiditatum pituitoſarum profluuio, quę peſte affectæ raræ euadunt. At ſi diuturnus aeris ſtatus calidus & humidus peſtis cum fuerit, is, quod naturam hominis attinet, primo maxime noxius eſt corporibus calidis & humidis, quod cum ſimilia ſimilibus noceant, hæc neutra qualitate ſtatui reſiſtant, deinde talis aeris ſtatus noxius & corporibus calidis, ſed ſiccitate & humiditate temperatis atque humidis, ſed calore & frigore temperatis, quod vtraque altera qualitate ſtatui non aduerſentur, illa calore, hæc humiditate altera, nec aduerſa, nec ſimilia ſint, atq; ob id minus, quam calida & humida offendantur, tamen idem ſtatus corpora calida & ſicca, atque frigida & humida lædit, quod vtraque ſtatui, altera qualitate repugnet, altera non aduerſetur: etenim illa ſiccitate eius humiditati reſiſtant, calore eius calori non reſiſtunt, hæc vero frigore ſtatus calori repugnat, humiditate eius humiditati non repugnat: vt enim ſimilia ſimilibus non nocent, ita contraria contrariis remedio ſunt. Poſtea ſtatus ille offendit corpora calore, frigore, humiditate, ſiccitate temperata: nam vt nulla qualitate ei ſimilia ſunt, ita nulla contraria, minus vero lædit

dit corpora ſicca, ſed calore & frigore temperata, atque frigida, ſed humiditate & ſiccitate temperata: etenim vtraque qualitate ſtatui reſiſtunt, illa ſiccitate, hæc frigore, altera nec ſimilia, nec contraria ſunt. Poſtremo idem ſtatus tantum abeſt, vt frigidis & ſiccis corporibus obſit, vt etiam eis multnm proſit, nam ipſa ab exceſſu vindicans ad temperamentum ducit.

Qui temperaturam habent calidam & humidam, poſt hanc calidam & ſiccam, deinde humidam tantum latorum pororum, deinde frigidam & humidam, poſt hanc frigidam tantum, deinde ſiccam tantum, poſtremo frigidam & ſiccam, tandem optime temperatam, licet Auicen. 1. *quarti, cap.* 11. calidam tantum, humidam tantum, cui Galen. 8. *de ſanit. tuend.* aduerſatur, cum inter corpora magis ad febres parata ponat in quinto loco corpora temperata, cuius ſententiam ſequitur Rhaſes 16. *continentis*, quod ratione demonſtratiua probari poterit. Nam corpus exiſtens in extremo frigidioris & humidioris temperamenti, eſt minus paratum ad febres quaſcunque, quam corpus extremi calidioris & ſiccioris temperamenti; ergo in aliqua proportione, & cum illa proportio non ſubito deperdatur, ipſummet lapſum ad frigidum & humidum erit ad febres minus paratum,

quam

quam corpus exiſtens in extremo calidioris & ſiccioris temperamenti. Ita poteſt argui de frigidis tantum, de ſiccis tantum, & frigidis & ſiccis, cum tum ſtat, quod optime temperata ſit inter cætera minus ad febres parata, quando ſibi vendicat ſupremum locum ſiue gradum in latitudine temperantiæ.

Omnia ab ortu imbecillia corpora, & ea, quæ nouiter ægra extiterunt, facilime peſte affici apta ſunt. Excipiuntur arthritici, & podagrici, qui minus hac peſtifera lue corripiuntur, cum iam naturæ facultas eorum meatibus latioribus à principalibus membris ad ignobiliora recipientia exuperantem vitiatumque humorem tranſmittere aſſueta ſit, hi etiam corripi poſſunt, ſi praua victus ratione vtantur.

Quemadmodum ventorum vehemens flatus quercum quandoque deiicit, arundinem autem non, quoniam quercus quidem dura & valida, & amplæ magnitudinis ventis reſiſtens vim eius intendit: Arundo autem, quæ inanis & mollis, exigua & flexibilis, ventorum hinc illinc flatui cedens, eorum vim diſſipat atque diſſoluit: pari modo fortioribus ac robuſtioribus, quam imbecillioribus peſte citius corripi contingit. Nam ſicuti corpora boni ſucci eorum inculpata victus ratione non tali morbo afficiuntur: ita fortiora

tiora corpora eorum culpata victus ratione vtentia facilius inquinantur.

Verum imbecilliora aut ex morbo, aut ex malis humoribus corporibus natura fortioribus facilius peſte corripiuntur, ſed cum vtraque ſana ſint, & rectam victus rationem obſeruauerint, cæteris paribus corpora naturaliter imbecilliora, quæ cum frigida & ſicca ſint, minus afficiuntur, quam corpora naturaliter fortiora, quæ maiori ex parte ſunt calida & humida, calida & ſicca, quæ etiam ex natura cutis ſpiramenta habent latiora, & refrigerii cauſa frequentiorem & maiorem attrahunt anhelitum, quia in maiori quanto maior eſt virtus.

CAP. II.

De corporibus obnoxijs ad peſtem concipiendam per accidens.

OMnia corpora, quæ thermas, balnea, ſtuphas, & exercitium frequentãt, cum eorum cutis ſpiramenta dilatentur, & frequentiorem anhelitum attrahant, ad concipiendam luem hanc diſponuntur.

Omnia etiam corpora, quorum ex aliquo accidenti, vtputa quæ in aqua frigida aut aluminoſa natant, cutis textura denſa fit, ita vt difflare nequeunt: his enim obſtructis, frequen-

quentius epidemiales ac peſtiferos incurrunt morbos, teſte Galeno. Nam hi, qui iam humores habent vitiatos, ac ægre difflantur, aut intempeſtiue laborant, aut balneis ſuperfluis vtuntur, facile febribus corripiuntur. Intruſus enim in ipſis humor, cum non bene difflетur, putrefit, & corpora, quæ in otio degunt, & Venere inordinate vtantur, & cibis calidis & humidis facilis corruptionis veſcantur.

Lib. 1. de diff. feb. c. 4. circa finem.

Cap. III.

De obnoxijs corporibus ex rerum indigentia.

Cvm peſtis graſſatur, ad eam contrahendam, mortales inſuper tum voluntarii, tum coacti præter naturam per accidens eorum corpora diſponunt, præparant, & quandoque eam efficiunt.

Coguntur enim mortales hac peſtifera lue corripi, aut eorum vitiatis humoribus peſtis in cauſa eſſe, cum rerum indigentia ex cœli intemperie, aut in caſtris, aut aliter male diſponantur, aut ab ipſis quouis modo ſubtrahitur alimentum, quo fit, vt cibis corruptis veſci cogantur.

L Cap.

CAP. IV.

De obnoxijs corporibus ex caſtris.

OBnoxia redduntur corpora ex diutina obſidione, quemadmodum ſcribitur *in commentarijs belli ciuilis*, Maſſilienſes graui peſtilentia conflictatos fuiſſe ex victus mutatione: nam cum abducti eſſent ad ſummam rei annonariæ inopiam, in diutina & gliſcente obſidione, panico vetere, atque hordeo corrupto omnes veſcebantur & alterabantur, cum autem populus tale frumentum conſumpſerat, verno comedit arborum germina, & fruticum ſtirpium radices, agreſtia olera qualiacunque ſint, etiam herbam viridem, quas nemo vnquam ne primoribus quidem labris vel experiundi gratia guſtare ſolitus fuit. Vnde Lucanus de militibus Cæſaris, qui famem ſuam hiſce rebus expleuerunt, idipſum declarat. Scribens Galen. *Et quæ præterea natura quidem optima ſunt, ſed ob quoſdam putrefactionis modos æquale prædictis, aut maius aliquando vitium contrahunt, veluti frumenta, hordea, atq; omnes aliæ fruges, quæ ad vſum cibi aſſumuntur, quorum nonnulla temporis longitudine ad putreſcibilem ducuntur diſpoſitionem: aliæ quoniam male repoſitæ fuerint, humiditate replentur; quædam vero & in primo ortu rubigine deprauantur: tales cibos hodie quoq; vrgente fame plures*

Lib. 1. de diff. feb. c. 4.

coacti

coacti comedere, tales corporis ſucci putreſcant, & incendantur, calor naturalis auctus in extraneum mutatur. *Quo fit, vt nonnulli quidem à putridis ac peſtiferis febribus intereant: nonnulli autem puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ in corpore contrahant.* Vnde Plutarchus inter peſtilentiæ cauſas alimentorum penuriam & victus mutationem connumerat:

Sed patitur ſæuam ve'uti circundatus arcta
Obſidione famem, nondum ſurgentibus altam
In ſegetem culmis, cernit miſerabile vulgus
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et folijs ſpoliare nemus, lethumq́ minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas,
Quæ mollire queunt flamma, quæ frãgere morſu,
Quæq́ per abraſas vtero demittere fauces,
Plurimaq́ humanis ante hoc incognita menſis
Diripiens miles.

Et in obſidione cum cogantur quandoque aquas putridas fœtentes ob ſalubrium inopiam bibere.

Cap. V.

De obnoxijs corporibus ex cœli intemperie.

Diſponuntur corpora ad concipiendam peſtem, cum penuria & rerũ indigentia

ſuboriatur,eo temporis curriculo, quo æſtuante aere frugum radices exiccantur, aut ex vehementi frigore congelatæ pereant, aut cum aliqua vitiata terræ ſpiritus qualitas frugum radices coinquinat, aut eius debitum alimentum ſubtrahat, aut cum cœli intemperies id, quod, antequam ad maturitatem deueniret,rubigine vitiauit, vel praua condendi ratio mucore repleuit, vel longinquitas temporis,quo reconditum fuit, in putridam affectionem commutauit. Quamobrem ſterilis terra redditur eo præſertim tempore, quo contingit Cometa,qui tenaculum vocatur,fit vt prauorum ſuccorum res, humores, & ſpiritus ad putredinem diſponentes, ex indigentia comedere cogantur, dicit Galenus.

Lib.1. de diff. feb. c.4. *Aeris autem & mordax defluit ſuperfluitas his, qui aut natura vitioſos habent humores, aut prauis cibis vtuntur, aut ſæpius cruditatem patiuntur: at tum præſertim,cum poſt huiuſmodi cibos aſſumptos fæculentam vel lutulentam, atq; ex lacunis vel piſcinis,ſiue paludibus, ſiue quouis alio vitiatam ac putreſcentem biberint aquam. Idem quoq; ijs accidit, qui ſupra modum laborant, aut vigilant, aut cogitant, aut medicamina acuta iugiter ſumunt. Voco autem prauos cibos, quibus hoc ipſum eſt à natura inſitum,ſicuti allia, cæpe, naſturtia, porri, braſſica, ocimus,vrtica, & quacunq; alia agreſtia dicuntur.* Itaque cum huiuſmodi veſci cogantur, in his

humo-

humores & ſpiritus coinquinatur. Quo fit, vt non duntaxat peſte corripi eorum corpora præparantur; verum etiam ex eorum vitiatis, tum humoribus, tum ſpiritibus peſtis ortum habeat, & cum peſtis graſſatur, eam conſeruant, & illi augmentum præbent. Noſtra enim vidit ætas vltimo anno ſtudii mei, cum Patauii artibus liberalibus incumberem, Anno à nato Chriſto M. D. XXXII. talis tantaque rerum comeſtibilium inoleſcebat penuria, qua pauperes inopes fœno & herbis ob famem veſci cogebantur, tandem terram deuorabant. Quamobrem tunc ea peruerſa ſecuta fuit temporum conditio, qua peſtilentes febres, cum quibuſdam diuerſorum colorum pulicaribus maculis cutem maculantibus, veluti liuoribus ac ſugillationibus ſæuiente flamma cutem conuariantibus, in quoſcunque fere Patauii degentes graſſantes inuadebant, poſt has vera peſtis ſuborta fuit, qua & febribus illis decem & octo millia periêre: ea autem fame illis cibis humores putres effecti ſunt, & cor intemperie venenoſa fuit affectum. Teſtatur Galenus *in 3. de præſagatione, ex pulſibus*, cor ipſum ad intemperiem inducit victus, ſi diutius ſicco vtatis, præterea medicamentorum exiccantium, eſus & potio, in quibus eſt vinum merum, defectus cibi, vel alia quapiam de

cauſa, vel ob publicam famem, ea inde humorum corruptione affecto aere, totam Italiam ambiente febribus huiuſmodi, Italorum maior pars correpta fuit. Admonent nonnulli medicinæ periti, nullum annum eſſe deteriorem, nec ſi adducentem mortalitatem, quam ſi poſt anni penuriam ſequatur fertilis annus, tunc enim homines voraces augent humores, qui ex prioribus pollutis humoribus, in venisque aſſeruatis inquinantur. Fit etiam ex hoc, vt humores, qui tempore rerum indigentiæ, licet ſquallidi, ex inedia tamen pauci erant, tam ex rerum vbertate ſubſequente aucti, & mala & putri qualitate priori affecti contagio duntaxat, praua aeris diſpoſitione continuata, peſtem quandoque, quandoque vulgares alios morbos diſſeminare & efficere queunt. Vnde Cornelius Celſus: *Neq; vero ex multa fame nimia ſatietas, neq; ex nimia ſatietate fames idonea eſt.* Galenus: *Refectio fallit nimia, ſuccedens nimiæ euacuationi, cum virtus euacuationi defecerit.* Auicenna: *Scias, quod nihil ſit deterius ſaturitate in tempore fertilitatis, quam fames, quæ ſequitur tempore ſterilitatis, & è conuerſo.* Quamobrem cum diſſimiles, vno tempore ſuboriuntur morbi, prauæ victus vniuſcuiuſque rationi ſine controuerſia cauſa aſcribenda eſt.

[L]ib. pri. [P]rima aph. [T]ertia.

Dec. 2. c. 7.

Cæte-

Cæterum ſi bubones, antraces, quibus ex contagio quamplurimi moriuntur, prauæ victus rationis comites inoleſcere & graſſari contingat, & inde peſtis ſubſequetur, tenendum eſt ex praua victus ratione vitiatos & inquinatos ſpiritus & humores, peſtis in cauſa extitiſſe. Sed ſi in primis morbi vno tempore ſimiles tam iuuenes, quam ſenes, tam fœminas, quam viros, perinde tam qui vinum, quam qui aquam bibunt, tam qui offam, quam qui panem comedunt, tam qui parum, quam qui multum laborant, inuadunt, tunc victum cuiuſcunque noſtrum, in cauſa nequaquam eſſe, manifeſto cõſtat, ſed illi, quod maxime commune eſt, & quo præſertim omnes vtimur, attribuenda eſt cauſa; id autem eſt, quod aſpirando attrahimus, ex hac ergo parte non hæſitandum erit, corporum vaſa ex inedia prauis ſuccis oppleta, & aſtra, & malignos aſpectus, qui ſterilem terram vno anno, altero autem fœcundiorem diſpoſuerunt, tot morborum & peſtis in cauſa exiſtere poſſe.

Cap. VI.

De obnoxiis corporibus ex gulæ vortice.

PRæterea hac noſtra tempeſtate quamplurimi conſpiciuntur barathrones, heluones, qui ab ipſa bibendi comedendi diu noctuq; voluptate victi incõtinẽtes, intẽperan-

tes, eorum peruerſo deſiderio, eorum praua victus ratione voluntarie ita eorum corpora ad concipiendam peſtem præparant, diſponunt, ſicut ignis, antequam ligna comburat, primo ea diſiccando præparat, cum ergo in aere nos ambiente nonnulla peſtilentiæ ſemina continetur, ac eorum, quæ ab ipſo contingunttur, corporum nonnulla quidem diuerſis plus æquo oppleta ſint excrementis, ad putreſcendum paratis, vel otioſam vitam degant, vel noxiis genitis humoribus, in copioſis commeſſationibus, in crapulis diuerſarum dapum, & rerum mala qualitate affectarum heluantur; Quales ſunt fungi, melogenæ, carnes ſcrofarum, hircorum, vrſorum, eo maxime, vel quotidianis ebrietatibus læduntur, vel plurimis & aſſiduis laboribus, vel ventriculo oppleto, plurimo actu Venereo vtentes, eorum corpora exhauſta reſoluant, conſumant, vel quorum humores eorum cruditatibus calorem innatum imbecillem reddunt ac opprimunt, cum putridus aeris calor humores putrefaciat, peſtil. febrem tunc accendit, eo præſertim cum hæc corpora variis excrementis per ſe ad putreſcendum aptis, plena ſint, cum ſanguis redundauerit, cum viſcerum ora & vaſa ſic humoribus cõdenſatis obſtruantur, vt illa humores ex ſe emittere, hæc eis per ſe dare viam nequeunt, cum cru-

dita-

ditates fuerint, hoc eſt, cum cibus vel ſuccus fuerit conuerſus & concoctus, ſed non ſicut oportet, vnde eæ cruditates humorum redduntur aptę ad putreſcendum, ii enim à naturæ prouidentia quodammodo deſtituti multa putre qualitate affecti ita diſpoſiti in peſtem ſubito concidunt, aliqua indies in eam, aliqua licet ex his pauca conualent, patientiū tamen ſecundum aptitudinem protrahuntur. Nulla enim cauſſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt. Nam quercus combuſtu difficilis eſt valde eius quippe ſoliditate & poris compactis ignis flammam excludit, ſtupa vero ſua natura ignem excipit ociſſime, ac cum madens, aut humens exiſtens, ignem penitus minime admittit, quercus autem ſicca, aut ſulphure linita hæc igne corripietur, & quam facile flagrabit, ita corpora eorum ſpontaneo peruerſo, vel coacto deſiderio malis ſiccis oppleta, ita obnoxia, ita diſpoſita peſti affici facillime admittunt cum facillime etiam putreſcant.

Cap. VII.

Quomodo corporum vitiati humores peſtem quandoq; efficiant.

CVm ex praua victus ratione in corpore coaceruati vitiati humores bonis præſertim ſuccis admixti quieſcere ſolent. Nam

eorum vitio boni ſucci reſiſtunt,& magis cũ ſupra aucti minime ſint, quapropter ab eis noxam corpus non percipit, neque contra ipſos natura mouetur,neque eos expellit, ſed eorum longa in corpore mora laudabiles ſuccos inficiunt,& eos putrere faciunt,aut quieſcere ſolent,quouſq; aliqua extima cauſſa eos moueat,aut quouſque adminiſtrantem regitiuamque virtutem vincant,& ſuper eam lõgius exuberant,tunc ficit Galen.*in vnum conuenientibus ambobus adeo fortibus atq; immoderatis diſpoſitionibus, ſecundum tempus non expectat, corpus verum anticipat,in priore plurimum offendi.* In lib.3. Aph.12.
Cæterum ſi ſuccorum moderata ſit prauitas, vel oppletio, ſi hyemis frigiditas ſuperuenerit,eos vitiatos ſuccos,qui ab intimis ad extimas partes diffl. bãt,in intimas,obſeratis cutis ſpiramentis,partes abdit,& eos vehemẽter humectat:prauorum ergo ſuccorum,oppletis vaſis, cum nulla tempora humorum prauitatem amoueant,neque vllam corporis plenitudinem hyems diſſoluat, hyems ergo horum ſuccorum erit promptuarium:itaq; ſi continget,q ab eius temperamento per calidum & humidum hyemi accedens receſſerit, eius facultate calida, prauos humores naturam eorũ copia aggrauantis colliquans, meatusq; dilatans,eos mouens per corpus, diſtẽdit,expangit:eius autẽ humida facultate, quate-

tenus in corpore humorum copiam exiccari non ſinit, eatenus vim putrefacientem adiuuat, cum etiam humiditas, quę facilius in ipſis putret, non ſit aerea, ſed aquea non ſubſtantifica, ſed madefactiua: cum ergo hæc humorũ humiditas valida ſit, & in corpore præter naturam, neceſſum eſt, vt eorum maxima ſubſequatur corruptio, qua inde peſtis quãdoq; quãdoq; epidemiales morbi ſuboriuntur. Et maxime cũ à forma cœleſti, vel elemẽtari putres praua qualitate humores cõtacti putrẽt. Quod etiam ſi contingat per calidum, & ſiccum conſtantem æſtatis ſtatum excedere, ac æſtum in ſummo exiſtere, ac corporum humiditates exſiccare, & digerere. Quæ ſi in ipſis ex eorum copia non digerantur, aut alicuius influxus ratione aut ventorum labem eam deferentium flatu, aut cum iam putres in maiori parte ſint eorũ humores, tunc, ſi quid liquidiſſimum ac aquoſiſſimũ ſit in bile, conſumitur, denſiſſimum & acerrimum relinquitur. Quod idẽ contingit, ſecundum eandẽ rationẽ, & circa ſanguinem, tunc citius rabida & glioſa peſtis ſuboritur, ſicuti æſtas veri ſuperueniens humores non euacuat: ita & autumnus æſtiuos humores nõ euacuat, ſed totum id contrarium accidit. Nam ex partib. extimis ad intimas ducit humorum prauitatem ęſtate genitorũ, autumnus excipiẽs, q frigidus

& inæ-

& inæqualis exiſtens ad profundum corporis agit. Itaque cum autumni calor non ſit extremus ſufficiens eleuare, nec conſumere, licet tempus illud ad ſiccum tendat, cuius aer ob præcedentem æſtatem tenuior facile ſuſcipit vapores, quos ex diminuto calore non reſoluit, idcirco variabilis nebuloſus efficitur, omnibus ętatibus, omnibus naturis, omnibus regionibus noxius, ac inimicus eſt, flantque in eo venti humidi, & craſſi, cutis ſpirámẽta obſtruuntur, & iam ex præcedente æſtiuo calore naturæ potentiæ imbecilles factæ ſunt, ex ipſius præter hæc diuerſitate, tum corpora redduntur humida, tum fructuum copia, quibus æſtiuo tempore abunde oppleti malos humores in corpore aceruant, tum eſu noui frumenti, noui & ſimul vini potu. Nullus enim ignorat, omnibus annis contiguis diſſimiles influxus exiſtere, & varias temporum contingere conſtitutiones, ac in fructibus vnius anni eſſe inſigillatum aliquid, quod in fructibus alterius non eſt. Quamobrem ex ſubita frumenti mutatione, & vini noui, & ex mala victus ratione, non modica ſubſequi ſolet in corporibus alteratio. Hinc eſt, quod & vno anno vnus morbus ſuboriatur, alio autẽ anno non, & ex morbis nonnulli, ex ciborum mutatione ſanantur. Concludendum ex hac ergo parte, quod ea corpora, quæ ex eorum

pra-

praua ſiue coacta, ſiue eorum ſpontanea ingluuione vtantur, victus ratione, coinquinatis eorum humoribus, ad putreſcendum aptis, & ſpiritibus, non tantum, ad concipiendam peſtem obnoxia ſunt, quantum vitiato aere, peſti exordium præbent. Cum præſertim in his vitiati humores putreſcere incipiūt ſcribit Gal. quod omnes febres peſtilentes à putredine ortum habeant. Et autumnalis cōſtitutio præ cæteris ad peſtem non duntaxat gignendam, verum etiam ad conſeruandam in ipſis opem præſtabit, eo maxime cum aeris calidi in frigidum, & è conuerſo eadem die mutatio, qua aer ambiens conuariatur, & alteratur, ſæpius eueniat, & cum talis Autumnalis conſtitutio à ſuæ ſubſtantiæ temperamento in putredinem mutatur, peſtilens fit, qui inde anhelitu inſpiratus, vel per cutis ſpiramenta attractus in eam prauorum ſuccorū, ceu per putredines, concordiam, præparationemque paſſiuam, humidam agens venenū efficitur, quod ea vi venenata membrorū omnium principem lætaliter ſubiens congredi nititur, & occurrentes illi primo ſpiritus inficit, poſtmodum humores, qui iam ita poluti ebulliunt.

Pri. de diff. feb. c. 7. v.

Cap. VIII.

De corporibus minus aptis ad concipiendam peſtem.

EA enim ſunt corpora, quæ pura ſuperfluitatibus omnibus penitus carent, & in omnibus eorum meatibus libera ſit ſpiratio, & in quibus obſtructiones deficiunt, & eorũ exercitia moderata ſint, ac eorum inculpata ſit victus ratio. Teſtatur enim Gal. quod quæcunque corpora aut munda ſunt, & ſuperfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla vero minimum mali ſentire, ac facile ad naturalem habitum habere regreſſum: & eodem libro Galen. aſſerit. *Nunc vero de ipſis mentionem facere volui, cum eum proſequeremur ſermonem, in quo quemadmodum ab eadem cauſſa inualeſcente nonnulli quidem à febribus corripiuntur, nõnulli autem illæſi perſeuerant, exponeremus. Cum enim corporum diſpoſitiones diſsimiles ſint, ac multiformes, quædam facillime alterantur, ac patiuntur à cauſſa in ipſa operante, quædam inſuperabiles, ac impaſsibiles omnino exiſtunt: Quædam cum difficultate patiuntur.* Quamobrem Auicen. & alii teſtantur apud aeris mutationem ſubſtantiæ, non omnes homines infirmari, nam inter cętera corpus euchymum peſte affici haudquaquam obnoxium eſſe, teſtantur, aerem enim euitat, ipſumque digerit, antequam ab eo altera-

Pri. de dif. feb. c. 6. in fi.

teratur,& ita corpus, cuius temperatura contraria eſt aeris polluti temperaturæ, ſed præſertim cum ſit euchymum. Dicit Alexan. *in problem.* ex tali euchymia nobiliſſimam conſurgere temperaturam, qua iſti ex tali peſtifero morbo, corripi minime poſſunt, niſi maximo terrore cum peſtis metu contremant. Quoniam timor: & imaginatio fortis, ſanguinem & cæteros humôres coinquinant: quamobrẽ tunc & ipſi peſte corripi poſſunt, alii & Halis 3. *artis parua, habentes humores laudabiles naturales illius aëris peſtiferi corrigunt malitiam, nec ab eo afficiuntur.*

Cap. IX.

De auguriis futuræ peſtis, ex meteorologicis impreſſionibus.

NE mortalibus inexpectata nece miſere mori contingat, præcurſores cauſſas ac improuidam mortalitatem omnino inuoluentia portenta, quæ periculis artem faciunt, ratio & experientia præſagire docebunt. In primis cũ à ſyderib. tale peſtiferum virus ortũ habet, cœlum ſiler, tempeſtatesq; ſopitę ſunt quandoque eclypſes numeroſæ præcedere ſolent, figuræ cæleſtes agentes, terreſtreſque recipientes, validũ vaporẽ, numeroſas fuligi-

nes

nes euaporantes, eaſque in aerem attrahentes, commixtas, coaceruatas, digerere ac ſuperare nequeunt, tunc aeris caliditas obtunditur, vnde pugna in aere ſequitur, qua non vincitur neque vincit, tũc turbidus, & immobilis efficitur, obtuſo eius calore coinquinatur.

Præſagium peſtis, inſuper cum ex his numeroſis fuliginibus, cometę longiori tempore, & maiores interdum appareant. Dicit Damaſcenus cometam à Deo fieri, ad ſignificandum regum mortes, & per eum diſſolui, tunc, vt nonnulli teſtantur, quod ad eam partem, verſus quam cometę cauda ſe erexit, ſignificationes habendę ſunt. Alii, quod cometæ in Tauro, in Oriente cum apparuerint in quarta æſtuali, bubones & numeroſos morbos futuros indicant. Si in geminis, puerorũ morbos, necẽ, famem, pręgnantium abortus, auiũ mortalitatem, coruſcationes venenoſas, magna tonitrua, fructus cõburẽtia. In Cãcro, bella, neces, & multa mala. In virgine multos dolores, tremores in mulierib. flatus, vlcera, puſtulas. In Scorpione, multas pluuias noxias fructuum interitum ex aeris gelu, tenebroſitatem, & humiditatem. In Aquario lepram, & aeris opacitatem, & multa tonitrua, & coruſcationes, fulmina, multorumque interitum. In Autumno Peſtis inchoabit. Lucanus canit:

Igno-

Ignota obſcura viderunt ſydera noctes,
Ardentemq; polum flammis, cœloq; volantes,
Obliquas per inane faces; crinemq; tremendi
Syderis, & terris minitantem regna cometen.

Præterea cum plures, quam vnus ſol appareant. Plinius, *Plures ſoles quandoq; cernuntur, nec ſupra, nec infra ipſum, ſed ex obliquo nunquam iuxta, nec contra terram, nec noctu, ſed aut Oriente, aut occidente*; tunc præſagit nubem ex numeroſis fuliginibus, & vaporibus irregularem, deformem, & inæqualem eſſe, in vna quidem parte rariorem, in altera denſiorem, ſimiliter in vna eius parte magis ad pluuiam paratam, in altera vero minus, refrangitur in ea ſolis radius, & per multas nubis partes, vtpote rariores, in longum deorſum porrectus, longo tractu videtur, cum illæ nubis partes, & ſtillæ pluuiales, talia ſint ſpecula, quod non imaginem, ſed colorem repræſentant. Et cum aqueæ guttæ iam ſoluta nube decidunt, radii ſolares in eis refracti virgæ dicũtur, quia multi ſunt, & diſcontinui, & in longum à media regione aeris deorſum porrecti, & radii illi colores iridis imitantur, & referunt, nunc pumiceum, aliquando viridem, aliquando purpureum; ſunt tamen in virgis apparentes colores obſcuriores, & debiliores, quam in iride, quia in minore fiant ſpeculo, & materia virgarum non adeo refracti- Lib. 2. c. 31.

M oni

oni apta eſt, vt iridis copioſior nubes, & amplior. Cum autem nubes denſa, quo melius refractionem faciat, & continua, vt integriorem ſolis ſuſcipiat imaginem fuerit, ad ſolis latus regularis omnis, & vniformis, vt magis, & vniformem & veriorem referat imaginem, & propinqua, vt in pluuiam cõuertatur, quo commodius in ea repræſentetur ſolis imago, ſicut in aqua perlucida nondũ conuerſa, nam ſi conuerſa foret diſcontinuatis iam partibus ſolis imaginem non ſuſciperet, in illa per eius radiorum refractionem, ſuam ſol format imaginem, ob debitam nubis denſitatem, regularitatem, & continuitatem, quemadmodum in ære terſo, & polito, eius ſimilitudinem ſol effingit; cum hoc euenit, tunc ex tot vaporum & fuliginum aceruo, ſi diu illæ in aere permanſerint, aeris calor obtuſus fit, vnde putrefit, quod inde peſtem ſuboriri præmonet. Hoc idem contingit, cum in menſe Octobris in aere cernantur, ſicut ſtella cadens, & hypocaumata, quorum materia inferius recedens, quandoq; aerem, quandoq; aquas, quandoq; vegetabilia, quibus animalia veſcentia pereunt, corrumpit. Hoc idem faciunt, ſi vere hypocaumata cum quadam aeris caliditate per aliquot dies viſa fuerint, & tunc homines, ſi ſine cauſa triſtẽtur, & arbores & prata ſolito tempeſtiuius floreſcũt, nunc calore, nunc

hunc frigore aer conuarietur, & hac viciſſitudine flores corrumpantur, æſtate proxima ingens graſſabitur peſtis. Præterea cum calido aquæ & humido vapore in altum ad medium & frigidum aeris interſtitium eleuato aquæ naturæ numeroſæ gignantur impreſſiones, ac ex tali vaporis craſſitie ſolis, vel aliorum radii reflectantur, quemadmodum Plinius ſcribit, quod varietates cœlorum figurarumque in nubibus cernuntur, prout admixtus ignis ſuperet, vt non vincatur: vapores ita nigri, albi, denſi, rari, craſſi, tenues fiunt, in paruarum inde guttarum forma producuntur, quæ ab aeris medio, & frigido interſtitio coagulatæ, & in ſe vnitæ defluentes lapidibus vti diuerſorum colorum ſudor quidam adhærent. Tridenti nonnullæ mulieres coram me teſtatæ ſunt, cum in aere & nubibus corio facto, ab eccleſia reuerterentur, omnia earum ex tela alba velamenta crucibus nigris vti quibuſdam ſtellis commaculata extitiſſe, cuius rei cauſam nullam aliam arbitror, niſi vaporem, tam qui ex aere, quam qui ex terra ſublatus vehementer aduratur, vi caloris, vel exhalatione fumida candente, nigrum effectum eſſe, ſtellæ & crucis ita videbantur, cum velamēta ea ex tela omnia ita texta ſunt, vt fili textiles ꝑ crucem ſe vniunt, cum hæc diu in aere, & ſæpius eueniant, aerem coinquinari indiciū eſt, *Lib. 2. c. 61.*

 quo

quo inquinato peſtis ſuboriri ſolet. Item cum in aere radii nocturni, & ſimilia hypocaumata, & cæteræ meteorologicæ impreſſiones appareant, & repentini ſplendores, qui in terræ motu nonnunquam flammas vnà cum ſpiritu euomant, hiatus, ignemque foras proiiciunt, maximè cum ventus vehementi, & crebro ad ſaxa illiſu inflammatus fuerit, vel ea loca, in quibus terræ motus facti ſunt, multo ante occulta incendia ſuo gremio continuerint.

CAP. X.

De lampadibus nocturnis prope terram.

IN aere quoq; nos ambiente prope terram, circa patibula, & præſertim cœmetria varii calores, lampades, radii, ſplendores, coruſcationes ſimiles, candelæ accenſæ nocte diſcurrentes, quas animas eſſe vulgus arbitratur, apparent. Quemadmodum teſtatur Lactan. *lib. ſecundo*, vulgus exiſtimat mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare. Plato *in dialogo, qui inſcribitur Phædo, ſiue de immortalitate animorum*, nam hoc euenit, cum apud patibula, & cœmeteria terra ſit valde pinguis, vnctuoſa, & bituminoſa, cum à ſubterraneo igne, vel aſtrorum calore concoquitur. Exhalationes craſſæ, caliginoſæ, bituminoſæ, vnctuoſæ compa-

compactæ ſuboriuntur, tunc fuligo talis, vel à vento agitata, vel aſtrorum numine, & radiis reuerberata de facili accenditur; ſi tunc lumen ſecundum directum procedere poteſt, tunc ſplendores apparent; ſed ſi in latus caliginis refringatur, ſe diffundens omnia colorum genera tunc videntur; Interdum clarus, interdum ſubobſcurus, croceus, ſanguineus, cœruleus aſtrorum colores repræſentans, ſecundum quod caligo ſit rarior & denſior, quemadmodũ multas in fumo varietates facit flamma; in ima enim parte ipſa obſcura videtur, ob eius denſitatem; In media autem parte ignea, alba ob fumi raritatem: In ſuprema circum ambientibus partibus cœleſtem interdum refert colorem, & flamma in fumo rariore colorem oſtendit clarum, in denſiore obſcurum, ita lumen in caligine diuerſos efficit in colore radios pro caliginis ſecundum raritatem & denſitatem varietate, & huiuſmodi in ſumma die non apparent, cum illorũ aſpectũ luminis ſolaris copia impediat, neq; in nocte intẽpeſta, quia noctis obſcuritas illorum aſpectum impedit, ſed in diluculo diei aut in noctis crepuſculo, neq; multo tempore perdurant, quia eorum materia non diu permanet, ſed confeſtim diſgregata diſparet; ſed ſi contingeret, quod diu duraret, tunc argueret aerem craſſatum fuiſſe, & ex ea vnctu-

oſitate pollutum, & nidorulentum, cuius nidorulentia peſtis ſuboriri ſolet.

CAP. XI.

De pluuiis meteorologicis horrendis.

OCCVRRIT aliud horrendi portenti genus, cum præſertim contingit ex aëris corruptione. Teſte Plinio: M. Attilio. C. Portio conſſ. Lac & ſanguinem pluiſſe. Quod portentum ſequenti anno, Romam validam peſtem inuaſuram prænunciauit. Ita Volumnio Seruio Sulpitio conſſ. carnem pluuiſſe, ferrum & effigies ſpongiarum ſimilis, vt teſtatur Lucanus. Item L. Paulo. C. Marcello coſſ. Lana circa caſtellum Caſſianum pluit, nec nō & lateres coĉti & lapides. Teſte etiam Plinio rapti à vento. Tibullus, multis, & in terram depluerétq; lapis. Liuius *de bello Macedonico*, inquit, *quo diſceſſit Annibal per triduum ſanguis pluit* Liuius *lib. 7. bel. pun.* de cœlo lapidauerat, id eſt, lapides pluerunt, & *lib. primo.* Ab vrbe lapideus imber. Nuntiatum eſt regi, patribuſq; in monte Albano lapidibus pluiſſe. Cecinit Pindarus Rhodi ob inſulæ infælicitatem aurum pluiſſe. Quæ horrenda portenta maximam aeris coinquinationem, ac putredinem arguunt, ſic & alia, quæ ſecundum ſocietatis cauſæ peſtis ſemitam pluunt, quales ſunt ranæ vivæ cum cauda, mures, lumbri-

Lib. 2. c. 56.

Lib. 2. c. 58.

lumbrici, & alia ſimilia orbata animalia, ex aere inter pluuias cadunt, quæ etiam aeré putrem fieri inſinuant, cum etiam vnumquodq; in ſuæ regione naturæ exuberat, & quia huiuſmodi animalia natura humida ſunt, cum in vna regione ex frequenti pluuia coaceruentur, illius regionis, & anni aerem iam humidum eſſe affirmant. Quo fit, vt ille annus, in ea regione, ex multorum peſtilentialium morborum genere læthiferus ſit.

Cap. XII.

De horrendis ſtrepitus aeris generibus.

PESTEM præſagire ſolent ſtrepitus, mirãdi, qui in aere audiuntur. *Quemadmodum Cimbricis bellis armorum crepitus, & tubæ ſonitus è cœlo auditus eſt.* Quandoque in aere boatus, rugitus diuerſi concipiuntur. Ad hos ſtrepitus gignendos tria concurrunt: verberans, verberatum, & medium verberans. Quod verberatur, neceſſe eſt, vt ſit corpus ſolidum, & maior ſtrepitus ſit, cum verberatum ſit concauum, in quo aer concludatur, ita quod vna pars aliam multoties, antequam inde exire poſſit, percutiat, qualis eſt campana. Requiritur, quod fiat motus, & applicatio verberantis ad illud, quod verberatur, velox & vehemens, aut fortiter aer extendatur, ꝓpter *Plin. lib. 2. cap. 57.*

quod videmus aerem ſubito & fortiter virga in ipſo ducta ſonum cauſare, cumque flumina, quæ ſtagnant, defluant, in paludes, & in mare perueniant repercutiuntur ab ipſo paludũ aquæ retro, cũ mare accedit, & intumeſcit, vel paludes ventum emittunt congregatum, & roboratum paludum aquas in venti mare commouentis oppoſitum concitantẽ, in quibus locis bubices ita geniti audiuntur. Tum etiam iſti ſtrepitus audiuntur, cum aliquod antrum ſubterraneum aperitur, ſpiritus enim, cum per cauernas, vti loca vacua, earumque rimas fertur, percutit ea, quæ obſtant, & impediunt, quo ſanè modo dolium inflabile ſonos fundit, & cum antrum ita aperiatur, aqua ingrediatur, aerem ſiue ſpiritum illum præexiſtentem, vt ſtagnare poſſit, violenter & anguſtiori loco in concauitatem latiorem foras propellit, & ſic propulſo ſpiritu ex amplis cauernis magni, & anguſtis exiles, ex tortuoſis & incluſis varii horrendi deferuntur ſoni, & ſtrepitus; ex antris humidis & maxime recuruis, quidam raucus ſonus, ſiue ſtrepitus audiuntur; in ſtagnantibus fluctuant; in duris contra & ſolidis fremunt, & quando ex tali antri apertura noui ſuboriuntur fontes, qui per cuniculos plenos, terræ pinguis, & glutinoſæ currunt, ſtrident, vnde in aere ſtridor percipitur,

&

& eum aqua ingrediente in meatus cum ſtridore aer exit, hæc omnia experientia comprobari poſſunt. Nam ſi quis fricationem faciat circa amphoræ vrceolum, ſuperius in loco arctico orificii circa collum trahendo vehementer, & mox illud, quo fricatur intus & extra ſonitus inducitur diſtentus, & propagatus in longinquum, vel fricetur, vel diſtenſum ſiue longum, tunc cauſabitur ſonus adeo horrendus & trepidus, quo animalia bruta fugient, vel ſi quis inſitula magna lata in fundo, ſuperius anguſta in fundo cordulam cera multum linitam poſuerit, deinde repente ac violentius trahat, horribilis audietur ſonus.

Cap. XIII.

De querulis nocturnis vocibus ex aëris vitio peſtem futuram præſagientibus.

CVM ſimilia in aere agantur, quibus ambiens nos aer coinquinari impellitur, eius nidorulentiam animalia quædam tũ volatilia, tum pedeſtria eorum querulis vocibus nobis indicant, nam tunc quædam voces ceu humanæ querulæ nocte audiuntur, nonnullæ etiam aues, quæ in die volare conſueuerant, nocte citra morem conquerentes volant, & conclamant, coruorum cantus, ſiue crocitus in locis, in quib. pollutus eſt aer plus

M 5 ſolito,

ſolito, auditur, & aliarum ſimiliter volucrum, cum de aere viuant, in aliquo caſu, de quo aer tangitur, motum aliquando naturaliter ſentiunt, & quia aerea ſunt, aeris mutationem protinus in ſe ſentiunt, & ſecundũ eandem voces ſuas ſæpiſſime promunt. Quemadmodum gallus ſuo cantu diei & noctis horas diſtinguit: Cæterum, cum aura ſe ipſam in alium modum mutare videtur, ita nobis aeris mutationem fieri indicans, ſæpius cantare incipit. Ranæ quoque vltra ſolitum vocales, mergi, anateſq; pennas roſtro purgantes ventum, grues in mediterranea feſtinantes ex quadam aeris humiditate, quæ pennis adhærens humidas reddit, mergi, maria aut ſtagna fugientes. Grues ſilendo per ſublime volantes, ſerenitatem, ſic noctua in imbre garrula, at ſereno tempeſtatem. Coruiq; ſingultu quodam latrantes, crocitantes ſeque concutientes ſi continuabunt ventos, ſi vero carptim vocem reſorbebunt, ventoſum imbrem. Et cũ terreſtres volucres contra aquam clangores dabunt, perfundentes ſeſe, ſed maxime cornix, hirundo tam iuxta aquam volitans, vt penna ſe percutiat, quæque in arboribus habitant, fugitantes in nidis ſuis. Et anſeres continuo clangore intempeſtiui. Ardea in mediis arenis triſtis. Nec mirum, aquatica aut in totum præſagia aeris ſentire. Boues cœ-
lum

lum olfactantes ſeque lambentes contra pluuiam; animalia, alia ſonum reddunt, cum ſint in metu, alia alium cum ad cibum inuitantur, aliam mittunt vocem, cum ad pugnam prouocantur, canini latratus diuerſi audiuntur, in venatione, cum leporem inueſtigare, modo cum inuenerunt, modo cum ab eo aberrant. Rugiens Leo minus ſignificat. Lupus vlulans pernitiem illaturum ſe declarat; bos cum mugit, eſurit, vel ſitit, vel vitulum quærit; balantes oues, quibus egeant, paſtor non ignorat; ſegniterq; & contra induſtriam ſuam formicæ abſconditæ, cõcurſantes pergerentes oua; vermes terreni erumpentes. Nec non & in conuiuiis menſiſque noſtris vaſa, quibus eſculentũ additur, ſudorem repoſitoriis linquentia diras tempeſtates prænunciant. Vulpium, inſuper canum, luporumq; abſque lata cauſa vlulatus ſæpiſſime plus ſolito pari modo audiuntur, omnis enim animalis cuiuſcunq; vox alicuius animæ triſtem vel lætum, vel iracundum affectum patefacit, cumq; eæ voces vbicunque audiuntur, quin peſtis ſuboriatur, rariſſime fallunt. Multi nempe teſtantur, cum has voces præter morem audiuerint, protinus peſtem ſubortam fuiſſe.

Præterea hoc peſtifero viru, vti rerum quadam noua & inuſitata viciſſitudine perterrita animalia hinc inde diſcurrendo, aerẽ iam putrem,

trem, aut breui talem futurum præſagiunt. Tunc ſerpentes, Angues, Lupi, Canes, huiuſmodi aeris venenata qualitate affecti in homines ſæuiunt, bubones nocturni capillati, cum aues ſint ſaturnales dirum mortalibus omen portendentes. Ouidius *in 8. Meta.*

Ignauus bubo dirum mortalibus omen,

Virgil. *lib* 4.

Soliſq; culminibus ferali carmine bubo.

Cauernas deſtituant, & in die appareant, & ad alias inſolitas regiones manſiones diuertant, portēdunt earundem regionū & ædium homines morituros. Propterea que Aues illæ ferales cadaueribus delectantur, eaque præſentiunt; morituri autem homines poteſtate iam cadauera ſunt; grueſque feſtinanter plus ſolito volant. Et bruta, quæ in montium cacuminibus habitare, & volucres, quæ in altum volare erant aſſuetæ, & infima loca, & prope terram depreſſa petunt, & volant, & multa volatilia ex alto mortua decidunt. Cæteraque animalia aeris corruptionem iam factam aut inchoantem percipientia eorum naturæ contrariam & alterantem, querulos clamores emittentes, non quieſcentes, huc illuc volitant, currunt. Tunc etiam pueri ab intelligentia non errante ducti presbyterorum more cantant, alios viuos pueros ſepelire ſimulant, hanc vniuerſam animantibus perni-

pernitiem futuram præſagientes. Humana etiam corpora abſque lata cauſa inquieta, noctes interdum, ac ſæpius ducunt inſomnes, videturque illis cor bene & libere euentari minime poſſe. Tuncque ignorante humana anima quædam noxia terrifica ſuboriuntur. Quamobrem terror & horror quidam homines nihil de rebus huiuſmodi ſentientes, vel cogitantes plurimum inuadunt. Tuncque mulieres vtero gerentes immaturum fœtum crebre eiiciunt, aut vna cum fœtu pereunt. Tum etiam huic peſtifero malo, variolæ, Morbilli, Antraces, Carbunculi, Abſceſſus glandoſi, vermes, cauſones occidentes, Febres peſtiferæ paſſim in populum inoleſcentes, graſſantes, necantes præcurrere ſolent. Sic per animantia quædam præſſagiorum lumina deſcendunt, veluti præſagia rerum, in eorumque animalium geſtu, motu, voce, volatu, inceſſu, cibo, colore, morbis, meteorologiciis impreſſionibus conſtituta.

Cap. XIV.

De Imaginibus, quæ ſolent apparere præſagientibus peſtem.

NONNVLLI ex Neotericis Anno 1411. quorundam aſtrorum calidorum conuentu, ac eo anno inconſtante æſtaté æſtuantem aridam prolixiorem extitiſſe deſcribunt.

quam

quam ob cauſam in Sabaudia non omnes, ſed quoſdam autumno rapiens peſtilentia tacite inuaſit, quæ tam eos fraude rapiebat, quod vix de peſte ſuſpitio erat. Quamobrem multi, qui tunc degebant, ſe diuam Virginem Mariam, Alii alios Sanctos, qui eos de futura peſte certiores reddebant, vidiſſe aſſerebant, & eos præſertim non duntaxat vidiſſe, ſed eorum verba audiuiſſe teſtabantur. Quamobrem vt illis relatum erat, peſtis in fine æſtatis, quinq; poſtmodum annis indefinens Sabaudienſes dire depauit, quæ viſio (ſi vera fuit) quam vti chriſtianus veram extitiſſe affirmo, hoc eueniſſe tenendum eſt, vt mortales, quæ ventura ſunt inſigni populorum ruina, eo modo præcognoſcant, & vt caueant, & cum ſæpe diuino nutu expiata tacent, vt eorum vitiis mortales abſtinerent & vt eorum præcationibus, pœnitentiis, eleemoſinis, ieiuniis tam dirum malum euerteretur.

Dixit Deus: *Si dixero impio morte morieris, & egerit pœnitentiam peccatorum ſuorum, vita viuet, & non morietur.* Cæterum huiuſmodi vaticini, & imaginum cauſas, vti Phyſicus, has naturæ etiam ordine contigiſſe inquirere poſſem. Cum dicat Albertus, effigies corporum naturæ vi in aere humecto facile effingi poſſunt, eodem modo, quo imagines rerum ſunt in rebus. Item cum ſpiritus viſualis ab

is ab omnibus planis corporibus natus eſt refringi, qualia ſunt aqua & aer. Nam Antiphon ſemper viſus eſt videre ſuam imaginem ſe præcedentem, & ad ſe conuerſam, cum directa via ambulabat, retrogrado paſſu ſe mouentem, cuius cauſa erat aeris refractio & radii viſualis imbecillitas, quod aer ei ſpeculum eſſet, quemadmodum nauium trabes, & malus, & antennæ curuiores & groſſiores in mari apparent, quam extra, nam aer mari ſuperueniens multis vaporibus mixtus ſit, qui maiorem faciunt refractionem, & flantibus euris & auſtris maiores rerum moles apparent, quod plures tunc vapores aeri ſunt permixti, quam flantib. zephyris, aut Borea. Teſtatur Ariſtó. cuidam ex viſus imbecillitate contigiſſe, vt ſpeculũ illi fieret propinquus aer & radiis viſiuus ad ipſum repercuteretur, nec poſſet penetrare. Vnde quorſum ibat idolum ſuum aduerſa facie ſeſe pręcedere arbitrabatur. Similiter ſpeculorũ quorundam artificio, quas volumus, in aere imagines etiam remote extra ſpecula producuntur, quæ tunc imperiti homines videntes. Dęmonum, ac animarum vmbras ſe videre putant, cum tamen nõ ſint niſi ſimulachra quædã ſibi ipſis cognata, ac vitæ omnis expertia. De vaticinio, ſcribit Plinius, quod Hipparchus nunquam ſatis laudatus vt quo nemo magis approbauerit

uerit cognationem cum homine, ſyderum,
Lib.2.c.26. animaſque noſtras partem eſſe cœli, nouam
ſtellam, & aliam in æuo ſuo genitam deprehendit, ſed cum in hoc loco horum ſermo ad
rem non facit, pro nunc horum indagationem omittam. Quamuis cum huiuſmodi
imagines apparent, aerem ambientem iam
pati inſinuant, cuius ſimili paſſione peſtis
ſuboriri ſolet.

CAP. XV.

De auguriis futuræ peſtis ex vitio terræ.

MALIGNVM, putre, ac verſutum peſtis virus non exaturatū inſidiis quibuſdam breui augendo eas, quæ animantium corpora regunt, temperant, actiones, paſſim ac lætaliter non ſolum inficit, occidit, verū etiam elementa, & elementata eius vi venenata commaculat, corripit. Itaque cum elementorum qualitates ſint ſeparabiles ac commutabiles, neceſſario ſequitur, quod in eorum tranſmutatione eorum excellentiæ agant, & patiantur. Nam cum excellentia aeris ſit humiditas, quæ aquæ humiditatem præcellit, humiditatis concordantia omiſſa eius caliditate in aquam facillime tranſmutatur, tunc aqua humidior efficitur, cumque aquæ excellentia ſit frigiditas, & terra cum frigida ſit, ex

frigi-

itatis concordantia aqua relicta eius
ditate, fit terra. Ex terræ excellentia
ſiccitas fit relicta ſiccitate, ex frigiditatis
ordantia fit aqua & aqua relicta frigidi-
fit aer. In hoc diu non commorabor,
am in præmiſſis de horum mutua ge-
ione & corruptione ſatis abunde exara-
it. Ita fit mutua eorum generatio & cor-
o actio & paſſio, quibus ſi vnum ex iis
o vitio corripitur, id alteri conſentit, &
imis cum naturæ ordine comparatum
rem eius etiam tenuitate perdenſiſſima
ora expedite penetrare, & vti medium
itinum; & cætera elementa contraria;
utato ſe deſtruant, concordare, aſſimi-
tranſmutare, & coniungere & in miſto
piritus mundani inſtrumenti reboans
ponere & vnire. Cum ergo ex tabifico
yderum influxu, vel ex terræ vel aquæ
quinato ſpiritu, vel alia venefica putris
a aeris ſubſtantia, vel qualitas viriata ſit,
que aer elementorum ſit fomes & me-
or, & cum ex eo fit aqua & terra, forti, &
fico agenti tabefactus. Neceſſario ſequi-
vt elementa & elementata, quæ per hoc
dium per hunc fomitem gignuntur, per-
tantur & conſeruantur putris eius vene fi-
qualitatis & proprietatis, cuius eſt aer, fo-
e hauriant & coinquinantur in eorumq;
N elemen-

elementari vnione & commixtione huiuſmodi virtus conſertum conſeruetur & retineatur, quod poſtmodum in elementalis exitiale malum paſſim molitur. Hoc idem è conuerſo aqua & terra efficiunt, eum etiam in primis coinquinantur, aerem putrem vitiatum, tum eorum ſqualloribus, tum alterna eorum tranſmutatione reddunt. Quemadmodum quando ponitur vna gutta vini in vno cyatho aquæ, licet in tranſmutatione vinum fit aqua, attamen aqua quoquomodo ſapit vini ſaporem, Ita in elementis cum aliqua puttedo, aut vis venenata in vno elemento contineatur, cum in altero tranſmutatur retinens proprietatem venenatæ putredinis, illud eodem veneno afficit. Itaq; ea vi venenata peſtifera, cum aer vel aqua polluti ſint, venenatam vim terræ conſentiunt, vel ab ipſo ſubterraneo aere putre labefaciente, vel ex ſemetipſa putreſcente hanc vim venenatam terræ contrahat ſpiritus, qui cum terram humectet, arbores & herbas vireſcere, ac creſcere, ac moueri faciat. Tunc terræ ſudor, quo inutiles herbę ſuboriuntur, humor eius, qui vtilis ſuccus eius, quo viridentia & germinantes fructus producuntur, & halitus & eius ſpiritus, quos ſatis & arboribus terra infundit, & quibus tot herbarum & arborum genera fouentur, huiuſmodi vi venenata ægre efficiun-

efficiuntur & coinquinantur, ſi contingat, quod in craſſa terræ albæ, arenoſæ, aliquantulum aridæ humiditate ex craſſis putridis ſubterraneis halituum guttis calore præter naturam ſupercedente illius terreus ſpiritus putrefiat: Tunc vites, pomiferæ arbores, & ex cerealibus nonnulla genera inquinantur, & ſæpius pereunt. Si autem illius terræ humiditate ſpiritus inquinetur, tunc arbores fere omnes & cerealia omnia malè ſe habent, & pereunt. Si autem ex frigidiuſcula terræ nigræ humiditate putreſcente, quæ cum moderata ſit, ſpiritus corrumpantur, arborum nonnullæ & earum fructus inquinantur & pereunt. Si vi terræ rubeæ temperamentum, quod medium habent inter humidum & ſiccum, eo nunquam plurimi in vna arbore procreantur. Ita fructus eorum multitudine ad perfectã maturationem peruenire non poſſunt, ſed à tempeſtatibus non facile læduntur, quod autem temperamentum ſi vitietur, tunc fructus omnes eo afficiantur vitio, ſatis perſpicuum eſt. Quamobrem vegetabilia ea nidorulenta virulentia vitiato alimento nutrita ſi comedantur, eo viru occidunt. Vnde teſtatur Auic. *Mortalitas corrumpit arbores, & vegetabilia corrumpuntur & animalia, quæ ea comedunt.* Vnde Virgilius ca nit. 3. *AEneid.*

2 Primi. ſum. prima cap. 7.

Subito cum tabida membris,
Corrupto cœli tractu,miſerandaq; venit.
Arboribuſq; ſatis lues & læſifer annus,
Linquebant dulces animas,aut ægra trahebãt.
Corpora tum ſteriles exurere ſyrius agros.
Arebant herbæ, & victum ſeges ægra negabat.

In lib. de aere, aqua & locis.

Hipp. *Quæ è terra proueniunt terræ ipſius naturam reſipiunt, & ſequuntur.* Itaque ſic conſtat, cum vitiata ſit terra, vitiata ſint ſimiliter,quæ ab ea producuntur:quo fit, cum terra plurimum inſectorum generationem producit, putrefactiones iam conceptas præſagit, tunc fruges,& arborum fructus iniucundi, inſipidi,mali ſaporis ſunt,cito corruptibiles. Gale. *primo,* 1. *de elementis fol.* 9. ſata, atque plantæ cum terram ſubeunt, trahit vnumquodque, quod terræ ineſt ſuæ naturæ conueniens, ſed cum id,quod attrahit inquinatum ſit, coguntur ea etiam inquinari,fungorum & putridarum rerum copia augetur, breui putrefiunt. Terræ tunc germina,arbores,plãtæ pereunt, diſſiccantur; frumenta antequam ad maturitatem deueniant,rubigine vitiantur,vel non naſcuntur, vel ſi naſcantur, non in citrinum mutant colorem,vel ſimilia ærugini vel mellifiunt, & eorum eſu bruta intereunt, tuncq; inter infecta,&immunda pulicum,cimicum, & muſcarum,culicum,papilionum, aranearum,erucarum,ricinorum,bupreſtium, ſcarabeo-

rabeorum. Quæ animantes ex putredine natæ, cum quoties in aliqua regione naſcantur, quæ in ea naſci inſolitæ ſunt, vel maior quantitas, quam naſci ſolet, peſtis in vitam hominum inuadet, cum maximam putredinem arguant. Tunc euenire contingit, cũ venti auſtri ſpirant à ſtagnis, à paludibus ærugines tales faciunt. Quæ nil aliud ſunt, niſi quædam adhærentiæ fumoſæ, puluerulentæ, cauſatæ à materia humida, mala, & tenaci per talem ventum diſpartita, à qua talem calorem vegetabilia acquiſiuerunt.in nigredinem vergentem, & tunc talis auſtralis ventus eſt turbidus, puluerulentus, nebuloſus, generans ſuperfluam humiditatem, quæ putrefacit, & ex hac putredine ſuboriuntur multorum pedũ animalia oblonga, viridia, atq; cantharides, quæ animalia ex humiditate calida extranea, in temporibus calidis, humidis auſtrinis ventis, perflatibus generantur. Si vero auſtri venti ex mari duntaxat perflarent, conferunt plantis, reddunt ipſas conſtantes, fertileſq;. Innumerabilis copia huiuſmodi tædia ſupra modum apparent, tuncq; peſſimi, & necabiles paſſim graſſari incipiunt morbi, qui tũ ex putri aere, tum ex terræ vitio animãtia occidunt. Quamuis aſtra determinatum quod, rem, quæ alteri erit venenum, tutius comedere poſſit, indiuiduum diſponunt, ſimilemq; efficiunt putri-

dam, & veneficam qualitatem, qua excepto homine,cætera animantia pereant, & è conuerſo,putri &venefica tamen aeris qualitate, & ex mutua conſuetudine, & approximatione, & contactu,cuncta animantia eodem peſtis genere affici poſſunt,ſi canis,aut felis,ſi in vna familia peſte affecta cōmorentur,putrem aerem deferentes, diſcurranteſq; per vicinorum domos in illis ex eo aere putrido peſtem ſeminare poſſunt, licet illi ea non pereant, nam anguis in ſe continet venenum,quod illi non nocet,alterum tamen eo occidit.

Simile inſuper terræ vitium locuſtæ etiam portendunt,quarum ſæpe innumerabilis, ac pene infinita generatio fit,hæ enim magnam terræ putredinem præceſſiſſe, non duntaxat demonſtrant, verum etiam nouam faciunt. Tolluntur enim quaſi exercitus ingens, & in certas regiones euolant, quas vbi late depopulatæ ſunt,illic ſæpe commoriuntur, vnde mox immenſa corruptio ſequitur, qua quandoque peſtis ſuboritur, quæ forſan his annis comitatui Tirolenſi eueniſſet, niſi prępotentis Dei clementia,ex mortalium cura prouidiſſet, quo tempore tantam huius generis animantium copiam vidimus, quanta antea nunquam viſa fuit, malum quidem omen portendunt.

Præterea terræ & halitum ſpiritumq; putrem

trem præſagiunt animalia, & in primis oues humum verſus capita prona ferentes, cum ex his abſque alia cauſa lata nonnullæ intereant, cum dirum halitum circa humum ipſam excipiant. Qui ſi maior difflet, hominibus quoque exitialis eſt: ſed illum interdum ſinceri aeris copia cohibet, antequam ſe à terra in altum eleuet, & ab homine trahi poſſit, cum terræ viſcera putredinem per terram aere expoſitam exhalauerunt. & ſimilis terræ halitus, & ſpiritus exitialis nequitia inoleſcit, & graſſatur, animalia, quæ in abditis terræ meatibus degunt, tunc dirũ virus terræ hoc concipientis percipientia ſubterraneas proprias eorum ſedes, latebras deſtituunt, tunc per terræ ſuperficiem curſant. Vnde talpæ, mures, angues, & vermes, qui antea non erant, & qui radices herbarum erodunt, & aliqui arbores aſcendunt, vt vix ab illis homines tueri ſe poſſunt, & alia ſimilia ſæpe & continuo numeroſa præter morem videntur, & gradientes beſtiæ feræ in ſyluis, cicures in nemoribus, & paſcuis, vel domi mortuę concidunt. Vnde Homerus canit:

Inuaſit primo hinulos viroſa ſagitta.
Atque canes celeres.

Cum depaſcant herbas putridis exhalationibus tunc imbutas. Volatilia etiam, quę prope terram volare aſſueta ſunt, conſtructos

nidos ſuos deſtituentia, præ cæteris paſſeres primi oua, & partus pullos relinquentes ad altiſſima montium cacumina, quam citiſſime euolant. Ac pedeſtria ad ea loca altiſſima curſitant, cumq; maximũ fumoſarum exhalationum aceruum inſubterraneum præſentiant, quæ cũ expirant fœtentes, aerẽ inquinantes. Terræmotus frequentes futuros præſagiunt.

CAP. XVI.

De auguriis futuræ peſtis ex vitio aquæ.

AQVÆ tanta neceſſitas eſt, vt abſque illa nullum animal degere poſſit, nulla herba, nec planta quæuis citra aquæ humectationem progerminare poſſit, in ipſa eſt ſeminaria omnium rerum virtus. Animalium primo quorum ſemen aqueum eſſe manifeſtum eſt, ſed & fruticum, & herbarum ſemina (licet terrea ſint) tabefieri tamen aqua neceſſe eſt, ſi fœcunda eſſe debeant, ſiue id fiat humore terræ imbibito, aut rore, vel pluuia, vel de induſtria adiecta aqua. Hæc enim tũc his omnibus contraria operantur, cum ea etiam tali putri vi venenata corripiantur, vel ab aliquo abdito, & putri loco defluat, eo maxime cum terræ viſcera putredines expirant per cauernas, quibus maria, lacus, ſtagna, paludes ſuſtinentur, vel per alueos fluminum, vel cum reſtagnat, vel in eius generatione, cum aer,

vel

el terra in ea tranſmutantur, & peſtifera vi
eis aſſeruata, vel ex terræ, aut aeris per contactum cum aqua nexum habent, in ſupremo eius interſtitio, cum aere. In infimo cum terra, in quibus humidum finabile eſt, lat unter in eiuſdem diſpoſitionem naturæ proportionalem, qua humiditate finabili adhæſiua paſſibilia redduntur, apta omnes malas & putres qualitates ſuſcipere. Quo fit, vt quæcunque, quæ per metallorum & thermarum cuniculos ab vno ad alterum permeant, eorundem odorem, ſaporem, vires in ſe cõcipiant, cum autem ea vi venenata & peſtifera aquæ inquinatæ ſint, aut eam efficiant, tunc malum ſpirant odorem, ſaporemue, & agri effumant, & caligines frequentes male olentes ſuboriuntur. Tuncque piſces moriuntur, aut cum capiuntur, in ripam eiecti ſtatim pereunt, ac cominus putreſcunt. Quãuis videtur Ariſtoteles *in libro de natura animalium* ſentire, quod vniuerſis piſcibus nullus peſtilens incidat morbus, qualis plerumque hominibus, tuncque aquæ ſunt præter earum naturam craſſiores, molliores, male olentes, & circa earum ſuperficiem apparet quoddam veluti pingue, quaſi araneæ tela, ubi talis continget putredo, non tantum hoc apparet, ſed virere incipit, & facit muſcum fætidum; tunc putredo inſignis eſt; præterea

 color

color aquæ ad viriditatem tendit, calidior præter ſolitum, tunc ranæ præter modũ multiplicantes reptant in viis, & littoribus, & ranunculi tẽporarii rubere, culices ſuper aquas ſupernatantes, & ſuperuolantes: Cancri, aues aquaticæ eas deſerunt, & ad eas non reuertuntur, ſed ex his quamplurimæ moriuntur. Cygni præſertim aquas fugiũt, cum ipſi aquarum ſecreta prænoſcant. Tunc etiam in aqua vermes, muſcus, lentes, & aliæ in aquis multæ herbæ multiplicari videntur, cuius rei argumentũ eſt, annum eſſe humidum, plurimumq; aquas putreſcere ex ſolis aut terrę interno calore, exhalante aqua cum terra commiſta putreſcente. Nam caliditas ad exteriora educta, & diſſipata, apta eſt & conueniens ad gignẽda animalia, ea autem ſegregata facit congregari, & concreſcere, materiam fouẽs. Ita ex rebus putreſcentibus ortum habent animalia, non quia iſta animalia peſtem faciant, at quia indicant in aere, & in aqua maximam putredinem, qua peſtis oriatur.

Signa aeris corrupti. Sed peſtis quæ ex vitio terræ graſſatur, cæteris deterior eſt. Notæ, & experimentum, an aer ſit corruptus. Et cum ex animaduerſione, & artis prouidentia aliqua ex parte admirandas naturæ actiones percipimus, vnde cum aer eſt putrefactus, hæc ſumimus manifeſta inditia; in primis multiplicantur numeroſæ

ſoſæ muſcæ, à putredine generatæ, & præcipue circa matutinas horas, & occaſum, vt vix occurrere poſſimus, quia offendimur. Quæ ſi perſeuerabunt, & numeroſæ ſint; ſignum eſt efficax; quod ſi bis vel ter videantur, impreſſionem non faciant. Animaduertant Medici, tunc enim iam appropinquat aeris putredo, aut iam ſit: pariter, cum ruſtici, qui in ſyluis & montium nemoribus agunt, cum obſeruant fugam auium, ex agris ex mōtibus, in alias ſcilicet regiones ſalubriores migrare, deſtituentes partus ſuos, conſulentes earum ſaluti, tunc eſt maximæ aeris putredinis ſignum: adhuc efficacius, vbi quæ in aere exponuntur, vt ouum, panis, pomum, ſtatim putreſcant, per noctem vnam, præter ſolitum, vt magis in tempore non deberent. Indicat iam in aere, putredinem factam eſſe, & nonnulli ita experiuntur, ex ſiligine panē, aut eius fruſtum ex Clibano protinus calidum extractum in conti ſiue lanceæ capite figunt, ac ſub dio per noctem eleuatum demittunt, quod ſi mane marcidum, putremque viderint, & tunc canibus, aut gallinis exhibeant, cumque comedere renuant, aut ſi comederint, eo moriantur, tunc aerē corruptum iam veriſſimum hoc dat indicium. Efficaciſſimū autem indiciū eſt aeris putredinis, vbi domus parietes non in locis ſubterraneis,

ſed

ſed in ſupremis tabulata, muri quoque, & cubiculi præter ſolitum humeſcant, & linteamina, & lectiſternia humectentur; autumnali quoque tempore, cum iam veſtes, lintea, culcitræ, omnis generis obſonia ſub dio, vel in conclauibus patentibus locata, talem ſitu mucorem contraxerunt, qualis oritur in penore in opacis domus cellis collocato, aut in ipſis cellis diu non repurgatis, arguunt aeré non ſecundum naturam ſuam eſſe, imo putrem factum eſſe; ac eodem autumno in ſuprema aeris regione non raro cernuntur flammæ ardentes, ſtellæ diſcurrentes, torres, trabes, capræ, cometarum variæ ſpecies, quæ omnes ſunt fœtus exhalationum ſiccarum, vt mucor in rebus natus humidis. Nam nullo fieri poteſt modo, ut terra concalefacta, cum multas humidas exhalationes expiret, non item aliquas ſiccas ſimul expiret. Nonnulli etiam, an aer ſit corruptus, ita experiuntur, cum ros, neque gelu, neque ardoribus, neq; ventis gignatur, ſed ex vapore in die aliquantulum eleuato ob paucum calorem ſurſum ducentem, per noctis ſerenæ temperatam frigiditatem, congelantem liquorem minutum, in aquam vertitur, qui inde deorſum inſtar imbris per minores guttas dicidit, herbas, germina, non autem terram humectet, ſi aer ergo inquinatus fuerit, cum ros eo die

aſſer-

aſſeruetur, contingit, & ipſum inquinari, qui ſi ante ſolis ortum collectus fuerit, & ſitienti cani propinetur potui, & poſt talem hauſtum morietur, aerem iam corruptum eſſe, comperto habent. Hæc inſuper alia aeream iam purulentiam graſſari affirmant, cum aeris fœtor ſit, hominis ſimilis fœtentis, cumq; Authore Rhaſe, Color aeris quaſi citrinus exiſtat, deprehenditur tunc maxima aeris corruptio, quando non duntaxat homines moriantur, verumetiam arbores, & omnium ſpecierum animalia quemadmodum Thucididis tempore contigit. Quo alter alterum ſepelire non poterat, quia vna moriebantur, tunc talis putredinis facillima eſt cognitio. Quia ſata, arbores, animaliaque & homines paſſim intereunt.

¶ Additur experimentum, vt nonnulli referunt, an aer ſit corruptus in loco particulari aut domus, ponantur aliqua vaſa in domo, in cameris, aut æſtuariis aquæ plena, eo præſertim cum volueris aerem putrem peſtiferum extrahere, aut videre oculis tuis, in ſingulo vaſe proiiciatur, videlicet in libro 50. aquæ manipulus vitrioli, poſtea in aquam proiiciatur ignitus lapis, vel ferum ignitum; & toties, vt bulliat aqua, attrahit enim ad ſe omnem putrem, & venenatum aerem, etiam ex rimis parietum, videbis enim tanquam nubem

nubem craſſam ſupernatantem aquæ, quæ eſt aer ille putris, & peſtiferus, nam ſi in ea nube intinctum fruſtum panis cani exhibueris, ſtatim morietur, & hoc viſum eſt manifeſta experientia, doctis cauſam indagandam relinquo.

Finis faſciculi tertii.

FASCI-

FASCICVLVS QVARTVS.

Cap. I.

De Qviddit ate pestis.

CVM à diuerſis ergo cauſarum generibus peſtilens morbus producatur, multiplex & ſubitus morbus merito appellari poteſt, vno & eodem tempore multitudini animantium communis contingens. Multiplex enim dicitur, ex multiplici varietate animantia opprimens, cum quandoque ſine abſceſſu, quandoq; cum abſceſſu, aliquando cum ſanguinis ſputo, aliquando cũ pulicaribus diuerſorũ colorũ maculis tingentibus, commaculantibus, febre, & aliis ſymptomatibus ea corripiat, ac eorum membra corrumpat. Subitus dicitur, quia non eo, quo endimialis morbus, modo fit. Communis vero eo, quia vno & eodem tempore omnia animantia rapiat, Quamuis non

ſemper

ſemper neceſſarium eſt, quod ſit ſemper actu communis cum frequenter in peſte vnius patriæ, aut regionis vnus primo ægrotat. Quod multitudini hominum communicabilis ſit, rationabile eſt, cauſæ namque communi debet effectus correſpondere. Quod autem poſſibile ſit, nulla exiſtente peſte, ſimili peſtifero morbo vnum duntaxat hominem affici, haudquaq̃ dubitandum eſt, nam ſi quod veluti antrorum, & antiquorum ſepulchrorum ſecretiorem aerem in ea ingreſſus anhelando attraxerit, is peſte ſolus necari poterit, aer ille vnico homini effectum ſignat, quemadmo-
4. Met. dum teſtificatur Albertus Patauii vni foueam fodienti contigiſſe. Hoc idem anno 1550. Sbacii in menſe Maii tres argenteorum cuniculorum effoſſores in cuniculum quendam meantes illico ex fœtore quodam perierunt. Ille tamen morbus peſtilentialis proprie minime nuncupandus eſt, quia non inſequitur peſtem proprie ſumptam: quamuis enim aer particularis alicuius loci ex aliquo cadauere infici poſſit, & infectus aliquem hominem ibi commorantem inficere valeat, illa tamen illius aeris infectio ex medicæ artis cultorum documentis peſtis propria non dicitur, neque morbus peſtiferus, ſed peſtis particularis, aut peſtis ſimilis nuncupatur. Cæterum tamẽ cum is, qui particulari peſte corripitur,

ripitur, aliis conuerſetur, hanc aeris putredinem illis impartire poterit, ex hac ſimili peſte eos affici; cuius exemplum ſumi poteſt ex ea peſte particulari, quam milites M. Antonini in ſe contraxiſſe legitur, quod cum milites in Seleucia Syriæ ciuitas, iuxta quam Orontes affluit amnis, Auidii Caſſii arculā auream in Apollinis inuentā reſerarent, atque perſcrutarentur rerum precioſarum, quas ſperabant in ipſo reperiri poſſe, gratia, nam iſtum ſpiritum haurientes peſte conflictati ſunt, quæ primo in eius regionis habitatores inuaſit, deinde in reliquos Aſiæ, tum in Græcos, poſtea in Romanos, in quorum regiones non tam contagio ſerpſit, quam aer peſtilens: at quia hæc ſunt pauci momenti, hoc loco pertranſeo. Ad rem ergo inconſultum haudquaquam videretur, ſi huic peſtis deſcriptioni hęc verba adderentur, ſcilicet, *ſua vi venenata plurimum necans.* Nam ſunt nonnulli epidemiales morbi, qui verè epidemiales & peſtiferi minime nuncupandi ſunt, niſi ſua venenoſitate animantia perdant, vnde Auicen. 3. *primi cap. de altoin*, in illud diffiniens, altoin in proprio ſignificato, ſcribit eſſe apoſtema pernicioſum propter conuerſionem materiei in ſubſtantiam venenoſam, quę corrumpit membrum, & alterat calorem eius, quod ſequitur ipſum, & quandoque reſudat ſan- *Altoin.*

O gui-

guinem,& virus,& ſimilia his,&adducit qualitatem malam ad cor ex via arteriarum,&c. & infra:*alto in multiplicatur in peſte.* Verum *prima quarti*, vbi agit de febribus peſtilentialibus, nullam de huiuſmodi venenoſitate mẽtionem fecit, omnia hæc in putredinem reſoluens: Sed cum illæ febres ſint plurimum interficientes,& in pauco tempore, non autem ita alię febres putridæ, ſicuti cauſones,& ſynochę, in quibus materia propinqua cordi putret, exiſtimandum eſt, in illis eſſe aliquem venenoſitatis modum, ſicuti alicuius proprietatis pernicioſæ. Et eo magis, quia illę febres peſtiferæ ſatis mites ſunt, quoad qualitates manifeſtas, quia oportet in formas occultas has mortes tam feſtinas & vniuerſales reſoluere,& proprie, cum non videatur aliquando in pulſu, neque in vrina, neque in anhelitu alteratio notabilis, hoc enim accidit, cum ſubſtantia aeris ſit mutata,& tandem æger rendit ad mortem. Iuxta Auicen. *c. proprio de ſignis febrium peſtilentialium, iuxta finem*: peſtis dupliciter humana corpora depaſcendo corrumpit: vno communi modo, ſcilicet febre, & apoſtemate, alio autem modo licet raro, febre & ſputo ſanguinis. De hac autem peſte, cum ſputo ſanguinis hoc loco pertingere ſtatui.

CAP.

Cap. II.

De Peripneumonia peſtifera cum ſputo ſanguinis.

IMmane ac horrendum peſtis hoc genus cũ ſputo ſanguinis, Anno à nato Chriſto 1348. tempore Martiniani Imperatoris Orientales, Occidentales, Europam denique totã, quinque annos nonnulli peritiſſimi viri, qui tunc tempore, degebant, inuaſiſſe teſtantur. De quo etiam Hieronymus Fracaſtorius vir ſingularis eruditionis in eius ſyphilide ſic canit.

Bis centum fluxêre Anni, cum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans (miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & perfidos, & quæ
Euphratem: Tigrimq; bibunt, poſt tempore paruo,
Corripuit, diteſq; Arabas, molemq; Canopum.
Inde Phrygas, inde & miſerũ trans æquora vec[illegible]
Infecit Latium, atq; Europa ſæuiit omni.

Orientales in primis depaſcere incœpit, & eius continuo more procedens inoleſcens omnes fere vſque ad occaſum rapuit. Referuntque temporibus, memorabilibus tam

Immaniſſima peſtis qualis à nullo vnquam fuit deſcripta.

diram mirabilem peſtilentiam, tam in malitiã comparabilem alteram extitiſſe nullam, ac non tam horrendam luem conſcripſiſſe Galen. & Thucydidem vel Auenzoar, neque huic illam famoſam ciuitatem Craton peſtẽ comparandam eſſe, quoſcunque qui ſibi obuii fiebant, non duntaxat ex mutua conſuetudine, aut ex propinquitate, aut ex contactu, verum etiam affectorum oculis ſanos aſpicientibus in eos miſeros mortales craſſans necabat. Quo horrendæ peſtis genere mortales omnes tantus inuaſit terror, quo omnes mutuo ſe deſerebant. Quamobrem ſine aſſiſtentibus ægri deſtituti moriebantur, ac non duntaxat ſine ſacerdotibus, ſed vix ſepeliebãtur. Tanta fuit huius inſatiabilis beluæ immanitas, ac ſæuities, vt ab oriente vſque ad occaſum mortalium decimã partẽ vix ſuperſtitem reliquerit, quotquot rapiebat, tot necabat. His artibus, his gliſcentibus inſidiis generi humano inſidiabatur, cum in vna regione graſſabatur, primis duobus menſibus febre indeſinente ſanguinem cõſpuentes, ac vehementer anhelitus difficultate laborantes homines ſecundum ſitum aliquem iacere minime poterant, ſedere vero aſſidue cogebantur, tanta erat anhelandi impotentia, qua bibere, cibum ingerere vix poterant. Infra tres dies irremiſerabiliter occidebat, proſtra-

ti

ti hinc inde ducebant corpora, vehementi rubore ſplendebant genæ, tuſſis valida in primis ſine ſanguinis ſputo eos cruciabat, deinde paulo poſt cum pauco ſanguinis ſputo, poſtmodum ex tuſſi maior ſanguinis quantitas expuebatur, pulſus eorum erat diſſimilis. Poſt hos autem duos menſes febre indeſinente cum ſanguinis ſputamine, exanthematibus & abſceſſibus extima occupantibus, breui, aut infra quintum diem omnes fere interimebat. Quamobrem ſi qui hoc dirum peſtis genus in mente ruminant, ab huius exordio ſæculi in tanto temporis curriculo vſque in hunc hodiernum diem nullum tam dirum peſtis genus huic comparabile eſſe, neque fore, nec illud, quod ciuitatem Cratinã, nec illud, quod ſcripſit Auenzoar. Nec illud quod Æthyopiæ mortales, inde ad Græcos translatum, deuaſtaſſe memorat Auic. huic cum ſanguinis ſputo æquiparari fatebuntur, ſimile fere peſtis genus, ſed non tam ſæuum Galen. *in 5. Meth. med.* deſcripſiſſe videtur. Vbi refert ex peſte in aſperæ arteriæ interiore tunica de ortu vlcere, & de eius pulmonum in ea peſte exanthematibus.

CAP. III.

De cauſſa huius peſtis.

TEſtatur Guido de Gauliaco, quod in aliquibus partibus ita tenebatur, quod Iudęi venenaſſent totum orbē terrarum. Quare ab illis Iudæi occidebantur, huc illuc Iudęi curſantes in ciuitates, in rura ingredi non admittebantur, niſi optime noti fuiſſent, cūque admittebantur, ſi pulueres, electuaria, vnguenta, & ſimilia medicamenta penes Iudæos reperiebantur, à portarum ciuitatum rurum cuſtodibus ea mandere, ingerere, cōpellebantur. Nonnulli tam immanis peſtilentię Saturni, Iouis, & Martis in domo octaua in Aquarii ſigno, & in oppoſitione Leonis anno 1345. die vigeſima octaua Martii Conuentum in cauſſam extitiſſe autumant, cum maiores conuentus admiranda, & valde horrenda, & regnorum mutationes, prophetarū aduentus & maximos & peſtiferos morbos (quemadmodum Aſtrologi ſentiunt) minātur. At cum ſydera huiuſmodi in ſigno humano tunc coiuerant, immane, ac in menſura in humanam naturam talis conuentus direxit, & cum iſta ſydera fixa fuerint, coram vires diutius propagatura inſinuabant, quod poſtmodum effectu euenit. Quamobrem ex his ſuborta peſtis, quę oriētales in primis oc-

ci-

cidendo invaſit, ſicque ſerpendo, necando, quinque annis vires ſuas extendens in occidentales tandem graſſata fuit: Hæc illi, qui tũc degebant. Cæterum huiuſmodi peſtis genus, quid nominis ſit, à nullis hucuſq; deſcriptum reperii, ego autem ex eius ſymptomatis peripneumoniam peſtiferam hoc peſtis genus nuncupare auderem, cognitis eius ſymptomatum cauſis: an recte ſentiam, vnuſquiſq; iudicare poterit, cum huiuſmodi ſyderum conuentus in aere venenatum peſtiferum virus impreſſerit.

Cap. IV.

De cauſis febris in hac peripneumonia peſtifera.

AEr is putris in pulmones inſpiratus cor eius mala & vitiata puri qualitate corripiebat. Spiritum in primis inquinans, humores inde putrefaciens, eoſque adurens, ac per aduſtionem incraſſans, tanta erat putredo in aere, qua non ſolum cor aut eius ſubſtantia putreſcebant, ſed pulmones etiam ita inflammabantur pariter. In eisque eam vim veneficam ſigillans, per cordis, & pulmonum capſulas permeans, his humoribus ita veneficis putreſcentibus in præcordiis febris peſtifera ſuborta fuit.

CAP. V.

De cauſis difficultatis anhelitus in hac peripneumonia.

HOrum autem humorum putrium copia in pulmonibus accumbẽtium aſpera arteria,& quæ ex ea in pulmones diſtribuuntur propagines omnes augebantur, & extendebantur, qua de re anhelandi impotentia ſuboriebatur.

CAP. VI.

De cauſis tuſsis.

CVmque febre indeſinente flagrantibus inquinatis humoribus eorum pulmones exuperaſſent, incendio æſtuque pulmones adflictari cogebantur, quo fiebat, vt tuſſi inprimis ſicca cruciarentur, & expolluti erodentis acris ſanguinis copia vlceroſa in pulmonibus exanthemata gignerentur, quibus inde tuſſis cum ſanguinis ſputamine ſubſequebatur. Quamobrem ex indeſinente febre, & anhelandi difficultate, ac ex tali ſanguinis ſputo iam mihi conſtat hunc effectum pulmonum phlegmonem, quæ dicitur, apellari poſſe. Mutuatur enim ex Galen. in 2. *meth. med.* peripneumoniam pulmonum phlegmo-
Cap. 12. nem eſſe, & in *libr. de definitionibus Medicis* peri-

pneu-

pneumoniam eſſe pulmonis phlegmonem cum febre acuta, & ſpirandi difficultate, & ex 4. *de locis affectis: Igitur quando cum ſpirandi difficultate, cui & anguſtia, & grauitas, coniunctaq; acuta quoq; febris inciderit. Is affectus inflammatio pulmonis eſt: at ſi intolerabile fuerit incendium, anguſtiaq; vero grauitatiſq; minus, eryſipelas ipſum vexare cenſendum eſt*, & ex Dynadiis Peripneumonicis pulſus eſt validus, ſpiſſus; quando ad periculum deuenerit, pulſus fit tardus, veluti non apparens, & formicans, & ex *lib.* 4. *de cauſis pulſuum*, peripneumonicorum magnus eſt pulſus, languidus & mollis, quem in hoc peſtis genere talem Guido de Gauliaco extitiſſe teſtatur. Quamobrem non admirandum erat, ſi huius peſtis principio huiuſmodi exuperantibus veneficis humoribus ſubito in præcordia detruſis, ac ibi decumbentibus peribant. Tanta & repentina erat in præcordiis eorum copia, & venefica malitia, quibus virtus reſiſtere nequierat, Dicebat Gal. *in tertio de Criſibus, moriuntur autem in principijs propter ſubitum ad interiora motum, veluti ſuffocata atq; extincta natura non aliter, quam ſi lignorum viridium aceruum ſuper flammas conijcias ſic in augmentis plerunq; moriuntur.* Et in 10. *meth. med. ſi cum eiuſmodi febri à corpore momentanei membri phlegmone ſit coniuncta, omnino morietur æger: magis id certum eſt, ſi pulmonis vel membrana, quæ*

Cap. 9.

Cap. 12.

Cap. 9.

Cap. 5 circa finem.

coſtis ſubtenditur, vel ventriculi, vel iocinoris phlegmone ſit, etenim quæ has partes phlegmone occuparunt, non modo ijs, qui tam imbecillis ſunt viribus, ſed etiam ijs, qui valentiores ipſis ſunt, mortiferum eſſe ſolet, vnaq; ſalus tum pleuriticis, tum peripneumonicis, adde etiam ſynanchicis, id eſt, qui angina laborant, eſt ipſum virium robur. Præterea dum ab initio huius immanis peſtis generis vis venenat, validior fuerit, quæ, vt placuit Gentili in eius conſiliis, & Guidoni ex proprietate potius ſyderali, quam ex aperta alia qualitate noxia erat, quoſcunq; rapiebat, occidebat, ſed poſtquam per tempus determinatum ſyderum conuentus ex eius vitiata proprietate vim veneficam in inferioribus imprimente opus eius expleuerit, deſinente ſyderali actione, proprietas huiuſmodi vires veneficas ſuas amiſit, & tanto etiam mitius agebat, cum talis vis venenata tamdiu de corpore in corpus tranſiẽs, à natura partim, partim à probis humoribus pugnata, mitior ac benignior reddebatur. Quo fiebat, vt non duntaxat proſternere, verum etiam nec vitæ humanæ principia imbecillia reddere minime poterat. Quamobrem huius peſtiferi virus eneruatis viribus, iamque natura validior effecta, ad ſubaſcellas, & inguina, & ſecundum aures humores propellebat, eos, qui ab initio in pulmonibus illos æſtuanter putrefa-
cien-

cientes ex putre eorum ſanguine exanthemata gignentes, oraque venarum aperientes, vel eas erodente, tuſſim ac ſanguinis ſputum efficientes, tandem necante accumbere ſolebant, his humoribus validiore effectu: nam ad alia prænotata loca, quam ad pulmones detruſis, non omnes tam paſſim necabantur, quamplurimi enim ſoſpites fiebant.

Cap. VII.

De præſagio futuræ criſis in hac peripneumonia.

HOc etiam loco nonnulla ex Galeno ſalutem præſagia mutuantur. *Quibus abſceſſus fiunt ex inflammati pulmonis morbis, circa aures & ſuppurantur, vel ad inferiora loca, & ad fiſtulam perueniunt, iſti euadunt, conſiderare autem oportet & talia hoc modo, ſi febris perſeuerauerit, & dolor non ceſſauerit, & ſputum non proceſſerit ſecundum rationem, neq; alui excrementa linoſa fuerint, neq; facile diſſolubilia, aut pura fuerint, neq; vrina plurima, & multam habens ſubſidentiam, reliqua autem ſigna ſalutem ſignificauerint, his oportet & tales abſceſſus futuros ſperare. Fiunt autem nonnullis quidem ad loca inferiora, quibus aliquid phlegmonis aſſuerit circa præcordia, quibuſdam vero ſuperioribus, quibus præcordia, & mollia, & ſine dolore perſeuerauerint propter aliquod tempus difficilem anhelitum habuerint, abſque alia occupatione quieſcent, & quid de tumo-* 3. *de Criſib. cap.* 11.

tumoribus circa præcordia verba faciens: Ita, inquit, ſignificant aut tumores in principio quidem mortis non multo poſt ſecuturæ periculum, ſi vero proceſſerint vltra 20 dies, & febris & tumor non deſierit, ad ſupputationem conuertitur. Fiunt autem his in prima periodo, & fluxus ſanguinis ex naribus, & fortiter iuuant, ſed interrogare oportet, an doleant magis in capite, aut oculi caligent. Si enim horum quid fuerit, ad eum locum repit. Magis tamen fluxum ſanguinis è naribus expectare opus eſt in ijs, qui iuniores ſunt 35. annis. Quicunq; autem mingunt vrinam tenuem ac crudam multo tempore, ſiquidem alia ipſis ſigna ſalubria affuerint, his abſceſſum expectare oportet ad loca, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt. De ſignis vero futuros abſceſſus indicantibus, *in loco prænotato*, inquit Galenus, *coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad loca ſiquidem inferiora futuros abſceſſus ijs, quibus circa præcordia, aliquid phlegmones & caloris affuerit, quoniam huc repunt ij, qui peripneumoniam, humores efficiunt. Vbi vero non ad inferiora repant, præcordia quidem mollia, & ſine dolo erunt ſemper, æger vero ad aliquod tempus ſine occaſione manifeſta difficilem habebit anhelitum, & manifeſtum eſt, quia hinc abſceſſus ſubſequi neceſſarium eſt, hoc eſt, circa glandulosas carnes, quæ ſecundum aures exiſtunt: ſtatim enim in ipſo & aliquod aliud ſignum aderit, quod ad caput ſignificationem habebit, veluti grauis ſomnus & ſurditas repentina,*

In eodem cap. paulo infra.

ac præter rationem, aut grauitas capitis aut temporum, aut tale aliquid aliud.

Cap. VIII.

An peſtis ſuboriri poßit ex cauſa frigida.

QVidam ex frigiditate venenoſa (quemadmodum cætera venena frigida) peſtem interimere poſſe exiſtimant, cuius vis venenata ab aſtris in aerem imprimeretur. Vnde Galenus memorat, *Vidimus enim quoſdam, qui & literas & artem omnino fuerant obliti, imo nec propria nomina meminerant, cuiuſmodi aliquid Athenis in peſte accidiſſe memorat Thucydides: quoſdam enim ex his, qui euaſerant, & ſeipſos & ſuos ignoraſſe iam viſi ſunt, ex quo manifeſtum fit, & fatuitatem & obliuionem ex refrigeratione creari.* Hæc Galenus. Sed cum ex neotericis Medicis nemo ſit, qui ſe illud peſtis genus vidiſſe teſtetur, hoc loco de eo longiorem orationem non habebo.

Cap. IX.

De cauſis febris peſtis, & hectica, & ephemerina peſtilentialium:

FEbris putrida peſtilentialis percipitur ab ægro, verum non perpetuo æqualiter, ſed initio leniter, quod putredo nondum ſatis

vires

vireş magnas habet. Deinceps eius calor in viſceribus incluſus intus vrit, foris vehemens eſſe non videtur. Quemadmodum teſtatur Thucydides de Athenienſi peſtil. vbi ſcribit, corpus ſi quis ipſum tangeret, extrinſecus non valde calidum fuiſſe, cum interiores eius partes ſic vrerentur, vt ægri neque tenuia veſtimenta, neque lintea ipſis iniecta ſuſtinerent, ſed nudi cubarent, pulſus in hac febre, ac ſpirationes, ſunt magni, crebri, celeres, non tantum pulmo peſtilentem animam reſpirat, ſed totum corpus per inuiſibilia cutis foramina peſtilentes halitus emittit, tumores in hac ſunt priores, cum ex humoribus putridis oriantur.

CAP. X.

An peſtis ſit febris.

ORta eſt à veteribus auctoribus non parua altercatio, an peſtis ſit febris. Nonnulli enim peſtem tantummodo febrem, quam diſſimilibus ſymptomarum generibus conſociari autumant, aliqui abſque febre peſtem fieri exiſtimant. Quemadmodum eltho-haim ſine febre eſſe contingit, idque illorum iudicio vere peſtis eſt, quod eo comprobant argumento; Galen. *in lib 9. de ſimpl. medic. facult, cap. de terra Samia, in fine*, vbi commemorat,

rat, *Porro in magna hac peſte, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoria graſſabatur, quotquot hoc medicamen bibere celeriter curati ſunt, at quibus non profuit, omnes interiere*, ſcilicet cum nec alio quouis iuuarentur. Vnde colligitur, quod iis duntaxat non fuerit auxilio, qui plane erant incurabiles. Cæterum bibitur ex vino albo, conſiſtentia tenui, modice diluto, ſi aut plane febri carent, aut leuiter ea teneantur; ſin graui febriant, admodum aqueo. Non tamen calore vehementes ſunt febres peſtilentiales, & *in 3. de vulg. morb. Gal. peſtis quoq; illa longiſsima, quæ noſtra ætate vulgata eſt, per excrementa alui omnes prope peremit. Quæ euacuabantur, erat ſyntexis: Quod quidem eſſe ſymptoma videtur, in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocitant, quæ cum mortales etiam citra peſtem corripit.* Item Haliabas *lib. 5. Theo. c. 9.* palam oſtendit, complures morbos peſtilentes eſſe, qui febris nullo modo cenſentur. Quamobrem colliqueſcere clarius videtur, peſtem vere eſſe febrem, & in febris genere tantum concludi. Peſtis ſiquidem proculdubio aeris putredine gignitur, qui Auic. ſapientumque multorum clariori teſtimonio abunde & vbertim cordi aduenit, ob perpetuum pulmonis motum cordis refrigerio primum ancillantem, quo fit, vt ipſius humores ac ſpiritus imprimat, & putreſcere cogat,

3. in 3. Epid. tex. 57.

quare

quare mox febrem efficiet, itaque ſolo febris genere peſtis continetur, febriſque tantummodo eſt, quam multiplicia & varia ſymptomata conſequi aſſolent, quod & ratione quadam comprobari poteſt, quoniam peſtilentem febrem duntaxat Auicenna peſtilentiam nuncupat, Anthracem vero & Althoyn cap. ſuo, in peſtilentia, & regione peſtilentiali crebro euenire, inquit, ergo Althoym peſtis non eſt, quia & in peſtilentia naſcitur ſæpius, atque interdum non peſtilenti aere gignitur. Quod ſi viſum ſit Antrace lædi, neque tamen febrire accidat, illam tunc peſtem pati minime arbitrandum eſt, quamquam tum facile, niſi quis opem medelamque præſtiterit, in illam caſurum tenendum eſt. Nam continua putris aeris ad cor immiſſio, maligni humoris vaporationem denuo communicat, valentior redditur, peſtemq; procreabit, enimuero rarius contigit, vt peſtilenti aere Antrax vel Althoym febrem præcedant, quinimo aſſidue ſubſequuntur, quemadmodum ſenſuum teſtimonio quotidie comprobatur; febribus namque peſtiferis biduo aut triduo mortales prius adflictari cernitur; poſt vero Antrax Althoym ſuboriri conſpicitur: quod Auenzoaris authoritate comprobari poteſt, qui *lib.3. eodem cap.* hæc ſcribit: *Ex his, quæ pluries & pro maiori parte vidi accidere in epidemia,*

demiæ, ſunt febres putridæ, quæ lentæ in tantum eſſe videntur, vt non percipiantur, niſi à Medico. Hæc ille. Id quoque rationi omnifariam conuenit, quoniam copioſa putris aeris inſpiratio ad cor cumulatius peruenit, quare illius humores ocyſſime inficiet, ergo Althoym, quod peſtem inſequitur, creberrime peſtis non eſt, Galeniqúe ſermo de bolo armeno, alteri de vulg. morb. nequaquam contrarius exiſtimatur, cum hoc loco Gal. propinet bolum armenum ſanis, qui ſunt ſine febre, aut cum leuiter febriant cum vino diluto, cęteris aut vehementer febrientibus febre peſtilentiali cum aqueo, Rhaſes 17.9.*fin. cap.6. Habemus ex experto, quod hoc lutum armenum conferat mirabiliter epidemiæ, cum datur in potu cum vino ſubtili lymphato. ſi non adeſt febris, nunquam vidi aliquem aſſiduantem ipſum, qui non liberaretur ab iis auxilio Dei, & eius potentia.* Quo ad illud de vulg. morb. ita ſentio reſpondendum, quod peſtis citra febrem, id eſt, perceptibilem, mortales corripiat. Quoniam, dicit Gal. *loco prænotato*, quod non calore vehementes ſint febres peſtilentiales. Reliquorum vero ſcripta ſapientum ſic intelligere par eſt, vt ſi dyſenteria, & id genus morbos peſtilentes vocant, largius ibi peſtem accipiunt, cum ſynonime peſte & epidemia vtantur, cum tamen diſſimiles ſint morbi, ſed conueniunt, cum

aeris qualitate plurimum commutata exoriantur; aut veræ peſtis ſymptomata morbi ipſius nomine vocitant. Concludendum itaque, peſtem febrem eſſe cum putredine, vnde putris aer cor inficit, eaque frequentius remiſſi, & hebetis caloris eſſe deprehenditur, teſtibus Galeno *de bolo armeno*, Auenzoare *annotato nuperrimè loco*, Rhaſe *in eo ad Alm. tract.* 10.

Differentia inter peſtem & peſtilentialem febrem.

His patefactis, quod peſtis ſit febris, operæ pretium hoc loco eſſe exiſtimaui, ſi perquiram, qualis differentia ſit inter peſtem & peſtilentialem ipſam febrem. Nam febris peſtilentialis bifariam intelligitur, vel quia malitiam peſtis omnẽ habeat, ita vt publice graſſetur, & vt plurimos necat, quemadmodum ſcribit Galenus *in 3. præſagationum ex pulſibus*, & 1. *de differ. febr.* quod febres peſtilentiales talem malitiam habeant, qualem in peſte. Proprium febrium peſtilentialium eſt, vt putredo ſit in corde, vel quia omnes peſtis conditiones haudquaquam habent, ſed vt dicatur denominatiuum ſecundũ ſuum participium, exempli gratia, ille dicitur vir beſtialis, non quod ex toto cum beſtia conueniat, at quia ſecundum aliquos eius beſtialitatis mores particeps ſit; pari modo febris peſtilentialis dicitur, non quod omnes peſtis conditiones habeat, ſicuti vt paſſim graſſetur, at quia ali-

quam

quam peſtis vim malignam, ac prauum morem in ſe contineat, cum ſ, necat, ex hac nece, ex hac malitia, ex ſubiecto terminante, ex cauſis efficientibus, & à materiis putreſcentibus cum peſte communicat, attamen quamuis febris peſtilentialis ſit peſſima, dummodo à cordis putredine ortum non habeat, non tamē incurabilis. Ex his itaq; hāc peſtilētialem febrem ita definiendam eſſe exiſtimo, quod febris peſtilentialis, cum ab ipſius cordis putredine oriatur, ſit intemperies calida vel ſicca præternaturalis, ſuborta vel ex putredine in cordis ſubſtātia, vel eius humorū: Quo ſit, vt iſta febris peſtilētialis ab aliis febribus putridis multifariā diſſimilis ſit. Quāuis n. conueniant in ſubiecto terminante; diſſimiles tamen ſunt caloris qualitate à toto genere, cum calor peſtilentialium vix percipiatur, ſed in putridis calor feruet; deinde febris peſtilentialis ortum habet vel à putredine cordis vel ſubſtantiæ; ſed putrida ſuboritur à putredine humorum extra cor, quamuis vapor in corde inde accendatur: poſſibile tamen eſſe poteſt, aliquam febrem peſtilentialem ex humorum aliorum membrorum à corde diſtantium putredine pendere, cum in illis præſertim per cutanea ſpiramēta inquinato aere ad intima penetrāte maxima facta ſit putredo quę veneficos ac peſſimos ad cor vapores diſ-

Febris peſtilentialis quid.

Differentia febris peſtilentialis, & aliarum putridarum.

flaret, quo difflatu febris peſtilentialis ſuboriri poteſt, ſed vt talis febris nuncupetur peſtilentialis, requiritur cauſa determinata, ſed aeris corruptio non ita in reliquis. Inſuper peſtilentialis febris putredo eſt malignioris & deterioris ſpeciei, quam aliarum febrium putredo, & multotiens cum qualitate venenoſa, non ſic frequentius cæteræ; & cum ſæuioribus ſymptomatibus cæteris aliis interficiens, requirensq; aliud ab aliis regimen ex fortitudine cauſarum imprimentium, quibus vna & eadem tempeſtate non ſic ab aliarum cauſis animantia cuncta corripiuntur. Conuenire tamen poſſunt, cum ab humoribus ortum habent.

Febris peſtilentialis ſpecies. Ex his enim conſtat, quomodo febris peſtilens ſit ſimilis & diſſimilis peſti, & quomodo ſit diſſimilis febribus putridis. Reliquum eſt, vt perquiramus ſpecies febris peſtilentialis, quæ videntur tres eſſe; vna ſumitur à ſubiecto terminante, vt in ephemeris, putridis, & hecticis; ſecunda à cauſis efficientibus; tertia à materiis putreſcentibus. *A ſubiecto terminante.* Prima ergo ſpecies terminatur in humoribus & ſubſtantia cordis, tunc, cum ob putredinem in eis exiſtentem cordis humores incaluerint: cum autem terminatur in cordis ſubſtantia, dicitur hæc febris peſtilens hectica, & tunc non niſi cordis ſubſtantia laborat, & dicitur peſtilens, quia

quia putredo eſt in corde, vnde Gal.*de præſagatione ex pulſib. Sicut putrida febris ſe habet ad peſtilentem febrem, ita & hectica febris ad peſtilentem, quoniam ab aere putrido in cordis ſubſtantia caliditas putrida facta eſt venenoſa, aut in peſſimam qualitatem venenoſam mutata.* Et hæc ab initio peſtilens effici poteſt, quemadmodum Gal.*in 3. de præſagatione ex pul.* teſtatur, vbi aſſerit, non paucas inde vſque ab initio hecticas peſtilentes contingere, cum vero caliditas ſit venenoſa, figens ſe in corde, pendens à calefacto eſſe ſpiritum cum putredine peſtilens ephemerina nuncupabitur febris, quę eſt ſecundū plurimum mortifera ob venenoſam ſibi impreſſam malitiam, antequam noui ſuccedant & corrumpentur ſpiritus: ſi autem cauſalitas fiens in corde pendeat, à calefacto eſſe humorum putridorum cum venenoſa qualitate, humoralis nuncupabitur hæc febris peſtilens, quæ eſt ſecundum plurimum. Cæterum licet ephemerina aliunde inchoet, in putridam tandem facilime tranſit.

Secunda autem ſpecies à cauſis efficientibus, talis eſt vel extrinſeca, vel intrinſeca; extrinſeca tunc erit, vel medicamentum, vel venenum, vel cibus & potus, vel aer. *A cauſis efficientibus aer.*

De aere ſcribit Gal. de differētiis febrium, quod ſæpe febres peſtilentiales fiant ob extrinſecum aerem, & 1.*epidemiarum*, aer magna *Lib.1. de diff. feb. c. 3. ab initio.*

eſt cauſa peſtilentiæ, eo præſertim, cum aer alia extrinſeca & vera putritudine putreſcit, quemadmodum ex conſtitutione calida & humida, vt refert Galenus de temperamentis *ex 3. Epidemiarum.* Aer etiam ab aliarum qualitatum exceſſu alteratur, ſed qualitatum conuariationes non faciunt peſtem, ſed epidemiales morbos, ceu vel ob nimiam ſiccitatem, vel nimiam frigiditatem, vel humiditatem, vel caliditatem, vel frigiditatem, & humiditatem, vel ſiccitatem & frigiditatem, vbi enim varii & diſſimiles ſunt aeris exceſſus, pariter quoque diſſimiles morbi ſuboriuntur, cum præſertim vniuerſales ſint, & vniuerſales habeant cauſas, vnde fiunt morbi epidemiales ſecundum aeris exceſſum proportionati, quos deſcribit Hippocrates in
l.3 3. aph. 12. tertio aphoriſmo: *Si calidius & ſiccius ver fuerit, fient dyſenteriæ, & ſimiles: ſi vero conſtitutio frigidior pituita multa colligetur: ſi calidior & humidior, tunc ſuboriuntur febres peſtilentiales:* aer enim inſpiratus magna eſt occaſio, qua inducitur febris peſtilens, ex ſicciori etiam aeris conſtitutione quamplurimi morbi epidemiales & non peſtilentes fiunt, quoniam aeris ſiccitas putredinem in corde non gignit, ſed humidæ conſtitutiones, cum ab humiditate putredo ſuboriatur, à qua febres peſtilentiales, & peſtis ortum habent, quamuis

uis ex calidiori & humidiori aeris conſtitutione non duntaxat peſtis fiat, verum etiam cum aeri aliquis pollutus putreſcensque vapor commiſceatur, quemadmodum hæc omnia in ſuperioribus prædeclarata ſunt, & ideo hæc breuiter hoc loco pertingere volui.

Secunda cauſa extrinſeca venenum eſt potiſſimum ad febres peſtilentiales, cum tale ſit venenum, quod paulatim putredinem facit, & quanto longius in corpore manet, tanto maiorem efficit putredinem, vel in cordis ſubſtantia, vel in eius humoribus, de quo Galenus 3. *de ſimp. med. facult.* ſcribit, ſed non quale. *Venenum.*

Tertia extrinſeca cauſa eſt cibus & potus, quia cibi aut corrupti, aut humidi ſunt; qui autem corrupti ſunt, ſicut triticum, milium putrefactum, de quibus Galenus *in lib. de cibis boni aut mali ſucci*, teſtatur fuiſſe in Aſia peſtilentia, cum homines putrefactum frumentum deportaſſent, in febres peſtiferas recidere fecerunt, idem vinum corruptum, vel cibus humidus, de quo Galenus *ſecundo de victus ratione, de cucumeribus*, quod, etſi bene, & in omnibus fortioribus coquantur, malum ſuccum generant, & euidens, quia humores putreſcunt, cum facile putreſcant, cui ſubſcribit Aetius *in ſermone primo*, ob cucumeres, *Cibus & potus.*

quidam ipſos concoquunt familiaritate quadam naturæ ad ipſos, & vbi in hoc confiſi ſecure eos ingeſſerint, ignorant, quod temporis progreſſu vitioſum & moderate craſſum ſuccum, ex ipſorum eſu in venis coaceruarunt, qui ſane ſuccus vbi putreſcere inceperit, febres malignas inducit.

Cauſa intrinſeca. Cauſæ autem intrinſecæ febrem peſtilentem efficientes ſunt illæ, quæ à putridis ſumuntur in corde humoribus, quod putres ſint non qualibet putredine, ſed ea, quæ ad certam venenoſam qualitatem deueniat, de *Cap. 6.* qua mentionem facit Galenus *in 6. de locis affectis*, vbi de corrupto ſemine loquitur. Ita, vt putredo ad talem malignitatis gradum deueniat, vt quamprimum, cum accedit ad cordis humores, ſtatim eos corrumpat, & fiunt febres peſtilentiales, quas nõnulli tenent, quod præter qualitates manifeſtas occultas etiam *Cap. 4.* habent. Quemadmodum inquit Galenus 3. *de præſagatione ex pul. contra Archiginem*: *Eorum qui nihil docent, duplex eſt inſtitutum: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt: alij proferunt quidem nomina, tamen nec quæ ſignificant, obſeruant, nec quam illis ſignificationem attribuant, interpretantur*: occultam autem qualitatem nil aliud credendum eſt eſſe, niſi vehementem putredinem, quæ ipſos cordis humores putrere facit. Quo fit,

ſit, vt ſit ſymptomatum omnium cauſſa, quæ tanta & tam magna putredo cordis humores adeo diſponit, vt acquirant vim quandam venenatam, vnde talis qualitas putredinis, quãuis videatur occulta, tamen manifeſta exiſtit.

Cauſſa ergo febris peſtilentialis ephimerinæ eſt illud putridum calefactum eſſe ſpirituum, cum forma venenoſa ex magna putredine in ſpiritibus impreſſa ſit.

Cauſſa febris peſtilentis Ephemera Hectica. Cauſſa hecticæ febris peſtilentialis ſubſequẽs eſt caliditas ex magna putredine facta in cordis ſubſtãtia, aut fuit calefactũ eſſe humorem aut ſpiritum, aut non habet, neque habuit cauſſam ſubſequentem, ſed cauſſam dũtaxat primitiuam, quæ ex magna putredine venenoſam caliditatem impreſſerit, donec fixa fuerit.

Cauſſa febris peſtil. præcedens. Cauſſa autem febris peſtilentis præcedens eſt præſertim cordis imbecillitas, cuius imbecillitatis cauſſis iam commemoratis putrentibus reſiſti nequit, ad hoc faciunt meatuum, & cutis lata ſpiramenta, quibus aer pollutus facillime pmeat, plethora, cacochymia, praua victus ratio, & reliqua annexa, & proprie aere inquinato, aut venenoſo, cum ſit omnium morborum peſtilentialium potiſſima cauſſa, qui inſpirando & reſpirando per arterias, & per lata cutanea ſpiramẽta ad cordis ſedem cum diffundatur, & per ea attraha-

tur,quo ſpiritus & humores, à corde diſtantes in primis inficiuntur & tandem ea,quæ in corde continentur.

Cum harum febrium peſtilentialium cauſæ ſubſequentes ſint humores aut humiditates putridæ,venenoſæ,cum vaporibus inde eleuatæ putrentes,in corde,vel in contentis in eo,quamuis etiam humor venenoſus à corde diſtans in præcordiis,vel in venis, vel in arteriis maioribus accumbens putridam fuliginé ad cordis contenta diſtlans peſtilentialem febrem efficere poſſit,quę cum contingat, hęc minus maligna erit,cum participaliter putredo non ſit in corde : Humores ergo putreſcentes febres diuerſas faciunt peſtilentiales, cum humores in corpore diſſimiles ſint,diuerſi ergo humores diuerſas febres peſtilentes faciunt, tunc & contingit,quod vnus ex
Cap.6. his humor citius altero putreſcit,vt Galen.*in* 1. *de differentiis febrium* inquit, quanto enim magis ſubiectum præparatum ad putrediné fuerit,tanto citius agens putrefacit, & ita fit peſtilentia, vt in febribus cutis diuerſimode commaculata,&periodi humorum dominiũ putreſcentium in principio indicant, in aliquibus bilem,in aliquibus atram bilem, in aliquibus pituitam,quamuis tales humores in venis putreſcant,cum autem ad augmentum febres peſtilentiales deueniant, nec periodi

nec

nec humorum dominiū videbuntur,ſed tota ſanguinis maſſa iam putruit,ſic ad huiuſmodi putredinem totum cōſpirat corpus, tunc expectanda non ſunt humorum ſigna,nulla alia putrida febris in venis & ſanguine putredinem habet,niſi hæc ſola peſtifera,bene quod ſanguis putreſcit,Gal.2.*de criſib.*2. *de differentiis febrium*,vbi inflammatio eſt in loco certo inflammato,& non in venis,ſed non videbitur febris ſanguinis à putredine in ſanguine, itaque humores,qui in tali febre putrēt,vt plurimum ſunt ſanguis, cum de eo in corde maxima reperiatur quantitas,deinde bilis in pulmone pro ipſius nutrimento reperta, poſtmodum pituita,quæ enim in humano corpore poſt ſanguinem ſuper alios humores multiplicatur,poſtremum atra bilis.Hæc tantum peſtilens febris ab humorib. mixtis crebrius pendet,in quibus ſanguis dominatur,ſicut enim humores ſunt mixti, ita in quib, ſanguis dominatur,ſicut n. humores ſunt mixti, ita mixti putrent,quod enim tangitur à putrido, putreſcit,eo tunc magis,cum illud putridum eſt vehementis impreſſionis, hi autē humores ſecundum plurimum ſunt aduſti.

Poſtquam iam peſtem,aut peſtilentem febrem graſſari cognouerit,tunc ſibi in primis perquirendum erit,quisnam ex his humoribus primo pollutus ſit.Nam ſi corrupt⁹ fuerit ſan- *Signa corrupti ſanguinis.*

ſanguis,illius initium hæc indicabunt:ſcilicet ægri temperamentum ſanguineum, annique conſtitutio,veris præſertim,victus ratio ſanguinem aceruans,cutaneæ maculæ, abſceſſus rubor,rubedine quadam purpurea in fuſcum tendente, vrina rubea, craſſa,febris concluſa nullam habens exacerbationem,inquietudo, anguſtia, vigiliarum inſtantia, quibus inde ſubeth ſuborirur,caliditas carnis humida tactu percepta,ſuauis dulcedo, quæ omnia ſanguinis dominium atteſtantur.

Humoris bilioſi. Cum humoris bilioſi putredo eſt in cauſſa,hæc tunc indicabunt temperamenta bilioſa,tempus anni,ſcilicet æſtas, victus ratio bilioſos humores aceruans,abſceſſus citrinitas, vel ſubrubedo rubore citrino,vel liuor,huius coloris cutaneæ erunt maculæ, febris,quę licet indeſinens ſit,de nocte tamen magis,quã de die affligit, aliquis tamen exacerbationis modus apparet de tertio in tertium, diuturna vigilia cum anguſtia,inquietudine,& alienatione furioſa, febrilis, caliditas ad tactum aliquo modo mordax,niſi ſudor eam mitem fecerit,oris amaritudo, bilioſus vomitus, & egeſtiones bilioſi humoris,vrina citrina.

Pituiſi. Cum vero peſtiferi morbi in pituitoſo impreſſi ſint,hæc inſinuant ſexus,anni tempus, ſcilicet hyems,victus ratio pituitoſos humores coaceruans,abſceſſus albedo,vrina aquoſa,

ſa, tenuis, cruda, ſpiſſa, craſſa non tincta, febris in dies exacerbans, ſomnus profundus, immo ſubeth leuior præcordiorum anguſtia, mitior inquietudo reſpectu præcedentium, ſitis remiſſa, egeſtiones pituitoſæ, ſudor prauus, & febris quamuis indeſinens, tamen periodum quotidianam magis habebit.

Cum inſuper ex atra bile eueniant, hæc demonſtrabunt temperatura melancholica, tempus anni, id eſt, Autumnus, victus ratio atros ſuccos procreās, abſceſſus vel cutis macularum nigredo, aut cineritius color, vrina tenuis, aquoſa, vel ad nigredinem tendens, & cum hæc febris dat inducias, videtur magis exacerbare de quarto in quartum, vigiliæ autem magis & minus multiplicantur, ſecundum maiorem & minorem atrę bilis aduſtionem, ſomnia horribilia ſcilicet mortis, & rerum nigrarum perterrefacientium alienatio furioſa. *Atra bilis.*

Si autem talis putredo ſit firmata in humoribus præaſſatis, hæc indicabunt caliditas ad tactum aeris, mordax, aut minus incenſa, & mordax ſecundum maiorem & minorem humorum præaſſationem, ſitis, ſudor minor, quam in aliis, lingua arida, nigra, vomitus, & egeſtiones nigræ, aduſtæ, inſuper ex humoribus compoſitis æqualiter, aut inæqualiter, hęc euenire ſæpius contingit. *Humorum præaſſatorū.*

Signa,

vt nihil ſentiat,& ſi doleat,dicit ſe ſanum eſſe,ita æger eſt obtuſis ſenſibus,vnde Hippoc. *quicunq; aliqua parte dolent, & non ſentiant, hu mens ægrotat.* Si vero à bile ſuborta fuerit talis putredo,fiunt furioſi,mordent,vt canes,inſiliunt:Si vero à craſſis humoribus,Cataphorici fiunt,immoti ſegnesque & ſemimortui:Omnia iſta ab vna radice, cum ſpiritus animalis putreſcat.

ſect.2.aph.6.

Cum vero putredo in ſubſtantia cordis contineatur,tunc hæc febris hectica,peſtilés, nullos in corpore facit tumores,cum hæc ſola ad habitum duntaxat in corde perducta ſit, æger non ſentit eam habere,cum ipſa perpetuo ſui ſimilis ſit,& cum natura huius febris acceſſio nulla ſit,neque magis corpus incaleſcit,nulluſque conſiſtit calor,nullaque ſequitur remiſſio. Quare æger negat ſe febrire,pectus,cum quis manibus tangit,caloris & acrimoniam & ſpeciem percipit, arteriarumque pulſus non maiores & crebriores,quam eſſe ſolent. Sed tantummodo celeriores, & imbecillos, vt omnes ſunt, qui corporis ipſius intemperiem conſequuntur, is enim ducit crebros, magnos, & celeres ſpiritus & tales emittit,vt quandoque febrem æger non ſentiat,tamen cor,quod ipſum putredine ſit infectum, angoribus affici ſentit, & vires imbecilles fieri, eiuſque pulmo peſtilentem ani-

Signa peſtilẽtis hecticæ.
Gal.lib 3. de præſag. ex pulſ.6.2 in fi.

animam reſpirat, quam fœdi eſſe odoris aſtãtes. & aſſiſtentes omnes ſenſu percipiunt, color oris partium pallore mutatur, qualis eryſipelatis, vel ſacro igni; vrinæ ſanorum ſimiles ſunt, oculi rubent, in vrinis quandoque quædam, quæ mortem denuntiant, ſubliuida innatãt, vel ſimilia latis aranearum telis, quarum aliæ ſuper alias lanarum inſtar iniectæ ſunt, aut prorſus nihil innatat, vel in eis ſubſidet, quod ſpem vitæ oſtendat, vel mortis periculum portendat. Hic autem è tenebris quæritur cauſa, quare in hac hectica peſtilente non videatur nec calor, nec pulſus mutatio à naturali? Nonnulli ex neotericis exiſtimabant, cum viderent, quod nulla, aut parua in pulſu, in odore, aut vrina facta mutatione, tam merito qualitatis manifeſtæ, quam occultæ ad mortem æger tenderet, hanc eſſe cauſam, aut quia materia non adhuc exiſtens maligna breui ad malignitatis gradum intenditur ſufficientem occidere; aut quia ad putredinem verſus cordis regionem materia noua, ſcilicet venenata, quæ antea erat quieta, moueatur; aut extraneam materiæ malitiam & venenoſitatem virtus percipiens quieſcit, latet; & non mouetur, cuius quiete mitiora videntur ſymptomata, tandem, quam primum ad miſerabile, & immane duellum natura violenter concitata ſuccumbit, & illico æger

Cur in hectica peſtilente nulla videatur mutatio pulſus aut caloris.

quidam ipſos concoquunt familiaritate quadam naturæ ad ipſos, & vbi in hoc confiſi ſecure eos ingeſſerint, ignorant, quod temporis progreſſu vitioſum & moderate craſſum ſuccum, ex ipſorum eſu in venis coaceruarunt, qui ſane ſuccus vbi putreſcere inceperit, febres malignas inducit.

Cauſa intrinſeca. Cauſæ autem intrinſecæ febrem peſtilentem efficientes ſunt illæ, quæ à putridis ſumuntur in corde humoribus, quod putres ſint non qualibet putredine, ſed ea, quæ ad certam venenoſam qualitatem deueniat, de qua mentionem facit Galenus *in 6. de locis affectis*, vbi de corrupto ſemine loquitur. *Cap. 6.* Ita, vt putredo ad talem malignitatis gradum deueniat, vt quamprimum, cum accedit ad cordis humores, ſtatim eos corrumpat, & fiunt febres peſtilentiales, quas nõnulli tenent, quod præter qualitates manifeſtas occultas etiam habent. *Cap. 4.* Quemadmodum inquit Galenus 3. *de præſagatione ex pul. contra Archiginem*: *Eorum, qui nihil docent, duplex eſt inſtitutum: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt; alij proferunt quidem nomina, tamen nec quæ ſignificant, obſeruant, nec quam illis ſignificationem attribuant, interpretantur*: occultam autem qualitatem nil aliud credendum eſt eſſe, niſi vehementem putredinem, quæ ipſos cordis humores putrere facit. Quo

fit,

ſit, vt ſit ſymptomatum omnium cauſſa, quæ tanta & tam magna putredo cordis humores adeo diſponit, vt acquirant vim quandam venenatam, vnde talis qualitas putredinis, quã-vis videatur occulta, tamen manifeſta exiſtit.

Cauſſa ergo febris peſtilentialis ephimerinæ eſt illud putridum calefactum eſſe ſpirituum, cum forma venenoſa ex magna putredine in ſpiritibus impreſſa ſit.

Cauſſa hecticæ febris peſtilentialis ſubſequẽs eſt caliditas ex magna putredine facta in cordis ſubſtãtia, aut fuit calefactũ eſſe humorem aut ſpiritum, aut non habet, neque habuit cauſſam ſubſequentem, ſed cauſſam dũtaxat primitiuam, quæ ex magna putredine venenoſam caliditatem impreſſerit, donec fixa fuerit. *Cauſſa febris peſtilentis Ephemera Hectica.*

Cauſſa autem febris peſtilentis præcedens eſt præſertim cordis imbecillitas, cuius imbecillitatis cauſſis iam commemoratis putrentibus reſiſti nequit, ad hoc faciunt meatuum, & cutis lata ſpiramenta, quibus aer pollutus facillime p̃meat, plethora, cacochymia, praua victus ratio, & reliqua annexa, & proprie aere inquinato, aut venenoſo, cum ſit omnium morborum peſtilentialium potiſſima cauſſa, qui inſpirando & reſpirando per arterias, & per lata cutanea ſpiramẽta ad cordis ſedem cum diffundatur, & per ea attrahatur *Cauſſa febris peſtil. præcedens.*

tur,quo ſpiritus & humores, à corde diſtantes in primis inficiuntur & tandem ea,quæ in corde continentur.

Cum harum febrium peſtilentialium cauſæ ſubſequentes ſint humores aut humiditates putridæ,venenoſæ,cum vaporibus inde eleuatæ putrentes,in corde,vel in contentis in eo,quamuis etiam humor venenoſus à corde diſtans in præcordiis,vel in venis, vel in arteriis maioribus accumbens putridam fuliginé ad cordis contenta diſflans peſtilentialem febrem efficere poſſit,quę cum contingat, hęc minus maligna erit,cum participaliter putredo non ſit in corde: Humores ergo putreſcentes febres diuerſas faciunt peſtilentiales, cum humores in corpore diſſimiles ſint,diuerſi ergo humores diuerſas febres peſtilentes faciunt, tunc & contingit,quod vnus ex

Cap.6. his humor citius altero putreſcit,vt Galen.*in* 1. *de differentiis febrium* inquit, quanto enim magis ſubiectum præparatum ad putrediné fuerit,tanto citius agens putrefacit, & ita fit peſtilentia, vt in febribus cutis diuerſimode commaculata,&periodi humorum dominiû putreſcentium in principio indicant, in aliquibus bilem,in aliquibus atram bilem, in aliquibus pituitam,quamuis tales humores in venis putreſcant,cum autem ad augmentum febres peſtilentiales deueniant, nec periodi

nec

nec humorum dominiũ videbuntur,ſed tota ſanguinis maſſa iam putruit,ſic ad huiuſmodi putredinem totum cōſpirat corpus, tunc expectanda non ſunt humorum ſigna,nulla alia putrida febris in venis & ſanguine putredinem habet,niſi hæc ſola peſtifera,bene quod ſanguis putreſcit,Gal.2.*de criſib.*2. *de differentiis febrium*,vbi inflammatio eſt in loco certo inflammato,& non in venis,ſed non videbitur febris ſanguinis à putredine in ſanguine, itaque humores,qui in tali febre putrēt,vt plurimum ſunt ſanguis, cum de eo in corde maxima reperiatur quantitas,deinde bilis in pulmone pro ipſius nutrimento reperta, poſtmodum pituita,quæ enim in humano corpore poſt ſanguinem ſuper alios humores multiplicatur,poſtremum atra bilis.Hæc tantum peſtilens febris ab humorib. mixtis crebrius pendet,in quibus ſanguis dominatur,ſicut enim humores ſunt mixti, ita in quib. ſanguis dominatur,ſicut n. humores ſunt mixti, ita mixti putrent,quod enim tangitur à putrido, putreſcit,eo tunc magis,cum illud putridum eſt vehementis impreſſionis, hi autē humores ſecundum plurimum ſunt aduſti.

Poſtquam iam peſtem,aut peſtilentem febrem graſſari cognouerit,tunc ſibi in primis perquirendum erit,quisnam ex his humoribus primo pollutus ſit.Nam ſi corruptꝰ fuerit ſan- *Signa corrupti ſanguinis.*

ſanguis,illius initium hæc indicabunt:ſcilicet ægri temperamentum ſanguineum, annique conſtitutio,veris præſertim,victus ratio ſanguinem aceruans,cutaneæ maculæ, abſceſſus rubor,rubedine quadam purpurea in fuſcum tendente, vrina rubea, craſſa,febris concluſa nullam habens exacerbationem,inquietudo, anguſtia, vigiliarum inſtantia, quibus inde ſubeth ſuborirur,caliditas carnis humida tactu percepta,ſuauis dulcedo, quæ omnia ſanguinis dominium atteſtantur.

Humoris bilioſi. Cum humoris bilioſi putredo eſt in cauſſa,hæc tunc indicabunt temperamenta bilioſa,tempus anni,ſcilicet æſtas, victus ratio bilioſos humores aceruans,abſceſſus citrinitas, vel ſubrubedo rubore citrino,vel liuor,huius coloris cutaneæ erunt maculæ, febris,quę licet indefinens ſit,de nocte tamen magis,quã de die affligit, aliquis tamen exacerbationis modus apparet de tertio in tertium, diuturna vigilia cum anguſtia,inquietudine,& alienatione furioſa, febrilis, caliditas ad tactum aliquo modo mordax,niſi ſudor eam mitem fecerit,oris amaritudo, bilioſus vomitus, & egeſtiones bilioſi humoris,vrina citrina.

Pituiſi. Cum vero peſtiferi morbi in pituitoſo impreſſi ſint,hæc inſinuant ſexus,anni tempus, ſcilicet hyems,victus ratio pituitoſos humores coaceruans,abſceſſus albedo,vrina aquo-

ſa,

ſa, tenuis, cruda, ſpiſſa, craſſa non tincta, febris in dies exacerbans, ſomnus profundus, immo ſubeth leuior præcordiorum anguſtia, mitior inquietudo reſpectu præcedentium, ſitis remiſſa, egeſtiones pituitoſæ, ſudor prauus, & febris quamuis indeſinens, tamen periodum quotidianam magis habebit.

Cum inſuper ex atra bile eueniant, hæc demonſtrabunt temperatura melancholica, tempus anni, id eſt, Autumnus, victus ratio atros ſuccos procreãs, abſceſſus vel cutis macularum nigredo, aut cineritius color, vrina tenuis, aquoſa, vel ad nigredinem tendens, & cum hæc febris dat inducias, videtur magis exacerbare de quarto in quartum, vigiliæ autem magis & minus multiplicantur, ſecundum maiorem & minorem atrę bilis aduſtionem, ſomnia horribilia ſcilicet mortis, & rerum nigrarum perterrefacientium alienatio furioſa. *Atra bilis.*

Si autem talis putredo ſit firmata in humoribus praſſatis, hæc indicabunt caliditas ad tactum aeris, mordax, aut minus incenſa, & mordax ſecundum maiorem & minorem humorum praaſſationem, ſitis, ſudor minor, quam in aliis, lingua arida, nigra, vomitus, & egeſtiones nigræ, aduſtæ, inſuper ex humoribus compoſitis æqualiter, aut inæqualiter, hęc euenire ſæpius contingit. *Humorum praaſſatorũ.*

Signa,

Signa, quæ ſpeciem, & tempora ſingula peſtis, & eius febris curationem & cruditatẽ, criſim futuram, vel mortem, vel ſalutem diſcernunt, & indicant, hoc loco mihi occurrũt excurrenda. Signa ergo ſunt vera ſymptomata, quæ morbum conſequuntur, quod præter naturam corpus male afficit. Tria enim ſunt præter naturam, cauſſa, morbus & ſymptomata, quæ cauſſas, ægritudinem & morbos conſequuntur, vnde Galen. *lib. de differen. ſymp.* vti vmbra corpus, ſic morbum ſymptomata ſequuntur, dicuntque euentus accidentia: ſi vero ad cauſſas, & ad morbos referãtur, ſigna, notæ, indicationes appellantur. Si ergo talia ſunt fons ſignorum, oportet in cauſis & morbis exerceri, cum tales cauſſæ corpori accedunt, quæ accidentia parere ſoleant, ex Philoſophia, & medicina percipientur, vbi talis morbus, talis cauſſa, qualem effectũ producit verbi gratia: Nam omnes non ignorant hãc eſſe ignis naturam, cum ardet, fumum ac flãmam facere, & cum fumus videtur, omnes dicunt, ignem ardere. Quare inprimis nobis in vniuerſalibus exercendum erit, poſtea in particularibus vnde dicemus peſtem, ſiue febrẽ peſtilentialem in cordis ſubſtantia, vel in eius ſpiritu, vel in eius humoribus putredinem eſſe: vbi talis putredo ſit in cordis ſubſtantia, aut in eius contentis, talis febris erit cognita,

Gal. lib. diff. ſymp. c. 1. Cap. 1.

nam

nam rei petito inde ad alios euentus diſcurrere non erit difficile, immo tunc omnes à corde venientes operationes ſequentur deterrimæ, quod per ſingulas corporis partes calor diſtribuitur: vbi enim putredo ſpirituũ fontem occupauerit, nõ ſolũ virtutes vitales reddentur deterrimæ, verum ẽt, & animales ac naturales immo corruptę: vera ergo ſigna per horum ſingulum genus ſumenda, diſcurrere oportet. Quoddam autem eſt genus virtutum animalium, vitalium, & naturaliũ; vbicunque hę tres lęſę, vel aliqua iſtarum vel omnes, vel plures corruptæ fuerint, harũ mẽbris detrimentum ſubſequitur. Primus ergo ſignorum fons eſt membrum læſum, cuius operationes lęſę ſunt, & è contra: ab hoc igitur fonte exordium ſumatur, animales vero facultates in cerebro intrinſece, quę propter cerebrũ cognoſcitiuæ ſunt, quę vero propter cerebrũ ſenſus exteriores, cognoſcitiuæ ab imaginatione & memoria ſunt. Si in his febribus quandoq; peſtilentialibus læduntur, inprimis ſi fuerit æger prudens, tunc, vt puer prę inſenſatus efficitur, ac ſicut fatuus, & quia putredo eſt in corde, ex quo ad cerebrum calor eueniat præternaturalis, animales facultates bonę eſſe non poſſunt, vnde æger nõ bene diſcurrit, vnde langueſcũt ſenſus exteriores: inter cæteros, v. ſenſus tact⁹ labat, ita hebeſcit *Primus ſignorũ fons.*

vt nihil ſentiat,& ſi doleat,dicit ſe ſanum eſſe,ita æger eſt obtuſis ſenſibus,vnde Hippoc. *quicunq; aliqua parte dolent, & non ſentiant, his mens ægrotat.* Si vero à bile ſuborta fuerit talis putredo,fiunt furioſi,mordent,vt canes,inſiliunt:Si vero à craſſis humoribus,Cataphorici fiunt,immoti ſegnesque & ſemimortui:Omnia iſta ab vna radice, cum ſpiritus animalis putreſcat.

Sect.2.aph.6.

Cum vero putredo in ſubſtantia cordis contineatur,tunc hæc febris hectica,peſtilés, nullos in corpore facit tumores,cum hæc ſola ad habitum duntaxat in corde perducta ſit, æger non ſentit eam habere,cum ipſa perpetuo ſui ſimilis ſit,& cum natura huius febris acceſſio nulla ſit,neque magis corpus incaleſcit,nulluſque conſiſtit calor,nullaque ſequitur remiſſio.Quare æger negat ſe febrire,pectus,cum quis manibus tangit,caloris & acrimoniam & ſpeciem percipit,arteriarumque pulſus non maiores & crebriores,quam eſſe ſolent. Sed tantummodo celeriores, & imbecillos, vt omnes ſunt, qui corporis ipſius intemperiem conſequuntur, is enim ducit crebros, magnos, & celeres ſpiritus & tales emittit,vt quandoque febrem æger non ſentiat,tamen cor,quod ipſum putredine ſit infectum, angoribus affici ſentit, & vires imbecilles fieri, eiuſque pulmo peſtilentem ani-

Signa peſtilẽtis hecticæ.
Gal.lib 3. de præſag. ex pulſ.c.2 in fi.

animam reſpirat, quam fœdi eſſe odoris aſtã-tes, & aſſiſtentes omnes ſenſu percipiunt, color oris partium pallore mutatur, qualis eryſipelatis, vel ſacro igni; vrinæ ſanorum ſimiles ſunt, oculi rubent, in vrinis quandoque quædam, quæ mortem denuntiant, ſubliuida innatãt, vel ſimilia latis aranearum telis, quarum aliæ ſuper alias lanarum inſtar iniectæ ſunt, aut prorſus nihil innatat, vel in eis ſubſidet, quod ſpem vitæ oſtendat, vel mortis periculum portendat. Hic autem è tenebris quæritur cauſa, quare in hac hectica peſtilente non videatur nec calor, nec pulſus mutatio à naturali? Nonnulli ex neotericis exiſtimabant, cum viderent, quod nulla, aut parua in pulſu, in odore, aut vrina facta mutatione, tam merito qualitatis manifeſtæ, quam occultæ ad mortem æger tenderet, hanc eſſe cauſam, aut quia materia non adhuc exiſtens maligna breui ad malignitatis gradum intenditur ſufficientem occidere; aut quia ad putredinem verſus cordis regionem materia noua, ſcilicet venenata, quæ antea erat quieta, moueatur; aut extraneam materiæ malitiam & venenoſitatem virtus percipiens quieſcit, latet; & non mouetur, cuius quiete mitiora videntur ſymptomata, tandem, quam primum ad miſerabile, & immane duellum natura violenter concitata ſuccumbit, & illi-

Cur in hectica peſtilente nulla videatur mutatio pulſus aut caloris.

co æger moritur Sed mihi huius cauſæ indagatio magis arridet, cum putredo ſit in cordis ſubſtantia, tunc fit intemperies æqualis calida, quæ tamen non percipitur, neque ab ipſo ægro, neque à Medico, cum calor ille factus ſit æqualis, quo fit, vt non mutetur, neque calor neque pulſus. Vnde Galenus vbi loquitur de febre peſtilétiali, in hectica, cum diſpoſitio ſit in cordis ſubſtantia, ſtatim diſpoſitio per vniuerſales corporis partes diſtribuitur, quia facta eſt æqualis diſpoſitio per totum percipi non poteſt, quia id, ꝙ percipitur, tanquam extraneum corpori occurſat, ꝙ factum inæquale cum ſit, ſed non ſimile, vbi enim alteratio facta non ſit, non ſit aliquis ſenſus, ita non mutatur neque pulſus, neque calor. Quare Gal. *in 3. de præſag. ex pulſibus* admonet, quod vbicunque in cordis ſubſtantia adeſt putredo, ſtatim deficit calor, virtus, & ſpiritus, cum non poſſit ſpirituum multitudo generari, nec caliditas ſecundum naturam, ſit tamen maior calor, quoad qualitaté; ſed minor, quoad ſubſtantiam, cum calor non poſſit per corpus diffundi, refrigerantur partes, quia non poteſt diſtribui quantumlibet in ſe reuocet corpus frigidius, ſed quia calor ſecúdum ſubſtantiam calefacere non poteſt, calefacit autem ſecundum qualitatem, vnde ſimilis naturali videtur, ac ſi caliditas, & frigida res immi-

Cap. 2. in fin.

immiſcerentur, tunc caliditas videretur ſecundum naturam eſſe, vnde talis calor maior, quam antea, non percipitur pulſus, eadem etiam ratione naturalem non excedit. Nam non extenditur, quia non adeſt virtus, tamen quoſdam motus ob neceſſitatem facit, qui cũ naturales apparuerint, violenti tamen ſunt, & hæc eſt cauſa, cur ſecundum ſanorum pulſus eſſe videantur. Pariter vrina ſecundum ſanorum naturam eſſe apparet: Nam cum putredo ſit in corde, natura imbecillis excrementa non propellit, vnde vrina ſubtilis remanet. *Cur vrina ſanis ſimilis.* Quamobrem cum hæc eueniunt, naturæ adminiſtrator Medicus, vt ægro rectam opem præſtare queat, quamuis nec calor, nec pulſus, nec vrina à naturali diſpoſitione ſint mutati, omni ſtudio, ſolertique diligentia examinet, an ægri anhelitus fœtet, an materia, quæ expuitur, ſit à naturali alterius coloris, an alui excretiones fœtidæ, an vrina multa, craſſa, & aliquando tenuis, & aquoſa, & vt plurimũ ſit ſimilis vrinæ ſanorũ, & ſi in ea nebula, nigri coloris, hypoſtaſis autẽ liuidi, aut ſi ſint diuulſæ, & permixtæ, ſicuti farina ſparſa, aut ſi eſt prauorũ excrementorũ alui profluuiũ, in ore, ſi aliq̃ eius partes aliquo liuore, aut rolore ſint eryſipelatis aut formicæ ſimilis affe-ctꝰ, aut in morbi initio extiterint in eo fiſſuræ, & pectus calidũ, ſi nõ poſſũt erigere collũ, an

oculi decuruati, turbidi, torui, ob ſpirituum aduſtionem, & paucitatem, liuida facies & Hippocratica, an dum cumbunt, ſine pudore coram mulieribus, an culcitras eleuant, oſtendant pudenda, tunc non apparent cutaneæ maculæ; quia virtus eſt debilis, aut cum maculæ apparent, ſtatim retrahuntur, quoniam extra venas materia apparet, & diſſoluitur; ſubnigræ ſunt peſſimæ, poſt autem mortem maculæ magnę nigræ in dorſo apparent, ac ſi fuiſſet fuſtigatus, quia ob caloris mortificationem, talem colorem ibi ſanguis craſſiſſimus præ ſe fert.

Signa putredinis in cordis contentis

Cum autem putredo iam ſe contineat in cordis contentis, hæc ſigna eam in illis eſſe inſinuant. In primis, ſi ægri febre ſe correptos eſſe conqueruntur, & cognoſcunt ſe laborare febrili calore, attamen non tanto, quantum habent, tunc ſignum eſt putredinem eſſe in humoribus cordis, & quouſque febris percipitur, eo vſque putredo in humoribus erit, pulſuſq; non ita imbecillis fit, quoniam putredo non eſt in cordis ſubſtantia, in qua non percipitur differentia pulſus, natura iſta inæqualitate cognoſcit operationes interiores, vt intellectus; exteriores declinant, ad cataphoram, ſomnus etiam erit ſubeticus, aut phreneticus, cum vapores aſcendant cum ſpiritibus in cerebrum, qui ibi phreneſin effici-

ficiunt, vel coma, vel vtrumq; videbitur, quãdoque ad phreneſin, quandoque ad coma, in principio cataphora, & quouſque hæc videbitur, indicabit putredinem contineri in cordis contentis, anhelitus erit creber, & potens, quia virtus non tam imbecillis eſt, caliditas inſignis circa præcordia manu admota percipitur, igneum calor ſpiritum efflat.

Hoc nempe indicium in cordis humoribus putredinem eſſe inſinuat, vrinæ turbulentæ craſſæ viſuntur, quia in tota ſanguinis maſſa totus ſanguis ebullit, nam ex hoc communis eſt fere error, cum conturbatas vrinas vident, nonnulli perterrentur, & aufugiunt; nempe male, quia quamuis tales vrinæ ſint malæ, tamen minus malum eſt, vrinas conturbatas videre, cum ſignificent putredinem eſſe in cordis contentis, quam videre vrinas claras, limpidas, tenues, quæ arguunt putredinem eſſe in cordis ſubſtantia.

Signa putredinis in cordis humorib.

Vrina cõturbata quid proprie ſignificent.

Cap. XI.

De dignotione febris peſtis.

Necessvm eſt etiam in hoc loco ea ſymptomata, quę peſtem indicant, & quę ſequuntur, vna cum eorum cauſis perpendere, quoniam auxilia recte adhibenda veram cauſarum cognitionem præſupponunt. Iam ergo de-

go declaratum eſt, quomodo peſtis febribus ephemerinis, putridis, hecticis copuletur. Quæ cum ephemeræ coniuncta ſit, cæteris truculentior eſt, & citius interficit, quoniam in ſpiritibus ſiccis radicatur, eoſq; corrumpit, atq; conſumit, ſine quorum ſubſidio vita exiſtere nequit. In putridis etiam id contingit, cum furioſi febri coniungantur, velocius interimere, & cum calido humori adiungitur, quam cum frigido, & harum febrium dignotiones ephemerarum & hecticarum copioſe deſcribuntur *in primo de differentiis febrium, &* ab Auic. *in primo* 4. *& à Rhaſi* 10. *ad Alm.* Reliquum modo eſt, vt declarentur ea, quibus peſtem cum febre coniunctam exiſtere notitia haberi poterit, cuius peſtis dignotio quædam ſumitur à procatharcticis cauſis, quædã ab exeuntibus, quædam à ſubſtantialiter inhærentibus, quædam ab humoribus.

Dignotio autem febris peſtis à cauſis vniuerſalibus procatharctica à iam commemoratis oſtenſa eſt, quæ cum adſint, ex eis in omni ſubiecto affecto peſtis formidanda eſt, & maxime cùm multiplicatur morbus ille, aut in regione, aut in ciuitate aliquem quotidie mordens, aut auferens, & præſertim ab eo, qui cum infecto conſuetudinẽ habuerit, aut praua victus ratione vſus fuerit. In præſenti vero inſtitutum eſt, ad dignotiones magis particulares deſcendere.

Cap. XII.

De dignotione peſtis ex vrina peſtilentem affectum indicante.

Exeuntia in primis his preſentem peſtilentem affectum indicabunt, quoties, qui peſtifero morbo affectus fuerit, actione facultatis naturalis eius iocinoris & renum haudquaquam læſa (cum lotium à corde non decidat) vrinam ſanorum ſimilem excernet, vel hoc tunc etiam contingere poterit, cum in ſubſtantia cordis putredo ſit, tunc vrina, quemadmodum prædictũ eſt, ſana videbitur: Si autem putredo fuerit in contentis in corde, vel in præcordiis, membris naturalibus, tunc vrina ſubiugalis inſpicitur, & cum natura vel temerario motu materiam congredi cupiat, quæ tamen materia, aut cor, ſpiritualia membra, aut cerebrum inuadat, tunc vrina fœtens, liuida, aquoſa, palearis, nebulam habens eleuatam, & circulum liuidum in nigrum vergentem, excernitur. Cum autem ex morbi vehementia ac malitia calor naturalis extinguitur, tunc ſine hypoſtaſi & odore, liuens, palearis, alba apparet vrina. Cum a. ex materiæ aduſtione prauã fit criſis, tunc ad nigrediné vrinæ color tendit; cum vero adhuc mala, tunc vrina clara, quæ inde ſtatim turbida fit, excernitur. Cæterum tamen ſatius eſt,

cum vrina excernitur turbida, poſtea claram effici; Itaque ex his vrinis ſubiugalibus, aut ſanorum ſimilibus, aut fœtentibus, liuentibus, palearibus, cum circulo nigro, nec non ad nigredinem tendentibus, peſte affectum eſſe indicatio vera aſſumi poterit.

CAP. XIII.

De dignotione peſtis per ea, quæ per aluum excernuntur.

NEC non dignotio ex his, quæ per aluum excernuntur, affectus apprehenditur, cum in his ex imbecilli facultatis naturalis actione per aluum, non in exceſſiuo, nec frequenti modo, neque in quantitate, quandoque excernuntur humores, qui ex ſanguine polluto partim procreati defluunt, cuius tenuior pars in bilem verſa eſt, & pars eius craſſior in atram bilem. Quamobrem humores æruginoſi quandoq; excernuntur, quandoq; cum pinguedine, cum calor concluſus corporis pinguedinem liquefacit, quandoque ſpumoſi & aquoſi, cum humores ebulliunt, & in flatum digeruntur, quandoq; fœtentes odoris horribilis, cum eorum ineſt maxima putredo, aliquando excernuntur, ac profluunt ex aluo excretiones, quale eſt ouum in aquam fœtidam dilutum.

CAP.

Cap. XIV.

De dignotione peſtis ex ſudore.

ETenim ſanguinem defæcare expurgareque nonnunquam tentat natura, id ab eo, quod vitioſum eſt, ſecernens, tum à partibus præcipuis, modo in ventriculum atque inteſtina, modo ad extimam ſuperficiem depellens. Sed quæ eius generis tenuioris ſubſtantiæ ſunt, ea partim per difflationem, quæ ſenſum refugit, partim ſenſibiliter, vt per ſudores cutem perrumpunt. Quæ autem ſua craſſitie per cutis denſitatem traduci nō poſſunt, ſed intus coercentur, detinenturque, ſi calida ſint, carbones; ſin minus talia, cancros progignunt, ſicque quandoque his ſudor fœtidus, & proprie particularis euenit, & non in die critico, quandoque frigidus cum extremorum frigiditate.

Cap. XV.

De dignotione ex pulicaribus maculis cutem commaculantibus.

ITa cum ſanguis putrefactus ebullit, quandoq; apparent bullæ tenues in corporis ſuperficie, tumentes, albæ, ſanioſæ, ſimiles variolis, aliquando ſubrubeæ; cum autē ſanguis magis aduratur, apparent violaceæ nigræ, virides, quæ peiores ſunt; & cum minus adura-

tur, croceæ, & ſubalbidæ in cutem erumpunt. Cum vero calor naturalis extinguitur, pallidis, plumbeis maculis cutis commaculatur. Cum vero ſanguis ebulliens foras erumpit, tunc exanthemata apparent. Cum autem retrahitur, deliteſcunt, extremis corporis partibus frigidis exiſtentibus, ſignum tunc malum.

CAP. XVI.

De dignotione peſtis ex abſceſſibus.

NATVRA abſque eius participatione benignitatis intactum nihil eſſe voluit, omnibus propemodum membris propellendi indidit facultatem, quæ niſi noxa percepta, haudquaquam operatur, irritata igitur inſurgit, & pugnat, vt illam propellat; ſin propellere nequeat, in peſte corpus moritur: Si autem præualet, illam expellit, quare cum iam venenum huiuſmodi eam irritat, illud ab intimis ad extimas partes tranſmittere nititur, vnde abſceſſus ſuboriuntur, opus valde expediens, & quanto craſſiores & maiores fuerint, eo melius eſt opus; cum vero nulli appareant, aut exigui fuerint, tunc magis metuendum eſt; at etiam cum plures apparuerint, eo melius ſperandum eſt, huius tamen rei conditione, ſi exigua fuerit corporis repletio. Quamobrē natura loca, ad quæ membra

bra principalia exonerandi ſe gratia quamcunque materiam præternaturalem tranſmittere valeant, inſtituit cerebro loca ſecundum aures, cordi aſcellas, iocinori inguina; ſi vero huiuſmodi abſceſſus nigri apparuerint, tunc exiſtima in humoribus prauis tale virus eſſe confirmatum; ſi citrini, in biliofis; ſi rubei, in putrido ſanguine; ſi albi, in pituitoſis. Quamuis hoc peſtiferum virus humorem raro limitat. Nam ephemeræ & hectica nonnullæ poſſunt eſſe peſtiferæ, vt calidum venenum citius necat, & eo magis, ſi cum calida materia coniungatur, in tempore præſertim autumnali, deinde æſtiuo, tertio verno, tandem hyberno.

Cap. XVII.

De dignotione peſtis ex pulſu.

Cum pulſus ſit naturalis motus, ſine voluntate, caloris; quod in corde & in venis eſt, & eleuetur & ſupprimatur in arteria, quæ naturali quodam facta eſt inſtinctu, vitæ gubernacula teneat, eius crebro aut languido ictu valetudinem indicat. Nonnunquam percipitur in corde temperamentorum pugna. Nam modo frigidius viſceris corpus æquo eſt, & in ventriculis contenta ſubſtantia calidior, modo è diuerſo ſubſtantia frigidior, cor autem calidius, vbi etiam pulſus

fiunt

fiunt moderatis ſimiles. Nam medius quodammodo ſtatus hic afficitur ex duobus contrariis conflatus, qui ſane affectus vel optimos Medicos fallunt, quod nunc quoque Gal. 3. *de præſagatione ex pulſibus.* *in maxima peſtilentia* accidit, vbi corrupta eſt aeris ſubſtantia, quidam inde ab initio ad finem vſque, alii per totum morbũ probum pulſum habent, qui perparum deflexiſſet de natura, qui quidem præter cæteros perierunt, animaduertimus eos primis ſtatim diebus & peſtilentia laborare, & peſſime affectos eſſe, ex acrimonia caloris, atque ipſo caloris genere, denique quod pulſus parum præter naturam immutari iis in eo ſtatu perpetuo maneant, vbi aer, quem ſpirando attrahimus, infectus putredine ſit, ac putredo ad corpus peruenerit cordis, illi pulſus fiunt, nec iam quicquam habet admirationis, ſi eos pulſus, quos memorauimus, tali affecti peſte habeant, nec peſtilentem animam, nec ſi omnino morituri ſint. Nam quibus calor hic putridus ad humores, quos continet cordis ſinu vniuerſus, deflexit, non autem ad corpus ipſius viſceris, multi horum fuerunt ſuperſtites. Deprehenduntur autem hac peſte affecti, ſi febrem primum percipiant, deinde ſi non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc, ſi pulſum non habeant præualidũ, ſiquidem ꝗ intemperiei comi-

Cap. 1.

comites ſunt, corporis ipſius cordis, imbecilli ſunt omnes, habentes pulſus, quos cor intemperatum calore creat. Itaque cum actio virtutis vitalis à tali materia venenoſa opprimitur, pulſus alteratur, & cum vires corporis huiuſmodi veneno deiiciantur, & humorum putridorum aceruo magnopere perturbentur, pulſus tunc fit paruus, inæqualis, diuerſus, & inordinatus, & eo magis, cum actio facultatis vitalis apponatur, aut reſoluatur, aut deiiciatur iuxta pugnam inter virtutem, & morbum; cum vero refrigerii & euéationis neceſſitas augeatur, fit frequens, & velox, & præcipue in nocte, qua actio facultatum vitalis, & naturalis fortificatur, ad intima enim tunc earum actiones reuertuntur.

Cap. XVIII.

De dignotione peſtis ex febris caloris qualitate.

NAm peſtis febrilis calor exterius quieſcit, interius conturbat, multo & breui facultates membrorum imbecilles proportionabiliter reddit, pluſquam talis febris gradus debilitare debeat. Hoc namque euenit ex materiæ prauitate, cum aeris præſertim ſubſtantia corrupta ſit, qua non duntaxat inficit, quia immenſi caloris, ſed quia talis eſt ſpe-

ſpeciei venenoſæ, quæ vitæ principiis plus in die, quam in nocte continue exacerbans inimicatur. Quamuis credi poſſit aliquam interpolatam peſtilentem febrem contingere, cùm aeris præſertim qualitas corrupta ſit, aut ex praua victus ratione, quæ febris ad tactum non extenſiuæ caliditatis exterius ſentitur, licet interius multum conturbet, & inflammet, & tamen caliditas interius & exterius, ſecundum plurimum exceſſiua non apparet, quanta in cauſone ſentitur.

CAP. XIX.

De dignotione febris peſtis ex ſymptomatibus membrorum principalium.

IN primis ſciendum eſt, quod hæc ſymptomata vniuerſaliter indicant, & febrem peſtilentem, & peſtem ipſam; dolor capitis, vigilia, dementia, cordis angor, interior pectoris ardor, cibi faſtidium, nauſea, vomitus, ſingularis animi defectio, præcordiorum tenſio, ſitis, gutturis ardor, linguæ ſcabrities, & nigrities, animæ graueolentia, crebræ deiectiones, ſanguinis è naribus perfuſio, quæ ſymptomata etſi febres etiam non peſtilentes conſequuntur, tamen tunc minus plerunque grauia ſunt, & raro tanta eorum vis in ipſas coaceruarit, quanta in peſtilentibus ſolet coaceruari.

In primis qui peſte correpti ſunt, ex humorum in præcordiis venenoſitate quieſcere nequeunt, peruolutant ſe de latere ad latus, de ventre ad dorſum, de capite ad lecti pedes, corpus ducentes inquietum in aliquo ſitu requiem reperire nequeunt.

Cap. XX.

De dignotione ex capitis ſymptomatibus.

Hvmorvm vapores putres cerebrum petunt, in quo ipſius alterãdo temperaturã anterior capitis pars maxime corripitur dolore, & cum in eo ſanguis ebullit, ac ſpiritus inflammatus, facies horribilis aſpectus, ac purpurea efficitur, ex ſpirituum reſolutione aerem videre nequeunt, cumque cerebri facultas imbecillis fuerit, ſuſceptũ virus in glandulis extrinſecis deponere nequeat, oritur in ipſo cerebro, vel eius membranis phrenitis, ſi primas cerebri partes inflammatio ea occupauerit, fitque rationis vana permixtio, ſi mediam partem cerebri, eadem recte neque res cogitatione complectitur, neque ratiocinatur, ſic illos crebra deliria inuadere ſolent, diuerſaque in imaginatiua facultate ſibi apparent, quibus diuerſa, quæ non ſunt, diſcurrunt, & loquuntur, diuerſaq; agere tentant, è lecto ſalire nituntur; ſi poſtremã partem, multarum rerũ obliuio

capit;

capit;quę ſymptomata ſi in morbi initio conſtante virium robore contingerent, in glandulis, quæ ſub auribus ſunt,ſuſceptum virus, vt plurimum deponere ſolet poſt aures ſic, vt plurimum ſuboriri tunc ſolet Althoyn; quod ſi exierit & deliria deſinent, ſperanda ſalus erit;ſin autem contrarium eueniet,item eiſdem in principio, cumque caput in initio putridis humoribus oppletum fuerit vigiliarũ inſtantia accidit,ſomnus profundus, à quo difficillime excitantur, & interdiu vigilatiua dormitio ſubſequi ſolet, in qua illis viſiones horribiles,& diſſimiles apparent. Quamobrem cum dormiunt ſomnus illis laborem præſtat. Tuncque magis pulſus imbecillior percipitur, tuncque facultatis animalis læſa actione tepefacto naturali calore omnium mollities, ac torpor ſequitur membrorum, adeo ex impotentia, & imbecillitate facultatis adminiſtrantis pulſus,& caloris, naturalis à corde ad cerebrum, vbi animales fieri debent, ſe erectos ſuſtinere nequeunt, & quicquid agunt,ignorant, tuncque ex ea maxima humorem corruptione alchola, & alia oris vlcera labiorum, & faciei nigra ambulatiua, erodentia,fœtentia contingunt, & quandoque tota facies nigreſcit, naſi muci exſiccantur, lingua febris ardore torrida fit, cum fœtore, quandoque ſtillicidio nares laborant,

cumque

cumque ſanguis ex febrili calore tamen cum bile attenuatur, è naribus profluit, non raro vocem miſſam reflectunt, quod guttur, & fauces ab humore putrido ſint occupatæ.

Cap. XXI.

De dignotione ex præcordiorum ſymptomatibus.

CVM ingens in præcordiis flamma ardet; fit ſitis inſatiabilis, tam potus, quam aëris frigidi inſpirationis cupida, quo aere thorax multum impletur, nareſque patefaciunt; & ex refrigerii maxima in corde neceſſitate; plus aëris aſpirant; ideo magnus fit anhelitus, & ex vaporibus putridis, qui in præcordiis aceruantur, vehementer exaltatur, conſentiente ore ventriculi inflammatur, & eius per os exitu lingua ſicca, areſcens, ſitibunda, nigra & limoſa efficitur, ac guttur ardore infeſtatur; & ſi expirandi & fumos expellendi, quam inſpirandi & euentandi, maior contingat neceſſitas; tunc anhelitus abbreuiabitur, nec longus fit, ſed virtutis imbecillitate curtatur; quo fit; vt anhelitus intercidatur, & conſtringatur ad modum pueri lachrymantis, & ſingultantis, fitque quandoq; magnus, & exaltatus, ac frequens, donec ob vehementem in præcordiis ebullitionem, ſublimiſque cõtingit, ex dilatationis neceſſitate; frequens autem, quia magnitudo ſola ad refrigerium

non ſufficit. cumque in viſceribus ſubiectis retineantur humores præcordia tenduntur, cum inſuper aer expiratus fœteat, venenum in corde confirmatum eſſe inſinuat, inſuper ex venenoſitate quandoque præcordia ambiente pulmoni communicata abſque ſputo ſicca ſuboritur tuſſis; Ex humoris prætereà pectoris aut pulmonũ venulas rodentis acrimonia ſputum interdum ſanguinis illis euenit; angore cor peſtilens conficit putredo, qua vel eius corpus infectum eſt, vel humores, quod ſunt in ipſius ventriculis.

CAP. XXII.

De dignotione ex ventriculi ſymptomatibus.

EX humoribus inſuper putridis ventriculi ori adhærentibus, nauſea, faſtidium, appetitus caſus, & ablatio ſequuntur, & ex illorum præſentia, & cordis compaſſione, ventriculi cum inquietudine, & anguſtia vehemente dolor clamoſus in ventriculo suboritur, quandoque ſingularis, quandoque animi defectio. Et cum ventriculum diſſimiles putres humores occupant, aut in eum deriuantur, ſi ventriculi potentiarũ facultates, haud imbecilles ſint, illi per vomitum quandoque è ventriculo expelluntur, in primis flaua bilis, deinde atra, humores quandoq; æruginoſi in terra bullientes, ex quibus muſcæ fugiunt. Si autem

autem ventriculi potentiarum vires imbecilles extiterint, in huiuſmodi per vomitũ, nec alicuius alterius euacuationis vllus ab eis ſeruatur ordo, & tunc ex huiuſmodi humorum præſentia, & prauæ eorum qualitate præcordiorum incendia & cruciatus ac animi deliquium ſæpius illis eueniunt, nec non ex vitium corporis imbecillitate è lecto ſurgere nequeunt; quandoque de lecto ad lectum ſe transferunt, vel in lecto iacentes à veneno victi, ex cordis noxa, & facultatis animalis imbecillitate, vix aut plane non loqui poſſunt.

Cap. XXIII.

De dignotione ex iocinoris ſymptomatibus.

EX naturalis facultatis imbecillitate tunc per aluum humores putres, fœtentes, diſſimiles, quemadmodum commemoratum eſt, excernuntur, ac iidem humores in inteſtina defluentes crebras deiectiones concitant.

Cap. XXIV.

De dignotione ex lienis ſymptomatibus.

EX ſpiritus vitalis mortificatione, & aeris inſpirati venenoſitate, nec non ex imbecillitate caloris naturalis lien flammoſo ſpiritu tumeſcit, & ab eo inde fuligines putridæ cum ſanguine per totũ corpus diſflantes ſer-

punt, quibus inde ſanguine corrupto, carbunculi maligni de natura anthracum producuntur, ac ex caloris naturalis imbecillitate coaceruantur ſpiritus flatuoſi, qui non digeſti tendunt hypochondria, & inferiore ventre veluti tympanitem, & quandoque vti hypoſarcam, aliquando veluti cachexiam. Quæ ſymptomata talem peſtilentem morbum, interdum omnia pariter, interdum ex his plura, interdum pauciora, interdum nulla fere ſequi ſolent. Quo fit, vt medicinæ periti quandoque decipiantur, cum æger nec de calore, neque de huiuſmodi ſymptomatibus conqueratur, & Medici ipſi corporis qualitatem tactu perquirentes, nec caloris, neque pulſus à naturali motu, aut vrinæ in colore & ſubſtantia alterationem percipiant, qui febricula leui ęgrum laborare concludunt. Vnde interim æger perit, de cuius tam repentina fere morte aſſidentes admirantur, ob quam rem dedecus maximum conſequuntur, cum antea ſalutem promiſerant. Attamen ſi qui in medica ſcientia peritus diligentet examinauerit, licet merito gradus caloris, aut qualitatis manifeſtæ calorem, & pulſum notabiliter permutatum nō inueniat ſecundum tamen plurimum aliquas ex differentiis qualitates occultas in ſequentibus inuenire poterit, in ſumma à ſua naturali diſpoſitione per-

permutatum, quantum ad diuerſitatem, quæ merito ægritudinis leuis prouenire non debet, debilem, diſſimilem, aut ordinatum aut inordinatum reperiet pulſum.

Cap. XXV.

De dignotione membrorum affectorum.

PRæterea ex prænotatis ſymptomata qualem humorum putrium compoſitionem, & eorum non duntaxat differentias, verum etiam quam ex membris principalibus affecta ſint loca, indicabunt.

Cap. XXVI.

De Iocinore affecto.

NAm cum iam declaratum ſit, peſtilentem febrem non duntaxat ex contactu, aut aeris corruptione, verum etiam ex praua victus ratione, & ex his, quæ cedunt ad victum, contingere, itaq; cum peſtis à praua victus ratione initium habuerit, primũ membrum, quod læditur, erit iecur, tunc vrinæ, & egeſtiones mutãtur, dolor grauatiuus membra naturalia inuadit, cachexia, tumor ventris, priuatio eorũ ſymptomatũ, quæ aliorum membrorum affectus inſinuant; iecur vero ſi validum fuerit ſuſceptum virus depellit ad inguinum glandulas, & ſuboritur panus, in imbecillo iecore augetur inflammatio.

CAP. XXVII.

De præcordiorum affectu.

CVM vero ex aere corrupto, & ex contactu peſtis initium habuerit, tunc primum, quod afficitur, erunt præcordia, ſcilic. cor, pulmo, & ſpiritus, quo fit, vt pulſus & anhelitus conuariantur, non autem ita protinus vrinæ & egeſtiones mutantur, animi deliquium, ex magna facultatis vitalis imbecillitate, abſceſſus ſub aſcellis, dolor cordis & præcordiorum grauatiuus, tuſſis, linguæ ariditas, maximum aeris frigidi inſpirandi deſiderium concomitantur, priuatio ſymptomatum aliorum membrorum affectus indicantium.

CAP. XXVIII.

De cerebro affecto.

CVM alienatio inchoans cum febre, dolor capitis intenſus, grauatiuus, diurnæ vigiliæ, aut ſubeth, magna faciei permutatio, lachrymarũ fluxus inuoluntarius, neruorum affectus ſubſequẽtes, quemadmodũ conuulſio, oris tortura, & ſimiles, abſceſſus ſecundum aures, aliorum remiſſio ſymptomatum, de quibus ſupra, vrina lucida, palearis, tenuis; parua permutatio in pulſu & anhelitu, ſaltus neruorum; per nares, & palatum humorum fluxiones.

Cap. XXIX.

De præſagio peſte affecti morituri.

VT commoda Medico & aſſidentib. contingant, hoc loco de præſagientibus futuram mortem ſcribere ſupereſt. Itaque ſi in peſte affectis abſq; rationabili cauſa alienatio indeſinenter perſeuerauerit, ſi conuulſio, ſiue tetanus Alchuzet, ſi ſaltus neruorum, ſi perpetuæ vigiliæ, ſi vigilatiua dormitio, ſi ſomnus laborem pręſtat, ſi aliquorum ſenſuum exteriorum, & propriè oculorũ facultas aliqua deperdatur, ſi oculorum eminentia, aut eorum nimia profundatio, ſi lachrymæ inuoluntariæ e naribus. Experimentum, proiice lac mulieris lactantis maſculum in vrinam peſtiferi, ſi cadit ad fundum, morietur in 6. vel in 7. aut non cito euadet. Sanguinis fluxus non in die critico, neq; iudicatus, vndecunq; fiat; ſi liuor naſi, aurium, vnguinum fœdior, quam in aliis mortuis conſueuit, ſi bothor, quaſi muſca canina in lingua, ſi ſtridor dentium, ſi ſputũ ſanguinis nigri fœtentis, ſi æger dixerit omnia fœtere, ſi impedimentum deglutiendi, ſi anhelitus ſit difficilis cum magna neceſſitate, & attractione pectoris ad ſuperiora, ſi tremor cordis, animi deliquium ſi nauſea, appetitus ablatio, ſi vomitus tã cibi, quam potus vel antidoti ſemel atque iterum

exhibiti vel atræ bilis, cum oculis nigris, & peręminentibus, ſi extremitatum frigiditas, ſi ſudor frigidus circa pectus,& faciem, extremitatibus frigidis cum animi defectione, ſi pollutio inuoluntaria ſine membri erectione, ſi corporis color niger, aut pallidus, aut fuſcus; ſi æger non percipiet febrem, & tamen ſymptomata ſint ſæua; ſi collectio pilorum; ſi emiſſio fœcum inſenſibilis; ſi tumor ventris ad modũ hydropis; ſi cutis viridibus, nigris maculis commaculata; ſi æger ſupinus cubat, manibus,& cruribus porrectis; ſi poſt altoim alienatio non diſiuerit; ſi poſt primum althoim, alterum ſuboriatur, & proprie in nobiliore loco, & hoc adhuc perſeuerante primo, ita quod non ſit criſis permutationis, cumque criſis permutationis ſit ab ignobili ad nobilius, ſi althoim,& cætera exanthemata non deficiente febre deliteſcentia ad interiora reuertantur; ſi puſtulæ naris ſimiles, ante diem decretorium exortæ, ſtatim in liuorem, vel in nigrorem, vel in eundẽ ruborem miſtum, vel in violaceum colorem, vel in viriditatem quandam mutantur; ſi egeſtiones diuerſorum colorum, ſiue cũ lumbricis viuis, aut mortuis, cum aliquo, ad quem nõ ſequatur alleuiatio, profluuio excernantur; ſi aluus nihil aut parũ excernat, aut crebro pelliquidum,& pingue,& odoris fœdi. Nam Galenus com-

commemorat, ſic vero, & quicunq; per calidam, & ſiccam intemperiem fiunt morbi, vt ardores, cauſiue, craſſum atrumq; ſanguinem referunt. Simile quoque iis effecit longa hæc prolixiore æſtate peſtilentia orta, nec pauci eorum, qui ſeruati fuere, nigrorum dictorũ excretio per inferiorem ventrem fiebat, die magna ex parte 9. vel 7. vel 11. quorum etiam ipſorum complures differentiæ apparebant, quippe cum aliqua ad atram bilem proxime accederent, quædam vero ne mordicationẽ quidem, nec fœdum odorem in deiectionibus haberent, multa quoq; inter hæc media conſiſterent. Quibus vero ægrotantibus excretio per inferiorem ventrem haud talis fiebat, iis corpus totum puſtulis, quæ nigris exanthematis ſimiles eſſent, circum vndique ſcatuit, interim quoque, & veluti ſquamma decidebat, ſicciſſentibus nimirum ipſis euaneſcentibuſque cæterum paulatim pluribus poſt decretionem diebus, at qui puram exactamque atram bilem deiecerunt, omnes periere, talis namque aſſatum ſanguinem eſſe indicat. Si veſica nullam aut paucam vrinam reddat, aut muſti inſtar turbidam, in qua nihil ſubſidet cum fœditate odoris magna, ſi vrina turbida, ſubiugalis, aut clara, tenuis cum ſæuis ſymptomatibus, aut nigra, quæ niſi proueniat per modum criſis, ſi vrina mingatur,

cum prius immediate micta fuerit turbida, nulla apparente alienatione, facultatis expulſiuæ imbecillitatem, aut ad aliud membrum humorum raptum præſagit; ſi pulſus ſit alteratus cum anhelitus fœtore, ſi pulſus ſit interſectus, aut tremulus, aut cedens, aut formicans, aut vermicularis, aut deperditus; ſi nullus tumor apparet, aut ſi apparuerit, ſubito ſubſidet, quod naturæ tanta vis non ſit, vt humorem putrefactum poſſit expellere, aut ſi expulit, pus gignere, atque ſanare, & cum minor apparet, ſi qualibuſcunq; medicamẽtis ſuperpoſitis non mutatur, ſed corrumpitur, & cum inflammatio, ferro inciſus, ſit liuida & ſicca, & ex carbunculis inciſis neque pus, neq; ſanies exit, ſed quædam quaſi ſpuma, & cum carbunculus, vel inflammatio circa fauces incidit, ſpiritum enim repente frequenter elidit atq; ſic hominem ſtrangulat, ſi hæc omnia, aut aliqua ex his ægro contigerint. Quamuis hæc ſigna cum multis aliis morbis communia ſint magna ex parte in peſte mortem portendunt, quæ ex vſu facile deiudicabuntur, & quoniam omnis criſis magis ad ſalutem, quam ad mortem ſit, ex Galeni ſententia in fine contenti illius, *quibuſcunque criſis ſit, niſi in peſtilentibus, in quibus econtra.* Eſt enim ſecundum plurimum non vera criſis, ſed motus ſymptomatibus ob numeroſos mali-

malignos humores, ſtimulantes, non eorum præcedente concoctione. Dato etiam, quod præceſſerit concoctio nocumentum tamen in corde impreſſum iam eſt, quo infirmius moritur, criſis tum per ſudorem minus timenda eſt. In epidemialibus morbis ſi eryſipelas pus non gignat, ſed saniem putridam mali odoris, colore pallidam, vel liuidam, quæ & ipſum vlcus, & iunctam ei partem adeo erodit, vt quibuſdam ſuppurationes, magis vero putredines puri non aſſimiles tantæ fiunt, vt non modo multa caro, ſed etiam nerui & oſſa decidant, aut ſi non deciderint, denudentur, quod etiam in punctis, & ictis accidit, item cum inflammationes ac eryſipelata orta mox euaneſcant, item ſi ſacer ignis, vel carbunculus, tuberculumue in fauces putreſcant, complures & iis mortem obeunt.

Cap. XXX.

De præſagientibus peſte affectis ſalutem.

INSVPER per locum à contrario ſalutis præſagia facile compræhendi poſſunt nonnulla tamen dearticulate deſcribam, vt ex his cætera innoteſcant. Cum enim videmus

virium

virium robur tam in facultate vitali, quam animali, & naturali, cum priuatione frequentiæ, aut difficultatis, aut fœtoris anhelitus, & ægrum ad oblationes bene ſe habentem, & ſi vrina fuerit boni coloris, & ſubſtantiæ, in qua apparent concoctionis bona ſigna, aut ſi vrina mingatur ſubiugalis, deinde poſt tempus puſillum clareſcit, & cùm exanthemata ſint boni coloris, & in quantitate, cum ſymptomatum remiſſione, & in declinatione vniuerſali vermium fluxus ſuperueniat, tunc non exiſtentibus aliis ſignis mortis extremis, de ægrotantium ſalute ſperandum eſt, & minus periclitantur, qui antidotum ſumptum non euomant, nec cibos, nec potiones, & cum natura in plures ocius corporis partes ſe exonerans, procul à corde plures gignit tumores, & quidem in glandulis magnos ſuppurantes, maxime ſi febris aliquantulum remittat, & cætera mala fiant leuiora, quorum corpus æqualiter totum ſudore madet. In epidemialibus autem morbis, ſi humor putridus è corpore erumpat, ſi aluus turbata excernat biliosa, & veſica biliosam vrinam reddit, hæc ſalutem prænunciant. Additur ſi etiam omnis generis puſtulæ ſi multæ fuerint, inter bona indicia ſunt; ſi paucæ, inter mala; ſi ab initio in corde putredinis circa quartū, vel ad ſummum ſeptimum diem concoctionis

nis ſigna apparuerint; ſi pulſus tangetur, & non cadat virtus, ſed augeatur, & operationes animales vigeant. Verum quando nonnullæ febres peſtilentes quandoq; terminantur in 14. quandoque in 22. die. Hoc autem contingit, cum putredo ortum habuerit ab aliis putridis febribus, quarum putredo tantum auxerit, & putrefieri fecit contenta in corde, adeo quod ex putrida effecta eſt peſtilentialis, quales tempore epidemiorum infinitæ videntur, prius incipiunt tertianæ, vel ſimiles, poſtea euadunt in peſtilentes.

Finis faſciculi quarti.

FASCI-

FASCICVLVS QVINTVS.

CAP. I.

DE PROVIDENTIA, NE QVIS peſte corripiatur.

INSVPER reliquum eſt, vt ad genus humanum ab hac pernicioſa peſte cuſtodiendum, præcauendumq́;, quod conducibilius exiſtimauerim, Excell. virorum auctoritate ſancitum, & ex eorum penu depromptum, ſcribere exordiar. Neque enim iſtud abs re fuerit, quandoquidem Galeni, ſublimiumq́; complurimorum monitu compertum eſt, agentium cauſarum vires debilitari, frangiq́; ſæpius, vbi ſubiecti ad patientiam rerum diſpoſitiones contrariarũ præparantur. In primis ex Galeni monitu, oportet in omni cauſarum genere diligenter aduertere, ex qua maxime potentia ægrotare contin-

contingat, deinde corporum diſpoſitiones, tam quæ eidem conſentiunt, quàm quæ ei aduerſantur, conſiderare oportet. Nam quæ conſentientes ſunt, facillime læduntur, contrariæ vero retinentes, quantum viribus, & magnitudine contrarietas valet, tantum iniuicæ reſiſtere queunt.

Cap. II.

De methodis præſeruatiuis.

Vnusquisque ergo, qui peſtis vires frangere, ac ſe ab ea cuſtodire deſiderat, examinabit in primis peſtis efficientem cauſam, ſubiectum, & effectum. Cauſa autem efficiens cum ſit duplex, extrinſeca videlicet, & intrinſeca; extrinſeca vero ſit cibus & potus, ac præpotentis Dei flagella; intrinſeca humores, temperatura; ſubiectum vero impreſſionem recipiens ſit cordis ſubſtantia: Effectus ſit putredo ipſa. Cum ergo ex natura rei ab iſto effectu ſubiectum præſeruare volumus, tollendæ ſunt efficientes cauſæ, & præparandum eſt ita ſubiectum, ne paratum ſit ab effectu lædi, ſed vt reſiſtat.

Ex cauſis itaque extrinſecis optime conſideret, an peſtis ſuboriatur ex putri aeris ſubſtantia, vel ex putridis, & alteratis eius qualitatibus, vel ex ambabus, aut ab exceſſiua ambientis caliditate, aut humiditate; cum enim *Præſeruatio à cauſis efficientib. externis.*

aeris

aeris aſſueta præſertim temperies à naturali ſuo temperamento ad calidam, & humidam intemperiem immodice conuerſa, peſtilentes quidem morbos ſuboriri neceſſum eſt, vel an ex malorum præterea ſyderum conuectu in aere recepto abſque eius putredine, an ex fatali numine, an ex terræ vel aquæ ſqualore, an ex his, quæ cedunt ad victum, an ex praua victus, tum coacta, tum voluntaria ratione. Quoniam omnia in cauſæ contrarium peſtem facientis dirigi & præparari debent. Sunt nonnulli temerarii, audaces, qui ſolum in quadam antidotorum compoſitione, non conſiderata peſtis cauſarum diuerſitate, mirum in modum confidentes, omnes morbos, & quodcunque peſtis genus, eo antidoto ſanare poſſe exiſtimant, vnde tali audacia, & temeritate, quin potius circulatoriæ rapinæ gratia id ægris adhibentes illos occidunt, Cum ergo videntur aeris qualitates immodice tendere ad calidum, & humidum, tunc tutior cura, erit ab eo fuga, vel aeris qualitates ad temperiẽ cum contrariis deducere; Si autem intenſiſſimo calore aer alteratus fuiſſet, talis conuariatio alteretur frigidis, tunc illi gradui æquali, haudquaquam adminiſtrãda ſunt, ſed remiſſiora, quoniam intenſe infrigidantia non conueniunt, ſed relinquendus eſt illis talis caliditatis gradus, vt ſit potẽs ſuper-

ſupercedentem humiditatem exiccare. Vnde tunc operæpretium erit, quæ calidis, quæ frigida ſunt admiſcere, inter calida ſunt, vitis, iuniperus, cypreſſus, cypariſſus, pinus, exciſa tæda, roſmarinus, ſauina, laurus, & arbor, quæ parit citrum, & illa, quæ limones, & quæ aurea mala, pulegium, calamithes, origanum, vtraque ſaluia, ſampſucus, abſynthium, tamariſcus, thymbra, ſatureia, ſerpillum, menta, mentaſtrum, nepeta, ſiſymbrium, ocimum, betonica, nardus celtica, & montana, ſtœchas arabica, celtica, camæpythis, polium, ſaluia, hyſopus, thymus, abrotanum, antecypreſſus, ſantonicum, charyophyli, radices Iridis illiricæ, & rhodiæ, flores leucoi, iuſſamini, croci, lychnides: aromata, cinamomum, caſſia lignea, nux muſcata, macer, caryophylli, reſina, ſtyrax, thus, reſina cedri, lentiſcina, quam maſticen appellamus: lachrymæ, abietis, terebinthina, myrrha, bdellium, benzoin, balſamum: animantium excrementa, muſcus, zibetum: ſucci in terra geniti, ſuccinum, maltha, camphora. Cum his poſſunt admiſceri, quæ gelidam habent facultatem, quemadmodum ſunt arbores frigidæ bene olentes, cum aeris putredini immenſus calor copulatus exiterit, per commodam opem adportãt, caloremque demulcent, refrigerant, & inflãmandi vim frangunt, veluti myrtus, ſalices, ſan-

Calida ſimplicia contra peſtem pugnantia.

Frigida.

ſandali,arbores pyrorũ, pomorum, malorũ, granatorum, ſorbelarum, prunorum id genus:flores violarum,roſarum,ex his admiſtis
Fumi. ſternantur domus, plateæ: & relucentes in plateis publicis,ac domibus flammiferi accẽdantur ignes,ac nutriatur ſiccis lignis non ex putri loco collectis, quernis, iligneis, roboreis,cerreis,fagineis,abiegnis, lachrymis pineis,piceæ,piceaſtri ſarmentis, in quæ coniiciantur odorati flores,herbæ, radices, frutices arborum, rami, cortices,fructus,reſinæ, lachrymæ: & fornaces,in quibus lateres decoquuntur,aſſidue accendantur,quoniã mira vis in omni tempore eſt ignis,qui in peſtilentia,quæ ſolis,&lunę deliquio contrahitur, multiformiter mane ipſo auxiliatur,aeris que putrediñe,ac virus,ſi quid eſt,diſcutit, fugat,
Cap. 28. quamobrem Galen.*in lib.de theriaca ad Piſonem* memorat de Hipp.qui luem eam ex Æthyopia Græcos inuadentem non aliter curauit, quam aeris mutationem alterando, ne talis amplius reſpiraret,cum igitur ignem per totam vrbem incendi iuſſiſſet, non ſimplicem lignorum materiam,verum ſerta, flores ſuauiſſimos,alimentum ipſius eſſe, vnguẽtaque pinguiſſima, & odorifera ipſis ſuperinfundi cõſuluit,vt aerẽ purum hoc modo redditum homines in mali ſubſidiũ reſpirarent. Sed q̃a non ſemper licet,nec vbiq; potentiã, aut au-
ctori-

ctoritatem,vel facultatem habemus in locis, publicis flammiferos ignes conſtruere, attamen vnuſquiſque domi in mediis ędibus his, quæ ſubinde,locis,quæ frequentius habitāt, pro cenſu efficiant crebros ex prędictis lignis exiccantibus,aut refrigerantibus, ſi nimia æſtuat caliditas.

Cæterum ſi peſtis à corporibus cæleſtibus excitata fuerit,ac immenſo calore infeſtaret, ſi tunc ignis incenderetur,nullum tunc auxilium præſtaret, immo caloris intemperiem adaugeret,aerem ita attenuaret,& impreſſioni veneficę peruium redderet,vt leuius venenenо peruinceretur.Sed ſi à cauſis inferioribus aeris ſubſtantia corrupta fuerit,cum terræ,aquæ ſqualloribus,putris efficiatur, tunc aeris putredo ex flammiferis ignib.delenitur. Si contigerit,ꝙ aeris ſubſtātia corrupta eſſet, tunc theriacalia expedirent:ſi ambientis vero qualitates mutatæ fuerint, & eius ſubſtantia polluta, tunc theriacalibus antidotis aduerſandum erit: & ſi aer ad nimiam fuerit conuerſus humiditatem, tunc omne humidum fugiendum eſt:Si vero contingeret putredinem terræ aerem peſtiferum efficere,tunc in locis infimis,& vallibus haudquaquam habitandum eſſet, ſed montium cacumina quærantur,eaq; peſtifera tempeſtate carnes quadrupedum animalium , atque illius anni

 fru-

fruges minime edantur,ſed alterius anni fruges quærantur,vel eius,ſed alterius ſanę regionis aſſeruatæ:tunc non bibantur, neq; in aliquo vſu adminiſtrentur aquæ puteales, & locorum infimorum,ſed tutius tunc erit in vſu habere aquas fontium,defluentes ex montium cacuminibus,ſed his tutiores ſunt aquę pluuiales,vel ciſternarum,quæ ſitæ ſint in locis altioris domus euentatis. Si autem aer ex aquæ ſqualloribus inquinatus fuiſſet,loca tũc infima, ac vallium non inhabitanda ſunt, aquas tunc eas, exceptis aquis pluuialibus, in vſu habere non tutum erit,neque in ipſis balneare commodum erit,quod ſi ſecus fieri nequit,tunc aqua pluuialis cum rebus putredini aduerſantibus excoquatur, quemadmodũ cum aceto,aut oxymelite.

Cæterum cum aquæ pluuiales ſemper nõ habeantur,ſi quæ fuerint,vel cloacales,vel lacuſtres,aut fluminum ſimili modo putridæ, ita corrigendæ, & defœcandæ ſunt,in linteo ſępius infundantur,& colentur ſępi⁹,mutandoq; linteum,deinde decoquantur,iterũ per mundum linteum colentur, poſtmodum cũ aceto,vel omphacio,vel alio acido, quemadmodum mali punici acidi,vel citri, aut limonis ſucco miſceantur: tunc negligatur, tum piſcium, tum animalium aquaticorum eſus, nec non,& cætera eſculenta,humidi,vel putre-

treſcibilis ſucci. Tuncque aceti,& oxymelitis,& omnium generum granatorum limonum,arantiorum,citrorum,& eorum ſeminum,& corticum vſus commodiſſimus erit, pariter theriacæ,& Mithridati: vſus præſtantiſſimus erit,vel ſimilia magna antidota,ſicuti electuarium de euphorbio,de iis antidotis quolibet die ſummo mane, ad quindecim granorum pondus ingerant, poſt horum aſſumptionem à cibo vſq; ad meridiem abſtineant,ſed poſt horum ingeſtionem protinus deſuper bibant aquam defæcatam,& decoctam,in qua fuerit gingiber conditum maceratum,aut yringus,additis,vel oxymelite, vel aceto,tunc coriandrum præparatum cum cibo non in congruum erit,tunc fœniculorum coriandrorum,ac eius ſeminis,aut radicis,vel yringi eſus expedit. Quamobrem,qui vrbes, qui caſtra radicitus ædificare conſtituunt,nō prope aquas corruptas condere animaduertant,cum apud aquas,& flumina ſalubria, vel prope,& loca,ad quæ duci poſſunt fontes,vel flumina conſtruenda ſunt, ad imitationem M.Hoſtilii:Is enim cū Salapiam ad lacum ſitam quatuor millia paſſuum ab eo tranſtuliſſet,Salapinos annua peſte liberauit:vt Empedocles Selimuntios cum in male olentem lacum eorum oppido vicinum,vnde peſtis orta fuit,duos fluuios ſuis impenſis deriuaſſet.

Itaque hoc loco concludendum eſſe exiſtimo, cum ex praua vel terræ vel aquæ diſpoſitione, quæ non, talē tamen corporibus noxā, qualem aeris corruptio præbet, contrarium his cauſis peſtem facientibus regimen inſtituatur.

Si inſuper contingeret, ex corporum inhumatorum non tumulatorum, aut aliarum rerum fœtidarum ſqualloribus aeris ſubſtantiam putrefieri, tunc flammiferis ignibus illi putredini reſiſtendum erit, aut cum his, quæ ſecundum aeris qualitatis tunc dominantis exigentiam, ſiue calida, ſiue frigida ſint, tuncque corporis obſtructiones aperiātur, humoresq; ſupercedentes purgentur, cauendumq; inſuper eſt interim ab omnib. reb. tam nō naturalibus, quā pręter naturam ad putredinem diſponentibus, ſumenda ē cōtra ſunt ea, quę à putredine pręſeruant, calida, aut frigida, aut ſicca fuerint, prout aeris diſpoſitio fuerit.

Si vero peſtis, quæ talis propriæ peſtilentia eſt ſumpta, ex maligno cœleſti influxu in aere abſque eius putredine recepto, aut alia in qualitatibus primis mutatione, extiterit, tunc conſiderandi erunt morbi, qui eo tempore paſſim graſſantur, & eorum qualitatum Dominium, & tunc contrariis reſiſtendum erit, & animantium corporra tuenda erunt inculpata victus ratione inferius deſcribēda,

in

in quibuſcunque peſtis generibus. Nam influxus cœleſtes per alia media naturalia, quéadmodum commemoratum eſt, occidunt, vt mediante aere cordis ſpiritus, & ſanguinem, & eius ſubſtantiam putrefaciendo.

Si vero ex aeris qualitatum diſtemperantia peſtis ortum habuerit, omne regimen in dyſcraſiæ contrarium erit inſtituendum, humoresque ita diſponendi ſunt, vt putrediné, aut aeris conuariationem haudquaquam recipiant, & qui iam diſpoſiti ſint ad eam concipiendam, conuenientibus medicamentis præparentur, concoquantur, & inde ſubducantur, eademque intentione, vt cibi ſint boni ſucci, & pauci excrementi: intelligatur tamen talis aeris intemperies, nõ ſuffocati, aut conſtricti, ſed euentati.

Cæterum ſi peſtis vti flagellum ex fatali numine contigerit, quæ ita cognoſci poteſt, cum aliquis ſyderum coitus, cum aeris, aut terræ, aut aquæ corruptio, aut aliarum rerum ſquallor, ac putredo hæc viſa non fuerint, & cum vna regione in vna ciuitate, eademque tempeſtate quamplurimi ſubita, aut repentina morte: abſque ægritudine aliqua præcedente in inſtanti pereát, & cum in primis appareant phantaſmata prædicentia futuram peſtem, & cum nec fuga, nec peregrinatio ſit tuta, nec à Medicis auxilium expetendum

ſit vllum, & cum genus humanum eius rato, & inemendabili vitio in Dei contemptu omnia perpetrat, tũc à fatali quippe nemini ſuboriri pro comperto tenẽdum eſt. Scopus autem præſeruationis verus tunc erit, ieiuniis, pœnitentiis, eleemoſynis, vitiorum abſtinẽtia, & eius præceptorum obſeruantia præpotentem Deum expiare, flere, vt mortalibus culpam remittat, exitioſamq; luem hanc re-

4. Meth. c. 1. primat. Scribit Auicen. *ob has cauſſas proſunt hominib. orationes, & ſacrificia.* Homer⁹ in principio Illiados refert, in exercitu Græcorum, ab Apolline irato ſagittis immiſſis fuiſſe contortos, & multos, ante omnia animalia ægrotaſſe. Plinius memorat Dipœnum & Scyllem

Libr. 36. c. 4. Cretenſes primos omnium, quorum memoria exiſtit, marmoribus ſculpendis claruiſſe, cum hi ſe Sicyones contuliſſent, Deorum ſimulacra locauerũt Sicyonibus, verum priuſquam abſoluerent, artifices queſti iniuriam, in Ætolos abire: Protinus fames, ſterilitas, & peſtilentia Sicyones inuaſit, cumque remedium ab Apolline præcarentur, reſpondit, ſi Dipœnus & Scyllus Deorum ſimulacra perfeciſſent, quod magnis mercedibus obſequiſque impetratum fuiſſet. Auicen. Intende

10. Meth. ergo, & attende iſtorum omnium diſpoſitionem, & quod dicitur de flagellis diuinis, quæ deſcendunt ſuper ciuitates flagitioſorum, & ſu-

ſuper homines iniurioſos, vnde Seneca, *Quicquid patimur, venit ab alto.* Auenzoar *tertio theyſir: Peſtilentia procedit ab illo, qui eſt ſummæ & vltimæ ſcientiæ.* Scribitur etiam, quod Romani in ingenti calore vrente vrbem, atque agros exortam peſtilentiam non alia via abiicere potuerunt, quam abducto ex Epiſmonte vrbe Aſiæ Cibalis ſimulacro, & ex Epidauro ſub anguis forma Æſculapii ſimulacro, ceu Medico Deo, quibus Romam intrantibus, ſtatim poſt venerationem, peſtem, qua Romana ciuitas triennio continenti vexata fuerat, è veſtigio depulerunt, ac ſæpenumero ortam Athenis peſtilentiam, ob ſacrificiorum ac votorum ſolemnia extinctam fuiſſe legitur, & iſti Chriſticolæ non fuerunt. Nonne etiam in Teſtamento veteri ſcribitur, vti in libro Regum, quod præpotẽs Deus in populum ſuum Iſrael epidemiam miſit, qua ſeptuaginta millia periêre?

Legitur, quod poſt mortem Remi oborta fuit peſtilentia, conſulto oraculo, reſponſum eſt, placandos eſſe manes Remi, ob quam rem ſella ſedia currulis, cum ſceptro, & diademate, & cæteris regni inſignibus, ſemper iuxta Romulum aliquid ſancientem ponebatur, vt mortuus etiam Remus pariter imperare videretur. Noſtra vidit ætas Mediolani Gallorum gliſcente obſidione, fame, peſte,

circa centum millia homines periiſſe. Diſcrimen imminet, ne ex criminibus noſtris, ea tam dira peſtis, quæ Athenienſes, aut ea, quæ totam Europam cum ſputo ſanguinis quinque annis graſſata eſt, nos inuadat, itaq; omni ingenio aueruncanda eſt ira præpotentis Dei, ne illis peſtilentiis corripiamur, quæ tanta violentia & atrocitate inuadere ſolent, quibus feruore capita incendebantur, oculi ſuffuſione rubebant, lingua cruore manabat, aures tinnitu ſonoræ, vultus toruus, crebra ſuſpiria, eaque graue olentia, ſternutatione, raucitate, mox tuſſi anhela pectus & præcordia concutiebantur, ſingultu quoque, in quibuſdam cito deſinente, quoſdam diutius torquente; corpora forinſecus ſubrubicunda, vlceribus intrinſecus fœdata ita æſtuabant, vt velamenta vel tenuiſſima tolerare haud poterant, multi æſtus impatientes, & ſitis cruciatu in puteos ſemetipſos præcipitarunt, adhæc accedebant inquietæ continentesque vigiliæ, ardore vrente vitalia populabantur. Nonnulli in genitalibus, extremisque manibus ac pedibus vim morbi prorumpentem cruciabiliter ſenſerunt. Nonnullorum brachia, tibiæ, manus, & pedes putredine cadauerali eſthiomemata cadebant. Vnde nonnulli, cum illorum membrorum iactura atque diſpendio liberati, quidam amiſſis

Deſcriptio peſtis Athenienſis.

oculis

oculis in miſero cæcitatis exitio ſuperſtites vixêre, quibuſdam tanta fuit obliuio, vt cognatos, amicos, & nomen proprium obliuioni traderent, & etiam ſemetipſos ignorarent, in tam diro malo nullum ſalutare præſidium excogitari poterat, curatio omnis irrita, vota in caſſum ſuſcepta, precationes auribus Dei ſurdis fruſtra ingerebantur, cateruatim dabant ſtragem, paſſim iacebant cadauera hominum inſepulta, quæ nec alites, neque beſtiæ attingebant, quod ſi quæ guſtauerint, illico perierunt, & vbi quis ſe morbo affectum videbat, conſcius languoris, protinus ſalutem deſperabat, & deficiens animo mœſto cum corde iacebat. Quamobrem quotidiana funera, & ob omnium oculos mors erat. Vndique dies noctesque ploratus audiebatur, funera funeribus cumulabantur. Galenus teſtatur, *quod peſtis ſæua in ſummos pedes graſſata, & crudelitas prædonis circa Coraceſium Pamphiliæ: peſtilentia namq; putrefaciebat, prædo autem abſcindebat extremos pedes, vt ſine baculo non poſſent ambulare, qui in huiuſmodi incidiſſent infortunium, non quod ad motum crurum à baculo iuuarentur, ſed ad firmitatem, quam prius habebant ex pedibus.* *Lib.3. de vſu par.c.5.*

Si autem peſtis ſuboriretur ex his, quæ cedunt ad victum, ex terræ putredine inquinatis,

natis, tunc illa ex regione ſana perquirenda ſunt, quæ ſi haberi non poſſunt, corrigantur cum his, quæ ſunt cauſis agentibus contraria, quæ faciunt, vt illi cibi & potus peſtiferi ſint.

Si vero peſtis & epidemiales morbi, quales anthraces, febres peſtilentiales ex prauis ſimiliter cibis ſubortæ fuerint, quibus homines veſci ſolent, quemadmodum ex rerum indigentia, aut in ciuitatibus gliſcente obſidione, aut ex praua & voluntaria helluonum victus ratione euenire ſolet, tunc ſtudeant veſci cibis ac potibus boni ſucci, de quibus infra, & inter cætera à morbis ex praua victus ratione contingentibus præſeruandi, ius præſertim pullorum, gallinarum principatum obtinet, & hæc eſt, quantum ad efficientes cauſas extrinſecas, methodus præſeruatiua.

Præſeruatio à cauſis efficientibus internis.

Quo vero ad cauſas efficientes intrinſecas, è tenebris inprimis vniuſcuiuſque corporis præſeruandi, diſpoſitio ac temperatura perquirendæ ac eruendæ erunt, videlicet, num peſtilentes cauſæ ſint ſimiles, aut diſſimiles: quod ſi diſſimiles & contrariæ ſint, tales conſeruentur, quoniam tanquam minus aptæ, minus etiam conflictantur, cæteris paribus, cum mutati aeris temperiei ſint contrariæ. Quo fit, vt vnius duntaxat temperatu-

ræ,

ræ, & non aliarum quandoque homines corripit, vnde Auenzoar admonet, quod illi magis parati ſunt dictam concipere corruptionem, qui ſunt eiuſdem complexionis. Itaque cum ſint ſimiles, ad gradum temperamenti contrarii reducantur, quemadmodum *in primo de differentijs febrium* docet Galenus, vbi inquit: *Cum incipit talis aeris peſtilentis conſtitutio, quæcunq; corpora humida videbamus, omni via exſiccare conabamur, quæ vero ſicciora, in his antiquum habitum conſeruabamus: at quibus ſuperfluitates redundabant, hæc purgationibus ſanabamus, obſtructiones autem foraminum aperire atq; abſtergere ſtudebamus.* Quoniam quæcunque corpora munda ſunt, ac ſuperfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla vero minimum mali ſentire, ac facilem ad naturalē habitum habere regreſſum apta ſunt. Itaque cum peſtis orta fuerit ab aeris intemperie calida & humida, & quibus temperamentum ſit calidum & humidum, ne in maiorem caliditatis & humiditatis lapſum delabantur, eorum victus ratio declinet ad frigidum & ſiccum, vnde veſcantur lactucis, portulacis, & ſimilibus: ſed cum tales herbæ in ſe etiam humidum ſuccum contineant, admiſceantur cum eis, quæ ſiccant, qualia ſunt anethum, pulegium, menta, origanum, naſturcium; ex fructibus thymus; ex radicibus por- Cap. 6.

rum;

rum; ex ſeminibus anethum, apium, carum, lybiſticum, cuminum, panis hordeaceus, carnes aſſatæ, piſces aſſati. Vitandæ ſunt carnes elixæ lactantis vituli, hœdi, agni, porcelli; vitandæ ſunt aues, quæ in paludibus degunt, piſcesque elixi, vitanda iura, multæ potationes. Quibus vero temperamentum eſt tantummodo calidum, veſcantur obſoniis, quæ interius refrigerant, remiſſius ſiccant, quibus autem humidum extiterit, veſcantur iis, quæ vehementius ſiccant, & remiſſius refrigerant, ita obſeruetur cum balneis ab illis, qui eis ſæpius ſe balneant, quibus vero calidum, at ſiccitate & humiditate temperatum, veſcantur frigidis tantummodo; quibus humidum, ſed calore & frigore temperatum, veſcantur ſiccis; quibus calidum & ſiccum, veſcantur frigidis; quibus frigidū & humidum, veſcantur ſiccis; quibus prorſus temperatum, veſcantur iis, qui temperatū & bonum ſanguinem procreant. Sed animaduertēdum eſt, cum aeris qualitas fuerit mutata, aut putredo in eo exiſtat, non affatim mutetur victus ratio monitu Cornelii Celſi *in lib.* 2. *c.* 10. quibus ſeruatis, ex reliqua victus conſuetudine, quam minimum mutari debet. Si tenuis cibum ſubſtantiæ ederit, aut tenui victu vtatur, vbi aer tantum peccat, corporis tunc habitus rareſit, & laxior euadit, ex qua raritate

virtus

virtus imminuta minoratur, quo fit, vt etiam rarefactum corpus tunc ad contrahendas aeris impreſſiones magis præparatum ſit, in percutanea ſpiramenta rarefacta, & corporis meatus, ac per anhelitum aer putris recipit, vnde ſanguis & ſpiritus putreſcunt, quia virtus debilis facile noxam ſuſcipit: Igitur ab aſſueta victus ratione non temere declinandum eſt,ſed caute, & paulatim. Si vero pleniori, & craſſioris ſubſtantiæ cibis veſcantur, vt condenſetur habitus, & corroboretur, tunc ſuboriuntur ex humorum copia obſtructiones ingentes ac putredines, quibus inde moriuntur, ergo non expedit bonum immutare victum vel in pleniorem, vel in tenuiorē,ſed in antiquo potius remanere.Sed ſi interim corpus malis ſuccis oppletum eſſet, tunc ex corpore, cum medicamentis potius benedictis ſubducentibus, quam exoluentibus purgentur humores; ſed ſi virium robur extiterit, ac aliquod timendum indicium ex futuro malo & peſſimo appareat, quod ex praua victus ratione eneuturum ſit, tunc ex virtutis robore, medicinæ acriter ſoluentes ſcammoneatæ propinandæ ſunt, quæ licet à proprietate quadam principalibus membris noxam præbeant, earum tamen facultas ad ea peruenit, vt illud cum corruptis ac putridis humoribus educat venenum, quod

cor

cor ambire paratum eſt; his tamen medicinis ſcamoneatis, ea, quæ eorum veneноſitati reſiſtant, aut eorum noxam oppugnent, ac principalia membra validiora reddant, commiſceantur. Nec non exhibenda poſtea ſunt ea, quorum qualitate occulta, aut lata, aut à proprietate ſubſtantiæ talis exiſtat vis, qua membra & ſpiritus potentiores efficiantur, quales ſunt hyacinthi, ſmeraldi, margaritæ, theriaca, mithridatium, electuarium euforbii, & alia ſimilia, de quibus infra. Ita corpora, quæ humorum copiam collegerunt, purganda ſunt: quiſquis enim humor à ſanguine diuerſus medicamento, ſanguinis vero copia, qui etiam ex boni ſucci cibis oriatur, vena inciſa minuenda eſt; talem enim corporis oppletionem, quo ad vaſa, hæc inſinuant; tumidiores ac tenſiores non calefacto corpore, nulloq; præmiſſo exercitio venæ, dolor cum inflammatione, & hæc ſæpius euenit, vbi quis multi ſucci nutrimento vſus ocioſam & tranquillam vitam duxerit, ſi aquæ dulcis balneis poſt cibum vſus fuerit, ſi excretiones fluere conſuetæ retentæ fuerint, ſi repletionis vitio excitatis morbis infeſtari aſſueuerit, ſi in regione temperata, vel non admodum ab illa remota, & in medio veris tempore; hæc namque ſi vna coierint, non paruum huiuſce rei dant teſtimonium: Sed inter has

Signa plethora quo ad vaſa.

huius

huius plenitudinis notas pulſus magnitudo & vehementia quoque reponitur.

Oppletio autem quoad vires ita noſcitur: nam eam conſequuntur grauitas ac pigritia, præſertim cum particulæ ſenſu præditæ afficiuntur.

Repletionum vero quantitas, & magnitudo, ex concomitantium eas ſymptomatum magnitudine dignoſcitur, veluti peccantium humorum qualitas ex colore, & dignoſcitur ex ſymptomatibus, vel in vno membro, vel in toto, ſi corpus pallidius, aut ſolito flauius, flaua bile abundat; ſi fuſcius, aut nigrius, atra; ſi albidius, pituita; ſi rubicundius, ſanguine; ſi puſtulæ flauæ per totum corpus diſperſæ fuerint, bilis flaua exuberat; ſi fuſcæ vel nigræ, atra; ſi albæ, pituita; ſi rubeæ, ſanguis. *Oppletionis quoad vires. Humorum peccantium.*

Si ventriculus quodam morſu male afficiatur, cibi faſtidio, ſi magis ſitiat, quam eſuriat, ſi ſapit nidorem, ſi ructuat, ſi excrementa biliosa vel ſponte euomat, aut aluus reddat, ſi in eſcis vel potationibus amaritudinem ſentiat, ventriculus tunc oppletus eſt flaua bile. Si vero alicubi eryſipelas vel ſacer ignis, ſi lien turgeat, ſi cancer, ſi lepra, ſi ſcabies, ſi hæmorrhoides, ſi varices nigræ, atræ indicant bilis copiam. Si mentis & corporis ſegnities, ſi ſomnus profundus, ſi capitis grauitas, ſi ructus acidus, ſi alicubi tumor albidus, laxus, pituitæ

copiam demonſtrant. Si plenæ venæ tument, ſi alicubi inflammatio ſanguinis præter modum excedet.

Has etiam oppletiones declarant morbus, anni tempus, regio, cœli ſtatus, corporis temperamentum, ars, victus ratio, morbus.

Sic febris tertiana bilis flauæ copiam inſinuat, quartana atræ, quotidiana pituitæ, continens ſanguinis.

Tempus in vere corpus pluſculum ſanguinis colligit, æſtate flauæ bilis, autumno atræ, hyeme pituitæ.

Regio, quæ ſi temperata erit, ſanguis ſubit, ſi calida & ſicca, flaua bilis, ſi frigida & humida, pituita.

Ætas, ſi pueri, ſi adoleſcentes, ſi ordinate vixerint, ſanguine abundant; ſi iuuenes, flaua bile; ſi ſenes, pituita; ſi ſeniores, atra.

Cœli ſtatus, nam ſi temperatus erit, ſanguis exuperabit; ſi calidus & ſiccus, bilis flaua; ſi frigidus & humidus, pituita; ſi frigidus & ſiccus, atra.

Temperamentum corporis ſi fuerit temperatum, ſanguinem; ſi calidum & ſiccum, bilem flauam; ſi frigidum & humidum, pituitam; ſi frigidum & ſiccum, atram procreant.

Ars, quî venas metallorum excoquunt, & opera metallica fabricantur, & fabri ferrarii,

bilem

bilem colligunt: doctrinarum ſtudioſi atram bilem, piſcatores pituitam; & alii pariter ſecundum eorum artes humores colligunt.

2 Victus ratio, de ea copioſius infra deſcribã, cum diuerſa ſint genera ciborũ, diuerſi etiam ab ipſis humores in corpore procreantur, & ſecundũ eorum ingeſtionem talis humorum fit copia. Quamobrẽ cum cõtingat ex his oppletio, vel quoad vaſa, vel quoad vires, tunc minuẽdi ſunt humores, vel in particulari mẽbro, vel in toto accũbentes, vel venæ ſectione, vel pharmaciis eligentibus ſuos proprios humores. Sed ſi cõtingeret, ꝙ cõſtitutio aeris eſſet calida, & humida, & putris, & humores eſſent in corpore deprauati, cauendũ, ne confertim euacuentur, quia in febrẽ peſtilentialẽ repente incident. Nam hanc experientiam cõpertam habemus, cum anno 1528. qui confertim purgabantur, omnes moriebantur, quoniã primo agitabantur humores, quemadmodum Galen. 2. *de victus ratione*, in pleureſi teſtabatur, quia neſcimus ex arte purgare, vel nimis, vel parum, deſtruitur virtus illius, quod reſidet, augetur putredo, & ad viſcus aliquod nobile tranſit, quia mouetur, & non euacuatur, quia omne pharmacum ſoluens & attrahens eſt venenoſum. Ideo Cornelius Celſus *in lib. 2. cap.* 10. de obſeruatione in peſtilentia admonet, quod neque ieiuno, neque

Text. 11. & 12.

Teſte Gal. ibid.

cœnato vomendum ſit, neque mouenda aluus, atque ſi per ſe mota eſt, eſſe comprimendam. Attamen ſi corpus purgari contigerit, cum confertim euacuando agitantur humores, & rarefiat cor, ipſiusque facultates imbecilles reddantur, quod periculoſum ſatis eſt, operæpretium erit Auicennæ doctrinam ſequi, inquit: *In præſeruatione, quod cum corpora humoribus plena euacuanda ſint, euacuanda ſunt parum pro vice, ſed ſæpe*, vnde non euacuanda cum his, quæ virtutum mineras deſtruunt, ſed aloe, myrrha, & croco. Ruffi admirãdum pharmacum, teſte Rhaſe de Ruffo, qui fuit ante Auic. Ego hoc medicamentũ expertus ſum, quia habet omnem methodum, & ſemper bene ſucceſſit, & cõficitur ſimili modo, *Rec. aloes partes duas, croci, myrrhæ an. p j. ex vino odorifero diluatur*: In præſeruatione datur mane in forma pilulari; in vino citius membra penetrat, ſed neque Ruffus, neque Auic. ſcribunt doſin, quia ætates & temperaturas diſſimiles viderunt, ſed tuto. drach. j. poſſit exhiberi: aloe enim purgat, putredinem prohibet myrrha: etiam illinitione eius corpora à putredine conſeruantur, aperit obſtructiones, crocus cor corroborat, innouat ſpiritus: cum enim cordis ratio habenda ſit, hoc Ruffi dignum pharmacum expedit, cum corroborat, aperit, remouet, exiccando cauſas intrinſecas

Pilula Ruffi.

4. ad alm. de peſtilentia.

ſecas & extrinſecas, cum ſumma etiam cura peſtilentialium morborum exiccatio. Vnde ſi aeris qualitas declinet ad nimiam caliditatem, tunc cuſtodiatur cum frigidis non intenſe frigidis; & tunc ſubducantur humores bilioſi, ſi corpus illis fuerit oppletum; ſi ad nimiam humiditatem humores pituitoſi, ſi exuperant, purgentur, vt corpus exiccetur, & tunc vtatur victus ratione, quæ vim exiccandi in ſe contineat: ſic intelligatur de cæteris anni temporibus, ac corporis humoribus.

Inſuper in aliis etiam omnibus obſeruandum ac conſiderandum eſt, an peſtis graſſari incipiat, an ipſius ſuſpicio duntaxat ſit futuræ peſtis, quamuis nondum inceperit. Quoniam nonnulla expediunt, cum ſola futuræ peſtis ſuſpicio ſit, quæ non conueniunt, cum adſit, ſicuti exercitium, & nonnulla inferius deſcribenda.

Interim cauendum etiam erit ab omnibus rebus, tam nõ naturalibus, quam præter naturam, quæ extra ſanitatis modum, imo extra ſui latitudinem temperamenti homines ducere valerent, quæ extra ſanitatis latitudinem tempore non peſtifero raro duxiſſent, aut quæ alias ad neutralitatem, aut ad morbum ſanabilem duxiſſent, hoc tamen peſtis tempore conſentiente aeris malignitate, ad morbum deducerent inſanabilem.

Inter reliqua etiam operæ pretium erit, ſi in omni peſtis genere, cum rebus frigidis aut calidis, ſecundum cauſæ peſtilentiæ exigentiam, cui debent admoueri intus & extra cordis & ſpiritus facultates validiores reddantur, vtendo rebus putredini & venenis reſiſtentibus, ac proprietatem habentibus, inferius deſcribendis.

Reſtat, vt methodum eam, quam medicinalis ſcientiæ interpretes de medicinalibus præſeruatiuam nuncupant, hoc in loco pernéceſſariam, perſcrutari incipiam: In primis admonet Auicenna *in cap. de præſeruatione à peſtilentia: Primum annotandum eſt, oportet, vt extrahantur à corpore humiditates ſuperfluæ, & inclinetur regimen eius ad exiccationem ex omni modo, quæ exiccatio tribus methodis, ſcilicet venæ ſectione, victus ratione, & congrua medicamentorum adminiſtratione perfici poſſe exiſtimatur.* In primis inſpectis conditionibus, quas 4. *primi cap. quinto* Auicenna ſcribit, in his carminibus collectis:

Ars, ætas, virtus, regio, complexio, forma,
Nec non ſymptoma, repletio, tempus, & vſus.

Ex quibus colligitur, non omnia corpora à peſte præſeruanda euacuatione indigere; corpora enim optime ſana, quorum cibi fuerint boni ſucci, & facilis concoctionis,

corpora

corpora ſimul laudabilium humorum euacuatione non indigent: at cum alterantibus duntaxat peſtiferis cauſis contrariis cuſtodienda ſunt, vt ſi peſtiferi morbi ex humido & calido contraxerunt cauſam, præſeruentur cum frigidis & ſiccis, & ſic de aliis: virtus imbecillis, temperies calida & ſicca, vel multum frigida, ac macies magna ſuperflua, pinguedo, ætas pueritiæ, decrepitatis, ſymptomata mala euacuationes conſequentia, tempus anni, vel regio multum calida, vel multum frigida, euacuandi conſuetudo, artes laborioſæ corpus multum reſoluentes: Hæc nempe neque purgationem, neque venæ ſectionem fieri admittunt, ex quo infertur, male & inepte operari illos, qui quoſcunque præſeruandos indifferenter euacuant, aut ſanguinem minuunt, nulla habita ſuper his conſideratione. Præterea ſi his exceptis, quos purgare, aut minuere non oporteat, alia namque exiſterent, quæ eſſent cacochymia, aut plethorica, vel quorum vaſa vel eſſent oppleta, aut corporis vires eſſent oppreſſæ, ad ea præſeruanda, tunc animaduertendum erit, an purgandum ſit corpus, an minuendus ſit ſanguis, an ad vtrumque intentio ſit. Diuerſas ac diſtractas auctorum opiniones comperio, nonnulli, quibus hoc forſan negotiū breuius abſol-

An & in quibus ſit purgandum, & vena ſecanda ad præcauendā peſtem.

pere animus fuit, venæ ſecandæ mentionem taciti omiſerunt, reliquos bipartitos offendi, inter quos Matthæus Gradienſis, vbi ætas concedit, natura & virium robur admittunt, ſanguinis minutionem peropportunam ſemper exiſtimauit, huius opinionem *lib. 6. qui colliget vocatur, capite nouiſſimo* Auer. comprobauit, addens vlterius: *Sed aeri corrupto in ſubſtantia ſimiliter reſiſtendum eſt euacuationibus vniuerſalibus.* Hæc Auer. Gentilis autem, ac præeminentium aliqui ſanguinis minutioné tunc duntaxat neceſſariam eſſe iudicant, vbi æquam reliquorũ proportionem ſanguineus humor ſuperexcreuerit; at ſi ſecus fuerit, tũc laxatiuum pharmacum propinari iubent, vti præuincentis natura humoris expetierit. Hęc eadem Auic. ſententia fortaſſis exiſtimatur, qui *de peſtilentialium febrium curationibus capite* tradit, *Sanguineo exuperante humore ſanguinem tunc minuere ſalubre erit, reliquos vero humores iuſta proportione exauctos pharmaco expurgare conducet, ſi quandoq; peſte laborantes venam ſecare non expedit, neq; ſanum illum, quem præſeruare volueris, ſanguinis miſſione cuſtodies.* Ad hæc *de præſeruatione cap.* idem aſſerit, *ſuperfluos humores eijcere opus eſt*: qua de re, ſi ſanguinis moles æqua fuerit, eadem intenſiori qualitate haud afficiatur, tum ſanguinem mittere detrimentum affert, nec ambigendum eſt, quin

quin hæc Auicen, fuerit opinio. At hoc magis ſubuereri oportet, an hęc ſententia recta exiſtimanda ſit. Nam quippe quam maxime auctoritatis vir Auenzoar horum contrariũ imperat, qui *lib.3.eod.tract.c.* 1. planius referat, ſanguinis miſſionem opportunam ſemper eſſe cenſendum. Ita enim ſcribit: *& ſic iam diximus curam epidemiarum, quæ eſt cum frigidis, & & ſiccis, & cum his, quæ habent, aperire, & abſtergere, & trahere malos humores, ſed antequam fiat vniuerſalis purgatio, & hoc cum venæ ſectione, & ſubtiliando regimen, quam fieri poteſt.* Hæc ille: cuius etſi ad magnificandã auctoritatem, & in parte, quæ de negotio operatiuo potiſſimum eſſe arbitror, attamen, quæ rationi conformantur ſcripta, firmiora ſemper habentur, mihi nec imbecilla ratio in mentem venit, qua Auenzoar, ac Matthęi Gradienſis rationem ſtabilire poſſum. Nam nemo ambigit, quemadmodum, & ſupra peritorum ſententia ſtatuimus, peſtilentialem inde exoriri febrem, ex putridi aeris cordi frequenti immiſſione, quæ inde ipſius humores ſanguine reddundãtes putres efficit, cum cordi ſanguis vbertim affluit, cum ergo putri aere cordis ſanguinem infici extimeſcimus, quem inculpatum conſeruare animus eſt, hunc veró ſanguinis minutione in primis cuſtodire conabimur, cum etiam ipſam cordis ęgritudinem,

quemadmodum demonſtrat Auicen.*can.3.ca.6.de curationibus vniuerſalibus ægritudinum cordis*, quamuis febrem peſtilentialem quandoque biliosam, quandoque pituitoſam, quandoq; ex atra bile comperi, conceſſum ſit, frequentius tamen ſanguineam peſtilentem febrem offendimus, quin immo Rhaſes *ad Alm.li.*10. concluſam peſtilentem appellat. Quoniam ergo hoc tempore ſanguinis putredinem crebrius præcauere ſtudemus, venæ ſectionem ſępenumero efficere licebit. Quamobrem ne differendo longiorem ſermonem faciam, tutius illud putauerim, ſi ętas, virium robur ac tempus admittant, vbi ſuper excedens fuerit humor, ſanguinis miſſione pleraque ſanorũ corpora peſtilenti tempore præſeruare poſſe, illamque & parcius, & copioſius, ſicut ſanguinis vbertas, aut penuria exigerit, efficere, vnde ſanguine refertis copioſam ſanguinis minutionem, reliquis vero cõgrua ꝓportione ſteriliorẽ fieri expedit. Quibus v. venęſectio cõſueta eſt, il ſanguinem minuere largius poſſunt. Quibus vero inſolita, his moderatus, partiusque detrahendus eſt.

Quoties venæſectio in præſeruatione ſit repetẽda.

Quoties autem venæ ſęctio repetenda ſit, Gentilis occurrit, & admonet, ſingulo menſe denuo reiterandum eſſe, cum ſolaribus radiis directo intuitu luna propius exponitur: cuius rei fortem rationem non conſpicor, pertime-

timeſcenda eſt enim repetitio:toties ſanguinis hauſtu imbecilliores admodum vires efficiuntur, neque antiquorum quiſquam ſic nos inſtituit. Quamobrem cęteris conſentientibus,& veris,ac autumni tempore ſemel tantum id exequendum eſſe conſulo: vere ſiquidem,cũ ſanguinis,tum reliquorum commotio vehemens deprehenditur: autumnus corruptioné paſſim inferre traditur: ꝙ ſi hyemantis anni, ac æſtiuo primordio ita pariter ſecure agendum aliquis iudicet,ob id,ꝙ Hip. & Gal.auctoribus non ſolum ingens in diuerſas tẽporum qualitates viciſſitudo, verum ẽt, & ipſorum ſucceſſus,& ęgritudines pariat,id à veritate haud prorſus alienum eſt,quam quã vere excepto,reliqua tempora pharmaci expurgantis auxilium malint. Quamobrem annuo curſu binam peſtilenti aere ſanguinis detractionem vena communi inciſa ſaluberrimam eſſe cenſeo:ſed vere, ſi ea largior,autumno ſi partior fiet,id magis ſi lunę incremento fiat,oportunius credit̃:ęſtate vero ac hyeme licet nõ ęque ſalutaris, modicula tamen, exiliſq; ſanguinis miſſio opem aliquam præſtabit. Si v.plethoricũ fuerit corpus,& in omnib.mẽbris ſuperiorib.aut in inferiorib. plethora fuerit ęqualis, aliis non reſiſtentibus communis brachii dextri vena incidatur: Si v. talis repletio fuerit etiam in toto corpore,ſed maior

maior in ſuperioribus membris, tunc humoribus exuperantibus, quieſcentibus dextri brachii ex cephalica ſanguis minuendus eſt, quoniam talis venę ſectio eos fluere prohibet, & eos à ſuperioribus euacuat. Si autem contingeret, iam eos eſſe in motu, minuatur ſanguis ab eadem vena, prout videbitur plus, aut minus fluere. Sed ſi vaſa in toto corpore non eſſent oppleta, ſed cordis ambientia loca magis, baſilicam brachij dextri ſcinde, à dextro enim præcipue cordis ventriculo, vbi pl⁹ ſanguis abũdat, ſanguis diuertit. At ſi in toto oppletio, ſit maxima, primo ex ſaphena, quæ cum euacuet à toto, ac diuertat, ſanguis minuendus eſt, poſtea ex baſilica dextra, quod ſi à ſiniſtro cordis ventriculo diuertere cupias, minuendus eſt ſanguis ex Baſilica ſiniſtra, maxime ſi à corde, & ab arteriis euacuare intentio ſit. Nam ex dextri brachii vena baſilicã ſanguinis copia minuitur, ſed ex ſiniſtri brachii baſilica vaporum cordis. & arteriarũ copia difflant, vbi Auicen. 13. *tractat.* 1. *cap.* 9. *de cura aſthmatis*, *in aſthmate*, inquit, *& anhelitus conſtrictione ſatis propter vapores fumoſos dominantes in corde, & humores excernentes in arteriis cordis confert phlebotomia, & melior eſt illa quæ fit in latere ſiniſtro: & vndecima tertii tractat.* 1. *in vniuerſalibus curationibus ægritudinum cordis: & repletio,*

in-

inquit. *ſaguinea remouetur plebotomia baſilica dextra, & repletio vaporoſa phlebotomia baſilica ſiniſtra*: vbi tamen cautela habenda eſt, quoniam ſcribit Rhaſis 7. *ad Alm. & in albucaſi eius*, quod huiuſmodi venæ inciſio ſit periculoſa, niſi minutor ſit peritus, quia habet neruum in latere, & arteriam ſub ſe, & ideo ſagitella debet eſſe non multum acuta, ſed lata. Auer. 7. *colum. cap.* 16. non conſentit Auicen. hoc in loco, immo tenet, quod phlebotomia venæ medianæ melius operetur omnibus aliis: & G-l. in de venæ ſectione *ſumma ſecunda cap.* 2. videtur tenere cum eo, ſed credendum eſt Auicen. Si quis enim ſcabiem habet, aut pruritum, ventoſetur in locis aptis, ſi autem hepar oppletum extiterit, dextram baſilicam aperi, admonet inſuper Auicenn. 4. *primi capit.* 20. *oportet*, inquit, *vt omnes tres, ſcilicet baſilica, cephalica, & nigra ſupra iuncturam aperiantur, & non ſub ea, & neque in ea, vt egrediatur ſanguis bene, taliter, vt ſaliat, & vt ſit ſecuritas à nocumentis neruorum, & arteriarum*, & vult, quod ſcindatur ſecundum longum ſimpliciter, ſed parum tranſuerſetur, Damaſcenus *ſecunda aph.* ſenes in 75. annis admonet, quod baſilicam incidere deſinant.

Huic inſuper loco adiicienda ſunt, quibus cum inciſa vena ſanguinem exhaurire non expe- *Quibus loco venaſectionis conveniat ſcarificatio.*

expedit, membrorum in primis colligantiæ cognitio, de qua Auicen *ſecunda primi doct. prima cap. vltim.* mentionem facit, conſideranda eſt, quoniam cucurbitulæ vices ſupplebunt. Nam humeris loco venæ baſilicæ ſectionis. Naribus loco venæ communis ſcalpello conciſa cute ſanguinem extrahentes applicabimus. Cum autem intentio ſit, capitis ſanguinis oppletionem minuere, tunc minuetur, vel ſanguinis è naribus profluuii, vel loco cephalicæ ſectionis in nocria, ſiue fontanella colli, vbi capiti coniungitur collum, cucurbitulæ admotio præſtabit. Si vero vaſorum mẽbrorum ſpiritualium oppletionem minuere vellemus, tunc cucurbitulæ admouendę ſunt humeris. Si vero membrorum nutritiuorum vaſa inanire opus ſit, tunc renibus, vel adiacentibus locis admoueantur cucurbitulæ: in medio autem coxarum domeſtico, aut tibiarum, aut ſub talo, aut in poplitis curuatura, in partibus domeſticis appoſitio cucurbitularum vices venæ ſaphenæ ſectionis ſupplebit, ſi hæ vero in partibus ſylueſtribus admoueãtur, venæ ſchiaticæ ſectionis fungentur officio. Natum loco hirudines electas, ani etiam orificio applicare conuenit, & hæc quantum ad corpus plethoricum, nunc ſupereſt, vt vertam rationem ad corpus cacochymũ, vt ſubiectum, id eſt, cor, & in eo contenta ita parentur,

tur, ne tale putre ſeminariū peſtiferū in ſe cōtrahant, vt cordis ſubſtantia ad reſiſtendum ſit validior, ac ſanguis cordis ſit ita mundus, purus, & inculpatus, ne facillime putredinem admittat, ac cordis ſpiritus ita lucidus, & illuſtris fiat, ne aeris putredine ſe alterari, & immiſceri permittat.

In primo de differentiis feb. admonet Gal. quod quęcunque munda ſunt, aut ſuperfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla vero minimum mali ſentire, ac facile ad naturalem habitum habere regreſſum : monitu ergo Galeni nobis elaborandum erit, vt corpus ſuperfluitatibus careat, ne ex earum magna putredine, quam ad cor ſpirant febribus peſtilentibus, cor, aut in eo contenta corripiantur, vnde ſanguis in primis ad æquam tēperiem deducendus eſt, ac reliquorum cumulus humorum, quos ſanguini Medicorū inſignis turma mixtos eſſe teſtatur, cum non leuem in hoc negotio varietatem efficiat, ad concoquendos eos, his, quæ ſanguinis putredinem mirum in modum cohibent, atq; ſpiritus purius illuſtrari queunt, medicamentis vtemur, ſcribit Galen. *loco prænotato*: In peſtilenti vero aeris ſtatu inſpiratio plurimum eſt cauſſa. Fit enim & aliquando ob eos, qui ſunt in corpore humores, ad putreſcendum paratos, cum breuem aliquam occaſionem ad febris *Cap. 6.* *Cap. 6.*

bris originem, ab aere ambiente acceperit animal, magna autem ex parte ex inſpiratione incipit aeris circumſtantis à putreſcibili euaporatione vitiari: quamobrem cæteris æquãdis humoribus ita aduertere æquum eſt, vt quanto ipſorum alterius ſanguini grandior moles inſedit, eo validius ſanguinem refrigerare, & exſiccare expediat, nunquam ſanguinem humidiorem reddere iuuat, præcipuam ſiquidem exiccandi intentionem eſſe tradidimus: congruis ergo medicamentis qualemcunque ſanguinem opportune diſponere oſtendam.

CAP. III.

De ſyrupis.

SI quis addita bile incaluerit, huic ſeptenis diebus diluculo hunc ſyrupum propinabimus, Rec. ſy. ex acet. cit. de granat. an. ℥ v j. de agreſt. ℥ j v. aq. bugloſſ. acetoſ. an. ℥ j ß. M. Rabi Moyſes in *ſuis aph. par.* 21. dicit, ꝙ ſyrupus acetoſus cum ſpeciebus triaſantalorum temporibus peſtilentiæ diebus ſumptus ſit bonus.

Verum ſi pituitoſi ſucci rigore remiſſius ſanguis æſtuet, hic per commode pari numero ſyrupus aſſumendus eſt, *Rec. ſyr. acet. ſ. vnc.* 1. *mellis roſacei* ℥. v.

Sy. ex

ſy. ex ſucco endiuiæ ℥. iij.
Aquarum meliſſæ,
endiuiæ,
acetoſæ, vn. 1. miſce.

At vbi atram bilem ſanguini vberius commiſtam deprehendimus, ſyrupum huiuſmodi conducibiliorem exiſtimo,

Rec. *ſy. de pomis deſcrip. ſubor regis ℥. vj.*
an *acetoſi, s.*
de ſucco acetoſæ, an ℥. iiij.
granatorum ℥. ij.
Aquarum bugloſſæ,
lupulorum an *vn. s.* miſce.

Qui aliorum humorum æqua proportione commiſta debitam ſuo iure ſanguini naturam reſeruat, liquorem hunc ſepties hauriet;

Rec. *ſy. acetoſitatis citri vn. 1.*
ex ſucco acetoſæ,
acetoſi an ℥. iiij.
Aquarum acetoſæ,
endiuiæ an vn. s.

Neque illud abſurdum fuerit, ſi hyemante anno minoris frigoris ſyrupos hauriendos eſſe, atque temporum omnium quoquomodo rationem habendam, quis exiſtimet, nam annotatorum nempe ſyruporum frigidiores aliqui ſunt, quidam remiſſiue rigent. Quamobrem ſi haud iudicii expers medicæ facultatis profeſſor fuerit, horum accurata commi-

xtione ſingula opportune exequetur, quamquam & alios hac in re congruos liquores minoris rigoris per multi compertum habeant, veluti roſaceus, ac ille, qui ex lupulorum ſucco conficitur, quiq; de cichorea vocatur, atq; illi, quos cordiales prærogatiua quadam appellamus, ac alii quam plures, quorum aliquos percurrere animo inſedit.

SYRVPVS DE BAPTISECVLA, AVT DE CYANO.

Rec. *ſuccor. baptiſec.*
bugloſſ.
borrag.
acetoſ.
pom. dulc.
ſcariolæ,
endiu. an. ℔. j.
Roſar.
fl. nenuph. an. ℥. vj.
aeti,
acetoſ. citri an. ℥. viij.
ſantal. citrinor.
corall. rubr.
diptam.
carlinæ an. ʒ. ij.
A. bugloſſ.
violar.
borrag. an. miſc.

campho-

camphoræ. ʒ. *i. s.*

reubarbari optimi vn. 2. miſce. & fiat ſyrupus cum ſaccharo. & aromatiza cum ſcru. 2. vnicornu, aut cum ʒ. *ij. cornu cerui.* Iſte enim æquat bilioſum ſanguinem, prohibendo venenoſam putredinem.

Alter mutuatur à Damaſceno, qui laudari poteſt, cum non tantum præſeruet ab ipſa putredine, verùm etiam peſtiferis morbis, & anthrace affectos curat.

Rec. *endiuiæ,*
lactucæ,
ſcariolæ,
acetoſæ,
ſem. citri mundati, à cortice ſing. vn. 1.
roſarum rub.
violarum,
florum nenupharis,
florum boraginis,
bugloſſæ ſing. ʒ. *iiij.*
florum roriſmarini. ʒ. *ij. in aqua roſata bis duobus diebus maceratis per alembicum in balneo mariæ deſtillentur, cui aquæ ſtillatitiæ addatur ſaccharum q. s. & fiat iulep. & acetoſetur cum acetoſitate citri, vel ſucco granatorum, & aromatizetur cum puluere ſandalorum, roſarum, ſpodii, croci, & in fine addantur aquæ roſaceæ vn. iij.*

Alius huiuſmodi facultatis;

Rec. *aquarum meliſſæ,*

bugloſſæ,
acetoſæ,
nenupharis,
violarum,
boraginis ſing. lib. 1.
ſuccorum pomorum dul. lib. 1.
ſuccorum citrangulorum,
limonum,
acetoſitatis citri ſing. vn. ℥. s. in his macerentur per diem naturalem ſantalorum omnium ſing. vn. ℥. s.
cinamomi optimi ℥. s.
ligni aloes ℥. 1. s.
gariofilorum ſcru. s.
capill. v.
ſcabioſæ,
farfaræ ſing. m. 1.
florum cordialium ſing. m. 1.
corticum citri ℥ ij.
ſem. citri. ℥. ij s deinde bullito leui ebullitione vſque ad conſumptionem tertiæ partis, deinde colentur, & exprimantur, tunc expreſſioni adde ſy. iuiubini,
ſy. de bugloſſa ſing. vn. 6. miſce & compone iulep. clarificatum, quod inde aromatizetur cum ſpecierum diamuſci dulcis ſcru. s. ſaphyri, ſmeraldi, granatæ, rubini ſing. ſcru. 1. ſed hi lapides præcioſi in primis præparentur.

SY.

SY. DE ZEDOARIA.

In tempore hyemante is ſyrupus magnum ſubſidium præſtabit;

Rec. *betonicæ,*
ſcabioſæ,
chamædryos,
cichorii,
calamenti,
maioranæ. ſing. m. 1.
corticum citri & ſem. eius mundati ſing. vn. 1.
zedoariæ,
ben, albi & rubei,
calami aro,
ſtœchados ſing. ℥. 1. hæc omnia groſſo modo contuſa macerentur in lib. 6. aquæ per duos dies, deinde omnia ſimul cum ipſa aqua deſtilletur in balneo mariæ, deinde omni libræ iſtius aquæ ſtillaticiæ addantur ſachari albiſſimi vn. 6. & aceti acutiſſimi v. s. fiat iulep. & aromatizetur cum puluere gariophyllorum, macis, cardamomi, & croci ligato in panno lineo raro, qui ſæpe in tali decocto confricetur.

Cap. IV.

De medicinis purgatoriis.

Postqvam ex inſtituto prænotatos cõgruos potus ebiberint, proximo die ſalubri pharmaco humores eos concoctos pur-

gare decet. Quapropter id etiam memoratu maxime dignum videtur, peſtilenti tempore fortia pharmaca ſumme euitanda eſſe, ſicuti authores quidã admonent, & duntaxat medicamenta, quæ roborandi cordis facultatem ſortiuntur, atq; inde humores ſubducere poſſint, aſſumere commodum fuerit, veluti myrabolanorum ſpecies omnes, tamarindique, ac roſarum ſuccus; agaricus cordis vires exauget ac turbidos inde humores euocat, eiicit; Aloe, vt teſtatur Meſue, in ægritudinem inſanabilem eo vtentem non ſinit incidere, præſeruat res à putredine, quod idẽ myrrha facit: Nec non reubarbarum; ex hoc ergo loco huiuſmodi aluum ſoluentes medicinas conficiamus.

Purgatio pro bilioſis.

Bile igitur refertum ſanguinem pharmaçum hoc opportune depurgat,

Rec. *pruna Damaſcena numero* 12.

tamarindorum vn. 1.

ſebeſten numero 36.

iuiubas numero 10. *in aquis endiuiæ, acetoſæ, bugloſſæ aliquandiu ferueant, vt excoquantur, in fine autem decoctionis adiiciantur violarum ℥.iij. quibus modice concoctis omnia valentius comprimẽdo pure excolentur.* Deinde Rec. *huius decoctionis vn.* 4.

ſucci roſarum puri vn. 1.

Reubarbari probi ſcru. 4. *ſimul macerentur*

per

per horas 12. *Deinde fortiter exprimantur, & expreſſioni commiſceatur, & diſſoluatur triphera perſicæ vn.*1. *quibus ſedulo commixtis potionem hanc horæ ſpatio ante ſolis ortum haurire proderit, proximo autem die ſachari roſei* ℥. *iij. bugloſiniq;* ℥. 1. *s. commixta aſſumet.* Eandem quoque potionem, cuius corpus ſanguine refertum ſit, per commode ebibet, at pruna, iuiubas, ac violas demito, ſed eorum loco tamarindos, ac ſebeſten pro dimidio ſubſtitue adiuncta, proximoque die ex granatis acidis vini vn. 1. ſachari roſei ℥. iiij. propinabis.

Pituita autem tepeſcentes, ita expurgabimus, Rec. *triphera perſicæ vn.* 1. *Pro pituitoſis.*

agarici ℥. 1.

reubarbari probi ſcru. 1. *s. quibus commixtis ſacharo obuolutũ pharmacum fruſtulis aliquot diſpartiendo præannotato tempore veluti bolos ingluttiet*, altera luce, Rec. *ſachari roſei* ℥ *iij.*

confectionis diamuſci ℥. *s. miſce & fiat bolus*, quem ingerat;

Quibꝰ atra bile ſanguis obſcuratur, hiscõſimili fermè medicina aluus ſoluenda eſt, *Pro melancholicis.*

Rec. *triphera ex epithimio* ℥. *iij.*

triphara perſicæ ℥. *v.*

agarici vn. 1.

reubarbari probi ℥.*s. cũ ſacharo fiat bolus*, quod ſi ſeri caprini vn. 8. ſubinde ebibere appetat, recte agetur, poſtero vero die *bugloſini, ac roſei*

ſachari ſing. ℥. *ij. confectionis deamuſci dul.*
ſcru.ij. ſuperaditis comedere par eſt.

Huiuſmodi pharmaca præbibitis ſeptenis ſyrupis annuo tempore repetenda conſulimus, vere, ſcilicet & autumno, nec illud obeſſe cenſendum eſt, ſi hæc omnia quaternorum temporum initio ſemel exequi maluerint, id enim ſatius arbitror.

CAP. V.

De pilulis.

PRÆTEREA intermedio tempore hebdomadis ſingulis pilularum communium ℥.I. plerique bis inglutient. Quarum & ſi variæ deſcriptiones tradantur, quã tamen Rhaſis 4. *ad Alm. tract.* 3. *cap.* 25. exarauit, Auerrhoes, & complures alii imitantur auctoritate Ruffi.

Pil. Ruffi. Rec. *aloes partes duas,*
myrrhæ,
croci, an. partem vnam, conficiantur pilul.

Teſtatur Rhaſes 17. *continentis nunquam vidi aliquem deuorantem hanc medicinam, qui non liberaretur, aut præſeruaretur ab epidemia, & nunquam eſt inuenta medicina ipſi compar*, & iubet exhiberi ſingulis diebus quantitatem trium granorum hordei cum ℥. I. vini. Auic. autem auget doſin dando omni die circiter ℥. I. hæc autem medicina frequentanda eſt de quarto in quartum, aut de tertio in tertium,

aut

aut ſingulis diebus, & ita in maiori, & in minori doſi ſecundum corporis repletionem, & virtutis tolerantiam, & ætatis, & ſecundum minorem, aut maiorem aeris putredinem, & infectionem, vnde æſtiuo tempore ſalubrius eſt, vt trochiſcorum de camphora ſcru. i. prænotatis pilulis adiungas, ſic namque ipſarum feruor miteſcet. Æſtate etiam poſt ingeſtas pilulas ſæui caprini hauſtus, vbi modiculum aceſcat, ſatis commendatur, quod ſi congruam meliis roſei quantitatem addideris, commodius medicamen erit. Huic autem pilularum compoſitioni poſſent addi bolus armenus, aut camphora temporibus calidioribus, aut humidioribus, vt agaricus mirobalani Indi, vbi humores pituitoſos, aut atros ſubducere opus ſit. In tempore autem frigido pro maiori cordis robore muſcus, ad reſiſtendum veneno zedoaria addi poſſunt, aut anthos, & cum vino albo ſubtiliato, eas reformare, aut cum aqua meliſſæ. In æſtiuo autem tempore cum ſy. de acetoſitate citri, aut aqua acetoſæ.

In tempore itaque frigido poſſunt tales conficere:

Rec. *aloes hepaticæ.* ʒ. *iij.*
myrrhæ ʒ. *i. s.*
croci ſcru. ij.
reubarbari ſcrup. i.

agarici ʒ. s. formentur pilulæ cum aqua bugloſſæ.

In æſtiuo autem tempore.

Rec. *aloes hepaticæ ʒ. iij.*

myrrhæ ʒ. j. s.

croci ſcru. ij.

reubarbari ʒ. j.

camphoræ gra. ij. vel trochiſcorū de camphora ſcru. j. cum aqua roſata formentur pilul. Vel:

Rec. *aloes hepaticæ,*

armoniaci ſing. ʒ. iij.

myrrhæ,

croci,

maſticis ſing. ʒ. j.

boli arm. cum vino maluatico abluti ʒ. s. & cum vino maluatico formentur pilulæ pro qualibet ʒ. vij. doſis eſt tres vſque ad quinque. Vel:

Rec. *aloes hepaticæ vn. ij. s.*

myrrhæ vn. j.

maſticis ʒ. ij.

croci,

boli arm. præp. ſing. vnc. s. cum vino aromatico formentur pilulæ. Vel:

Rec. *aloes ſuccocitrinæ vnc. j.*

ſcabioſæ,

zedoariæ,

tormentillæ,

diptamni ſing. ʒ. j.

xylaloes,

roſarum rub.
nucis moſchatæ,
charyophyllorum,
cinamomi,
ſantalorum rub.
ſpodij de canna,
myrrhæ electæ,
croci orientalis ſing. gra. xv.
agarici albi, leuis ʒ. iij.
ſalis gemmæ ʒ. s. cum vino maluatico formentur pilulæ. Vel:

Rec. *aloes ſucco citrinæ ʒ. ij.*
myrrhæ electæ ʒ. j.
croci orientalis ſcrup. ij.
rheubarbari ſcrup. iiij.
agarici albiſſimi ſcrup. ij.
ſpicæ Indæ gra. viij.
corticis citri ſcrup. j.
radicum tormentillæ,
granorum ribes,
ſe. acetoſæ ſing. ſcrup. j.
coralorum rub.
ſandalorum rub.
camphoræ ſing. gra. x.
boli armeni præparati ʒ. j. cum ſy. de acetoſitate citri, formentur pilulæ. Vel:

Rec. *cinamomi,*
boli arm. præp.
terræ ſigillatæ,

mace-

maceros,
radicum tormentillæ,
agarici leuis,
mannæ granatæ,
croci orientalis ſing. ʒ. *i. s.*
ſpicæ Indæ,
ſpodii de canna,
mirrhæ electæ,
xylaloes crudi,
carpo balſami,
maſtiches ſing. gra. xv.
rhabarbari ſcru. ij.
diagridii ſcrup. i.
aloes ſuccocitrinæ ad pondus omnium cum aqua acetoſæ formentur pilulæ. Vel:
Rec. *aloes optimæ* ʒ. *ij.*
myrrhæ ʒ. *i.*
croci orientalis ʒ. *s.*
maſtiches,
cinamomi interioris,
ſpodii de canna,
olibani ſing. gra. xv.
agarici trochiſcati gra. x.
ſpicæ Indæ gra. v. cum vino maluatico, formentur pilulæ paruulæ. Vel:
Rec. *aloes hepaticæ vnc. ij. s.*
myrrhæ ʒ *i.*
croci,
boli arm. loti ſing. vnc. s.

maſti-

maſtiches ʒ. ij. cum vino arom. formentur pilulæ. Vel:

Recip. *rhabarbari,*
theriacæ eſulæ.
foliorum ſambuci,
foliorum ſigil. ſalomonis,
ſem alchachengi, ſing. ʒ. ij
diagridii,
maſtichis,
zedoariæ, ſing. ʒ. s. cum melle roſato, formentur pilulæ ex omni ʒ. xij.

Rec. *aloes optimæ lotæ vnc. i.*
myrrhæ lotæ vnc. s.
croci ʒ. ij.
ſpicæ ſcrup. i.
maſtiches ʒ. ij.
cinamomi,
ſpodii,
olibani ſing. ʒ. i.
agarici trochiſcati ʒ. s.
myrabolanorum chebulorum, indorum ſing. ſcru. i. cum vino formentur pilulæ.

Rec. *pilul. cochiarum,*
de rhabarbaro ſing. ʒ. i.
pilul. ſine quibus,
aggregatiuarum ſing. ʒ. s.
peſtilentialium,
alephanginarum ſing. ſcru. ij.
vnicornu,
theriacæ, *mithri-*

mithridatii ſing.gra.vij.cum ſy. de ſuc. aceto. reformentur pro omni ʒ. vij. de quibus omni tertia die ſummantur vna.

Aliæ: Rec. *aloes ſuccocitrinæ ʒ j.s.*
myrrhæ ʒ. iij.
croci,
agarici boni,
corticum citri ſing. ʒ. j.
ſe. citri,
rhabarbari, electi. ſing. ʒ. ij.
chariophyllorum,
ſpicæ ſing. ſcrup. j.
boli armeni ʒ. j. s.
camphuræ gra. ij. formentur pilulæ.

Aliæ: Rec. *aloes non lotæ ʒ. x.*
maſticis,
myrrhæ electæ,
armoniaci electi. ſing. ʒ. iiij.
croci ſcrup. iiij. ſeparatim puluericentur, poſtea miſce. Deinde Rec. *chelidoniæ maioris,*
fumariæ ſing. m. j. s.
roſarum rub.
cichorii,
verbenæ,
acetoſæ,
ſcabioſæ, ſing. m. j.
ſe. aniſorum,
fœniculi ſing. vnc. s.

glyzir-

glyzirrizæ raſæ ℥. vj. decoquantur in aquis fumiterræ, cichoreæ, ſcabioſæ ſing. vnc. iiij. vel. q. ſ. vini albi odoriferi tantundem ad conſumptionem tertiæ partis. Deinde colato forti expreſsione, poſtmodum Rec. *huius colaturæ vnc. viij. in hac decoque vſque ad tertiam partem agarici electi. ℥. vj. ſcrup. iiij. fiat fortis expreſsio, & cum hac expreſſione madefac ter ſupraſcriptos pulueres, & commiſcendo exiccentur ter. in vmbra, donec in magdaleon conficiatur, deinde cum aqua fumiterræ camphorata formentur pro omni ℥. xv. pilulæ.*

Pilulæ Ioannis Damaſceni de tribus herbis præſeruant hominem ab omni peſtilentia, ab apoſtemate, febre, ſyncope, & ab omni ægritudine cordis, & non eſt res alia, quæ inueniatur ita perfecta contra aerem corruptum per naturam loci, ſicuti in inſula Sardiniæ, vti in Venetiis & Rauennæ, & vti in omnib. locis paludoſis, tardant ſenectutem, & caniciem, inducunt hilaritatem, & gaudium in animo, acuunt intellectum, conſeruant memoriam, & viſum corroborant, cor, & ſtomachum mundificant, ac inteſtina à ſuperfluitatibus omnib. corruptis, & ſuperfluis membrorum, dolores ventoſos remouent, & præſeruant illis vtentem ab omnibus doloribus, & ſuperfluitatibus articulorum, mirabiliter operantur contra catarrhum antiquum,

Pilulæ Ioannis Damaſceni de tribus herbis.

quum,& nouum,mundificant pectus, & dolores coſtarum remouent, ſi ſumantur debito modo, prolongant vitam, quæ breuiaretur,ob copiam prauorum humorum.

Modus ſumendi talis eſt, poſſunt ſumi ante & poſt cibum,melius tamen eſt ſumere eas ſummo mane,vel quando itur dormitũ, Doſis eſt vna,duæ,tres, vel quinq; vel viij. vel ix. ſecundũ neceſſitatẽ, ſed in longis morbis ix. exhibeantur, quarum deſcriptio talis eſt.

Rec. *Betonicæ,*
pimpinellæ, an. vnc. ſ.
chamedryos vnc.i.terantur ſubtiliſsimæ,poſtea recipe myrrhæ electæ ʒ. ij.
aloes hepaticæ ʒ. i. ſ.
croci ʒ. ſ. diſſoluantur in aqua vitæ, deinde optime colentur, & cum hac colatura admiſceatur puluis præſcriptæ, & reformentur pilulæ cum oleo pomorum mandragoræ.

Aut Rec. *Reubarbari vnc.i.*
diagridii,
colocyntides ſing. ʒ. i.
aloes ſuccocitrinæ optimæ ʒ. ſ.
cinamomi,
maſticis,
ſpicenardi ſing. ʒ. ſ. formentur pilulæ cum aqua enduiæ formentur pilul. Doſis ʒ.i. Hæ enim ſubducunt humorem bilioſum,vel tales quæ appellantur pilul. de myrabolanis.

Pilulæ de mirabalanis.

Rec.

Rec. *aloes ſuccocitrina,*
reubarbari probi,
myrabolanorum citrinorum ſing. vnc. j.
diagridii ℨ. ſ.
maſticis,
ſpica,
cinamomi, croci,
garyophyllorum ſing. ℨ ſ. confice pilul. cum vino cytoniorum, perſcrutandum tamen erit, ne medicinæ aloeticæ exhibēdæ ſint habentibus iecur imbecille, vel ſume tale vſuales mutuatas à Marſilio, quæ vocantur pilulæ de gēmis.
Rec. *aloes electa vnc. vj.*
myrrha vnc. iij.
croci ℨ j. ſ.
reubarbari ℨ. ij. ſ.
garyophyllorum ſcru. ij.
tormentilla ℨ. j. ſ.
ſandalorum rub. ℨ. ſ.
boli armeni ℨ. iij.
gemmarum,
ſpecierum electuarii de gemmis, ℨ. j. ſ.
margaritarum drach. j. confice pilul. cum ſy. de acetoſitate citri. vel tales, quæ contra venenum, vermes, & epidemiam operantur, ventriculi, & iecoris, & omnium corporis ſenſuum actiones validiores reddentes, caput purgant, eiuſque dolores ſedant, & alios ſimiles morbos curant.

Rec. *aloes vnc. j.*
boli armeni ʒ.ij
terræ ſigillatæ ʒ.j.
croci,
ligni aloes ſing. ʒ.j.
been albi,
rub.
coralorum rub. ſing. ſcrup. j.
cinamomi,
ſquinanti,
aſſari,
xylobalſami,
carpobalſami,
caryophyllorum,
nuciſmuſ.
macis ſing. ſcrup. s.
ſandalorum alborum,
rub. ſing. ſcrup. s.
myrrhæ ſcrup. j.
diptami ſcrup. ij.
tormentillæ ʒ j.
galangæ ſcrup. s.
maſticis ſcrup. ij.
ſcamonii ʒ. iij. conficiantur pilul. cum ſucco arnogloſſæ, & aciditate citri. Vel:

Rec. *aloes ſuccocitrinæ vnc. j.*
myrrhæ ʒ ij.
croci ʒ j.
folliculorum ſenæ,
rheubarbari probi,
aga-

agarici optimi ſing. ℨ.ij.ſ.
corticum citri,
ſe. citri,
zedoariæ,
ſalis gemmæ,
tormentillæ,
mumiæ ſing ſcru. j. ſ. ſubtiliſſime, omnia conterito. cum ſy. de acetoſitate citri, aut limonum, aut ribes, aut cũ aquis acetoſæ, vel cichorii, vel vino aromatico magdaleon conficito, quibus cum opus eſt purgare doſis eſt ℨ j. cum præſeruare, ℨ. ſ. pro vice, ſumendo bis in hebdomada, vel vtere talibus mutuatis à Marſilio.

Rec. *aloes vnc. ſ.*
myrrhæ,
croci, ℨ ſ.
bedegar infuſi in vino albo ſubtili, & aqua roſata gra. xv.
agarici infuſi in ſyrupo de acetoſitate citri ℨ. ſ
camphoræ gran. j. confice magdaleon, vel hiſce mutatis à Cermiſono.

Rec. *aloes ſuccocitrinæ ℨ. vj.*
myrrhæ ℨ. iij.
croci ℨ. j. ſ.
reubarbari ℨ. ij.
agarici ℨ. i.
corticum citri ℨ. i.
ſe. citri ℨ ij.
tormentillæ;

granorum ribes,
*ſandalorum rub.ſing.*ʒ.*ij.*& ſi nõ inueniatur ribes,ponantur ſemina acetoſæ,
*corallorum rub.*ʒ.*i.ſ.*
camphoræ, gra. ij.
boli armeni ʒ.*iij. cum ſy. formentur pro omni* ʒ. *pilul. ix.* vel talis mutuatis à Gentile.

Rec. *aloes hepaticæ* ʒ.*j.*
myrrhæ,
croci, ſing. ʒ.*s.*
camphoræ ʒ.*j. cum aqua endiuiæ formentur pilul.* in hyeme amoueatur camphora.

Inſuper pilulis Ruffi poſſunt admiſceri pilulæ alephanginæ, pilulæ de reubarbaro.

Nonnulli ex neotericis de Medicorum inſolentia admirantur, quod his Ruffi pilulis aliquid addere,vel diminuere audeant, ſicuti enim theriacæ facultas conſiſtit in quadam complexione merito proportionis miſcibilium reſultante experientia,aut forte reuelatione, magis, quam ratione per Andromachum inuenta. Ita quod aliquibus additis,aut diminutis, vel etiam proportione miſcibilium variata, eiuſdem non eſt facultatis, nec efficaciæ,vt Medicorum ſapientiſſimum Galenum deludit Auic.quando caſu ille Andromachi theriacam permutari voluit, non propter neceſſitatem ſi compareт, ſicut Andromachus pari modo de hac compoſitione per Ruf-

Ruffum inuenta, deinde per Galenum Auic. Rhaſen, & per poſteriores Medicos approbata. Huic aũt opinioni reſpondendum mihi videtur, quod hæc Ruffi pilularũ compoſitio contra peſtem non eſt adeo approbata & valida, cui etiam non poſſint aliqua addi, quę eius vires roborare magis poſſent, non theriaca contra venena. Præterea iſta Ruffi compoſitio operatur merito qualitatum ſimplicium ingredientium; abſque quod fermentetur, & præter ſimplicium qualitatem noua reſultet temperies, ob quam cauſam addi poſſunt, quæ humorum, aut temperamenti, aut temporum, aut membrorum varietates proſpiciant. In quib. etiam excrementa exuperant, Theriaca vero niſi poſt fermentationem, dum præter miſcibilium qualitates iam nouam acquiſiuerit temperiem, haudquaquam propinatur, ipſa enim tempore magni æſtus roſeo etiam ſaccharo admiſta exhibetur, ita varia admiſcenda ſunt, ſecundum varias intentiones, quas quærimus ex Theriaca, vt eſt Auic. *can. quinto cap. de Theriaca*, quid ergo prohibet non poſſe tempore magni æſtus huius caliditatem compoſitionis refrangere cum camphora, bolo armeno, quæ & magis contra peſtem ſunt laudata? Hæc inſuper Ruffi compoſitio nil niſi bilem & pituitam purgat, ſi igitur contingeret, humores atræ bilis pur-

gare, quid prohibet ſecum miſceri myrobalanos Indos, agaricum, qui membra ſpiritualia munda efficit, ac cordi contra venena vires præſtat. Verum animaduertendum eſt, ne pilulæ validiores quemadmodum ſcamoneatæ niſi præparatis & concoctis humoribus exhibeantur.

Syrupus Petri Tuſignanæ.

Si autem quis pilulas abhorreret, harum loco ſubſtitui poteſt ſyrupus iſte, mutuatus à Petro Tuſignanæ, non infectis peſte doſis eſt vnc. j.s. infectis vero vnc. ij.s. in æſtate cum aqua acetoſæ, in hyeme cum aqua bugloſſæ, cor, cerebrum corroborat, & corpus mundificat.

Rec. *corticum citri,*
corticum radicum capparorum,
verbenæ,
ſandalorum rub.
ſpodii ſing. ʒ. ij.
caryophyllatæ,
bugloſſæ,
meliſſæ,
acori, ſing. vnc. s.
acetoſæ,
hepaticæ,
praſſii, ſing. ʒ. iij.
ſcariolæ agreſtis,
ſe. co. frig.
violarum ſing. ʒ. ij.

Thy-

Thymi,
epithymi,
polypodii,
ſenæ,
myrabolanorum citrinorum,
chebulorum ſing. ℥.j.
agarici,
reubarbari,
ſuccorum abſynthii,
ebuli,
plantaginis,
fumiterræ, ſing. ℥.j.ſ.
diagridii ℥.ij. *bulliant in q.s. aquæ, deinde cum lib.ij. ſacchari fiat ſyrupus*, vel talis mutuatus à Gentili in eius conſilio de peſte, qui mundum tenet corpus à ſuperfluitatibus, cerebrum & cor confortat, venenoſum humorem expellit ſubito ad exteriora, & rectificat humores. *Syrupus Gentilis.*

Rec. *corticum citri,*
radicum capparorum,
berberis,
ſantalorum rub.
ſpodii ſing. drach.ij.
caryophyllatæ,
bugloſſæ,
meliſſæ,
borraginis,
cichoreæ ſing. m.j.

acetoſa,
hepatica,
praſsii ſing. m. j. s.
ſe. ſcariolæ aggreſtis drach. ij.
ſe. com. frig. maiorum. ſ. cucumeris, cucurbitæ, citruli, melonis, violarum ſing. vnc. j. miſ.

Et hæc quantum ad humores corporis & cordis, tanquam vnum ex contentis in corde, qui ſunt cauſa intrinſeca putredinis, quæ eſt effectus peſtilentialium morborum. Nunc autem reſtat, & contenta in eo cum ſint ſpiritus, & ſanguis, vt ita cuſtodiamus ſubiectũ, id eſt, cor, ne fiat aptum, ad recipiendam & in ſe contrahendam peſtilentem putredinem; quia ſi putredinem non concipiet, peſtiferis morbis minime corripientur; corroborandum erit itaque cor, & contenta augendo calorem cum rebus odoratis, poſtea cibis, qui optime alant, cum vino odorato, poſtea propinentur, quæ corpora deſiccant, & ſi quæ eſſet obſtructio, vtendum de obſtruentibus incidentibus ſine calefactione, ne corpus calefiat, cum ex calore humores liquefiant, quo fit, vt tunc colliquatis humoribus, ad putredinem corpus paratur, vnde, quæ exiccant & refrigerant, idonea ſunt, vnde acida, & acetoſa, & alia ſimilia expediunt.

Recipe *thymi,*
epithymi,

ſenæ,

ſenæ,
polypodii ſing. ℥. ij.
ſuccorum abſynthii,
fumiterræ,
ebuli,
plantaginis ſing. ℥. vj.
myrob. chebulorum vn. ß.
citrinorum vn. ſ.
diagridii ℥. ij.
ſacchari albi lib. ij. fiat ſyrupus: thymus, ſena, epithymus, decoquantur ſecundum artem Doſis peſte affectis eſt vn. ij. ſ. non affectis vn. i. ſ. in æſtate cum aqua acetoſæ, in hyeme cum aqua borraginis.

Cap VI.

De odoriferis calidis & frigidis.

Exordium ergo erit à cordis ſpiritu, qui teſte Galeno *de vtilitate reſpirationis* aere odorato nutritur. Ad odorem ergo efficiendum tria concurrunt, calor, humiditas, & ſubſtantiæ tenuitas. Calor qualitatem odorabilem in fumum aeri permiſtum conuertit & diſſoluit; humiditas diſſolutioni obedit; pariter & ſubſtantiæ tenuitas, ſicut, è contra frigiditas conſtringit, & non permittit fieri diſſolutionem; pariter ſubſtantiæ craſſities reſiſtit diſſlationi & diſſolutioni. Si- *Ad odorem efficiendum concurrunt. 1. Calor. 2. Humiditas. 3. Subſtantiæ tenuitas.*

ni. Similiter dicendum de fœtore; calor qualitatem fœtentem in fumum fœtidum aeri permiſtum diſſoluit; humiditas putredini & diſſolutioni obedit; pariter & ſubſtantiæ tenuitas. Nam cum ſpiritus aeris electi varietate ſemper ſit compoſitus, & cum aer & odor ceu ſpiritus eſſe videntur, ſpiritus ergo odorum varietate nutriendus eſt, cum odor bonus ad incolume latus ſpiritum declinare facit; animam enim dilatat, ſpiritus & virtutes reparat, virtutemque cordis mineram corroborat, quamuis grauis odor contrarium operatur. Pariter & fætor, qui ſpiritum cordis corrumpit, cum enim cor ſpiritum creat, & ſpiritui alimentum procreat; ideo ad alendum ſpiritum merito deſiderat aromata, quæ ſuo bono odore ſpiritus nutriunt, ac optimos reddunt; odores itaque ſuauitate flagrantes, qui ſpiritus refouent, & cerebro & cordi ſolamen, ſpirituſque generantes & nutrientes præſtant, ſunt ex ambra, moſcho, ligno aloes, qui in ſpiritus ſubſtantiam conuertuntur, ſicuti alimentum in ſubſtantiam aliti; nam odor bonus principaliter ſenſitiuam facultatem corroborat, quæ eſt virtus odoratus, exinde ſenſum communem, & alias facultates ſenſitiuas, alligatas, cuius ſenſus communis ſecundum rei veritatem

eſt

eſt cor, ex Ariſtotele in pluribus locis, cum ergo bonus odor ſit obiectum immediatum ſenſitiuæ facultatis, circa quam immediate cauſantur delitiæ, ob quam odor conueniens eſt, vt quando medicina eſt odorifera, & quã-do fit inconueniens, vt fætor ex delitiis ergo prius ſenſitiuam facultatem corroborabit, vnde Ariſtoteles de pomo, & morte, anima ſenſitiua, quæ communis eſt nobis & brutis bono fouetur odore. Nam etiam cum odor ſit tenuis ſubſtantiæ, qualis eſt ſpiritus, qui cum eo etiam in qualitate conueniat, per hanc conuenientiam ſpiritum confortat, dato etiam, quod in ſpiritum non conuerteretur, tamen ſpiritum, & cor viuificant, & corroborant, exempli gratia, vti hyacinthus, quamuis in ſubſtantiam cordis non conuertatur, tamen ipſum validum reddit. Prætereà cum rei odorabilis vapor ad cor attrahatur, ſpiritibus ad partes minimas admiſcetur, cum eis conformis efficitur; ſi contingeret, quod in ſpiritu eſſet mala diſpoſitio ſpiritum reſoluens, illi reſolutioni materialiter ſe obiicit odor, tunc in ſpiritu deſinit reſolutio. Pariter ſi contingeret, quod talis mala diſpoſitio à re calida ſpiritum reſoluente ortum haberet, tunc rerum frigidarum redolentium odor reſolutioni materialiter obſtat, quia cum ſpiritu com-

miſce-

miſcetur,&ex huiuſmodi rebus frigidis odoriferis minimis ſpiritus partibus admiſtus odor eam prauam caliditatem fundatam ſpiritum reſoluentem alterat. Pari modo ſi diſpoſitio praua lædens ſpiritum, frigida fuerit, ſpiritus tenuitatem ac motum prohibebit; ſi odorifera calida odorentur, primo quidem ſpiritibus eorum admiſtus odores mobiles, ac æquales efficit, ita ad vitæ munera obeunda habiles, & commodi efficiuntur, inſuper ſpiritibus caliditate frigiditati illis noxiæ reſiſtit & alterat. Quamobrem odor, ſiue vapor rei odoriferæ in quantum naturæ delectabilis, in quantum calidus, in quantum frigidus corroborat naturam, cum talis ſit proportio rei odorabilis conuenientis animæ per eandem facultatem odorabilis, qualis obiectorum proportio, ad alias ſenſitiuas facultates, cum eis conueniant illæ proportiones, cum ſint proprietates occultæ, & eo præſertim, cum odoriferus vapor ſit, quid ſimile naturæ compoſiti ex quatuor elementis, magis conforme eſt, vt vaporis odoriferi qualitas in ſpiritu exiſtens in id compoſitum agere poſſit, quam in aerem, compoſitum plus agit in compoſitum, quam ſimplex, vt ſumitur ab Iſaac 1. *elem. cap.* 1. Itaque vſque ad minimas partes odor ſpiritui admiſtus permanere poteſt, cumque ad cor

cum

cum aere ſimul attrahatur. Aer enim ob calidi euentationem compellitur, & attrahitur. Quare aer odoriferus cum ſpiritu diu manet, & eum corroborat, & in eo contrariæ qualitatis actioni reſiſtit, aer autem ſua ſimplicitate hoc non patitur, nam ſtatim diſponitur ad qualitatem, vel malitiam qualitatis, tam frigidæ, quàm calidæ, quæ ſpiritui noceat, ſpiritus enim aere nutritur, & odore nutrimento improprio, nam aeris & odoris admiſtio, cum ſpiritu nutritioni ſimilatur. Itaque in peſtilenti aeris ſtatu, cum talis aer inſpiretur, aut per cutanea ſpiramenta per arterias attrahatur, & primum, quod illi occurrit, ſi ſpiritus tali aerea putri qualitate cõmiſtus, illius venenum ad cor deferat, bonis ergo odoribus ſpiritus oblectandus, fouendusque, atque quotidie recreandus eſt. Nam cum aer & odor ceu ſpiritus ſunt, ideo in ſpiritum facile conuertuntur. Ad roborandum ergo cordis ſpiritum in primis excellens peſtiferi aeris qualitas bonis ad temperamentum reducatur, & eius veneficæ putredini oppugnetur eum his, quæ validas vires exiccantes habent, & bonos odores emittunt; incendantur ergo aromata, & aquæ odoriferæ fundantur, ſternanturque loca arboribus, & rebus redolentibus, cum roſis, violis, malis citrinis, limonibus, malis aureis,

reis, cydoniis, pyris, arborum floribus, foliiſque ſalicum, populeis, frondibus myrti, quæ omnia colliguntur, poſtquam rorem ſuper his exiſtentem ſol exiccauerit, & hæc æſtiuo tempore expedient, vt auræ noxã corrigant, putredinemque abſumant, valentiſſimo ſui remedio, ne domeſtici aeris corruptio contingat. Hyberno autem tempore ſeruantur areæ rebus odoriferis deſiccantibus, & conſumentibus aeris, & vaporum commixtorum humiditatem, vt cortice citri, arantiorum, ozimo, maiorana, pullegio, meliſſa, ſerpillo, & ſimilibus ex iam commemoratis, habita tamen temporis aereatum qualitatũ impreſſione, regionumq; & hominum ætatis, ſexus, temperaturæ, proprietatis contemplatione, quoniam quæ calida exiſtunt, frigidis, quæ humida, ſiccis rectificanda ſunt, ideo minime auſcultandum eſt illis, qui frigidis tãtum, ac ſuaue redolentibus aeris excellentiam procurandam admonent. Id enim à veritate alienum eſt, at ægrorum cauſa duntaxat illud efficere par eſt; cum putri calore illorũ intima calent febri, vtque, propterea frigidis tantum ad aeris ſalubritatem vtemur, ex Gal. *Cap. 14.* monitu *in libr. 9. meth. med.* vbi ſcribit, *quippe quantum is à naturali habitu receſſit, tantum opus eſt, vt ægrum refrigeres, & humectes; ſane ambiens ſi contrariam morbo temperiem habet, è præſidiorũ numero*

numero vnus eſt; ſanis vero, quos conſeruare nitimur, cum calidis, tum frigidis, id exequi licet. Hæc Galeni & Auicennæ rectaq; ſententia, cum præſertim Auic. *de peſtilente febre c.4.* hæc ſcribit, *rectificationis autē peſtilentiæ pars eſt ſecundum ſanos, qui ſunt in ea, & pars eſt eius ſecundum ſanos & ægros, illa vero, quæ eſt ſecundum ſanos intentio eſt, vt exiccetur aer, & fiat boni odoris, & prohibeatur eius putredo, cum quacunq; re ſit, & rectificetur, cum xyaloe crudo, & ambra, & ſimilibus.* Hæc Auic. Auenzoar ſubſcribit, vbi in æſtiuo tempore ſuffumigationem cum Kitram, & ſimilibus, vt aer deſiccetur, & eius corruptio conſumetur, fieri iuſſit, ſi vero aeris conſtitutio fuerit tepida, ac lætifera, omnia præſidia, ad mediocritatem ducantur, verum in omni aereo temperamēto plurimum proderit aeris ad ſiccitatem, frigiditatemq; declinatio, quod ſolæ hæ qualitates Authore Ariſtot. putrefactionem non committunt, ſed intercipiunt, & prorſus excludunt. Quamobrem aeris inquinatio non duntaxat illis, quibus areæ ſternuntur, verum etiam ſuffitib9, & pilis manib9 geſtandis tollitur, aer ergo ſuffitibus mane, meridie, & in media nocte factis, cū his horis aeris qualitas cōuarietur, nō ſolū à mala qualitate aeris, ambiens nos aer defæcatur & depurgatur; verū etiam, vt defæcatus & optimus cōſeruetur, &

cubi-

cubiculi & aulæ aer rectificatur, ex ſuffitu quemadmodum thuris, ſandaracæ, myrrhæ, laudani, ſtyracis calam. maſticis, muſci, ambræ, croci quoq; odoris, & gariophyllorum, & xylaloes, quæ omnia, etiamſi non concremerentur, plurimum tamen eorum odor proderit.

Cæterum quoniam æſtiuo tempore frigidis putredini maxime obſiſtimus, ſuaueolentia frigida, quandoque optare debemus; non mediocrem itaque affert frugem, ſi opulentorum tapeta, linteæ telæ, quibus parietes obuelantur, guttatim madefiant, ac pauimẽta ipſa, & parietes ipſi, & areæ irrorentur aceto, vel ſimplici, vel aqua roſata admiſto, aut aceto camphorato, aut muſcato, vel compoſito ex floribus roriſmarini, aut maioranæ, aut baſiliconis, vel roſarum, vel violarum; vel componatur aqua roſata cum ſandalis, roſis, violis, camphora, croco, xylaloe, cariophyllis, ireos, ponanturq; in vaſe, quod deinde ſuper prunis, ad ſuffitum fiendum calefiat, adeo quod euaporent. Vbi vero intenſior deſideratur ſiccitas, eo plus aceti attribuendum eſt; quo vero remiſſior exigitur, eo minus perfundere aceti oportet. Manus, facies & oculi inſuper eiſdem eluantur, abſtergãtur, obliniantur, aut infuſis in ipſis fruſtulis, vel bombice, aut ſpongia, aut formentur pilæ, de

quibus

quibus infra,quoniam commode accedit odoramentorum ſalutaris vſus,cum his venenum abigatur:reliquorum maxime aromatũ ſuffitu illorum,quæ oleaginoſa, odorifera, aquoſa,debili aut vehementi caliditate, & adſtringenti facultate putredini aeri imbibitæ aduerſantia,tanquam contraria aerem rectificant:At cum contingat, quod quis ob ſingularem diſpoſitionem,ac ob nimium cerebri & cordis calorem, aut ob raram cerebri ſubſtantiam, aut quia cerebrum eorum oppletum eſt, calentium odorem ſufferre nequit, aut magis illorum membrorum temperaturas diſtemperent, minus tunc calida aut frigida illorum membrorum temperaturæ conuenientia eligantur. Nam ſi cerebri temperatura frigida & humida extiterit, & cor temperatæ temperiei, vel ad frigidum remiſſæ,tunc calidorum aromatum odor competit,& è conuerſo,odorabilia tamen frigida à quorundam permixtione calidorum magni etiam ęſtus tempore expoliari minime debẽt quoniam calida cum ſpiritu conuenientiam habent maiorem,& in frigidorum delatione opem præſtant, ac frigida calidis penetrandi gratia conſultiſſime fulciuntur.Nam odorẽ frigida quietant, calida vero mouent & generant, ac frigida calidorum ope otius ad intima cordis penetralia perferuntur:& ſi adhuc

eueniat,quod ſuffitus ſufferre nequeant,tum pomum citri, quod infectam auram purifi-cat,vel limones,vel aromata ſaltem in camera reſeruentur,mirum,quam hæc omnia vitalem ſpiritum,caloremque genuinum refocillent,aut dum fiunt ſuffitus, à cubiculo recedant,&poſt horam in cubiculum ingrediãtur.Ex his vero, quibus ſuffitus componuntur,quædam ſunt calida,quædam minus calida,quædam frigida,quorum ſecundum temporis conſtitutiones,ac corporum temperaturas fiat compoſitio.Calida ergo,quæ ſua aromaticitate aeris inquinati fœtentem vim venenatam remouent,talia ſunt: ambra cor & cerebrũ roborat:muſcus cor validius reddendus,atram bilem ex ſolicitudine, & cordis tremorem ab eo remouet, vt & nux muſcata,macis, caryophylli.Suffitus vero,qui ex reb.oleaginoſis, ſiue vnctuoſis cõponuntur, fiunt,ex ſtyrace cal.& liquida,cuius fumus,teſte Iſidoro,aerem corruptũ,& omnẽ peſtilẽtiæ qualitatem fugat,thus,& eius cortex,maſtix,qui magis deſiccat,quam redoleat,ſandaraca,aloe,myrrha,therebinthina,q̃ plus mũdificat aerem ſua caliditate,& ſiccitate,quam à proprietate: reſina pini, cypreſſi, xylaloes, laudanum remollitum in vino,& oleo de ſpica, & incorporentur ei pulueres aromatici de ligno aloes, ambra, muſco,ſpica, caryophyl-

Calida pro ſuffitu.

hyllis, & ſimilibus. Et mel,cum ex floribus exiſtat,non ſolum aerem,ſed alia multa ex cibis & potib.à putredine præſeruat: liquefiat ergo in vino albo,& ſudaria calida in eo madefiant,& odorentur.Hæc n.in ſuffitus compoſitione commode ingrediuntur, nec non iuniperus,& eius baccę,ſauina, ebanus, acorus,bdelium,cortex fiſticorō,Nenula,vſneæ, laurus & eius baccę,ſquinnathū, crocus, gallia,lignum amygdalarum amararum,aſarum, camphora:cortex,& arbor granatorum, quę potius exiccando, quam aromatizando præſtant,cum etiam exiccandi principalis intentio ſit,hęc etiam alia pręualent,quę ſuo odore,& ſtipticitate copioſę aerem humiditatis rectificant, quemadmodum cyperus, radix iunci triangularis : tamariſcus : ſi aerem craſſum attenuare quęris, zinziber & cinamomum conueniunt: Rhaſes laudat bori- *Boriculum* culum, quod putatur eſſe braſilium,ſiue verzinum. Nam *tertio ad Alm.* loquitur de boritio,ſiue boriza, & eſt res aromatica, & confortatiua ſtomachi, & arbitratur eſſe braſilium tinctorum : cortices citri,eorum folia & ſemina, meliſſa, menta, ſaluia, calaminthes, coſtus aromaticus dulcis, ſpica.

Cęterum ſi calorem minuere intendis,tūc *Frigida.* hęc frigida opem percommodam præbent,

Karabæ,roſæ,coralli albi,rub.omnes ſpecies ſandalorũ,camphora, acetoſella, margaritę, acetum,aqua roſata,aqua cichoreæ habentis ſtipites,& florem azureum, labruſca, balauſtiæ,folia coriandri,flores ſalicis,nenupharis, violarum, cytonia,mala aurea,limones,cum in cubiculo teneantur,æreæ ſternantur,aut ex iſtorum aliquo fiant ſuffitus:& illi, qui ex re vnctuoſa componuntur, & gummoſa ſuper prunis non valde ignitis ponantur,ex his pro ſuffitibus trochiſci,vel pulueres cremandi componi poſſunt huiuſmodi.

CAP. VII.

De trochiscis pro ſuffitu.

REc.*ligni aloes,*
cypreſſi ſing. vnc.ſ.
thuris,
ſtyracis.cal.
caryophyllorum ſing. ʒ.*ij. contũdito, & in ſubtiliſſimum puluerem redigito,cuius quantitas vnius cochlearis in medio cubiculi ſuper prunis concrementur:*Vel.
Rec.*granorum iuniperi vn. ij.*
baccarum lauri vn.j.
cyperi,
*ſquinanti ſing.*ʒ.*ij.contundantur, & modo veteris prænotato.* At ſi fuerit conſtitutio ſicca,

tunc

nc huiuſmodi pulueres in aqua roſata ma-
rentur, quę inde cum puluere infuſo aſper-
itur ſuper prunas, aut ponatur in vaſe æreo
eno iſtius aquæ ſuper prunis, & ex his pul-
eribus repleri poſſunt ſacculi ex ſyndone, &
uluinaria in pannis lineis intermiſceri. Ap-
robantur inſuper, quæ à Meſue traduntur
ompoſita ex calidis, quemadmodum puluis
alliæ muſcatę, trochiſci de ligno aloes, nerę,
iptę muſcatę, de cyperis & cõpoſita à Rhaſe
7. *continentis.*

Rec. *bdelij lucidi,*
ſe. naſturtij albi,
gummi granorum viridium, ſiue terebenthi-
næ,
ſtyracis,
croci,
blatæ byſantiæ aſari,
ligni aloes, ſing. ℥. iij. in puluerem redigantur,
vt alcochol, & cum aqua roſea trochiſcos conficito,
qui prunis imponantur, cum expediet.

Ex frigidis vero approbantur trochiſci de
camphora Meſuæ, aut iſti, qui mutuantur à
Marſilio.

Rec. *roſar. rub. vn. s.*
labruſcæ,
coriandri ſicci ſing. ℥. ij.
acetoſeæ ſiccæ. vn. j. s.
trium ſandalorum,

corallorum rub ſing. ſcrup. ij.

florum nenupharis ſiccorum. ℥. ij. ſubtiliſſime conterantur. & adde Karabe gran. iij.

Margaritarum non perforatarum, & nouarum ſing. gra. ij. & iterum ſubtilius contere, & incorpora, & fiant trochiſci, ſiue candelæ cum aqua roſ. & vtaris ſuper prunis, vel tales fiant.

Rec. *xylaloes ℥. ij.*

gallinæ muſcatæ vn. s.

cupreſſi vn. s.

ſtyracis cal. ℥. iij.

coſti dulcis ℥. j.

cymini vnc. ij.

corticum citri ſcrup. j.

maſtiis,

thuris ſing ℥. j.

been albi. rub. ſing. ſcrup. j.

caryophyllorum ſcrup. s.

moſchi gra. vij.

ſacchari albi. ℥. vj.

laudani vnc. j.

pulueriʒentur: cum mucilagine dragaganti & ſtyrace liquida formentur trochiſci, vel candelæ, & his vti poſſunt in hyeme. In æſtate vero addantur *roſar. rub ℥. j s.*

ſandalorum alborum rub. ſing. ℥. s. Vel.

Rec. *thimianæ lib. j.*

olibani,

ireos ſing. ℥. ij.

cary-

caryophyllorum ℥.j.ſ.
fol.lauri ℥.iij.
iuniperi lib.j.puluerizentur, & miſceantur cum aqua roſata,& inde exiccentur,& iterum fiat puluis ponendus ſuper prunis pro ſuffitu. Vel.

Rec.*ſtyracis cal.*
benzui ſing.vn.ij.
xylaloes,
laudani ſing.vnc.j.
caryophyllorum ,
*cinamomi ſing.vn.ſ.madefiant in aqua roſata,& exiccentur,& iterum puluerizentur,*pro ſuffitu. Vel.

Rec.*iuniperi contuſi,*
Baccarum lauri,
ſummitatum abſynthij,
thimianæ ſing.partes æquales.fiat puluis pro ſuffitu: Vel.

Rec.*corticum baccarum lauri m.j.*
baccarum iuniperi.m.ij.
ſumitatum abſynthij,
rutæ,
foliorum lauri ſing. m j.
Roſar.rub.m. ij.
thuris vn.j.miſ.& fiat puluis pro ſuffitu. Vel.

Rec.*laudani vn.ſ.*
ſtyracis cal.drach.j.
myrrhæ drach. ij.

foliorum myrthi, caryophyllorum,
cinamomi electi,
ſandalorum citrinorum,
cyperi ſing. ℥. j.
calami aro.
roſar. rub. ſing. ſcrup. ij.
zedoariæ,
xylaloes ſing. ſcrup. j.
ambræ,
moſchi ſing gra. x.
ceræ,
terebinthinæ, & aqua roſatæ. q. s. fiant candelæ pro ſuffitu.

Rec. *thuris albi* ℥. *ij.*
abſynthij,
baccarum iuniperi,
corticum citri,
caryophylli ſing. ℥ *j.*
doronici,
ſandaracæ,
Xylaloes,
ſandalorum rub. ſing. ℥. *s.*
diptami ℥ *j. s, cum mucilagine ſe. citri, & aqua roſata fiant trochiſci pro ſuffitu.* Vel.

Rec. *aſſæ dulcis vn. ij.*
cinamomi vnc. ij.
moſchi gran. x.
carbonum ſalicis vnc. iij. cum aqua roſata, & mucilagine tragacanti fiant trochiſci. Vel.

Rec. *laudani vnc. vj.* *thi-*

thimianæ vn.vj.
olibani,
charabe ſing.quart.j.
Galliæ muſ.
Aliptæ moſchatæ,
ſtyracis cal.ſing.quart.j.
ligni aloes vn.j.
caryophylorum,
nucis muſ.ſing.vn.s.
carbonum tiliæ lib.ij.cum ſterace liquida, & muco dragacanti ex aqua roſa. miſ. & fiant trochiſci pro ſuffitu, vel talis non poſtremæ notæ.

Rec, *benzoin ℥.iij.*
ligni aloes vn.s.
ſacchari candi vn.j.s.
moſchi finiſſimi gran. xj. cum muco dragacanti ex aqua roſata fiant rotulæ depreſſæ pro ſuffitu. Vel,

Rec. *myrrhæ,*
thuris,
Galliæ moſchatæ,
aliptæ moſchatæ ſing.℥.ij.
laudani vn.j.
ſtyracis cal.vn.j.
ſtyracis liquidæ q. s. fiant trochiſci pro ſuffitu. Vel,

Rec. *ſtyracis liquidæ vn.iij.*
aſſæ dulcis vn.j.
bacc.lauri vn.j.

olibani vn.v.

bacc. iuniperi vn.j. contundantur groſſo modo, miſ. pro ſuffitu. Vel,

Rec. *laudani ℥.s.*

diptami ℥.j.

caſtorij gran. vj. cum ſtyrace fiant trochiſci pro ſuffitu. Vel,

Rec. *carbonis ſalicis vn.iij.*

cinamomi,

caryophyllorum ſing. vn.j.s.

ſtyracis calamitæ,

laudani,

ligni cupreſſi,

belzoini,

ſacchari fini, ſing. vn. iij.s.

roſarum rub. ſiccarum,

florum lauandulæ,

ſpicæ ſing. vn.j.

ambræ,

muſci, ſing. ℥.j.

gummi dragacanti in aqua roſata diſſoluti, & cum aqua vitæ q.ſ. formentur trochiſci. Vel,

Rec. *laudani lib.j.*

benzoini vn.iij.

ſtyracis cal. vn j.s.

corticis pomorum citrin. vn.s.

ligni aloes vn.ij.

carbonum ſalicis lib.j. omnia ſubtiliter pulueri-

ueriZentur, & cum glutine dragacanti formentur trochiſci pro ſuffitu. Vel,

Rec. *ireos* ℥.*iij.*
caryophyllorum vn.iiij.
ſandalorum citrinorum,
corticis pomorum citri.
ſtyracis cal. ſingulorum ſcrup. ij. omnia pulueriZata in aqua roſata macerentur, vt ſupranatet, & pone in olla, quæ pro ſuffitu ſuper prunis ponatur.

Rec. *terebinthinæ lotæ,*
laudani,
ſtyracis liquidæ ſing. ℥ *ij.*
foliorum myrti,
corticum arantiorum,
citoniorum ſing. ℥.*iij.*
roſarum rub.
violarum ſing ℥.*ij.*
ſantalorum omnium ſing. vn.s.
caryophyllorum,
croci ſingul. ſcrup.j. contundantur omnia in mortario cum piſtello calido, formentur trochiſci, ad formam lupinorum pro ſuffitu.

Rec. *thuris,*
caryophyllorum,
florum bugloſſæ,
doronici,
ſandaracæ,
corticum citri.

foli

boli armeni ſing.ſcrup.ij.

ambræ,

ligni aloes,ſing.grana iiij.

moſchi grana ij. cum mucilagine ſe.citri, & modico terebinthinæ formentur trochiſci pro ſuffitu veſtium.

Rec.*myrrhæ vn.ij.*

abſynthij,

bacc.iuniperi,

corticum arantiorum,

thuris albi,

laudani,

ſtyracis ſiccæ,

aſſæ dulcis,ſing.vn.j.

aloes ſuccocitrinæ on.ſ.

ligni aloes,

ſantalorum rub.ſing.ʒ.ij. cum aqua roſata ſecundum artem formentur trochiſci pro ſuffitu.

Rec.*diptamni ʒ.j.*

laudani ʒ.ſ.

caſtorij gran.vj.cum ſtorace liquida formentur trochiſci pro ſuffitu.

Si quis voluerit præſeruare infantes à peſte, ſuffumiget eos omni die cum aliquibus ex his trochiſcis odoriferis, & propinet aliquas guttulas aliquarum harum aquarum, vel angelicæ,vel enulæ,vel pimpinellæ cum exiguo theriacæ, vel mithridatii.

CAP.

Cap. VIII.

De pilis manu geſtandis.

Quoniam admonet Galenus *in lib. de theriaca ad Piſonem*, authore Hipp. quod vnguenta pinguiſſima odorifera ignibus ſuperinfundi debeant, vt aerem purum hoc modo redditum homines in mali ſubſidium reſpirent, quamobrem in conſtitutione ſicca commodum erit etiam, ſi cuiuslibet domus quælibet loca his ſimilibus aſpergantur: *Cap. 28.*

Rec. *aquæ roſeæ vn. iiij.*

ſandalorum omnium bene tritorum ſing. vn. j. ſ. commiſceantur.

Approbantur etiam trochiſci de camphora diſſoluti in vino, quibus aſpergantur parietes, aut intingantur, & madefiant ſudaria magna, & parietibus applicentur. Perſcrutari tamen oportet temporum malitiam & corporum temperaturas, vt amoueantur ab intemperamento & diſtemperantia.

Cùm vero æſtas fuerit calida ſub ardente Sole, dum reſonant arbuſta cicadæ, non debent omnino ſicca diſponi, ſatis enim ea ſicca exiſtit conſtitutio, ſed tunc madefacienda ſunt linteamina in aqua veri frigoris, & ipſa in cubiculis circa parietes extendantur, aut aliqua humida ſunt adiicienda, & lymphato

aceto

aceto cum aquis violarum, endiuiæ, nenupharis, roſarum, lactucarum aſpergantur parietes,& areæ. Idem in ſicca autumnali conſtitutione intelligendum eſt. Et ſemper principalium membrorum cura gerenda eſt, & cordis,& ſpiritus Et hæc aerem alterantia varias diei partes ſiue qualitates concomitantur; cum dies videlicet incaleſcit, frigidioribus; cum infrigidatur, calidioribus vtendum eſt,cum ſit temperatus,temperatis; quandoque calida cum frigidis ad deferendam frigidorum virtutem commiſceantur; & cum aurora, ſiue hora diei matutina frigidiſſima contingit, calidis vtantur, cum meridionalis hora calidiſſima eſt,frigidis, & ſic de ſingulis diei horis operandum erit.

Venus. Præterea thori habenda eſt ratio: Nam æſtate thorus pauperior ſit plurima; hyeme vberior; ſubucula, & lintea, & cætera lectiſternia hyeme acutiori lixiuio lauanda ſunt, cuius cinis ex laudatis lignis fiat, rebusque calidis prædictis lixiuium aromatizetur, horum optimum fiat in æſtate, mediocriter in tempore temperato, & cum è lecto mane ſurgunt, linteamina & lectiſternia ad ventum exponantur, deinde rebus prænotatis ſuffumigentur, antequam reponantur, & cum decumbere volunt, eorum veſtes extendantur, & antequam eas induant, pro-

por-

portionali ſuffitu ſuffumigent, veſteſque, & totum cubiculum ſæpius ac ſæpius, quantum fieri poteſt, mutent, cubiculumque ſit nitidum, ſpacioſum: puluis aſpergendus ſuper veſtibus, ſit talis: *Puluis veſtibus aſpergendus.*

Rec.*pul.ireos albi vn.iiij.*
nigellæ vn.ij.
caryophyl.vn j.
ben Zoin, vel aſſæ dulcis vn. s. humectentur cũ vn.s. olei de ſpica odoriferi. Cum inſuper domi nos non ſemper continere poſſumus, elaborandum tamen erit, vt perpetuo domi foriſque, & vbiq; ſpiritui noſtro opportunum anhelemus aerem, cum ille ſit primus, qui tũ ex aſpiratione per ſymboloitatem aeream, tum per arterias, quæ ad cutim pertinẽt, ex attractione ſpiritus inficitur, iſte ergo excolendus eſt, vt tẽperatus & clarus ſit in aere, ergo ſemper electus cuſtodiatur, ſuauibusq; odoribus augẽdus nutriatur, quoniam odor & ſpiritus ſunt vapor quidam. Vnde ſimili ſimile nutritur; ſpiritus ergo, & ſpiritalis homo ab odoribus ſuſcipit alimoniam. Auic. corpus dulcedine, ſpiritum vero aromaticis odoribus nutriri aſſerit, quoniam corporis craſſitudo nõ niſi craſſa natura, qualis eſt in dulcedine, coaleſcere valet, ſpiritus autem tenuitas non alio, quam fumo quodam atque vapore, in quo aromaticitas ipſa viget, reſici poſſet. Ad hanc

ergo

ergo intentionem nonnullæ ex aromatis conformandæ ſunt pilæ, continuo manugeſtandæ, aut collo ſuſpendendæ, quæ mira potentia cor recreant, ſanguinem & ſpiritum exhilarant, ſpiritus vires tuentur, & venenati ac putris aeris vim abigunt, cum nota ſit aeris peſtilentis conditio, velocius ſcilicet interficere, quam venenoſus cibus. Nam velocius & minus alteratus aer in cor fertur. Pilæ tamen ſecundum cerebri & cordis temperaturas, & anni conſtitutiones componi debent. Æſtate vero, & in cerebri & cordis temperatura calida odoretur ſpongia in aceto mordaci madefacta, non tamen adeo mordaci, quod ſternutare faciat, in eoque addantur ſandali, & aqua roſata, & corali, & ambra; & hæc ſpongia, vel aliæ pilæ in pyxide aurea vel argentea in orbis figuram formata, & foraminum plena includantur, vel pyxide ligni iuniperi, aut fraxini, aut cypreſſi concauata, feneſtrataque incarcerentur, aut manu geſtanda, aut collo ſuſpendenda, ac quoties res poſtulat, naribus admoueantur, & olfaciendo earum odor excipiatur; aut ſi in pyxide ſpongia madefacta fuerit incluſa madefacta in aquæ roſatæ partibus duabus; vini Maluatici parte vna, aceti dimidia, & cum in loco, vel in aere peſtifero ſe continet, quoquo modo manu ſpongia ea extrahatur à pyxide,

& pa-

& parum ſpongiam comprimat, & eo liquore nares liniantur : nam rerum odoratarum fumus cum aëris putredine commiſtus, eam valde minuit, quemadmodum rerum fœtidarum ac putridarum fœdus ac granis odor eam adauget. Ex prænotatis poſſunt repleri ſacculi, vel puluinaria, ac in formam pilæ redigi, vt:

Rec. *roſarum rub. ſiccarum vn. s.*
ſandalorum omnium ſing. ℨ. j. s.
camphoræ ſcrup. j. omnia groſſo modo contundito, cum granis iij. ambræ ligentur in panno lineo, vel ſerici. Vel,

Rec. *ſandalorum alborum rub. ſing. ℨ. s.*
camphoræ ℨ s.
boli armeni ℨ j. s.
laudani ℨ. ij.
caryophyllorum ℨ j.
muſci,
ambræ ana gran. v.
dragacanti,
gummi Arabici ſing. q. ſ. laudanum diſſolue cum pauco oleo de been, & conterito cum piſtello calido, & proÿce deſuper puluerem ſandalorum, roſarum, boli armeni, caryophyllorum, deinde infunde deſuper dragacantum & gummi Arabicum, miſceto deinceps, conterendo ambram, camphoram, diſſolutos cum oleo de been, deinde aromatizen-

tur cum muſco, & aqua roſata omnia incorporando, & formetur pila. Vel,

Rec. *corticis citri ℥.iiij.*

calamenti,

caryophyllatæ,

ſampſuci,

ozimi ſing. ʒ.j.

doronici,

been albi,

rubei,

ligni aloes, ſing. ʒ.j.

ſandalorum omnium ʒ.ij.

myrrhæ,

mentæ,

caryophyllorum ſing. ſcrup.iiij.

roſarum ʒ.iij.

camphoræ ʒ.j.s.

muſci,

ambræ, ſing. ʒ.j.

ſtyracis cal. ʒ.s.

terebinthinæ ʒ ij.s.

laudani vn.iij. formentur ex his pilæ cum aqua roſata. Vel,

Rec. *caryophyllorum,*

xylaloes,

macis,

nucis muſcatæ, ſing ʒ.j.

camphoræ ſcrup. s.

maſticis ʒ.ij.

laudani

laudani q.ſ.formentur pilæ. Vel talis, quæ eſt Galeni.

Rec.*roſarum rub.℥.j.* *Pila Galeni.*
ſandalorum alborum,
rub.ſing.℥.j.s.
camphoræ ſcrup.j.
ambræ,ſcrup.s.
muſci grana iiij.
xylaloes ſcrup.ij.
corticum citri ſcrup.j.
cinamomi,
macis,
nucis muſ.ſing.ſcrup.j.
ſtyracis cal ℥.s.
laudani ℥.j.pulueriza omnia, & incorpora cum ſtyrace liquida,formentur pilæ. Vel talis,quæ mutuatur ab Antonio Guainerio.

Rec *florum nenupharis,* *Guainerij.*
violarum,
roſarum rub.
florum bugloſſæ,
ſandalorum omnium,
ſpodij ſing.℥.j.s.
camphoræ ℥.iij.
corticum citri,
macis,
nucis muſcatæ,
maioranæ,
ozimi,

caryophylati,
charabæ,
ſtyracis cal.
cardamomi,
maſticis,
zedoarij,
ligni aloes,
cubebarum ſing. ℥.s.
ambræ,
muſci, ana ſcrup. s.
laudani optimi ℥. iij. confice pilas perforatas cum mucilagine dragacanti diſſoluti in aqua roſata, & inde in illis foraminibus abſcondantur muſcus, ambra, & camphora, deinde malaxentur. Vel talis mutuata à Ioanne Arculano.

Arculani. Rec. *ſandalorum alborum,*
rub. ſing ℥ j.
roſarum ℥. ij s.
ſandalorum citrinorum ℥. iij.
camphoræ ℥. s.
boli armeni ℥. viij. omnia præter camphoram, conterantur ſicut alchol, & agitentur conterendo cum aqua roſata per hebdomadam, deinde miſceatur cum eis camphora, & fiant pilæ quatuor cum gummi Arabico, & aqua roſata, & reſeruentur in loco humido, in vaſe vitreo. Vel talis mutuata à Gentile.

Gentilis. Rec. *xylaloes,*
caryophylorum,

macis,

macis,
nucis muſ.ſing.ʒ.j.
muſci tertiam partem,
camphoræ ſcrup.s.
maſticis ʒ.vj.
laudani q.ſ. ad conficiendam pilam : huic enim addi poſſunt ſandali, crocus, & ambra, prout opus fuerit: Sed animaduertendum eſt, quod quandoque ambra adulteratur, vnde docet Alquiſequi, vt eius fruſtum ſuper ferrum ignitum ponatur, quod ſi liqueſcat, ambra vera eſt, ſi non, quaſi pinguedo adulterata eſt. Vel, *Bonæ ambræ cognitio.*

Rec.*muſci,*
camphoræ ſing.ſcrup.s.
maioranæ,
calamenti montani,
origani,
ſquinanti,
myrrhæ,
ſpicæ,ſing ʒ.iij.
mentæ,
nucis muſ.
pulegij,
caryophyllorum,
calami aro.ſing ʒ.ij.
ſaluiæ.
cymini,
balſamitæ,

anthos,
radicum aſari,
roſarum albarum,
corticum citri.
myrtilorum,
carnis meliſſæ,
bugloſſæ,ſing.ʒ j.
foliorum lauri,
abrotani,
foliorum calendulæ,
ozimi,
rutæ,ſing.drach.ſ.
anethi,
ireos,
ciperi,
radicum valerianæ,
ſaturegiæ,
mentaſtri,
thuris,
baccarum lauri,
iuniperi,
ſtœchados,
diptamni,
abſynthij,

*ameos,an ℈ j,miſceantur, & pulueri zentur poſtmodum cum thure diſſoluto in aceto , & terebinthina fiat pila perforata, in cuius foraminibus abſcondatur ambra ſcrup.ſ.muſci gran.*v.Vel,

Rec.*doronici,*

Zedoa-

zedoarij,
been albi & rubei,
ligni aloes,
caryophyllorum,
nucis muſ.
cinamomi,
cubebarum,
cardamomi,
cálami aro.
macis,
ſpicæ nardi,
galangæ,
maſticis,
thuris,
ſe.baſiliconis,
ſe.aneti maioris,
ſe.pœoniæ,
carpobalſami,
nigellæ,
ſe.roſarum,
ſandalorum alborum,
rubeorum,
croci,
folij,
muſci,
ambræ, ſingul drach. j. pulueriZatis cum laudano formetur pila. Vel,
Rec. *caryophyllorum,*
ligni aloes,

nucis muſ.
cubebarum,
corticis citri,
zedoariæ,
roſarum rub.
ſandalorum alborum,
rubeorum,
foliorum nenupharis,
violarum, ſingulorum ʒ.j.
cardamomi,
folij Indi,
macis,
ligni cypreſſi,
iuniperi,
mirthi,
aſari,
meliſſæ,
bugloſſæ,
ſandaracæ,
maſticis,
thuris,
charabæ,
ſtyracis cal. ſing. ʒ.s.
corallorum rub.
cinamomi,
nigellæ,
carpobalſami, ſing. ʒ.iij.
camphoræ,
ambræ,

Digitized by Google

muſci ſing.ʒ.s.omnibus puluerizatis, formetur pila cum laudano,& in fine adde ambram, muſcum,& camphoram.

In conſtitutione autem frigida, & illis,qui frigidam temperaturam potiuntur, hæc ſubſequentia percommodam opem præbebunt.

Rec.*galliæ muſcatæ,*
lignialoes ſing.ʒ.j.
ambræ crudæ ʒ.s.
muſci ſcrup s.
laudani ʒ.ij.
ſtyratis calamitæ,caryophyllorum ſing ʒ.j.
macis ʒ.s.
dragacãti.gummi arabici ſing.q.ſ.ſtyracem, & laudanum diſſolue in oleo de been & contere cum piſtillo calido,& pijce ſuper puluerẽ ligni aloes.galliæ.caryophyllorum, macis, poſtea adde gũmi arabicum,& dragacantum,& miſceto omnia conterendo,poſtea adde ambram diſſolutam in oleo de been, & muſcum,& aquam roſatam: Ita incorporando formetur pila,quæ in vaſe vitreo reſeruetur, ex his poſſunt componi trochiſci pro ſuffitu.Vel.

Rec. *laudani modice remolliti in vini quartali.j.*
ligni aloes,
ſtyracis cal.caryophyllorum ſing.ſcrup.j.
ambræ griſeæ gran.xv.
*muſci gran:viij formetur pila.*Vel.

Rec.*ſtyratis cal.vn.s.*

thuris drach.ij.
roſarum rub.
ſandalorum citrinorum ſing. ſcrup. iiij.
ambræ,
muſci ſing. gran. vi. contundantur, & formetur pila, vel talis, quæ eſt famoſa, & vſualis,
Rec. *laudani puri vnc.j.*
ſtyracis cal. vn.s.
ſandalorum muſcaeelinorum,
ligni aloes,
galliæ mus.
caryophyllorum ſing. drach.j:
myrrhæ,
maioranæ,
ſandalorum alborum rubeorum ſing. drach.s.
muſci electi drach. ij.
ambræ,
olibani ſing. drach.j.s. aquæ roſatæ q.s. formetur pila.

PRO PAVPERIBVS.

Si quis præ inopia, cui infelicior fortuna ſit, talia emere non poterit, ſat illis erit, ſi herbas, aut flores odoriferos odorabunt, vt hyeme maioranam, ſiſymbrium, ſatureiam, rutã, hyſopum: Æſtate roſas, violas, flores nenupharis, aut ſolam aquam roſaceam aceto perfuſam, aut frigidiuſculam fontis ſcaturientis aquam addito aceto, & ſimili eorum habitaculum perfundere, & circumſpergere.

PRO

PRO MEDIOCRIBVS.

Rec.*cyperi,*
thuris,
roſar.ſing.drach.j.
camphoræ,
muſci ſing.gran.ij.
laudani.q.s.fiat pila. Vel.

Rec.*caryophyllorum,*
croci,
cinamomi,
ſandalorum rub.ſing.drach.s.
maſticis drach.j.
camphoræ,
muſci ſing. gran. ij.
laudani q.s.
fiat pila. Vel.

Rec.*ſtyracis calamitæ vn.s.*
thuris ʒ. *ij.*
roſar. rub.
ſcandalorum citrinorum ſing. ſcrup. iiij. contundantur, quibus adde ambræ griſiæ, gra.vij. Vel.

Rec.*laudani modice remolliti in vino quarti.j.*
ligni aloes.ſtyracis cal.ſing. ʒ.*j.*
caryophyllorum ſcrup.j.
ambræ griſeæ gran. x v.
muſci gra.viij.fiat pila,

Pro principibus vero prætioſa adiiciantur fragmenta, vt Iaſpis, margaritarum, & ſimilia. Et ne videar ſocordiæ alicuius nota inuri, hęc

hęc alia deſcribenda non inutile fore exiſtimaui, ex quibus prudens Medicus pro pauperibus, & pro diuitibus, & pro principibus, iuxta contingentiam & temporum conſtitutiones, & corporum temperaturas pilas manu geſtandas componere poterit, & pro ſuffitibus.

Rec. *ſtyracis cal.*
ſtyracis liquidæ,
ſe. acetoſæ,
zedoariæ,
florum bugloſſ.
boraginis,
menthæ ſiccæ,
meliſſæ,
ſaluiæ,
cichoreæ,
vincetoxici,
ſe. hypericonis,
anchuſæ,
vtriusq; pœoniæ,
aſari
ſanamundæ,
imperatoriæ,
ſerpilli,
calaminthes,
ſpicæ nardi,
celticæ,
liquiritiæ,

an-

anthos ſing. ℥ j.ſ.
caryophyllorum,
doronici,
acori,
been albi, & rubei,
corallorum omnium,
ligni aloes,
charabe ſing. ℥ j.
myrrhæ,
aloes,
calami aro.
nucis muſcatæ,
carlinæ,
diptamni,
thuris, & corticum ejus,
ſandaracæ,
maſticis,
macis,
trium ſandalorum,
trochiſcorum de camphora,
iuniperorum,
corticum,
phyſticorum,
tamariſci,
ciperi,
trochiſcorum de ciperis, filipendulæ blattæ, byzantiæ,
valdebonæ,
balauſtiarum,

la-

labruſcæ,
florum corticum citri,
limonumq;,
nenupharis, vtriuſq;,
florum antipatris,
ſquinanti,
tormentillæ,
ſpodij,
braſilij, quod Auicen. vocat boriculum,
galliæ muſcatæ,
alipitæ ſing ʒ j.
ſucci portulacæ,
ſucci citranguli,
ſucci limonum, & citrorum ſing. vn. ſ.
roſar. rub ʒ. vij.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing. ʒ. v.
trochiſcorum de ligno aloes,
camphoræ,
croci ſing. ʒ. ſ.
oſſis de corde cerui, aut eius cornu, vn. ſ.
ambræ,
margaritarum,
moſci. ſing. ſcrup. j.
coriandri correcti. ʒ. iij. ſ. contundito omnia ſimul præter moſcum, & ambram, quæ cum laudano diſſoluantur, naturalis, aut artificialis à pilorum ſordibus mũdati vn. ſ. quoniam aliqui arbitrantur, quod in vna libra noſtri laudani non ſit ʒ. j. ſ. boni

boni laudani, quia adulteratur. Aut cum ſy. de acetoſitate citri, & laudanum prius in aqua roſata & aceto maceratum, cum terebinthina immiſceto, & formetur pila manu geſtanda, vel trochiſci in igne cremandi. Vel.

Rec. *maioranæ,*
baſiliconis,
florum anthos,
corticum citri,
corticum aranciorum,
ſandalorum rub. ſing. ℥. *ij.*
ligni aloes, ℥. *j.*
roſarum,
coriandrorum præpar.
nigellæ, ſtœchados arab.
ſpicæ vtriusq;,
caryophylorum,
nucis muſcatæ,
macis,
cinamomi,
galliæ muſcatæ. ſing. drach. j. ſ.
olibani drach. vj.
ſtyracis cal. vnc. ſ.
laudani vnc. j.
ſtyracis liquidæ. drach. 2. fiat pila cum aquâ maioranæ, & ſambuci. Vel.

Rec. *galliæ moſcatæ,*
olibani,
myrrhæ,

caryo-

caryophyllorum,
ligni aloes,
nuc. mus.
macis,
ſpicæ,
nigellæ ſing. ʒ. s.
maioranæ,
roſarum,
corticum citri,
coriandrorum præpar.
ſtyracis calamitæ,
ſandalorum rub. ſing. ſcru. ij.
laudani vnc. s.
camphoræ gran. iij. fiat pila cum aqua roſata.
Vel.
Rec. *laudani.*
ſtyracis cal. ſing. vn. s.
ligni aloes,
cardamomi,
roſarum rub. ſing. ʒ. j.
thuris albi,
myrrhæ,
maioranæ ſing. ʒ j. s.
ambræ ʒ. s.
moſchi ſcrup. j. formetur pila. Vel.
Rec. *laudani puri vn. ij.*
ſtyracis cal. vn. j.
thuris albi. vn. s.
benzoini ʒ. ij.

ſty-

ſtyracis liquidæ vn. i.
carrophyllorum,
maioranæ ſing. ſcrup. ij. cum mucilag. draġacanti fiat pila, vel
Rec. *laudani puri vn. i. ſ.*
ſtyracis cal.
caryophyllorum ſing. ʒ. vj.
camphoræ ʒ. ij.
moſchi ʒ. i.
ambræ ſcrup. ſ. cum mucilagine dragacanti fiat pila. vel
Rec. *radicum ireos vn. ſ.*
caryophyllatæ ʒ. iij.
caryophyllorum ʒ. ij.
maceris ʒ. i.
croci ſcrup. ſ.
maioranæ,
lauendulæ,
mentæ,
ſiccæ,
ruthæ ſing. ʒ. ſ.
ſandalorum omnium ſing. ſcrup. i.
Zedoariæ ſcrup. ſ.
moſchi gra. xij.
Zibeti gra. iij.
laudani,
ſtyracis cal. an. ʒ. iij. ſcrup. i. cum ſtyrace liquida, formetur pila. vel
Rec. *ſem. citri,*

ſem. acetoſæ,
plantaginis ſing. drach. s.
tormentillæ,
Zedoariæ,
doronici ſing. ſcrup. ij.
terræ ſigillatæ,
boli armeni,
vnicornu,
macis,
caryophyllorum ſing. ſcrup. i.
camphoræ drach. s. in tenuiſſimum puluerem omnia contundito, & cum laudano diſſoluto in aqua roſata, muſci, ambræ ſing. grana ij. fiat globus.

Vel

Rec. *galliæ muſcatæ drach. ij.*
camphoræ,
oſsis de corde cerui,
charabæ,
blattæ bizantiæ ſing. drach. j.
ſem. laudani vn. s.
ligni aloes vn. i.
ſtyracis cal. vn. i. s.
myrrhæ drach. s.
thuris vn. s.
olei de been drach. iij.
muſci,
ambræ ſing. ſcrup. s. cum aqua maioranæ, fiat globus. In tempore calido.

Rec. *roſarum rub.*

viola-

violarum,
nenupharis,
ſandalorum omnium ſing. drach. ſ.
moſchi ſcrup. i.
camphoræ gra. vj.
ceræ albæ q. ſ. fiat globus. Vel
Rec. *laudani vn. ſ.*
ligni aloes vn. i.
ambræ ſcrup. ſ.
galliæ moſchatæ,
ſtyracis cal. ſing. drach. i. ſ.
moſchi gra. ij. cum aqua roſata moſchata, fiat globus. Vel talis, qui eſt pro Medico cum peſte affectos viſitat.

Pila pro medico ipſo.

Rec. *camphoræ drach. i.*
ſandalorum alborum,
rubeorum ſing. drach. ſ.
foliorum myrti & ſem. eius ſing. drach. ij.
thuris, myrrhæ ſing. drach. i.
laud. drach. ij.
aceti fortis parum,
gummi arab.
dragacanti ſing. drach. i. cum aqua roſata, fiat globus. Vel
Rec. *ſtyracis cal. drach. i.*
ligni aloes drach. ſ.
ſpicæ ſcrup. i.
galliæ moſc. drach. ſ.
moſchi ſcrup. ſ.

Zedoariæ ſcru. i.
macis ſcrup. s.
ſem. erucæ gra. vij.
nucis moſ. ſcru s.
ſandalorum rub.
corallorum rub.
boli armeni ſing. drach i.
florum nenupharis ſcrup. ij.
camphoræ ſcrup. s.
ambræ,
moſchi ſing. grã. iij diſſoluantur gummi in aqua roſata, deinde cum piſtillo calido prius omnibus pul. cum colla gummi dragacanti, fiat globus. vel

Rec. *ſtyracis cal. drach. vj.*
caryophyllorum drach. ij.
macis drach. i.
cinamomi drach. iij.
ſandalici citrini drach. 1. *s.*
florum roſarum,
anthos,
maioranæ,
ſpicæ ſing. gra. ij.
ſpecierum diamuſci,
ambræ,
aro. roſati,
diathamoron, ſing. ſcrup. i.
ſtœchados arab. ſcrup. ij.
camphoræ ſcrup. i.
galliæ moſchatæ,
aliptæ moſchatæ ſing. drach. ij. *lauda-*

laudani ʒ.iij. incorporentur cum ſtyrace liquida, & mucilagine dragacanti, & aqua roſata, & fiat globus in quo abſconde moſchi, & ambræ ſing. drach.s. vel

Rec. *mithridatii drach. vj.*
boli arm.
terræ ſigillatæ,
ſem. acetoſæ,
ſpodii,
florum lambruſcæ ſing. drach. vj.
ambræ gra. iiij.
moſchi gra. i. cum cera fiat globus. vel

Rec. *laudani vn. i. s.*
ſtyracis liquidæ drach. iij.
been. albi & rub.
roſarum rub. ſing. drach. iij.
myrrhæ,
foliorum rutæ,
caryophyllorum ſing drach. i. s.
ſandalorum alborum rub.
citrinorum ſing drach. iij.
camphoræ drach. ij.
ligni aloes,
calami aro.
ſucci valerianæ ſing. drach.s.
moſchi,
ambræ ſing. ʒ. i. s.
corticum citri ʒ.i. confice globum cum aqua roſata, & ſucco bugloſſæ, meliſſæ, & cum modico vi-

 ni

ni maluatici. Vel talis, qui ligetur in ſyndone:

Rec. *ſpecierum diamuſci dul. ſcrup. i.*

Zedoariæ drach. i.

cariophyllorum drach. ij.

fol. lauri ſcrup. ij.

cinamomi drach. i.

rutæ ſcru. ij. conquaſſentur & ligentur in ſyndone rub. Vel

Rec. *Zibeti octauam partem,*

muſ. gra. iiij.

ligni aloes gra. iiij.

ambræ mediam octauam partem, pulueris de Cypro tantundem, puluerizentur omnia ſubtiliter, olei de geſmino q. s. cum glutine dragacanti diſſoluti in aqua roſata fiat globus. Vel

Rec. *radicum angelicæ,*

aſtrutii,

Zedoariæ,

tormentillæ,

diptamni ſing. p. i.

roſarum rub. m. ij.

florum lauendulæ,

maioranæ ſing. drach. iij.

camphoræ ſcrup. i.

aceti vini lib. iiij. incidantur, & imponatur in vaſe vitreo ſtricti orificii macerentur per aliquot dies in aceto clauſo ore vaſis. poſtea madefiat ſpongia in eo aceto, & feratur in pyxide, vt ſupra. Vel

Rec. *laudani vn. i.*

kecu

been albi, rub.
roſarum rub. ana, drach. ij.
ſtyracis liquidæ drach. iij.
myrrhæ,
foliorum mentæ,
caryophyllorum an. drach. i.
camphoræ drach. i. miſce, & cum aquis roſarum, bugloſſæ, meliſſæ, formetur pila.

Prudens autem Medicus ex his globis, aut pilis poterit delectum facere, ſecundum corporum temperaturas, ac ſecundũ anni tempora, ac eius qualitates & inconſtantiam, aut ſecundũ maiorem & minorem aeris putredinem diſtribue illis, qui cupiunt à peſte præſeruari, hyeme vero, quæ magis ex his ſolidiora ſunt, magis cõferunt. Cauendũ tamẽ eſt, ne pleno capite, aut ventriculo pilæ illæ frequenter odorentur. Pilæ quoq; in vaſe vitreo conſeruentur, & loco humido, & ſępius irrorentur, cũ aqua roſata, ꝑmixtionis camphorę, & ſandali citrini, deinde in ſyndone inuolutę manu geſtari poterunt, aut in pyxide feneſtrata, vel aurea, vel argẽtea niliata incaſſatæ.

Cap. IX.

De odoriferis aquis.

HOC loco mihi etiam ſcribendum occurrit de odoriferis aquis, in quibus madefieri poteſt ſpongia, quæ inde in pyxide feneſtrata incaſſari etiam poſſunt.

Rec. *corticum citri,*
ozimi ſing. vn s.
caryophyllatæ,
calamenti,
ſampſuci ſing. drach. ij.
caryophyllorum,
ſandalorum,
macis ſing. drach. i. s.
camphoræ drach. i.
roſarum rub. drach. iij.
muſci. ſcrup s.
ambræ gra. xij.
ligni aloes drach. i. fiat puluis tenuiſſimus, qui vel ligetur in ſindone, vel infundatur in aquarum roſarum vn. iiij, bugloſſæ, meliſſæ ſing. vn. iij. aceti vini vn. i.s. poſtmodum ſpongiam in his madefacito, & in pyxide madefacta conſervetur pro olfactu.
vel talis mutuata à Montagnana, qua pulſus, facies, tempora, manuſq; ſæpius cofricentur.

Rec. *ambræ drach. s.*
aniſi ſcrup. s.
ligni aloes,
laudani,
been albi,
rub. ſingulorum drach. ij.
macis,
corticum citri ſing. drach. ij. s.
nucis muſcatæ,
ſandalorum alb.
rub. ſing. drach. i.

folio-

foliorum auri numero vj.

aquarum baſiliconis,

florum croci,

aquæ roſatæ muſcatæ ſing. drach. vj.

aceti cochlaria duo,

vini cretenſis cyathum vnum, ſimul diu concutias in amphiala, cuius os obturetur, ne reſpiret. Vel:

Rec. *Belzoin drach. j.*

ſtyracis cal. drach. iij.

cinamomi drach j, caryophyllorum drach. iij. camphoreæ. drach. ij. contundantur, & macerentur in aqua roſata, & bulliant in vaſe vitreo; obturato ore, ne reſpiret in balneo mariæ. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. ſ.*

cariophyllorum ſcrup. ij.

muſci a chara j. bulliant in duplici vaſe, ore obturato, poſtmodum reſerua. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. ſ.*

caryophyllorum vnc. j.

gummi elemi char. j.

Belzoin char j. miſ. & bulliant in duplici vaſe vt ſupra. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. ſ.*

cinamomi vnc. j.

muſci,

ambræ ſing. char. j. bulliant vt ſupra. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. j.*

ligni aloes charati j.

benzoini char. j.

ſandalorum alborum char. j.

caryophyllorum numero vj. bulliant vt ſupra. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. j.*

zibeti charati. j.

gumi elemi charati ij.

caryophyllorũ numero vj. bulliant vt ſup. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. j.*

ſandalorum alborum,

ligni aloes,

ſtyracis cal. ſing. charati. j.

caryophyllorũ numero vj. omnia puluerizentur, deinde ponas aquam in vnam amphyalam, ita quod ſit ſemiplena, & calefacias eam ad ſolem, vel in balneo mariæ obturato ore, & quum fuerit calida, adde ea aromata puluerizata, & ſic permittas per aliquot dies ſub ſole obturato ore, & ſi vis poteris addere moſchi chara. j. & hoc modo conficias omnes aquas præſcriptas. Vel:

Rec. *muſci,*

zibetti,

ſtyracis cal.

belzoi,

ambræ ſing. quantum vis, macerentur in aqua vitæ, quouſque extraxerit omnem odorem, poſtea adde aquæ roſ. quantum vis, deinde tot diebus maneat ſub radiis ſolaribus, quouſque clara fiat. Vel:

Rec.

Rec. *aquæ roſatæ lib. iiij.*
roſarum ſiccarum m. j.
camphoræ vnc. ſ. deſtillentur in balneo mariæ,
vt ſupra. Vel:

Rec. *aquæ roſ. lib. j.*
aceti roſati vnc. iij.
trochiſcorum de camphora,
ſandalorum rub.
citrinorum ſing. ʒ j.
camphoræ ſcru ij. miſ. & bulliant vt ſup. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. iij.*
florum lauendulæ m. iij.
cariophyllorum,
cinamomi ſing. vnc. ſ.
ſandalorum citrinorum ʒ vj.
macis ʒ. ij.
florum ſpicæ hortenſis m. j.
belzoini,
ſtyracis cal. ſing. vn. ſ. omnia contundantur, & macerentur cum vnc. vij. vini maluatici, & aquæ vitæ vnc. j. ad ſolem per menſem, deinde per balneum mariæ deſtillentur, & huic aquæ deſtillatæ addantur zibetti,
muſci,
ambræ ſing. gra. x. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. iij.*
aceti roſati,
vini maluatici ſing. lib. j.
aquæ ſolis vnc. iiij.

lau-

laudani puri drach.ij.
benzoini,
ſtyracis cal.ſing.drach.j.
florum ſpicæ,
roriſmarini,
maioranæ ſing. drach j.s.
ſandalorum omnium ſing. ſcrup.ij.
corticum citri,
zedoariæ ſing.drach.j.
cubebæ,
macis,
nuciſmuſ.
caryophyllorum ſing.drach.s.
ligni aloes drach.s.
ſpecierum diamuſci dul.ſcrup.iiij.
moſchi,
ambræ ſing.gra.ij.
camphoræ drach.j. miſ.& bulliant vt ſupra,
&permitte ſub radiis ſolarib.per dies 20. Vel:
Rec.*aquæ roſatæ lib.s.*
corticum aranciorum recentium vnc.ij.
corticum granatorum vnc. ij.
florum lauandulæ ſiccæ lib. s.
vini Maluatici lib. s.
aceti fortis vnc. j.
caryophyllorũ vn.s.macerentur ſimul per 14.
dies, poſtea diſtilla lento igne in balneo mariæ. Vel:
Rec.*aquæ roſatæ q. s.*
moſchi gra. j.

zibetti

zibetti gra. j.

benzoi.vnc.ſ.

olei de ſpica odorifera gran. ij. macerentur ſimul per aliquot dies poſtea exprimantur, & colentur per filtrum. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ,*

violarum,

nenupharis ſing.vnc.j.ſ.

ſandalorum citrinorum ʒ.j.ſ.

trochiſcorum de camphora ʒ.ij.

camphoræ gra.v.

moſchi gra j.

aceti vnc.ſ.ponatur in ampulla, & obturetur vas, ne reſpiret.

Cap. X.

De oleis odoriferis.

POſſunt & confici olea odorifera. vt Rec. amygdalas dulces excorticatas,& eas optime contunde,poſtmodum adde aromata deſcripta in aquis tenuiſſime puluerizata,& permitte ſimul macerari per quinque dies,poſtea oleum extrahe per torculare. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib.ſ.*

belzoin vn iiij. puluerizentur,deinde in balneo mariæ deſtillentur, & cum tota exiuerit aqua auge ignem,& muta recipientem,tunc exibit oleum pretioſum; & ſic poteris extrahere oleum ab omnibus aromatibus.

Cap.

CAP. XI.

De ſapone odorifero.

POSSVNT confici etiam ſapones pro lotione manuum, & ſtrophiola.

Accipe ſaponem Venetum, toties eum in aqua tantum laua, quouſque ſaponis ſapor amittatur, poſtmodum facies bullire in aqua roſata; deinde extrahe & permitte ſiccari, tandem admiſce aromata ſupraſcripta, & formentur globi, & permittantur exiccari. Vel:

Accipe prædictum ſaponem ita præparatum, cui admiſce oleum de belzoin, vel de laudano, vel cum alio oleo odorifero, & confice globos, & permitte exiccari. Vel:

Accipe ſaponem toties totum præſcriptum, cui adde roſas pulueriſatas vel flores aranciorum, & confice globos. Vel:

Accipe ſaponem præſcriptum præparatum, contunde, & per ſetacium exprimito, & de iſto Rec. *lib. v. quibus adde ireos vnc. ij.*

ſandalorum alb. vnc. j. s.
farina amyli ℥. iij.
machalepii. ʒ. j. s.
ſtyracis liquidæ vnc. ſe.
olei de ſpica. ʒ. s. prius omnia pulueriʒato, contundantur omnia ſimul in mortario, & in fine adde

adde moſchi, zibetti, ſingulorum ʒ. j. formentur globi. Vel:

Rec. *ſaponis, vt ſupra, loti & parati lib. iiij.*
macalopæ vnc. iiij.
caryophyllorum vnc. ſ.
cyperi,
ſandalorum citrinorum ſing. ʒ. ij.
ſtyracis calamitæ vnc. ſ.
benzoini ʒ. ij.
ſtyracis liquidæ ʒ. j.
olei de ſpica ʒ. ij. incorporentur cum aqua roſata muſchata, formentur globi. Vel:

Si vero placeret eo vti in forma liquida, accipe ſaponem album præparatum, vt ſupra, dimitte in loco humido per x. dies, deinde minutim incide, & per quinque dies permitte iterum non in loco humido, poſtea contunde in mortario tenuiter cum aqua roſata, & aluminata, vt liquidum fiat, poſtea adde ſe. macalep. vnc. ij. & munda ea à cortice, & contunde optime, poſtea adde pul. benzoin. ʒ. ij. ireos ʒ. ſ. olei de belzoin ʒ. j. aromatum vnc. i. muſci ſcrup. ſ. fiat mixtura. Poſſumus etiam conſtruere huiuſmodi ſapones cum his oleis.

Rec. *belzoin vnc. ij.*
olei caryophyllorum lib. j.
olei roſati lib. ſ.

aqua

aquæ roſatæ muſcatæ lib.ij.

aquæ mortellæ lib.j. bulliant in olla quouſque deſiccantur, ad modum olei realis, poſtquam fuerit deſiccata, adde olei de cinamomo vn.ij. moſchi ſcru.s. & iterum parum ſimul bulliat. Vel:

Rec. *olei amyg dul. recentis lib.j.*

aquæ roſatæ lib.ij.

ſtyracis cal. vnc. ij. bulliant ſimul in olla vitreata ad conſumptionem duarum partium de tribus, poſtea adde ambræ ſcrup.s.

algulii tantundem, & decoquuantur, quouſque ambra ſit liquefacta, poſtea ab igne amoue, & per pannum lineum exprimito, deinde oleum ſuper natans reſerua.

Quum inſuper ita ſtuduimus, vt ſanguis inculpatus eſſet, ac tum venæ ſectione, aut purgatione in eo putredinis aptitudo prohiberetur, pari modo ſpiritus cordis ita firmare conati ſumus, ne aeream putredinem admitterent. Nunc nobis elaborandum erit, vt cor ipſum etiam tales ſuſcipiat vires, vt qualemcunq; putredinem, ac vim venenatam à ſe repellere poſſit, & vt probum ſpiritib. alimentum præbeat, & illos tales procreet, vt qualicunque vi venenatæ reſiſtere poſſit, ſed hæc fient per hæc media, per has methodos. In primis cum contingat aluum mouere, & humores ſubducere, tutius erit, cũ illis ſoluentibus pharmacis commiſcere ea, quæ cordis ſangui-

ſanguinem, & ſpiritum illuſtrent, vt expulſiua cordis facultas à corde noxium humorem validius propellat, ac nociuas fuligines ad cor effumantes repellat; Quo etiam fit, vt cerebrum iuuamen ſentiat, medicinę autem tales ſunt, lapides lazuli, & armeni; at quia eorum operatio naturæ ſatis moleſta ſit, cũ laborioſe, & copioſe tum per inferiora, tum per ſuperiora ſoluendo humores purgent, eorum loco, ſena, & epithymo vtamur. Quoniam omnis immodica, & humorum violenta purgatio cordis, ác eius ſpiritus, & totius corporis facultates imbecilles efficit; & quamuis medicinæ purganti, medicinæ etiam cordiales miſceantur, & aſſocientur, quæ à ſubſtantiæ proprietate cor corroborant, & ſoluentis medicinæ oppreſſioni, & impreſſioni occurrent; hoc tamen per quam difficillimum exiſtimatur conuenienter menſuram reperire poſſe. Præterea animaduertendum eſt, quod medicinæ, quæ aluum mouent & humores ſubducunt, in frequenti vſu haberi non debent; diuerſis autẽ temporibus, diuerſas medicinas, cor & ſpiritum illuſtrantes, vt nõ purgantes propinare expedit; quoniam non ita in corde humor euacuationẽ indicans coaceruatur, quemadmodum ob cordis principatum, & robur malitia temperamenti ſuboritur, quo fit, vt elaborandum magis ſit cũ me-

dicinis illuſtrantibus & cor, & ſpiritum corroborantibus, quam cum purgantibus medicinis. Inſuper medicinæ, quæ ſudorem ac vrinam cient, expediunt illis, quorum cor ex humorum tenuitate à ſanguinis aquoſitate affectum ſit. Item venæ ſectio confert illis, qui ex humore, vel ſuperabundanti ſanguine, calorem cordis innatum ſuffocante, cor habent imbecille. Item in omnibus medicinis cordialib. admiſceri debent ea, quæ naturalium calorem ſpirituum corroborant, ac verſus cor frigidarum facultates medicinarum penetrare faciant. Cum Auic. *in cap. generali de curatione ægritudinum cordis*, admoneat, quod illi, qui abſtulerunt crocum à trochiſcis de camphora, blaſmauerũt primos, qui fecerunt trociſcos de camphora pauci iuuamenti. Item quod cum medicinis cordialibus medicina attenuatiua aſſociari debeat, in eo præſertim affectu, cum cor afficitur turbido ſanguine, aut ex eius ſanguinis craſſitie, aut eius algore, ex quibus copioſi, & temperati ſpiritus generatio prohibetur. Item quod medicina aperitiua & abſterſiua medicinis cordialibus aſſociari debeat, quoniam medicinas cordiales eius facultas ad cor ducit, quemadmodum Karabæ, terra ſigillata, mirobalani emblici: quæ ab eorum proprietate ſub id ſpiritus, & cordis ſubſtantiam vniunt, & corroborant.

Inſu-

Inſuper aduertendum eſt,quod medicina flatuoſa medicinis cordialibus haudquaquam admiſceatur; cum triſti & imbecilli cordi mirum in modum noxia ſit, quum ſpiritus & cordis ſubſtantiam vaporibus non proportionatis ac in tranſmutabilibus oppler, quare obtenebrat,grauidatque ſpiritus,ac ad actiones naturales ſpiritum ac cor ſocordes, magis ſegnes efficit. Quare medicina adſtrictiua & conglutinatiua medicinis cordialibus admiſceri debet, vt ſpiritus ſubſtantiæ validiorem firmitatem, ac laudabilem continuitatem tribuat, ne leui quolibet motu velociter diſſoluatur, prohibeatque ne veneноſus, ac putris vapor ſpiritum ac cordis ſubſtantiam male afficiat, ſicuti terra ſigillata, bolus armenus,quamuis humores incraſſant, attamen ex tenuitate ſpiritus,& ſanguinis,magis, quam ex craſſitie in corde maior fit imbecillitas. Quare ex eorum craſſitie, quam ex tenuitate,maior ſequitur vtilitas. Nec non cordialibus medicinis aſſociari debet medicina, quę repellẽdi vim habeat, cũ cor ex intempetie aliqua calidá affectũ eſt. Pariter medicina, q̃ ſtupefaciendi vim obtinet, medicinis cordialib. admiſceri debet, ne medicinæ cordialis in via vſq; ad cor facultates corrumpãtur.

Præterea conſiderandum eſt, quod medicina,quę difflandi vim habet,non ſemper ad-

miſcenda ſit cum medicinis cordialibus, quoniam cordis, & ſpiritus vires diminuit, niſi ſpiritus craſſus, & frigidus fuerit, & in corde humores craſſi fuerint coaceruati. Nā talis medicina cordis imbecillitatem auget, & ſpiritum tenuem,& exiguum efficit, eumque digerit, ac euaporat, quicquid enim digeritur,& quæcunque ſit eius ſubſtantia, ex vaporis flatuoſi genere eſt.Ita minuitur ſpiritus, & turbidus efficitur: quod ſi neceſſitas vrgeat eam medicinis cordialibus commiſceri, expedit tamen ei commiſcere medicinas alias corroborantes, aggregantes, continuitatem ſeruantes, dum tamen ſint ex his quæ conueniunt cordi, qualia ſunt, mentaſtrum,myrobalani, chebuli. Inſuper medicina,quę ſputum facilitat,cordi conuenit,quoniam anhelitum alleuiat; quo fit, vt cor liberalius euentetur; ac tam frequens ſpirandi motus non fiat.

Deinde medicinæ,quę theriacali proprietate naturam humanam corroborant; ſummopere expediunt, cum naturæ humanæ principale membrum ſit cor,quod ab illis vigoratur,vt à venenis affici non patiatur, cum leui eorum caliditate,cor, & ſpiritus in temperamento æquant, quemadmodum Doronicum, macis, ambra, moſcus, aut ſimilis eſt croco in virtute viuifica, & eſt mobilior omni-

omnibus Theriacis, contra præſertim napellum, ſed eius ignea qualitas, & eius ſiccitas roſis, vel violis remitti debet. Similiter medicinæ, quæ cor lætificant, & corroborant, ſunt cordis Theriaca, quamuis omnes medicinæ, quæ lætificant cor, non ſint theriacales, quoniam quædam earum calidiores ſunt, vti caſtorium, quædam frigidiores, vt camphora, ſe. lactucæ portulacæ, & ſint quædam theriacales illis indigentes, cum venenum, quod eſt cum ſui ſubſtantia ſpiritus ſubſtantiæ contrarium, efficitur etiam contrarium cū qualitate ſua, cum vero venenum eius duntaxat qualitate ſpiritui aduerſatur, prædictarum qualitates tunc neceſſariæ ſunt, & in Theriaca fortaſſe neceſſaria ſit caliditas vehemens ex multis cauſis, quæ ſunt, vt ſpiritus ſit validioris motus, ac vehementis extenſionis, vel ſparſionis, vt ex longinquo aduerſetur cuicunq; rei venenatæ ex theriacali præſertim proprietate, vel qualitate, qua veneno reſiſtat, impugnando, & reſiſtendo, & propellendo, ipſam antequam cor inuadat, & attingat, & vt ſit validior ad corrumpendum, & comburendum in tempore modico venenum, in quo tempore cum hoc, quod dictum, ſpiritus inde conſeruetur in ſuo ſaluo eſſe theriacali, proprietate.

Præterea præſciendum eſt, quod ex medi-

laudani puri drach.iij.
benzoini,
ſtyracis cal.ſing.drach.j.
florum ſpicæ,
roriſmarini,
maioranæ ſing. drach j.s.
ſandalorum omnium ſing. ſcrup.ij.
corticum citri,
zedoariæ ſing.drach.j.
cubebæ,
macis,
nuciſmuſ.
caryophyllorum ſing.drach.s.
ligni aloes drach.s.
ſpecierum diamuſci dul.ſcrup.iiij.
moſchi,
ambræ ſing.gra.iij.
camphoræ drach.j. miſ.& bulliant vt ſupra,
& permitte ſub radiis ſolarib.per dies 20. Vel:
Rec.*aquæ roſatæ lib.s.*
corticum aranciorum recentium vnc.ij.
corticum granatorum vnc. ij.
florum lauandulæ ſiccæ lib. s.
vini Maluatici lib. s.
aceti fortis vnc. j.
caryophyllorũ vn.s.macerentur ſimul per 14.
dies, poſtea diſtilla lento igne in balneo mariæ. Vel:
Rec.*aquæ roſatæ q. s.*
moſchi gra. j.

zibetti

zibetti gra. j.
benzoi. vnc. ſ.
olei de ſpica odorifera gran. ij. macerentur ſimul per aliquot dies poſtea exprimantur, & colentur per filtrum. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ,*
violarum,
nenupharis ſing. vnc. j. ſ.
ſandalorum citrinorum ℥. j. ſ.
trochiſcorum de camphora ℥. ij.
camphoræ gra. v.
moſchi gra j.
aceti vnc. ſ. ponatur in ampulla, & obturetur vas, ne reſpiret.

Cap. X.

De oleis odoriferis.

POſſunt & confici olea odorifera. vt Rec. amygdalas dulces excorticatas, & eas optime contunde, poſtmodum adde aromata deſcripta in aquis tenuiſſime puluerizata, & permitte ſimul macerari per quinque dies, poſtea oleum extrahe per torculare. Vel:

Rec. *aquæ roſatæ lib. ſ.*
belzoin vn iiij. pulueriz entur, deinde in balneo mariæ deſtillentur; & cum tota exiuerit aqua auge ignem, & muta recipientem, tunc exibit oleum pretioſum; & ſic poteris extrahere oleum ab omnibus aromatibus.

Cap.

Cap. XI.

De ſapone odorifero.

POssvnt confici etiam ſapones pro lotione manuum, & ſtrophiola.

Accipe ſaponem Venetum, toties eum in aqua tantum laua, quouſque ſaponis ſapor amittatur, poſtmodum facies bullire in aqua roſata; deinde extrahe & permitte ſiccari, tandem admiſce aromata ſupraſcripta, & formentur globi, & permittantur exiccari. Vel:

Accipe prædictum ſaponem ita præparatum, cui admiſce oleum de belzoin, vel de laudano, vel cum alio oleo odorifero. & conſice globos, & permitte exiccari. Vel:

Accipe ſaponem toties totum præſcriptum, cui adde roſas pulueriſatas vel flores aranciorum, & conſice globos. Vel:

Accipe ſaponem præſcriptum præparatum, contunde, & per ſetacium exprimito, & de iſto Rec. *lib. v. quibus adde ireos vnc. ij.*
ſandalorum alb. vnc. j. s.
farina amyli ℥. iij.
machalepii. ℥. j. s.
ſtyracis liquidæ vnc. ſe.
olei de ſpica. ℥. s. prius omnia pulueriζato, contundantur omnia ſimul in mortario, & in fine
adde

adde moſchi, zibetti, ſingulorum ʒ. j. formentur globi. Vel:

Rec. *ſaponis, vt ſupra, loti & parati lib. iiij.*
macalopæ vnc. iiij.
caryophyllorum vnc. ſ.
cyperi,
ſandalorum citrinorum ſing. ʒ. ij.
ſtyracis calamitæ vnc. ſ.
benzoini ʒ. ij.
ſtyracis liquidæ ʒ. j.
olei de ſpica ʒ. ij. incorporentur cum aqua roſata muſchata, formentur globi. Vel:

Si vero placeret eo vti in forma liquida, accipe ſaponem album præparatum, vt ſupra, dimitte in loco humido per x. dies, deinde minutim incide, & per quinque dies permitte iterum non in loco humido, poſtea contunde in mortario tenuiter cum aqua roſata, & aluminata, vt liquidum fiat, poſtea adde ſe. macalep. vnc. ij. & munda ea à cortice, & contunde optime, poſtea adde pul. benzoin. ʒ. ij. ireos ʒ. ſ. olei de belzoin ℥. j. aromatum vnc. i. muſci ſcrup. ſ. fiat mixtura. Poſſumus etiam conſtruere huiuſmodi ſapones cum his oleis.

Rec. *belzoin vnc. ij.*
olei caryophyllorum lib. j.
olei roſati lib. ſ.

aqua

aquæ roſatæ muſcatæ lib.ij.

aquæ mortellæ lib.j. bulliant in olla quouſque deſiccantur, ad modum olei realis, poſtquam fuerit deſiccata, adde olei de cinamomo vn.ij. moſchi ſcru.s. & iterum parum ſimul bulliat. Vel:

Rec. *olei amyg dul. recentis lib.j.*

aquæ roſatæ lib.ij.

ſtyracis cal. vnc. ij. bulliant ſimul in olla vitreata ad conſumptionem duarum partium de tribus, poſtea adde ambræ ſcrup.s. alĝulii tantundem, & decoquuantur, quouſque ambra ſit liquefacta, poſtea ab igne amoue, & per pannum lineum exprimito, deinde oleum ſuper natans reſerua.

Quum inſuper ita ſtuduimus, vt ſanguis inculpatus eſſet, ac tum venæ ſectione, aut purgatione in eo putredinis aptitudo prohiberetur, pari modo ſpiritus cordis ita firmare conati ſumus, ne aeream putredinem admitterent. Nunc nobis elaborandum erit, vt cor ipſum etiam tales ſuſcipiat vires, vt qualemcunq; putredinem, ac vim venenatam à ſe repellere poſſit, & vt probum ſpiritib. alimentum præbeat, & illos tales procreet, vt qualicunque vi venenatæ reſiſtere poſſit, ſed hæc fient per hæc media, per has methodos. In primis cum contingat aluum mouere, & humores ſubducere, tutius erit, cũ illis ſoluentibus pharmacis commiſcere ea, quæ cordis ſangui-

ſanguinem, & ſpiritum illuſtrent, vt expulſiua cordis facultas à corde noxium humorem validius propellat, ac nociuas fuligines ad cor effumantes repellat; Quo etiam fit, vt cerebrum iuuamen ſentiat, medicinę autem tales ſunt, lapides lazuli, & armeni; at quia eorum operatio naturæ ſatis moleſta ſit, cũ laborioſe, & copioſe tum per inferiora, tum per ſuperiora ſoluendo humores purgent, eorum loco, ſena, & epithymo vtamur. Quoniam omnis immodica, & humorum violenta purgatio cordis, ác eius ſpiritus, & totius corporis facultates imbecilles efficit; & quamuis medicinæ purganti, medicinæ etiam cordiales miſceantur, & aſſocientur, quæ à ſubſtantiæ proprietate cor corroborant, & ſoluentis medicinæ oppreſſioni, & impreſſioni occurrent; hoc tamen per quam difficillimum exiſtimatur conuenienter menſuram reperire poſſe. Præterea animaduertendum eſt, quod medicinæ, quæ aluum mouent & humores ſubducunt, in frequenti vſu haberi non debent; diuerſis autẽ temporibus, diuerſas medicinas, cor & ſpiritum illuſtrantes, vt nõ purgantes propinare expedit; quoniam non ita in corde humor euacuationẽ indicans coaceruatur, quemadmodum ob cordis principatum, & robur malitia temperamenti ſuboritur, quo fit, vt elaborandum magis ſit cũ me-

dicinis illuſtrantibus & cor, & ſpiritum corroborantibus, quam cum purgantibus medicinis. Inſuper medicinæ, quæ ſudorem ac vrinam cient, expediunt illis, quorum cor ex humorum tenuitate à ſanguinis aquoſitate affectum ſit. Item venæ ſectio confert illis, qui ex humore, vel ſuperabundanti ſanguine, calorem cordis innatum ſuffocante, cor habent imbecille. Item in omnibus medicinis cordialib. admiſceri debent ea, quæ naturalium calorem ſpirituum corroborant, ac verſus cor frigidarum facultates medicinarum penetrare faciant. Cum Auic. *in cap. generali de curatione ægritudinum cordis*, admoneat, quod illi, qui abſtulerunt crocum à trochiſcis de camphora, blaſmauerũt primos, qui fecerunt trociſcos de camphora pauci iuuamenti. Item quod cum medicinis cordialibus medicina attenuatiua aſſociari debeat, in eo præſertim affectu, cum cor afficitur turbido ſanguine, aut ex eius ſanguinis craſſitie, aut eius algore, ex quibus copioſi, & temperati ſpiritus generatio prohibetur. Item quod medicina aperitiua & abſterſiua medicinis cordialibus aſſociari debeat, quoniam medicinas cordiales eius facultas ad cor ducit, quemadmodum Karabæ, terra ſigillata, mirobalani emblici: quæ ab eorum proprietate ſub id ſpiritus, & cordis ſubſtantiam vniunt, & corroborant.

Inſu-

Inſuper aduertendum eſt, quod medicina flatuoſa medicinis cordialibus haudquaquam admiſceatur; cum triſti & imbecilli cordi mirum in modum noxia ſit, quum ſpiritus & cordis ſubſtantiam vaporibus non proportionatis ac intranſmutabilibus opplet, quare obtenebrat, grauidatque ſpiritus, ac ad actiones naturales ſpiritum ac cor ſocordes, magis ſegnes efficit. Quare medicinā adſtrictiua & conglutinatiua medicinis cordialibus admiſceri debet, vt ſpiritus ſubſtantiæ validiorem firmitatem, ac laudabilem continuitatem tribuat, ne leui quolibet motu velociter diſſoluatur, prohibeatque ne venenoſus, ac putris vapor ſpiritum ac cordis ſubſtantiam male afficiat, ſicuti terra ſigillata, bolus armenus, quamuis humores incraſſant, attamen ex tenuitate ſpiritus, & ſanguinis, magis, quam ex craſſitie in corde maior fit imbecillitas. Quare ex eorum craſſitie, quam ex tenuitate, maior ſequitur vtilitas. Nec non cordialibus medicinis aſſociari debet medicina, quę repellēdi vim habeat, cū cor ex intemperie aliqua calidā affectū eſt. Pariter medicina, q̄ ſtupefaciendi vim obtinet, medicinis cordialib. admiſceri debet, ne medicinæ cordialis in via vſq; ad cor facultates corrumpātur.

Præterea conſiderandum eſt, quod medicina, quę difflandi vim habet, non ſemper ad-

miſcenda ſit cum medicinis cordialibus, quoniam cordis, & ſpiritus vires diminuit, niſi ſpiritus craſſus, & frigidus fuerit, & in corde humores craſſi fuerint coaceruati. Nā talis medicina cordis imbecillitatem auget, & ſpiritum tenuem,& exiguum efficit, eumque digerit, ac euaporat, quicquid enim digeritur,& quæcunque ſit eius ſubſtantia, ex vaporis flatuoſi genere eſt.Ita minuitur ſpiritus, & turbidus efficitur: quod ſi neceſſitas vrgeat eam medicinis cordialibus commiſceri, expedit tamen ei commiſcere medicinas alias corroborantes, aggregantes, continuitatem ſeruantes, dum tamen ſint ex his quæ conueniunt cordi, qualia ſunt, menta-ſtrum,myrobalani, chebuli. Inſuper medicina,quę ſputum facilitat,cordi conuenit,quoniam anhelitum alleuiat, quo fit, vt cor liberalius euentetur, ac tam frequens ſpirandi motus non fiat.

Deinde medicinæ,quę theriacali proprietate naturam humanam corroborant, ſummopere expediunt, cum naturæ humanæ principale membrum ſit cor,quod ab illis vigoratur,vt à venenis affici non patiatur, cum leui eorum caliditate,cor, & ſpiritus in temperamento æquant, quemadmodum Doronicum, macis, ambra, moſcus, aut ſimilis eſt croco in virtute viuifica, & eſt mobilior omni-

omnibus Theriacis, contra præſertim napellum, ſed eius ignea qualitas, & eius ſiccitas roſis, vel violis remitti debet. Similiter medicinæ, quæ cor lætificant, & corroborant, ſunt cordis Theriaca, quamuis omnes medicinæ, quæ lætificant cor, non ſint theriacales, quoniam quædam earum calidiores ſunt, vti caſtorium, quædam frigidiores, vt camphora, ſe. lactucæ portulacæ, & ſint quædam theriacales illis indigentes, cum venenum, quod eſt cum ſui ſubſtantia ſpiritus ſubſtantiæ contrarium, efficitur etiam contrarium cũ qualitate ſua, cum vero venenum eius duntaxat qualitate ſpiritui aduerſatur, prædictarum qualitates tunc neceſſariæ ſunt, & in Theriaca fortaſſe neceſſaria ſit caliditas vehemens ex multis cauſis, quæ ſunt, vt ſpiritus ſit validioris motus, ac vehementis extenſionis, vel ſparſionis, vt ex longinquo aduerſetur cuicunq; rei venenatæ ex theriacali præſertim proprietate, vel qualitate, qua veneno reſiſtat, impugnando, & reſiſtendo, & propellendo, ipſam antequam cor inuadat, & attingat, & vt ſit validior ad corrumpendum, & comburendum in tempore modico venenum, in quo tempore cum hoc, quod dictum, ſpiritus inde conſeruetur in ſuo ſaluo eſſe theriacali, proprietate.

Præterea præſciendum eſt, quod ex medi-

cinis nonnullæ ſint, quæ cum à veneno cor liberent, tamen non modo ipſum cor validum non efficiunt, verum etiam ſi largiori menſura adhibeantur, maxime illi nocent, qualia ſunt alexiteria illa, quę ſimilitudine totius ſubſtantiæ certum venenum ad ſe attrahunt, prout ait Galenus *in quinto de ſimpl. med. facul.* Additur etiam, quod medicina, quę ſubducit humores melancholicos, numeretur inter medicinas cordiales, necnon, quod medicina vnctuoſa craſſando, tenaces reddendo humores, ac vaporibus venenoſis ſe commiſcendo, vnctuoſitate ſua ventriculi concentricem debilitando, qua fit vomitus, ne in eo imprimat malitiam ſuam, acuitatem reprimit.

Hoc etiam ſcitu dignum eſt, quod cum alteranda ſit cordis calida intemperies, non audendum eſſe frigidas puras medicinas propinare, quoniam teſte Auic. ſubſtātia, qua creatum eſt cor & ſpiritus ab ipſo effuſi calida eſt, caliditate innata & non nociua, quæ minuitur, & digeritur, & conturbatur, ob vitium intemperiei calidæ in corde, quapropter eget, vt reſtauretur, & corroboretur, & hoc fit cum medicinis calidis, aſſociatis frigidis cor corroborantibus à proprietate ſubſtantiæ, vnde operæpretium erit, cum intentio ſit calidam cordis intemperiem tollere medicinas calidas

das frigidis commiſcere, & inuicem coniungere, frigidæ autem puræ, cordis nocent radici, quæ eſt calor innatus extinguendo & congelando ipſum. Vnde Gal. *de vſu partium* celerrime interimit animal, ſi cor ipſum refrigeres, ſi ipſum calidum ſerues, nihil patitur, quamuis medicinæ frigidæ cordis ſubſtantiæ conferant, permutando ipſius vitiatam intemperiem calidam. Tamen Auicen. monitu perponderanda eſt magis radix, quam ramus, quoniam radix nobilior eſt, & pluris habetur, quam ramus, quoniam extirpata radice ramus perit, & non è contra. Ideo in corde calor innatus, & ſpiritus, qui ſunt calidi, ſunt radices vitæ humanæ, temperies autem cordis, & cor ipſum ſunt rami. Galenus *in v. de locis affectis* porro panniculus cor ambiens, quocunque modo affectus ſit, inter ignobiles partes reputatur, & *in ſecundo de præſagatione ex pulſu* inquit, quod intemperies cordis, non perinde exitialis, imo inflammatione longo mitior, cui ſiquidem imbecillitas comes eſt, quare ex hac parte concludunt, quod calidæ medicinæ frigidis commiſcendæ ſint, frigida namque, vt cordis calefacti ſubſtantiam refrigerent, calida autem, vt conſeruetur ſpiritus, & calor innatus, & vt frigidæ, cum tarde penetrent, calidorum facultate ad cor citius *cap. 1. circa finem.* *cap. 4.*

tius ducantur, & ex hac cauſa addiderunt crocum trochiſcis de camphora; cum autem medicinæ vt calidæ, ita & frigidæ permixtæ ad cor deuenerint, intereſt tunc naturæ, vt eas ſuperet, portionem calidarum ſpiritui, & calori innato portionem frigidarum cordis intemperiei calidæ diſtribuat. Inſuper cum alteranda ſit cordis intemperies, tunc medicinę permutantes commiſceantur, cum medicinis cordialibus duplici ratione; vna cum medicinæ permutantes puræ noceant: altera vt cordiales earum ſubſtantiæ proprietate alterātes medicinas ad cor deferant. Quę autem numeroſos reddunt ſpiritus, ſunt vinum, aqua & caro, & oua ſorbilia, quemadmodum teſtatur Auic. *in de viribus cordis.*

Quæ autem ſpirituum ſubſtantiam illuſtrant, fertur margaritas hoc facere.

Quæ vero vniunt, & ſpiritus coaceruant, ac quæ prohibent, ne digerantur, & difflent, ſunt emblici & Karabæ.

Quæ cordis ſubſtantiam vniunt, ac firmant, ſunt ſericum combuſtum, aut crudum, & alcheſmes.

Quæ cor & ſpiritum leui calore contemperant, ſunt Doronicum & macis.

Quæ caliditatem ſuperfluam cordis minuunt, ſunt bugloſſa, borrago, acetoſa, endiuia, & ſimilia.

Qui-

Quibus natura delectatur ſunt aromata.

Quæ autem atrum fumum à ſpiritibus expurgant, ſunt bugloſſa, lapis lazuli, lapis armenus, thymus, ſena, epithymus.

Quæ à proprietate ſubſtantiæ cordi conferunt, ſunt Hyacinthus, Saphyrus, & apud Zoar Smaragdus.

Quæ contra venenum certant, ſunt Theriaca, & bezoartica omnia inferius deſcribenda, cortex citri, & ſemen eius, contrariantur omnibus venenis, vt *Fen.4.tract.3.cap.2.* Auicenna teſtatur.

Quæ cor validius efficiunt, hoc faciunt, vel à proprietate ſubſtantiæ, vel à qualitate; ex his etiam quædam ſunt ſimplicia, quædam compoſita, ex ſimplicibus ſunt pleræque gemmæ, vnum alterum quoque corporis membrum corroborandi mira ineſt facultas. Nam vt legitur, ſmaragdus cerebrum, ſaphyrus iecur, corallus, teſte Auenzoar *primo theſir*, & Serapione: à peſte præſeruat cor, & ventriculum maxime corroborant Hyacinthus, Smaragdus, teſte Plinio *lib.* 37. carbunculus, rubinus, ſaphyrus cor corroborant, & à peſte præſeruant, ſi in annulis, aut collo hæc fragmenta ſuſpenſa, teſte Ariſtotele & Alberto deferuntur, cui etiam ſcribit Auicen. Talem etiam effectum præſtant, ſi ſuper nudam pectoris carnem ferantur. Cum

Cor validius efficientia.

hi prætioſi lapides nulla alia vi polleant, quã æſtimatione, tum ob opinionem, & ſplendorem, qui cor lætificant, & corroborant, non paruum ſanitati momentum afferunt. Dicit Galenus in ea incantatione. Ego quoq; in antiquorum libris legi ſuſpenſa collo ſuffragari cum proprietate ex natura ſui.

Quæ etiam cordi robur addunt, ſunt gaudium moderatum, floridam facit ætatẽ. cum ſpecies intellectuales realium motuum ſint cauſæ, reuocatio, & approximatio, & frequens, & aſſidua rerum amabilium, ſine veneris, vel nimii gaudii exceſſu, aſſiſtentia, cõſuetudo cum gratis & dilectis, alui quotidiana excretio, ciborum ac potuum parſimonia, medicinæq; nonnullæ, tum ſimplices, tum compoſitæ ex ſimplicibus.

Zedoaria in ore detenta reſiſtit aeris putredini, ac contra eum cor, & ſpiritum optime firmat, citri cortex in ore detentus præſeruat à peſte mandendo, aut corticem conditam comedendo, aut ſuccum bibendo, & corticem odorando, & eius ſemen comedendo, catyophylli, aut betonicæ minutiſſimæ attritę drachma cõducere traditur, cũm vino albo in hyeme, in æſtate epota cum aqua roſata omni die ℥ i. bugloſſæ puluerіſatæ cum vino in introitu lecti, ℥. i. catyophyllata, muſca-

muſcatinorum mane epota cum lactis capre, vt cito penetrent, & corroborant cordis vires ℥.i.s. maioranæ pull. cum vn.iij. vini ſubrubei in introitu lecti. Succus enulæ mirabilis eſt, ſi in principio, & in medio, & in fine menſis propinetur vn. s. pro vice i. cum luna illis temporib⁹ faciat maiores impreſſiones, cum ſuccus enulæ ſit calidus cordialis, & mirabilis, propinatur ſuccus non colatus, vt partes craſſiores ſimul ſint cũ tenuibus, & aquis, neq; ebulliat, ne pars aquea euaporet, & reſoluetur, vnde minus penetraret, & cum per ſe ſit tantæ penetrationis, propinetur ergo crudus. Cyphea, vt Paulus Ægineta memoriæ tradidit, non modo naribus ſuffita, proſunt peſtilentialibus morbis, ſed comeſta, myrrhidis radicem Dioſcorides cum peſtil. cœli ſtatus fuerit, bis aut ter die potã hominibus ſic ꝓdeſſe ait, vt in morbũ non incidat, exhibeturq; cũ vino, ſcoridõ, thlaſpis, ſuccinũ in puluere pondus denarii cum vino epotum. Radices Aſclepiadis, ſmyrnii, Chamæleonis albi, clauci, nardi agreſtis, quã Ru vocant Peraſitæ, quinq; folii, cyperi babylonii, zedoariæ, diptamni noſtratis, horum radices præſtant in peſte, vel cum cibis in puluere, vel eclegmate põdere victoriati, hyeme cum mero: æſtate cũ vino, & aqua roſata, foliaq; diptamni Cretenſis, ſe. achanthi, calendulæ,

Verg.

Veronicæ hortenſis, verbenæ, ſcabioſæ, cuiuſque duo cyathi Ro. cornu vnicornis, cornu cerui, & os de corde cerui, ſmeraldi octo gra. cum vino.

Terra ſigillata. Sed præ cæteris bolus armenus & terra ſigillata laudem recipiunt, ſi horum vnius tenuiſſime cōtriti ſingulo die ʒ.i. cum vini albi ſubtilis vn. i. s. aquæ roſatæ ʒ. vj. quis haurieт, miris modis opitulabitur, de terra autem ſigillata proba ſæpiſſime haudquaquam reperitur. Ideo optime perſcrutandum eſt eam eſſe rubei coloris, mundam non valde leuem, guſtu non mordacem, ſed modice tenacem & lubricam, ita vt in aqua reſoluta ſimilis fiat molli ceræ, portatur ex lemno Inſula Græciæ, formulis paruis, quæ antiquitus imagine Dianæ ſigillabantur.

Bolus armeni. De bolo autem armeno, vt aliqui exiſtimant, bonum non reperiri, & ſeplaſiarios quodam cretæ genere loco boli armeni, vti, quod in alpibus reperiri ſolet, vnde nonnulli hæſitātes lauant talem lutum cum vino maluatico ter, poſtea cum aqua roſata, bugloſſæ, & acetoſæ in æſtate, in hyeme abſynthii, & tunc propinare audent, niſi quod timent de obſtructione viarum ſpiritus, & congelatione materiæ pituitoſæ in membris ſpiritualib. diſſolutæ. Ex his colligi poſſunt duæ cauſæ timoris in ſubminiſtrādo bolo armeno, vna qa

timent

timent, ſe nõ hunc verũ bolũ armenũ Galeni adipiſci, altera, quia habẽt vim adſtringendi.

Nempe ſi id contingeret, ꝙ ſeplaſiarij eo in alpib⁹ collecto vterentur, penitus timendũ eſſet, ne ſpiritus difflare, & digeri poſſent, & anhelitus anguſtia ſequeretur, quo fit, vt frequentior euadat; poſtmodũ cum adſtringentia, hoc tempore ſimili non conueniant, attamen nonnulli hac noſtra tempeſtate eum ꝓpinant, quamuis validam adſtrictionem in eo eſſe exiſtimant, & hac ducuntur ratione, quãuis ſua vi adſtringente illis non placeat, tamen quia proprietatem habet occultam, quà aduerſatur veneno, febri peſt. & ideo ex ea proprietate maius ſequi iuuamentum, quam ex facultate adſtrictiora nocumentũ, & hæc eorum opinio corroboratur ex monitu Galeni *in lib. 3. de ratione victus*, de oxymellite, vbi ſcribit, ꝙ raro reperiatur medicina, quę ex aliqua parte non noceat; & licet huius boli armeni noceat adſtrictio, tamẽ ex alia parte à ꝓprietate iuuat. In vtroq; autẽ videntur errare. Nã vt admonet Gal. 3. *prognoſticor.* ad duo confugiunt ij, qui volunt docere, cum nil doceant; nempe ad proprietatem occultam & nomina obſcura, ſed neutro vtendũ. Nam conſtat nõ operari à proprietate occulta, ſed à qualitate manifeſta, nempe ſiccitate, quemadmodum teſtatur Gal. *in li. 9. de ſimpl. medicamentor. facul. cap.*

Text. 30.

Cap. 4.

cap. de terra ſancta, vbi refert, ꝙ mirum in modum operetur in putridis & vlceribus humidis, cũ miræ ſit ſiccitatis, vnde in morbis peſtiferis cõmodius medicamen eo nullum reperiri poſſit, ꝙ putredinem exiccat, ergo ratione ſiccitatis, & non occultæ proprietatis operatur; eiuſmodi ergo habet qualitatẽ, cuius intereſt feb. peſtil. cũ validiſſime exiccet, & remoueat omnem putredinem, aſthmati conuenit. Quod autem aſtringentem facultatem non habeat, id ex eius operatione, & ſubſtantia clarius oſtendere poſſum, quàm ex eius operatione: Nam conceditur aſthmaticis, qui non requirunt adſtringentia, cum exiccat, non adſtringit ex ſubſtantia.

Bolum armenum non aſtringere.

Nam linguæ appoſitus ſtatim adhæret, ac ſi forfex eſſet, ꝙ Acatia & galla, & alia aſtringentia, non faciunt, cum enim bolus armenus exiccat, linguæ humiditatem trahit; cum viſcidus ſit, adhæret, & hoc ſignum ſiccitatis erit, & non aſtringentis, cuius facultas eſt claudere & obſtruere. Præterea bolus armenus ad vltimam cõtritionem teratur, ſemper erit pertinacis ſubſtãtiæ, non ita valde aſtringentis. Deinde habet in ſe quandam vnctuoſitatem, qua non iudicatur, eſſe aſtrictoriæ facultatis, quia omnia vnctuoſa aſtrictioni aduerſantur. Quamobrem Gal. recedit ab opinione Dioſcoridis, qui hirci adipem aſtringentis

gentis facultatis eſſe arbitrabatur, cum fluori ventris reſiſteret, vbi credebat vnctuoſum illud vim aſtringentem habere; cum tamen multi adipes exiccant; & tamen non ſunt aſtringentes, vt leonis, adeps anſeris, hirci, & omnia calida tenuis ſubſtantiæ vnctuoſa in ſubſtantia calida & humida funduntur, ſed aſtringentia in frigida & ſicca. Vnde ex hoc loco concludendum eſt, quod bolus armenus exiccat vehementer, & ſi aliquam aſtringẽtem facultatem poſſideat, eam leuem eſſe exiſtimandum eſt, quæ tamen non dominetur, ita vt timor ſit aliquis, vt inſigniter aſtringat, ſed parum; quæ modica adſtrictio potius iuuat ad penetrationem.

Quo vero ad alterum timorem, an habeamus cum bolum armenum, qui idem ſit cum antiquo, licet illud ſit incertum, tamen aliquid dicere poſſumus de noſtro. Cum verus bolus armenus coloris & in pallore debet eſſe auri, facile ſolubilis, nihil arenoſi in ſe habens, mediocriter denſus, grauis, adeo, vt his bene conſideratis, videatur portari ex Armenia contermina Cappadociæ. Itaque ſi noſter non eſt talis, illi tamen propinquum eſſe exiſtimandum eſt, vel eiuſden generis, & quod parum differt antiquo, non poſſumus tamen certo ſcire; primo audiatur Galenus *vj. de ſimpl. medic. facult. in proœmio*, vbi dicit, quod *Veri boli ſigna.*

quod velit credere in hiſtoria ſimp. Dioſcoridi, & fatetur ibi ſe neſcire hiſtoriam ſimpl. methodum quidem cognouit. Ita commiſit totum iudicium illi inepto, qui attulit res, perpendere, ſed vires inquiſierat Galenus; cum Galenus in ſimpl. hiſtoria non multum ſe implicuit. Galen. & Dioſcorides ſcribunt hunc bolum armenum inter Capadociam & Armeniam colligi, unde huius boli armeni, trium generum apud Plinium & Theophilum eſſe conſtat, quem lutei coloris, & hunc depingit Galenus, qui coloris hepatis. quem tantum Dioſcorides annotauit, ſed aliorum Plinius, eum dicit Dioſco: maximam vim habere exiccandi cum modica aſtrictione, opplet igitur emplaſtica, quicquid eſt emplaſticum, non admodum aſtringens, cum apud Dioſcoridem nec vllos alios antiquos fiat mentio iſtius boli armenici, & apud Galenum non fiat mentio rubricæ ſynopidæ, eſt maxima coniectura, quod ſit idem, & noſtra rubrica ſynopidæ eſt ſimilis admodum iſti bolo: nam primo habet unctuoſitatē, ſtatim adhæret linguæ, & lingua arida permanet, & curat mirũ in modum vlcera in aſthmate cũ ſputo ſanguinis. Item pectoris vlcera exiccat, catarrhum remouet, & vlcera cõſolidat; hoc emplaſticum eſt lenitiuum, & non exaſperatiuũ; Quare cõſtat bolum armenum in tantũ

in eu-

in cura prę ſeruatiua, ſed in ipſarum febrium peſtilentialium initio, medio, & in fine ratione eius qualitatis, non proprietatis occultæ percommodam ſemper opem præſtare: nec timenda eſt eius aſtrictio, cum nulla in eo, aut parua ſit. Vnde Paul. *lib*, 2. *cap*. 30. teſtatur armeniacam glebam potu ſumptam extremũ eſſe remedium, pari etiam modo Theriacam: me hercle vigente in ipſa vrbe Roma peſte, quibuſcunque horum alterum non profuit, ad vnum omnes perierunt.

Cap. XII.

De electuariis.

INter compoſita antidota præ omnibus occurrit Theriaca, & Mithridatium, quæ incredibili quadam prerogatiua omnibus pene innotuerũt, qbus nihil ſalubrius in formãdis, firmandisq; tum ſingulis mẽbris, ac viribus tum ſpiritibus, cum vim habeant peculiarem viſcerum ora obſtructa reſerare, inuiſibilia cutis foramina impedita expedire, humoris putridi partem ſudore digerere: quamobrẽ Galen. *ad Piſonem in lib. de Theriaca* admonet, ꝙ in ſumma theriaca, & extrinſecus impoſita, & epota, rabioſorum morſibus pręſentanei medicaminis cuiusdam inſtar exacte opitulatur. *Cap*. 17. Cęterum nobis etiam in peſtifera lue, ſolum

hoc antidotum malo correptis prodeſſe adeo viſum eſt, vt nullum aliud præſidium tanto malo reſiſtere fuerit idoneum, & ſubdit theriacem, ceu ipſa ſimili ratione ignis quidam purgatorius exiſtat, præſumentes in peſtifero aeris ſtatu, mentique malo corpori ſinere nouimus, correpti iam poſſe mederi, aeris inſpirati malitiam inalterantem, mutãtemque, vt quæ corporis temperaturam infici magis prohibeat. Quapropter conſilium eſt, ob has tam repentinas aeris conſtitutiones aliasque noxarum cauſſas obeuntes, in ꝓſpera quoq; valetudine crebro antidotum aſſumere, quo & externis accidentibus corpus reſiſtat, ac vbi iam fuerit affectum, illud curatu facile inuenias. Hoc enim veluti bonam quandam temperiem, ſalubremque ſtatum corporibus inducit, dum humorum ſuperfluitates abſumit, partes refrigeratas recalefacit, & inſitam virtutem corroborat, ad hoc ꝓbe, & functiones obit naturæ, cum enim natura valida eſt, modo etiam ſine impedimẽto ventriculus cibos concoquit, ac venæ ipſos prompte in ſanguinem redigunt, iecur bilem ex facili ſegregat, cor purum ſanguinem ſuſcipiẽs, vniuerſo deinde, vt iam nutriri queat, corpori tranſmittit, excretiones illas moderate molitur, recrementa corporis per totam reſpirationem ſalubriter digerit, vnde *eod. loc.*

Gale.

Gale. admonet, quod menſura alias alia recte vtaris, interdum fabæ Ægyptiacæ magnitudinem cum duobus aquæ cyathis capies, vbi exiguum ad concoctionem ipſam interuallũ fuerit, interim auellanæ nucis magnitudine bibes cum tribus cyathis temperatam. Auic. autem mithridati, paulo maiorem quantitatem iubet exhiberi, verbi gratia theriacæ ℥.j. mithridati ſcrup. iiij. Idque aduertere decet theriacam illam ſalubrius propinari, cuius ſupra decimum annorum duorum numerus exceſſerit, ſicuti *de Theriacæ commoditatibus libello*, docet Galen. Huic autem ſententiæ ſubſcribit Auicen. *de viribus cordis cap. penultim.* atq; de theriaca pariter imitari ſtudet, qui luſtrorum binorum tempore digeri ac perfici theriacam aſſeruit, quamquam frigidis regionibus huiuſmodi tempus conduplicet, neque exiſtimandum eſt idcirco, quod ſenis effluxis menſibus ab ipſa compoſitione infantem fieri theriacam Auicen. tradiderit, eumque auxilii aliquid afferre, illud propterea animo concepiſſe, vt pari tempore exacto opportune eadem adminiſtrari poſſit, quinimo oppoſitum iudicat, præteritis annorũ denis circulis commode theriacã aſſumi, vt ſi ſurgẽte neceſſitate oppreſſus aliquis ſeptennorum mẽſiũ theriacam hauſerit, opis aliquid inde recipere exiſtimat. Quare Gẽtilis iudicio minime

aſſentiendum crediderim,qui annualē Theriacam,& mithridatium ebibere illos admonet, qui à peſte & pręſeruari & ſanari excupiunt,cōſilio,quod de Ianuenſi ſcripſit,quoniam peſtiferi quippe febri theriaca potiſſimum obſiſtit ex eo, quod perfectam ſimplicium concoctionem virtus quędam toti cōmunis conſequitur, theriacam ergo haurire tunc præcipuam medelam afferet,cum abſolutam & integram concoctionem nacta fuerit, atque ob id præſertim conducet,quando peſtiferi febri ingens, primarum qualitatum robur non vſque præſidium tribuit. Quamobrem quibus theriaca ſimplicibus conſtat, immenſus vigor minime expetendus eſt,quo mihi rectius eſſe videtur binorum ſupra denos annorum theriacam propinare, mithridatio duorum luſtrorum,aut octenorum annorum ſpatium præfigimus, quoniam ipsū, vt Auicen. monitu dignoſci facile eſt, velociori concoctione completur : quapropter hebdomadæ ſpatio bis antidotorum horum alterum aſſument,quod ſi frigida admodum temperie,ſeu ingraueſcenti ætate homo fuerit,ter idem repetet: commodiore hora iſtud agendum eſt, vbi concoctum ventriculo cibum perpendimus,quod ſeptenis horis perfici ſolet:præterea meliſſæ, & acetoſæ aquarum vn. iij. ſeu ex granatis vini,aut vbi tenuis meri

Quando & quoties in ſeptimana theriaca & mithridatiū ſint ſumēda.

meri totidem hauriet, vt calidioris, frigidioris ve temperaturæ homines fuerint: neque abſonum fuerit, ſi binis horis à cœna theriacam, aut mithridatium aſſumere malint: veruntamen ſic liquoris minus ebibendum, ſed tantillum certe, vt deglutiri antidotum poſſit, à cuius hauſu ſenis horis cibo vacuos eſſe decet.

Inſuper adiungendum eſt, vt appetente æſtate, qui calent, à theriaca, & à mithridatio abſtineant, id enim Galeni præcepto conſulimus, cui ſubſcribit etiam Auicen. *de virib. cordis cap. penult.* tunc frigida ergo antidota ingerere ſalubrius eſt, qualia ſunt ſaccharum roſeum, aut ex prenotatis ſimplicibus, quod ſi theriacam, aut mithridatium ingerere aliquis compelleretur, ea aciditatis citri, aut limonũ vn. iiij. adhibitis, aut roſeo ſaccharo admixta commodius aſſumere poterit.

Neque memoria excidat, pueros, qui quã diu annum decimum & quartũ egerint, ambobus his antidotis frui minime iuuare. Galeni tamen inſtituto infantes theriacam prorſus omittant: qui vero adoleſcunt, naturalique calore largius exuberant, raro, ac modice antidota hæc deguſtabunt, ſed ingenii opibus adiuta natura medicamentis abundat. Nã & Diamoſcus, & quod ad conciliatorem authorem refertur electuarium, multaque alia

ſalubritatem apportant. Quemadmodum A-
uic. *de viribus cordis cap. penultim*. clarius aperit.
Quamobrem, qui exiguis viribus imbecilles
ſunt, ſiue ætate, aut ſuapte natura eueniat, aut
qui calente temperatura æſtuant, eos mitio-
ribus his medicamentis cuſtodire ſalubrius
eſt, eo maxime, cum omnium probatorum
virorum turma non probam theriacam, nec
probum mithridatium hac noſtra tempeſta-
te componi poſſe teſtatur, quemadmodum
Conſtantinus ſcribit, quod theriaca ſit glo-
rioſſimum Antidotum, ſed quod raro per-
fecta reperitur, horum igitur duorum an-
tidotorum loco alia ſimilia ſubſtituam, quæ
ſi non pares, tamen ſimiles facultates ad
præſeruandum à peſte, & ad eam curandam
habebunt. Plinius hoc familiare deſcribit,
quod habet rutæ folia viginti nuces iuglan-
des duas, ſalis granum vnum, & cari-
cas duas, & ſine liquore totum edatur, ap-
probatur electuarium de gemmis Meſues:
vel tale.

Rec. *berillorum*,
hyacinthorum,
granatorum,
ſmeraldorum,
ſaphyrorum, *ſing*. ʒ. ſ.
auri,
argenti, *foliati*,

corallo-

carallorum alborum,
ſandalorum,
roſarum,
ſpodij,
terræ ſigillatæ,
coriandrorum præp. ſing. ℥. ij.
margaritarum,
ſerici combuſti,
croci,
cubebarum,
cardamomi,
limaturæ eboris,
charabæ,
camphoræ,
macis,
corticum citri, ſing. ℥ j.
bugloſſ.
Doronici,
Zedoariæ,
been albi,
rubei,
caryophylorum,
ligni aloes, ſing. ℈. s.
cinamomi,
zinz. ſing. ℥. s. pulverizentur, & cum ſacchare diſſoluto in aqua roſata fiat electuarium, vel tale mutuatum à Marſilio, quod dicitur de lapidib. pretioſis.

Rec. *ſucci pomorum dulcium,*

Elect. Marſilii de lapidib. precioſis,

ſucci bugloſſ. depuratorum ſing. ℥. v.
Doronici,
corticum citri,
florum borraginis,
roſarum rub.
been albi,
rub.
corallorum rub.
raſuræ eboris ſing. drach. iiij.
ſpodij,
macis,
galliæ moſcatæ,
carabæ,
oßis de corde cerui,
ſandalorum rub. ſing. drach. iij.
folij myrtillorum,
ſe. baſiliconis,
meliſſæ,
coriandri,
cinamomi,
cubebarum,
ſmeraldi,
Iacynthi,
ſardonis,
ſaphyri ſing. drach. j.
margaritarum albarum drach. iij.
foliorum auri,
argenti ſing. ſcrup. s.
ambræ drach. s.

eam-

camphoræ ℥.j.
moſchi ℥.s.
ſacchari diſſoluti in aqua roſea, quantum ſufficit.formetur elect. ſolidum, doſis eſt ℥.ij. vſq; ad vn.s.vel tale,quod mutuatum eſt à Montagnana,& dicitur elect.de frag.cum conſeruis.

El. Montagnanæ de fragmentis cum conſeruis.

Rec.*conſeruæ roſarum,*
bugloſſæ ſing.drach.j.s.
doronici,
oſſis de corde cerui,
hyacinthi,
zaphyri,
ſmeraldi,ſing.ſcrup.s.
ſandalorum citrinorum,
pentaphylonis,
ligni aloes,ſing ℥.iij.
vini granatorum lib.j.
ſy.de limonibus drach.vj.fiat elect. vel tale, quod eſt ab eodem mutuatum.

Rec.*conſeruæ roſarum,*
bugloſſæ,
violarum,
borraginis,ſing.lib.s.
doronici,
Zedoariæ,
ſe.ozimi,
macis,
croci,
capillor.Vener.ſing.drach.j.

oſſis de corde cerui,
ſmeraldi,
zaphyri,
hyacinthi,ſing.ſcrup.j,
margaritarum non perforatarum drach.j.
folij auri nume.6.
ſyrup.de pomis,
de corticibus citri.ſing.vn.ij.
aquæ violatæ vn.j s.
ſacchari ſecundæ coctæ vn.iiij. decoquito aquas cum ſaccharo & ſyrupis, vſq; ad conglutinoſitatem conuenientem, poſtea alia optime trita addito, deinde adiungito ℥.ij. reubarbari, per 24. horas macerati in vino Maluatico, tādem miſceto moſchi, ambræ, ſing.gra.iiij. & fiat elect. quod in vaſe vitreo reſeruetur, doſis vn.s.vſque ad vn.j. Vel.

Rec.*pimpinellæ,*
gentianæ,
ariſtolochiæ rot.
ſaluiæ,
rutæ,
baccarum lauri,ſing.drach.xij.
radicum tormentillæ,
ſerpentariæ,
doronici Romani,
diptamni albi ſing.drach.xviij.
florum bugloſſæ drach.vj.
baccarum iuniperi,
myrrhæ ſing.℥.viij.

radicis

radicis enulæ campanæ ʒ.xx.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing. drach.vj.
mithridatij vn.vj.
theriacæ antiquæ vn.xij. fiat elect.

Vel,

Rec. *radicum tormentillæ,*
ſe. acetoſæ,
endiuiæ,
citruli,
coriandrorum præp. ſing. ʒ.j.s.
ſandalorum omnium, ſing. vn.s.
boli armeni,
terræ ſigillatæ, ſing. ʒ.iij.
margaritarum perforatarum,
corallorum rub.
alb.
carabæ,
limaturæ eboris, ſing. drach.s.
ſpodij,
oßis de corde cerui loti cum aqua roſat.
been albi,
rubei,
doronici,
Zedoariæ,
cardamomi,
macis,
ligni aloes,
cinamomi electi,

croci

croci orientalis,
xylocaßiæ ſing.drach.s.
ſmeraldi,
hyacinthi,
granati,
ſerici crudi ſing.ſcrup.s.
camphoræ gran.vij.
ambræ,
moſci,ſing.gran.iij.
conſeruæ roſarum,
bugloſſæ,
nenupharis,ſing.vn.s.
ſacchari candi,
roſati.
penidiorum ſing.drach.ij.
ſacchari lib.ij. diſſoluti in aqua bugloſſæ fiat elect.vel tale,quod eſt mirandi effectus , & appellatur elect.de opio.

El.de opio. Rec.*camphoræ,*
carpobalſami,
hyoſcyami ſing.drach.ij.s.
myrrhæ,
opij thebaici,
cyperi,
balſami,
cinamomi optimi,
folij Indi,
zinz.
zedoariæ,

coſti,

coſti,
corallorum rub.
caſsiæ ligneæ,
euphorbij,
dragacanti,
olibani,
ſtyracis cal.
ſaluiæ,
cardamomi,
ſileris montani,
ſinapis,
ſaxifragiæ,
aneti;
aniſi,
xylaloes,
reubarbari,
ſpicæ nardi,
alipitæ muſc.
galangæ,
opoponacis,
maſticis,
ſulphuris viui, ſing. drach. j.s.
pœoniæ,
roſarum,
eboris,
ariſtolochiæ longæ,
gentianæ,
corticum mandragoræ,
chamædrios,

Vale.

Digitized by Google

Valerianæ,
baccarum lauri,
piperis longi,
xylobalſami,
carui,
ammi,
petroſelini,
leuiſtici,
rutæ,
ſantolinæ,
aceti,
ambræ,
margaritarum,
blattæ byſantiæ,
oſsis de corde cerui, ſing. drach. xiiij.
limaturæ chalybis bene præparatæ,
calami aro.
pyretri,
ſpicæ celticæ, ſingul. gran. vj. in ſubtiliſsimum puluerem omnia redigito, & cum ſaccharo taberZet, electuarium confice, & eo vtaris poſt ſex menſes, præſeruat enim à peſte, & affert maximum iuuamentum illis, qui iam peſte affecti ſunt, ſi cum apozemate cito propinetur, quod apozema conueniat iuxta materiam, quæ eſt peſti coniuncta. Vel confice tale, quo nullum præſtantius eſt, & eſt de ſecretis, quibus non erubeſcimus.

Rec.

Rec. *gentianæ rubeæ,*
cancrorum aduſtorum, ſing. drach. iij,
diptamni,
vincetoxici,
rutæ,
tormentillæ,
ſaphyri,
ſmeraldi,
corallorum omnium,
ſe. citri,
ſe. acetoſæ,
xylobalſami, ſing. drach. ſ.
ariſtolochiæ rotundæ,
myrrhæ,
oculorum cancrorum aduſtorum,
olibani,
calamenti,
baccarum lauri,
herbæ turcæ,
tuneſi, ſing. drach. ij. ſ.
opoponacis,
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
nigellæ,
cornu cerui,
agni caſti,
mentæ,
Zedoariæ,
galbani,

croci

croci,ſing.drach j.ſ.
coriandrorum præp. drach. ſ. piſta & cicotriniza, & fac electuarium cum melle, & vn. vj. aciditatis citri, aut limonum, aut arancij, aut cum ſucco acetoſæ, cuius doſis drach.iij. mane & veſperi, & ieiunet horis tribus. Hoc eodem medicamine curantur morſicati à cane rabido, vt & de aſpide, operatur contra lumbricos, & venenatis ſupremum præſtat ſubſidium, ſeruatur per annos centum, imo quanto magis ſeneſcit, tanto validius fit, contra peſtem operatur à forma ſpecifica, quæ ex omnibus alteratis, & in vnam formam redactis, tandem conſurgit, vel confice tale, quod mutuatur à Manardo.

Electuarium Manardi.

Rec. *ſanguinis ſicci anatis maris,*
anatis fœminæ,
anſeris,
hœdi,
rutæ ſylueſtris,
ſe.fœniculi,
cymini,
aneti,
napi ſylueſtris, vel loco ei⁹ domeſtici, ſing. ʒ.iij.
radicis gentianæ,
trifolij,
ſquinanti,
thuris,
roſarum ſiccarum an. ʒ.iiij.

piperis

piperis albi,
longi,
coſti,
phu.
aneſi,
cinamomi, ſing ʒ *ij.*
myrrhæ,
nardi. ſing. ʒ*.vj.*
benzoi,
aſari,
ammoniaci, ſing. ʒ*.iij.*
macis,
agarici, ſing. ʒ*.ij.*
carpobalſami gran. nume. xx,
ireos,
croci,
rheupontici,
zinz.
maſtichis, ſing. ʒ *j.*
ſtœchados drach. v. fiat tenuiſſimus puluiſculus ex omnibus, & cum quadruplo mellis electi beneq́; deſpumati, commiſceatur, & in vaſe argenti puriſſimi, veluti theſaurus nobiliſſimus conſeruetur. Non ſolum in peſtilentia eſt vtile, ſed & venenis vniuerſis, ac ſerpentum morſibus ſumme aduerſatur, ſequenti die ſumatur ʒ. j. pondus cum bono vino ex tali puluere, qui habet *tormentilæ,*
ſe. citri,

ſe.cardi benedicti ſing.ʒ.ij. fiat puluis. Vel,

Rec. *rhabarbari,*

rhapontici, ex Ponto aduecti,

radicis phulcori, quem falſo calamum odoratum vocant.

cyperi,

quinq; folij,

tormentillæ,

ariſtolochiæ rot.

pœoniæ,

helenij,

coſti,

iridis Illyricæ,

chamæleonis albi cuiuſq; ʒ.iij.

galangæ,

imperatoriæ,

dictamni albi,

angelicæ,

millefolij,

filipendulæ,

doronici,

zedoariæ,

gingiberis ſing. drach. ij.

agarici ʒ.iij.

ſem. citri mali

viticis,

croci inſectorij,

fraxini,

oxalydis,

paſtinacæ ſylueſtris,

napi,

Google

napi,
nigellæ,
ozimi,
irionis,
thlaſpi,
fœniculi,
ammi, ſing. ℥. ij.
baccarum lauri,
iuniperi,
hederæ,
aſperæ ſmilacis,
cubebæ, ſing. ℥. j. s.
foliorum ſcordij,
chamædrios,
chamæpytios,
centaurij minoris,
ſtœchadis,
nardi celtici,
calaminthæ,
rutæ,
menthæ,
betonicæ,
verbenacæ,
ſcabioſæ,
cardui benedicti,
meliſſophylli, ſing. ℥. j. s.
dictamni Cretenſis ℥. iij.
ſampſuchi,
hyperici,

iunci odorati,
marrubij,
galangæ,
ſabinæ,
pimpinellæ cuiuſq; ʒ ij.
caricarum,
nucum iuglandum,
piſtaciorum, ſing. vn. iij.
myrabolanorum emblicorum drach. iiij.
florum vtriuſq; bugloſſæ,
roſarum,
lauendulæ,
ſaluiæ,
roriſmarini,
coronarij, cuiuſq; ſcrup. iiij.
croci drach. iij.
caſſiæ odoratæ, quam hodie cinamomum vocant, drach. x.
caryophyllorum,
nucis myriſticæ,
macis, ſing. drach. ij. s.
piperis nigri ac longi,
ſantalorum omnium,
agalochi, ſing. drach. j. s.
cornu cerui crudi drach. iiij.
vnicornij drach. j.
oſſis cordis cerui,
ramentorum eboris,
virgæ ceruinæ,

caſtorij,

caſtorij,ſing.ſcrup.iiij.
terræ lemniæ drach.iij.
opij drach.j.s.
margaritarum orientalium,
ramentorum ſmaragdi,
hyacinthi,
corali rubri,ſing.drach.j.s.
camphoræ drach.ij.
maſtiches,
thuris,
ſtyracis,
myrrhæ,
gummi Arab.
reſinæ,
terebinthinæ,
ſagapeni,
opoponacis,
laſerpitij,ſing.drach.ij.s.
moſchi odorati.
ambari,cuiuſq; drach.j.
olei è calcantho confecti vn.s.
pulueris cordialis temperati,
diamargariti,
diamoſchi,
diambari,
electuarij de gemmis,
paſtillorum camphoræ,
viperæ,
ſcillæ,ſing.drach.ij.s.

ſuccor. oxalydis,
ſonchi,
ſcordij,
echij,
bugloſſi,
meliſſophylli, ſing. lib. j. s.
hypocyſtidis ʒ.*ij.*
theriacæ electa,
mithridatij optimi, cuiuſq; vn. vj.
vini veteris albi odorati lib. iij.
ſacchari è Medera inſula, vel optimi mellis lib. viij. & vn. vj. ex omnibus his ſumma diligentia & ratione inquiſitis, atq; ſelectis fiat electuarium, eo modo, quo theriaca aut Mithridatis antidotum conficiunt, ſumendi quantitas eſt ʒ. j. vſque ad iij. pro ætate, & patientis conſtitutione.

Aliud, quod aliqui nuncupãt ſalutẽ populi.
Salus populi. Rec. *radicum enulæ vn. iij. drach. vj.*
baccarum iuniperi,
Zedoariæ, ſing. drach. 10.
ariſtolochiæ rot. vn. ij. s.
radicum ariſtolochiæ longæ,
foliorum hypericonis,
ſcabioſæ,
rutæ,
ſauinæ, ſing. drach. vj.
betonicæ,
ſaluiæ,

praſſij,

praſſij,
ſpicæ Rom.
baccarum lauri,
gentianæ,
diptamni veri,
tormentillæ,
calami aro.ſing.vn.ſ.
radicum aſari,
phu.
pimpinellæ,
ſe.ameos,
præmorſiuæ,
carui,
macis,
angelicæ,
aſtrutij,
ſantalorum rub.ſing.ʒ.ij.
foliorum meliſſæ,
myrrhæ optimæ,ſing.vn.ſ.
caſtorij ʒ.iij.
corallorum rub.
granatæ præp.
abſynthij,
calamenti
zinz.
piperis nigri,ſing.ʒ.j.
camphræ ʒ.j.ſ.
nucum iuglandium num.xiiij.
oxymellis ſcyllini vn.ij.

olei terebinthinæ vn.j.

mellis deſpumati, quantum ſufficit, fiat electuarium, quantitas danda talis eſt illi, qui eſt minor decem annorum, propinetur ſcrup.j. qui eſt ætatis infra 15, drach.s qui eſt intra 20. drach.j.qui vltra 20.drach.j.s.

Aliud. ℞. *granorum iuniperi drach.ij.s.*

caryophyllorum,
macis,
nucis iugladium,
Zedoariæ, ſing.drach.ij.
ariſtolochiæ vtriuſque,
rad.gentianæ, ſing.drach.s.
tormentillæ,
vincetoxici,
diptamni,
enulæ campanæ ſing.drach.ij.s.
ſaluiæ,
rutæ,
balſamitæ,
mentæ criſpæ,
pulegij benoini ſing.drach.j.
oculorum cancri ſcrup.j.
baccæ lauri,
doronici,
croci,
ſe.acetoſæ,
corticum citri,
ozimi,

maſti-

maſticis,
olibani,
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
ſpodii,
oſsis de corde cerui,
ramentorum eboris,
margaritarum,
corallorum vtroq;,
ſantalorum vtrorumq;,
ligni aloes ſing. drach. s.
conſeruæ roſar.
bugloſſ,
violarum,
theriacæ probæ ſing. vnc. j.
mellis deſpumati lib. iij. fiat electuarium cum aquis roſar. & ſcabioſæ.

Aliud. Rec. *conſeruæ roſar.*
borraginis,
bugloſſæ,
violarum ſing. vn. s.
ſpecierum diamargaritonis,
diarrhodon abbatis,
diatriaſantalorum,
de gemmis.
de ligno aloes,
myrrhæ ſing. drach. s.
croci drach. j. fiat electuarium cum ſyrup. acetoſi. citri.

Aureū ouū. Aliud. Rec. ouum recens, & fac foramen, vt exeat albumen, poſtea loco albuminis impleas ouum croco orientali, poſtmodum aſſetur ſub cineribus, cumque vitellus coctus, & induratus fuerit, tunc frangatur, & extrahatur à cortice, & conteratur cum his infraſcriptis.

Rec. *oculorum cancri,*
tormentillæ,
diptamni ſing. ℨ. ij.
ſeminis erucæ, ad pondus omnium,
terræ ſigillatæ vn. s poſtea adde theriacæ electæ ad quantitatem omnium, & commiſce, & redige ad formam electuarij, omni mane ad quantitatem piſi maioris ſumito, præſeruat ab omni peſtifera aura, qui peſte corrept⁹ fuerit, ſumat ʒ j. cum aquis fragariæ & ſudabit.

Aliud. Rec. *Boli armeni,*
terræ ſigillatæ ſing. vnc. ij.
cinamomi vn. s.
Zeduariæ ℨ. ij.
radicum tormentillæ,
diptamni,
pimpinellæ,
ſantalorum rub. ſing ℨ. ij. s.
raſuræ eboris ℨ. j. s.
been albi,
rub.
macis,

ca-

caryophyllorum ſing.ʒ.j.
ligni aloes,
xylobaſami,
carpobalſami, ſing.ſcrup.ij.
camphoræ ſcrup.j.
Zinz. ʒ.ij.
ſpodij,
antheræ,
ſe.acetoſæ ſing.ſcrup.ij.
corticis citri,
margaritarum ſing.ʒ.j.
ſmaragdi,
rubini,
hyacynthi,
ſaphyri ſing.ſcrup.j,
oßis de corde cerui,ʒ.j:
auri,
argenti ſubtiliter limati, ſing. ſcrup.j.
ſacchar.diſſoluti in aqu.bugl.ace.q.s.fiat.elect.

Aliud.Rec.*theriacæ optimæ,*
mithridatij ſing.drach.ij.
ſpecierum electuarij de gemmis,
diarhodon abbatis,
radicum tormentillæ,
diptamni,
pimpinellæ,
enulæ ſing.drach.j.
baccæ lauri,
ariſtolochiæ vtriusq; ſing.ſcrup.j.

boli

boli armeni,
terræ ſigil.ſing.ſcrup.j.
blattæ byſantiæ,
ligni aloes,
Doronici,
corallorum rub.
Zedoariæ,
gentianæ ſing.drach.ſ.
conſeruæ roſarum,
borraginis,
bugloſſ.ſing. drach. vj formetur electua.molle cum ſyr. bugloſſæ, vtatur mane, ad quantitatem nucis auellanæ.

Aliud. Rec.*cinamomi electi drach.j.vel, ſcrup. iij. ſ.*
boli armeni drach.iij.
myrrhæ lotæ,
aloes lotæ ter in aqua ſcabioſæ,
ſe.acetoſ.
ſe citri,
corticis citri ſing.ſcrup. iiij.ſ.
radicum herbæ tunicæ,
radicum diptamni,
tormentillæ,
limaturæ eboris,ſing.ſcrup.ij.
oſſis de corde cerui,
corallorum rub.ſing.ſcrup.j.
omnium frag.lapidum pretioſorum ſing.gran. vj.

the-

theriacæ vn.ſ.
mithridatij vn.j.
conſeruæ bugloſſ.
borraginis ſing.vnc.ſ.
ſacchari q.ſ. diſſoluti in ſucco aranciorum.

valet contra peſtem & venenum: quantitas ſumenda eſt vnius fabæ, ad te præſeruandum, cum acceſſeris in locum ſuſpectum peſte, aut cum eris conuiua, vbi times venenum.

Aliud. Rec. *myrrhæ,*
ariſtolochiæ rot.
gentianæ,
baccarum lauri, ſing. vnc. ſ.
tormentillæ,
diptamni,
pimpinellæ,
ſang. Draconis,
corticis capparorum,
citri,
zinz.
cornu cerui,
boli arm.
terræ ſigill.
agarici ſing. drach. iij.
zedoariæ,
corticis mali citri,
valerianæ,
florum boraginis ſing. drach. ij.
ambræ,

vni:

vnicornu,
hyacinthorum,
granatæ,
ſaphyri,
ſe. citri ſing. drach. ſ.
roſar. rub. ſcrup j.
moſchi gran. v.
Hieræ picræ Gal. vnc. ſ. pulueri Zanda pulueri-zentur ſubtiliter. cui adde ſy. de acet. citri, & ſacchari q. ſ. & ſalis p. & fiat electuarium.
Aliud. Rec. *radicum tormentillæ,*
ſe. acetoſæ,
ſe. endiu.
ſe. citri non rancidi excorticati,
coriandri præp. ſing. drach. j. ſ.
ſantalorum omnium ſing. drach. j.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing. drach. iij.
margaritarum perforatarum,
corallorum rub.
alb.
carabæ,
limaturæ eboris,
ſpodij,
oſſis de corde cerui,
enulæ,
diptamni in aqua roſarũ infuſi ſing. drach. ſ.
been. albi,
rub.

Doro-

Doronici,
cardamomi,
macis,
ligni aloes,
cinamomi,
croci,
zinz.
xylocaſſiæ ſing. drach. s.
camphoræ grana vij.
muſchi,
ambræ ſing. gran. iij.
ſmeraldorum,
hyacinthorum,
granatorum,
ſerici crudi, minutim inciſi, ſing. drach. s.
conſeruæ roſarum,
bugloſſæ,
nenupharis ſing. vn. s.
penidiorum.
ſacchari candi ſing. drach. ij.
ſacchari taberZet, lib. ij.
aloes hepaticæ vnc. j.
myrrhæ vnc. s.
thuris drach ij.
theriacæ probæ vnc. j. cum aquis bugloſſæ, aceto-ſæ, fiat elect.

Aliud, quod mutuatur ab Arnoldo de villa noua, Rec. *baccarum juniperi drach. ij. s.*
caryophyllorum,

ma-

El. Arnoldi de Villa noua.

macis,
nucis condita,
zinz.
Zozoarij ſing.drach. ij.
Ariſtol.vtriusq;
radicum gentianæ,
radicum herbæ tunicæ,
diptamni,
enulæ camp.ſing.drach.j.s.
ſaluiæ,
rutæ,
balſamitæ.
mentæ.
pulegii Montani ſing.drach j.
baccarum lauri.
doronici.
croci.
ſe. acetoſ.
ſe.citri.
ozimi.
maſticis.
olibani.
boli armeni.
terræ ſigill.
ſpodij.
oßis de corde cerui.
raſuræ eboris.
margaritarum.
ſaphiri.

ſma-

ſmaragdi,
corallorum rub.
ligni aloes,
ſandalorum omnium ſing. drach. ſ.
conſeruæ roſarum rub.
borraginis,
nenupharis,
theriacæ electæ ſing. vn. i.
ſacchari lib. iij.
diſſoluti in aquis ſcabioſæ, & roſarum, addatur parum camphoræ.

Aliud Rec. *theriacæ electæ antiquæ vn. vj,*
mithridatii vn. iiij.
terræ ſigillatæ,
boli armeni,
ſem. citri mundati,
tormentillæ ſing. vn. ſ.
ſpodii,
diptamni,
been alb.
rub.
roſarum,
croci ſing. drach. ſ.
corallorum alborum,
rub.
margaritarum,
oßis de corde cerui,
ſpecierum tria ſantalorum,
Diarrodon Abbatis,

ſpecierum electuarii de gemmis ſing. ſcru.ij.s.
foliorum auri,
argenti ſing. nume 6.
ſaccbari albi diſſoluti in aquis bugloſſæ,
roſarum q.ſ. in primis miſceantur ſpecies, poſtea theriaca, & fiat elect.

Aliud, Rec. *theriacæ Andromachi vn.vj.*
mithridatii v.ij.
terræ ſigill.
boli armeni,
ſem. citri mundati,
tormentillæ ſing. vn. s.
diptamni,
ſpodii,
cardamomi vtriuſq;,
been vtriuſq;,
roſarum rub. ſing. ʒ. s.
croci ʒ. s.
corallorum alborum,
margaritarum,
oſsis de corde cerui ſing. ʒ.i.s.
ſpecierum triaſantalorum,
diarrhodon abbatis,
electuarii de gemmis,
lætitiæ Gal. ſing. ſcrup. ij s.
foliorum auri,
argenti ſing. num. 6.
ſacchari diſſoluti in aquis roſarum, & bugloſſæ q.ſ. fiat electuarium.

Aliud

Aliud, Rec. *mithridatii,*
theriacæ ſing. vn. ſ.
boli arm.
terræ ſigill. ſing. drach. ſ.
fungi ceruini drach. ſ.
tormentillæ,
diptamni,
pimpinellæ,
ſcabioſæ ſing. drach. i.
abſynthii,
gentianæ,
ariſtolochiæ rot. & longæ ſing. drach. ſ.
baccarum lauri,
iuniperi ſing. drach. i.
Zedoariæ ʒ. i. ſ.
nucis maiorum num. 3.
caricarum num. 4.
rutæ viridis ʒ. i.
ſalis gemmæ ſcrup. i.
mellis q. ſ. fiat electuarium mediocriter liquidum.

Aliud, quod appellatur theriaca aurea. *Theriaca aurea.*
Rec. *terræ ſigill.*
tormentillæ ſing. vn. i.
boli armeni præparati,
diptamni,
Zedoariæ ſing. ʒ. iij.
ſmaragdi,
foliorum probi auri ſing. ʒ. i.

ligni aloes,
oßis de corde cerui,
camphoræ ſing. drach. ſ.
ſem, citri,
ambræ ſing. ſcrup. i.
croci drach. i. fiat puluis ſubtiliſſimus, qui maceretur in ſyrupi, de acetoſitate citri lib. i. per tres dies, deinde adde Theriacæ Gal. Mitridatii ſing. vn. i. aquæ vitæ drach. i. ſ. fiat electuarium ſecundũ artem.

Aliud, quod etiam appellatur theriaca aurea.

Rec. *theriacæ lib. i.*
aloes epaticæ vn. ij.
myrrhæ vn. i.
croci,
camphoræ ſing ℥. ſ. foliorum auri nume. 30. fiat electum ſecundum artem.

Theriaca pauperum.

Aliud, quod vocatur theriaca pauperum.

Rec. *radicum enulæ drach. xv.*
Ariſtolo: rot. drach. x.
baccæ iuniperi,
zedoariæ ſing ℥. v.
radicum Ariſtolo: longæ,
foliorum hypericonis,
ſcabioſæ,
rutæ ſylueſtris,
ſauinæ ſing. ℥. iij.
betonicæ,
ſaluiæ,
praßii,
ſpicæ Romanæ,

baccar.

baccar. lauri,
gentianæ,
diptamni,
tormentillæ,
calami aro. ſing. ʒ.ij.
radicum meu.
phu.
pimpinellæ,
ſem. ameos,
carui,
macis,
ſantalorum rub. ſing. ʒ.i.
foliorum meliſſæ,
myrrhæ ſing. ʒ. ij.
caſtorii ʒ. i. s.
charabæ ʒ. i.
corallorum rub. alb.
abſynthii,
calamenti, zinz.
piperis nigri ſing. ʒ. s.
nucum iuglandium nume. 7.
olei deſtillati per alembicum,
glutinis albotoim vn s.

mellis roſati q. ſ. fiat electu. quod ſi nõ eſt æqualium virium theriacæ, aſſerunt tamen, non eſſe minus vtile cõtra venena &ſi placet, addere poteris aliquid ſpecierum electuarii de gemmis & diambræ; quod ſi cõtingit hoc electuarium exiccari, ad molle redigito cum iſto ſyrupo.

Syrupus pro emolliendo hoc electuario.

Rec. *ſpecierum aro. roſati Gabrielis* ℨ.i.ſ.
pliriſarcoticon,
diambræ elect.
de gummis ſing. ℨ.i.
cinamomi elect.
fol. meliſſæ ſing. vn. ſ.
dendrolibani,
lauendulæ,
maiorana,
macis ſing ℨ.ſ. *hac omnia macerabis in aqua acetoſa cum medietate aceti, & ſic vna maceratis & expreßis, poſt biduum expreßioni adde mellis roſati & fiat ſyrupus,* quem miſceto cum Antidoto tempore æſtatis; tempore autem hyemali, ſupra ſcripta macerabis in vino ſed antequam hoc electuarium ingerat, ſtudeat vel arte, vel natura prius excernere fæces, & ſi opus erit, etiam venæ ſectio prius præmittatur; ſi poſtea dolor capitis inuadet; propinabis hoc electuarium hoc modo:

Rec. *aquarum ſaluiæ,*
betonicæ,
roſarum ſing. vn. i.
theriacæ pauperum ℨ.i.ſ. cooperiatur, vt ſudet; ſi autem ſudor nequit prouocari, tunc accipe camomillæ m. iij. decoquito in aqua parum, & ita calidæ admouebis m. i. pedibus, alterum dorſo, tertium ventri, vt trahatur humor ille putridus à centro ad circumferétiam

tiam; ſi æger afficia ut cordis & pectoris anguſtia, propinabis hanc theriacam cum aquis acetoſæ, borraginis, bugloſſæ, & ſi poteſt, ſudet; ſi autem tunc afficietur inteſtinorum torminibus, propinabis cum aqua rutacea & abſynthii; ſi hepate laborabit, exhibebis cum aquis abſynthii aut agrimoniæ.

Aliud pro pauperibus.

Rec. *nucum iugladium,*
granorum, iuniperi,
fol. rutæ ſing. vn. i.
caricarum num 10.
aceti vini q ſ. fiat elect.

Aliud, Rec. *radicum diptamni,*
tormentillæ,
zedoariæ,
pimpinellæ ſing. ʒ. *ij.*
boli armeni præpar. ʒ. *s.*
terræ ſigill.
ſuccini albi ſing. drach. iij.
croci orientalis drach. i. s.
xylaloës drach. i.
margaritarum drach. s.
vnicornu drach. ij.
rutæ,
corticum citri,
ſem. eius ſing. ſcrup. ij.
cinamomi,

Syrupus pro emolliendo hoc electuario.

Rec. *ſpecierum aro. roſati Gabrielis* ℥. i. ſ.
pliriſarcoticon,
diambræ elect.
de gummis ſing. ℥. i.
cinamomi elect.
fol. meliſſæ ſing. vn. ſ.
dendrolibani,
lauendulæ,
maioranæ,
macis ſing ℥. ſ. *hæc omnia macerabis in aqua acetoſa cum medietate aceti, & ſic vna maceratis & expreſſis, poſt biduum expreſſioni adde mellis roſati & fiat ſyrupus,* quem miſceto cum Antidoto tempore æſtatis; tempore autem hyemali, ſupra ſcripta macerabis in vino ſed antequam hoc electuarium ingerat, ſtudeat vel arte, vel natura prius excernere fæces, & ſi opus erit, etiam venæ ſectio prius præmittatur, ſi poſtea dolor capitis inuadet; propinabis hoc electuarium hoc modo:

Rec. *aquarum ſaluiæ,*
betonicæ,
roſarum ſing. vn. i.
theriacæ pauperum ℥. i. ſ. cooperiatur, vt ſudet; ſi autem ſudor nequit prouocari, tunc accipe camomillæ m. iij. decoquito in aqua parum, & ita calidæ admouebis m. i. pedibus, alterum dorſo, tertium ventri, vt trahatur humor ille putridus à centro ad circumferé-

tiam

tiam; ſi æger afficia ut cordis & pectoris anguſtia, propinabis hanc theriacam cum aquis acetolæ, borraginis, buglosſæ, & ſi poteſt, ſudet; ſi autem tunc afficietur inteſtinorum torminibus, propinabis cum aqua rutacea & abſynthii; ſi hepate laborabit, exhibebis cum aquis abſynthii aut agrimoniæ.

Aliud pro pauperibus.

Rec. *nucum iugladium,*
granorum, iuniperi,
fol. rutæ ſing. vn. i.
caricarum num 10.
aceti vini q. ſ. fiat elect.

Aliud, Rec. *radicum diptamni,*
tormentillæ,
zedoariæ,
pimpinellæ ſing. ʒ. *ij.*
boli armeni præpar. ʒ. *s.*
terræ ſigill.
ſuccini albi ſing. drach. iij.
croci orientalis drach. i. s.
xylaloes drach. i.
margaritarum drach. s.
vnicornu drach. ij.
rutæ,
corticum citri,
ſem. eius ſing. ſcrup. ij.
cinamomi,

Digitized by Google

Aliud Rec. *conſeruæ bugloſſæ,*

borragnis ſing. vnc. j. s.

ſpecierum cord. ℥. j.

liberantis ℥ ij.

de gemmis ſine ſpeciebus. ℥. j.

zedoariæ drach. s.

boli armeni præp.

terræ ſigillatæ ſing. drach. j.

cr[illegible] gra. vij.

gentianæ ſcrup. s.

ſy. acet. citri q. ſ. fiat miſtura: Doſis eſt vnum cochlear.

Aliud Rec. *caricarum pinguium lib. j.*

baccarum iuniperi,

nucum iuglandium quar. iij.

foliorum rutæ recentis quar. j.

boli armeni vnc. iij.

tormentillæ,

pimpinellæ,

diptamni an. vnc. j.

enulæ vnc. s. pulueriżentur radices: rutha, & nuces, & ficus minutiſſime incidantur, iuniperi optime contundantur, & cum ſaccharo diſſoluto in aceto fiat. elect.

Aliud. Quod vocatur elect. liberantis.

Electuarium liberantis.

Rec. *radicum tormentillæ,*

ſe. acetoſæ,

ſe. citri mundati excorticati,

coriandorum præp.

vincetoſici vnc.s.
radicum diptamni ʒ. x.
ſpecierum diambræ,
diatriaſantalorum,
diameron,
diatameron ſing ʒ s.
ſacchari roſatei vnc j.
mithridatii,
theriacæ ſing. ʒ j.
conſeruæ, bugloſſæ,
borraginis ſing. vnc j.
ſacchari diſſoluti in aqua acetoſæ lib. j. fiat electuarium.

Aliud liberantis: Rec. *boli armeni præp. vnc. ij.*
interioris cinamomi, vnc. s.
ſpecierum diamargaritonis ʒ. j.
radicum tormentillæ,
diptamni,
ſantalorum albi,
citrini, ſing. ʒ ij. s.
maſtichis,
ſe. pæoniæ,
been vtriuſque,
Doronici,
ſe. acetoſæ,
vnicornu, ſing. ʒ s.
raſuris eboris ʒ. j. s.
ſpodii de canna,
ſe. antheræ, ſing. ſcrup. ij.

been vtriuſque,
Doronici,
cardamomi,
macis,
zedoariæ,
croci orientalis ſing. ſcru. j.
ſmaragdorum,
hyacinthi,
granati,
ſerici crudi ſing. ſcrup. ſ.
camphoræ gra. vj.
moſchi,
ambræ ſing. gra. iiij.
foliorum auri,
argenti ſing. fol. x.
vel fiat puluis ſubtiliſſimus, vel fiat elect. cum ſaccharo diſſoluto in aqua bugloſſæ.

Aliud. Rec. *tormentillæ,*
diptamni,
zinz. vnicornu,
nucis vomicæ,
cornu cerui,
electri candidi,
oſsis de corde cerui,
radicum angelicæ,
pimpinellæ,
ſe. citri excorticati ſing. ʒ j.
camphoræ ʒ. vj.
theriacæ optimæ vnc. iij. fiat elect.

Aliud.

Aliud, Rec. *myrrhæ,*
croci,
aloes hepaticæ,
camphoræ ſing. ʒ *ſ.*
euphorbii grana. v. miſce cum theriaca, fiat electuarium; doſis eſt ʒ j. ſ. cum vino ſi euomat, morietur, ſi non, conualeſcet.

Elect. ſaluificans. Aliud, quod appellant ſaluificans.
Rec. *aloes hepaticæ optimæ vnc. xij.*
roſarum vnc. j.
cinamomi,
zinz.
macis,
myrabolanorum citrinorum,
chebulorum, Indorum,
ſe fol. nenuph. ſing. ʒ *j.*
florum bugloſſæ,
borraginis,
ſtœchados, Arab.
maioranæ,
lauendulæ,
anthos, ſing. drach. ſ. optime omnibus ſimul contuſis, addatur mellis deſpum. lib. ij. fiat electuarium.

Aliud, Rec. *theriacæ vnc. j.*
zinz. ʒ. *ſ.*
camphoræ ʒ *j.*
ſacchari candi ʒ *ij fiat electuarium.*

Aliud,

Aliud, Rec. *nucum gallicarum num. xx.*
caricarum nume. xv.
rutæ viridis m. j.
gentianæ vnc. ij.
ariſtol. rotundæ ʒ. j. s.
baccarum lauri,
ariſtol. longæ ſing. vnc j.
myrrhæ. ʒ j.
croci,
zedoariæ,
cinamomi ſing. ʒ s.
ſalis communis vnc. j.
mellis q. s. fiat electuarium.

Aliud electuarium liberantis: *El. liberantis.*
Rec. *tormentillæ,*
ſe. acetoſæ,
coriandri præp.
roſarum rub.
corticis citri ſing. drach. j. s.
cinamomi drach. iiij.
been vtriuſque ſing. drach. s.
zedoariæ,
diptamni,
aniſi,
fœniculi ſing. drach. j.
cardamomi,
zinz.
galangæ,
maſtiches ſing. ſcrup. ij.

vale-

valerianæ,
ozimi ſing. ʒ. ſ.
caryophyllorum,
macis,
nucis muſ. ſing. ʒ. j.
ſpicæ grana. vj.
ligni aloes,
rhabarbari ſing. ʒ. ij.
xylocaſſiæ,
ſandalorum omnium ſing. ſcrup. ij.
croci ſcrup. iiij.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing. ʒ. iij.
vnicornu,
limaturæ eboris,
oſſis de corde cerui,
ſpodii,
carabæ ſing. ʒ.
ſerici crudi,
doronici,
blattæ byſantiæ ſing. ſcrup. j.
margaritarum,
corallorum vtrorumque.
hyacinthi,
ſaphyri,
granati,
ſmaragdi,
rubini ſing. ʒ. j.
camphoræ ſcrup. ij.

lima-

limatura auri,

argenti ſing. ʒ.j. vel fiat puluis, vel cum ſaccharo diſſoluto in aqua acetoſæ electuarium.

Aliud, Rec. *iuglandium nume. xxx.*

caricarum nume. xv.

rutæ viridis maceratæ in aceto forti m. ſ. cum melle roſato fiat electuarium.

Aliud, Rec. *nucum communium nume. x.*

caricarum nume. xx.

rutæ,

abſynthii,

aſari,

ſcabioſæ ſing. m. j.

radicum ariſtol. vtriuſque ſing. ʒ j. ſ.

corticum citri,

diptamni,

tormentillæ,

pimpinellæ, ſing. ʒ. ij. ſ.

baccarum lauri,

fol. borraginis,

galangæ,

oſsis de corde cerui,

macis,

myrrhæ,

boli armeni. ſing. ℥. ſ.

mellis deſpumati lib. iij. fiat elect.

Aliud, Rec. *ſpecierum cordialium,*

diamuſci,

electuarii de gemmis,

Ff *diatrá-*

diatriaſantalorum,
diatameron ſing. ſcrup. j.
radicum tormentillæ,
diptamni,
zedoariæ, ſing. ſcrup. ij.
ſe. acetoſæ,
meliſſæ, ſing. drach. s.
boli armeni loti in aqua roſata drach. ij.
corallorum rub. drach. s.
terræ ſigillatæ drach. j.
croci drach. j. s.
mithridatii, theriacæ, ſing. vnc. s.
ſacchari albi lib. j. diſſoluti in aqua ſcabioſæ fiat elect.

El. mithriditale. Aliud, quod appellant mithriditale.

Rec. *mithridatii electi vnc. ij.*
theriacæ optimæ vnc. j. pul. rutæ ſcrup. ij.
boli armeni vnc. j. tormentillæ ʒ. ij.
terræ ſigillatæ ʒ. ij. s.
confectionis theriacalis ʒ s.
ſpecierum cordialium ʒ. j.
ſpecierum electuarii de geminis ſcrup. s.
ſtercoris columbini ſcrup. j. s. omnia iſta macerentur in butyro vaccino q. s. cum ſy. de acetoſi. citri & aquis roſarum & acetoſæ, fiat. elect.

Aliud, Rec. *mithridatii electi ʒ j.*
theriacæ ſcrup. j.
boli armeni ʒ. s.
tormentillæ ſcrup. s.

ſterco-

ſtercoris columbini. gra.ij.
butyri vaccini,
ſpecierum cordialium ſing. ſcrup. s.
terræ ſigillatæ ſcrup. j.
rutæ gra.ij.
confectionis theriacalis ʒ s cum aqua roſata,
& aceto, addito ſaccharo fiat elect.

Electuarium de croco:

Rec. *ouorum croco orientali impletorum num. ij.*
ſecundum artem aſſatorum.
radicum diptamni,
tormentillæ,
myrrhæ,
terræ ſigillatæ,
corallorum rub. ſing. vnc. s. ſcrup. ij.
antheræ ſcrup. vij.
ſe. erucæ vnc. viij. ſcrup. v.
ſacchari candi vnc. ij.
boli armeni præp. vn j.
cornu cerui vſti, ʒ. v.
vnicornu, ʒ j.
theriacæ optimæ ad pondus omnium, cum vino fiat elect.

Aliud de croco: Rec. ouum vnum, depone albumen, & cum croco impleas, & aſſabis ouum, vt teſta erubeſcat, tunc ab igne depone, & pulueriza optime, & adde tantundem de eruca puluerizata, poſtea Recip. *Electuar. de croco.*

pulueris tormentillæ,

diptamni ſing. ʒ. *ij.*
antheræ. ʒ *j.*
theriacæ ad pondus omnium. fiat elect.

Aliud de croco: Rec. *ouorum nume. ij. imple croco, aſſabis, vt prius,*
erucæ ad pondus omnium pulverizata, deinde adde pul. radicum diptamni,
tormentillæ,
antheræ,
terræ ſigillatæ,
corallorum rub. ſing. vnc. s. ſcrup. ij.
ſacchari candi vnc. ij.
boli armeni vnc j.
cornu cerui vſti ʒ. *ij.*
vnicornu ʒ. *j.*
theriacæ ad pondus omnium vini maluatici q. s. fiat electuarium.

Aliud de croco: Rec. *ſe. erucæ* ʒ. *j. s.*
diptamni,
tormentillæ ſing. ʒ *j.*
nucis vomicæ drach j.
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
myrrhæ electæ, ſing. ſcrup. j.
doronici,
corticis citri,
oſsis de corde cerui,
coralli rub.
ſandalorum rub. ſing. ſcrup. j.

cina-

cinamomi ℥ s.
cornu cerui vſti ℥.s.
ſe. acetoſæ ℥.s.
ligni aloes ſcrup.j,
margaritarum,
roſarum albarum ſing. ſcrup.j.
ſpecierum electuarii de gemmis ℥.j.
zedoariæ drach. s. fiat puluis ſubtiliſſimus, poſtmodum, Rec. *ouorum nume. iiij. in quibus ita vitella remaneant, & impleantur croco integro, deinde foramen oui obſtruito, & lento igne aſſato, poſt aſſationem, adde theriacæ ad triplum eius, quantum ponderant ſpecies, & in mortario componatur electuarium.*

Aliud de croco. Rec. *oua recentia nume. iij. & in acie aperiantur, emittaturque omne albumen, deinde impleantur cũ croco orientali integro, poſtea obſtruantur foramina, deinde aſſentur, donec cortices croceſcant, & erit perfecta aſſatio* tunc adde pulueres. vt Rec. *pul. ſe. erucæ ad pondus ouorum cum croco, & bene ſimul piſtentur, deinde adde diptamni cretici,*
tormentillæ, ſing. ℥.vj.
gentianæ ℥.ij.
zedoariæ ℥ j.
angelicæ ℥. vj.
pimpinellæ ℥. ij.
nucis vomicæ vnc.j.
vnicornu,

cornu cerui præparati ſing.ʒ.ij.
pulueris bezoartici vnc.j.fiat omnium puluis,
theriacæ ad pondus omnium fiat elect.

Aliud de croco. Rec. *ouorum cum croco, vt ſupra præp. num. iiij.*
pulueris ſe. ſinapis vnc. iiij.
radicum diptamni,
tormentillæ ſing.vnc. ij.
zedoariæ vnc.j.
cinamomi,
corticum citri.ſing.vnc.
ſe. acetoſæ,
ſe. citri excorticati ſing. ʒ.ij.
terræ ſigillatæ,
boli armeni ſing.vnc.j.
mithridatii vnc.xx. miſ. & fiat elect. deinde Rec. *huius electuarii,*
theriacæ optimæ ſing. vnc. j. miſ. ſi quis peſte affectus fuerit, omnibus ſex horis ingerat de huiuſmodi electuario ʒ.j. pro vice cum aquis acetoſæ, roſatæ, & continuet quinque vicibus de ſex horis, in ſex horis.

Diacrocum maius. Aliud, quod vocatur diacrocum maius. Rec. *electuarii de croco.ʒ j.*
ſpecierum electuarii liberantis ſcrup.j.
diambræ gra.vj.
trociſcorum de camphora ſcru.s. incorporentur cum ſyrupo de ſucco acetoſæ miſ. fiat elect. pro vna doſi.

Aliud,

Aliud, quod præſeruat à venenis.

Rec. *xylobalſami,*

carpobalſami ſing. ℥.ij.

zedoariæ vnc. j.

cinamomi electi,

caßiæ ligneæ ſing. ℥. ij.

nucum caricarum ſing. vnc. j. cum ſy. de aceroſi. citri fiat electuarium.

Aliud, Rec. *theriacæ electæ* ℥.j.

mithridatii electi,

electuarii liberantis,

pul. ſudarini ſing. ℥. vj.

conſeruæ borraginis q. ſ. fiat electuarium:

Doſis ad quantitatem caſtaneæ cum vino calido.

Aliud, Rec. *theriacæ finæ,*

mithridatii an. ℥. iij.

electuarii de ouo drach. ij.

boli arme. præp.

terræ ſigillatæ,

radicum diptamni an. ſcrup. j.

ſpecierum cordialium ſcrup. ij. cum ſyrupo de betonica, fiat mixtura optime incorporata.

Aliud, Rec. *caricarum lib. s.*

iuglandium à corticibus interioribus mund. vnc. iiij.

foliorum rutæ domeſticæ vnc. s.

ſalis drach. j. s. contundantur in mortario, & cum ſy. de ſucco acetoſæ, fiat electuarium.

Aliud, Rec. *theriacæ,*
mithridatii ſing. vnc. ij.
zinz. ℥. ij. gra. ij.
tormentillæ,
diptamni ſing. ſcrup. iiij.
camphoræ,
ſacchari candi ſing. ℥. j.
oßis de corde cerui ℥. s.
vnicorni ſcrup. j. gra. ij.
pimpinellæ, angelicæ,
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
nucis vomicæ ſin. ſcrup. j.
frag. pretioſorum ſing. ſcrup. s. fiat elect.

Aliud, Rec. *theriacæ vnc. iiij.*
zinz. albi vnc. ij.
diptamni, tormentillæ,
vnicornu ſing. ℥. ij.
nucis vomicæ vnc. s.
ſacchari candi,
camphoræ ſing. vnc. j. fiat elect.

Aliud, Rec. *carnium vuarum paſſularum vnc. iij. ℥. j.*
croci ℥. j.
calami aro.
bdellii vtriuſque ſing. ℥. iij.
caßiæ ligneæ drach. ij.
ſpicæ nardi drach. iij.
iunci odorati drach. iij.

myr-

myrrhæ vn. ſ.
baccarum iuniperi drach. ij.
therebenthinæ drach. iij.
aſphalti ramenti drach. ij.
mellis drach. xvj.
vini q. ſ. ad rigandum vuas paſſas, bdellium & myrrham, poſtea liquefacias cum melle, & fiat electuarium liquidum.

Aliud theriacale. Rec. *theriacæ antiq. vn. vj.* *El. theriacale.*
mithridatii vn. iij.
boli armeni præp.
terræ ſigillatæ,
ſem. citri excorticati,
radicum tormentillæ ſing. vn. ſ.
ſpodii,
cardamomi vtriuſq;,
been vtriuſq;,
croci,
corallorum amborum præp.
margaritarum præp.
oſſis de corde cerui,
ligni aloes,
ſpecier. lib. Gal.
diarhodon,
diatriaſantalorum,
electuarii de gemmis,
lætificantis Alm. ſing. ſcru. ij. ſ.
foliorum auri & argenti ſing. num. x.
ſacchari q. ſ. diſſoluti in aqua acetoſæ bulliant

valerianæ,
ozimi ſing. ℨ. ſ.
caryophyllorum,
macis,
nucis muſ. ſing. ℨ. j.
ſpicæ grana. vj.
ligni aloes,
rhabarbari ſing. ℨ. ij.
xylocaſſiæ,
ſandalorum omnium ſing. ſcrup. ij.
croci ſcrup. iij.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing. ℨ. iij.
vnicornu,
limaturæ eboris,
oſſis de corde cerui,
ſpodii,
carabæ ſing. ℨ.
ſerici crudi,
doronici,
blattæ byſantiæ ſing. ſcrup. j.
margaritarum,
corallorum vtrorumque,
hyacinthi,
ſaphyri,
granati,
ſmaragdi,
rubini ſing. ℨ. j.
camphoræ ſcrup. ij.

lima-

limaturæ auri,

argenti ſing. ℨ.j. vel fiat puluis, vel cum ſaccharo diſſoluto in aqua acetoſæ, electuarium.

Aliud, Rec. *Iuglandium nume. xxx.*

caricarum nume. xv.

rutæ viridis maceratæ in aceto forti m. ſ. cum melle roſato fiat electuarium.

Aliud, Rec. *nucum communium nume. x.*

caricarum nume. xx.

rutæ,

abſynthii,

aſari,

ſcabioſæ ſing. m. j.

radicum ariſtol. vtriuſque ſing. ℨ. j. ſ.

corticum citri,

diptamni,

tormentillæ,

pimpinellæ, ſing. ℨ. ij. ſ.

baccarum lauri,

fol. borraginis,

galangæ,

oſſis de corde cerui,

macis,

myrrhæ,

boli armeni. ſing. ℥. ſ.

mellis deſpumati lib. iij. fiat elect.

Aliud, Rec. *ſpecierum cordialium;*

diamuſci,

electuarii de gemmis,

Ff *diatra-*

diatriaſantalorum,
diatameron ſing.ſcrup.j.
radicum tormentillæ,
diptamni,
zedoariæ,ſing.ſcrup.ij.
ſe. acetoſæ,
meliſſæ.ſing.drach.s.
boli armeni loti in aqua roſata drach. ij.
corallorum rub.drach.s.
terræ ſigillatæ drach.j.
croci drach.j.s.
mithridatii, theriacæ, ſing. vnc.s.
ſacchari albi lib.j. diſſoluti in aqua ſcabioſæ fiat elect.

Aliud, quod appellant mithriditale.

El.mithriditale. Rec. *mithridatii electi vnc. ij.*
theriacæ optimæ vnc.j. pul.rutæ ſcrup. ij.
boli armeni vnc. j. tormentillæ ʒ.ij.
terræ ſigillatæ ʒ.ij.s.
confectionis theriacalis ʒ s.
ſpecierum cordialium ʒ.j.
ſpecierum electuarii de geminis ſcrup.s.
ſtercoris columbini ſcrup.j.s. omnia iſta macerentur in butyro vaccino q. s. cum ſy. de acetoſi. citri & aquis roſarum & acetoſæ. fiat.elect.

Aliud, Rec.*mithridatii electi ʒ j.*
theriacæ ſcrup.j.
boli armeni ʒ. s.
tormentillæ ſcrup.s.

ſterco-

ſtercoris columbini. gra. ij.
butyri vaccini,
ſpecierum cordialium ſing. ſcrup. ſ.
terræ ſigillatæ ſcrup. j.
rutæ gra. ij.
confectionis theriacalis ʒ ſ cum aqua roſata, & aceto, addito ſaccharo fiat elect.

Electuarium de croco:

Rec. *ouorum croco orientali impletorum num. ij. ſecundum artem aſſatorum.*
radicum diptamni,
tormentillæ,
myrrhæ,
terræ ſigillatæ,
corallorum rub. ſing. vnc. ſ. ſcrup. ij.
antheræ ſcrup. vij.
ſe. erucæ vnc. viij. ſcrup. v.
ſacchari candi vnc. ij.
boli armeni præp. vn j.
cornu cerui vſti, ʒ. v.
vnicornu, ʒ. j.
theriacæ optimæ ad pondus omnium, cum vino fiat elect.

Aliud de croco: Rec. ouum vnum, depone albumen, & cum croco impleas, & aſſabis ouum, vt teſta erubeſcat, tunc ab igne depone, & pulueriza optime, & adde tantundem de eruca puluerizata, poſtea Recip. *Electuar. de croco.*
pulueris tormentillæ,

diptamni ſing. ℨ. ij.
antheræ. ℨ j.
theriacæ ad pondus omnium. fiat elect.

Aliud de croco: Rec. *ouorum nume. ij. imple croco, aſſabis, vt prius,*
erucæ ad pondus omnium pulueriʒatæ, deinde adde pul. radicum diptamni,
tormentillæ,
antheræ,
terræ ſigillatæ,
corallorum rub. ſing. vnc. s. ſcrup. ij.
ſacchari candi vnc. ij.
boli armeni vnc j.
cornu cerui vſti ℨ. ij.
vnicornu ℨ. j.
theriacæ ad pondus omnium vini maluatici q. s. fiat electuarium.

Aliud de croco: Rec. *ſe. erucæ ℨ. j. s.*
diptamni,
tormentillæ ſing. ℨ j.
nucis vomicæ drach j.
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
myrrhæ electæ, ſing. ſcrup. j.
doronici,
corticis citri,
oſſis de corde cerui,
coralli rub.
ſandalorum rub. ſing. ſcrup. j.

cina-

cinamomi ℨ ſ.
cornu cerui vſti ʒ.ſ.
ſe. acetoſæ ʒ.ſ.
ligni aloes ſcrup.j,
margaritarum,
roſarum albarum ſing. ſcrup.j.
ſpecierum electuarii de gemmis ʒ.j.
zedoariæ drach. ſ. fiat puluis ſubtiliſſimus, poſtmodum, Rec. *ouorum nume. iiij. in quibus ita vitella remaneant, & impleantur croco integro, deinde foramen oui obſtruito, & lento igne aſſato, poſt aſſationem, adde theriacæ ad triplum eius, quantum ponderant ſpecies, & in mortario componatur electuarium.*

Aliud de croco. Rec. *oua recentia nume. iij. & in acie aperiantur, emittaturque omne albumen, deinde impleantur cũ croco orientali integro, poſtea obſtruantur foramina, deinde aſſentur, donec cortices croceſcant, & erit perfecta aſſatio* tunc adde pulueres. vt Rec. *pul. ſe. erucæ ad pondus ouorum cum croco, & bene ſimul piſtentur, deinde adde diptamni cretici,*
tormentillæ, ſing. ʒ.vj.
gentianæ ʒ.ij.
zedoariæ ℨ j.
angelicæ ʒ. vj.
pimpinellæ ʒ.ij.
nucis vomicæ vnc.j.
vnicornu,

cornu cerui præparati ſing.ʒ.ij.
pulueris bezoartici vnc.j.fiat omnium puluis,
theriacæ ad pondus omnium fiat elect.

Aliud de croco. Rec. *ouorum cum croco, vt ſupra præp. num. iiij.*
pulueris ſe. ſinapis vnc. iiij.
radicum diptamni,
tormentillæ ſing. vnc. ij.
zedoariæ vnc. j.
cinamomi,
corticum citri, ſing. vnc.
ſe. acetoſæ,
ſe. citri excorticati ſing. ʒ.ij.
terræ ſigillatæ,
boli armeni ſing. vnc. j.
mithridatii vnc. xx. miſ. & fiat elect. deinde Rec. *huius electuarii,*
theriacæ optimæ ſing. vnc. j. miſ. ſi quis peſte affectus fuerit, omnibus ſex horis ingerat de huiuſmodi electuario ʒ.j. pro vice cum aquis acetoſæ, roſatę, & continuet quinque vicibus de ſex horis, in ſex horis.

Diacrocum maius. Aliud, quod vocatur diacrocum maius. Rec. *electuarii de croco. ʒ j.*
ſpecierum electuarii liberantis ſcrup. j.
diambræ gra. vj.
trociſcorum de camphora ſcru. s. incorporentur cum ſyrupo de ſucco acetoſæ miſ. fiat elect. pro vna doſi.

Aliud,

Aliud, quod præſeruat à venenis.

Rec. *xylobalſami,*

carpobalſami ſing. ℥.*ij.*

zedoariæ vnc. j.

cinamomi electi,

caſſiæ ligneæ ſing. ℥. *ij.*

nucum caricarum ſing. vnc. j. cum ſy. de aceto ſi. citri fiat electuarium.

Aliud, Rec. *theriacæ electæ* ℥.*j.*

mithridatii electi,

electuarii liberantis,

pul. ſudarini ſing. ℥. *vj.*

conſeruæ borraginis q. ſ. fiat electuarium:

Doſis ad quantitatem caſtaneæ cum vino calido.

Aliud, Rec. *theriacæ finæ,*

mithridatii an. ℥. *iij.*

electuarii de ouo drach. ij.

boli arme. præp.

terræ ſigillatæ,

radicum diptamni an. ſcrup. j.

ſpecierum cordialium ſcrup. ij. cum ſyrupo de betonica, fiat mixtura optime incorporata.

Aliud, Rec. *caricarum lib. s.*

iuglandium à corticibus interioribus mund. vnc. iiij.

foliorum rutæ domeſticæ vnc. s.

ſalis drach. j. s. contundantur in mortario, & cum ſy. de ſucco acetoſæ, fiat electuarium.

Aliud, Rec. *theriacæ,*
mithridatii ſing. vnc. ij.
zinz. ʒ. ij. gra. ij.
tormentillæ,
diptamni ſing. ſcrup. iiij.
camphoræ,
ſacchari candi ſing. ʒ. j.
oſſis de corde cerui ʒ. s.
vnicorni ſcrup. j. gra. ij.
pimpinellæ, angelicæ,
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
nucis vomicæ ſin. ſcrup. j.
frag. pretioſorum ſing. ſcrup. s. fiat elect.
Aliud, Rec. *theriacæ vnc. iiij.*
zinz. albi vnc. ij.
diptamni, tormentillæ,
vnicornu ſing. ʒ. ij.
nucis vomicæ vnc. s.
ſacchari candi,
camphoræ ſing. vnc. j. fiat elect.
Aliud, Rec. *carnium vuarum paſſularum vnc.*
iij. ʒ. j.
croci ʒ j.
calami aro.
bdellii vtriuſque ſing. ʒ iij.
caſſiæ ligneæ drach. ij.
ſpicæ nardi drach. iij.
iunci odorati drach. iij.

myr-

myrrhæ vn. s.
baccarum iuniperi drach. ij.
therebenthinæ drach. iij.
aſphalti ramenti drach. ij.
mellis drach. xvj.
vini q. ſ. ad rigandum vuas paſſas, bdellium & myrrham, poſtea liquefacias cum melle, & fiat electuarium liquidum.

Aliud theriacale. Rec. *theriacæ antiq. vn. vj.* *El. theriacale.*
mithridatii vn. iij.
boli armeni præp.
terræ ſigillatæ,
ſem. citri excorticati,
radicum tormentillæ ſing. vn. s.
ſpodii,
cardamomi vtriuſq;,
been vtriuſq;,
croci,
corallorum amborum præp.
margaritarum præp.
oſsis de corde cerui,
ligni aloes,
ſpecier. lib. Gal.
diarhodon,
diatriaſantalorum,
electuarii de gemmis,
lætificantis Alm. ſing. ſcru. ij. s.
foliorum auri & argenti ſing. num. x.
ſacchari q. ſ. diſſoluti in aqua acetoſæ bulliant

ad perfectionem, deinde adde theriacam, & mithridatium, & formetur electuarium.

Aliud theriacale. Rec. *conſeruæ roſarũ vn. ij.*
borraginis,
bugloſſæ,
violarum ſing. drach. i.
theriacæ,
mithridatii ſing. drach. iiij.
elect. de croco vn. i.
ſpecierum de gemmis,
diamargaritonis,
diambræ,
diarhodon ſing. drach. ij.
ſpecierum ſaracenorum vn. i,
radicum angelicæ,
zedoar.
tormentill.
valerianæ ſing. drach. ij. s.
morſus diaboli drach. iij.
cinamomi drach. s,
ſulphuris viui præp. vn. iij. s.
camphoræ ſcrup. s.
zinz. albi vn. i. cum aqua vitæ, & ſyrupo de acetoſitate citri fiat electuarium.

Aliud, Rec. *theriacæ electæ vn. j. s.*
camphoræ drach. ij.
croci ſcru. i. cum aqua ſolis, & ſy. de acetoſitate citri fiat elect. q̃ appellatur theriaca camphor. *Theriaca camphorata*

Aliud de camphora. Rec. *camphoræ* ℥. *vj.*

zinz.

Zinz. albi,
theriacæ elect. ſing. vn.i.ſ.
nuces communes numer. 6. fiat elect. Doſis drach.i. in affecto.

Aliud theriacale, Rec. *lapidum pretioſorum ſing. ſcrup. i.*
margaritarum præparatarum,
corallorum amborum præpar.
ſpodii, raſuræ eboris,
ligni aloes ſing. drach.ſ.
oſſis de corde cerui num. 2.
vnicornu drach. ij.
ſantalorum omnium ſing. drach. i.
radicum diptamni,
Zedoariæ,
Doronici ſing. ſcrup. ij.
boli armeni in aqua roſata præp. vn. i. ſ.
terræ ſigill. optimæ pariter in aqua roſata præ- (par. vn. i.
croci orientalis drach. i. ſ.
corticum citri drach. iij.
carabæ alb. ſcrup. ij.
been vtriuſque ſing. ſcrup. i. fiat puluis, cuius medietas cum ſaccharo diſſoluto in aqua roſata, fiat confectio in morſelis, alteræ vero medietati addantur conſeruæ roſarum,
borraginis ſing. vn.ij.
theriacæ antiq.
mithridatii ſing. vn. i.
folia auri num. 6.

aceti

abſceſſus, tunc æger ſubito ad pondus vnius rhenenſis ingerat de iſto electuario, & deſuper non dormiat intercapedine 12. horarum, ſed potius agitet ſe vel ſudet.

Aliud, Rec. *theriacæ antiq.*

ſacchari roſei ſing. drach. i.

vini albi odoriferi drach. i. s. detur mane, & differat prandium horis ſex.

Aliud, Rec. *diaborraginati vn. ij.*

bugloſſati vn. iij.

roſati vn. iiij.

violati vn. ij.

terræ ſigillatæ vn. i. s.

ſpecier. triſandalorum drach. ij.

electuarii de gemmis drach. iij.

boli armeni drach. iiij. cum ſy. violato fiat elect. quod inauretur.

Aliud, Rec. *tormentillæ drach. ij.*

diptamni drach. ij.

Zinz. alb. vn. ij.

ſacchari candi vn. i.

vnicornis ad quantitatem mediæ nucis maioris.

nucis vomicæ drach. ij.

oſſis de corde cerui drach. ij.

camphoræ vn. i.

theriacæ vn. iiij. fiat electuarium. de quo detur pueris quantitas pili maioris; ſenioribus 12. annorum drach. s. adultis drach. i.

prouo-

prouocetur ſudor 3. vel 4. horis, abſque ſomno, vel fac pilulas, & detur vna pueris, adultis vero drach. i. cum aquis appropriatis.

Aliud, Rec. *been albi & rub. ſing. vn. ſ.*

corticis citri vn. i.

doronici,

meliſſæ,

mentæ,

polypodii,

pæoniæ,

ſtæ bados,

Zedoariæ ſing. vn. i.

florum bugloſſ.

borraginis,

violarum,

nenupharis ſing. vn. i.

ſem. 4. com. frig. maiorum ſing. drach. ij.

granorum mandragoræ drach. i. contundantur groſſo modo & bulliant in ſ. q. aquæ. deinde colentur & exprimentur, poſtea Rec. *huius decocti, & ſacchari ſing. q. ſ. ad conficiendum electuarium, & fiat iulep. cui adde pulueris frag. omniū ſing. ʒ. iij.*

auri & argenti in farinam molliti, ſing. ʒ. ſ.

cinamomi drach. ij. ſ.

conſeruæ roſarum,

borraginis,

bugloſſæ,

violarum,

diacitonitæ ſine ſpeciebus,

myra-

myrabolanorum,
embicorum conditorum,
phiſticorum ſing. drach. i.
ſpecierum electuarii de gemmis,
diamoſchi dulcis,
diambræ ſing. drach. i. miſce, & in mortario abſq; igne formetur elect.

Aliud, Rec. *boli armeni,*
campeſtrium roſarum ſucco abluti vn. vj.
terræ ſigill. eodem roſarum ſucco abluta,
radicis angelicæ,
tormentillæ,
dictamni albi an. ſcrup. ij.
baccarum iuniperi.
ſem. lapatii acuti,
ſem. ſcabioſæ an. ſcrup. i.
corallorum rub.
ſandalorum rub.
roſarum rub. an. ſcrup. ſ.
cinamomi drach. i.
croci,
florum meliſſæ,
raſuræ eboris,
lapidum pretioſorum an. gra. vj.
fol. auri & argenti an. num. 4.
diamarinati,
conſeruæ roſarum an. vn. iij.
rob. berberorum vn. ij.
conſeruæ florum violarum,

caryo-

caryophyllorum,

florum herbæ tunicæ ana, vn. i. commiſceantur cum ſucco limonum, & acetoſitate citri q.ſ. formetur miſtura Doſis drach. ij. aliquando propinatur cum vino maluatico, vel aqua roſata, vel accipitur de puluere iſtius electuarii, & aſpergitur ſuper panem toſtum infuſum in aceto; præſeruat mirabiliter & liberat à peſte.

Aliud electuarium exhibendum poſt venę ſectionem: Rec. *tormentillæ,*

diptamni albi an. vn. i.

carlinæ drach. i.

zedoariæ ſcrup. i.

theriacæ bonæ vn. ſ.

radices pulueriſentur, & in lib. i. mellis albi bulliant, ad ignem; paulatim pulueres intropone, cum agitatione molli, & vltimo adde theriacam, & fiat electuarium: in præſeruatione doſis eſt ad granum piſi omni die; in curatione vn. ſ. cum drach. ij. trypheræ perſicæ; diſſoluatur cum ſy. roſato trium infuſionum.

Morſelli.] Aliud in forma morſellorum.

Rec. *diatriſantalorum drach. ij.*

ſpecierum diarhodon abbatis drach. ſ.

trochiſcorum de terra ſigillata drach. ſ.

gemmarum,

margaritarum,

electuarii gemmati ſine ſpeciebus,

boli armeni an. drach. ij.

ſaccha-

ſacchari albi lib j.diſſoluti, in aqua bugloſſæ, fiat confectio in morſellis, qui penderent ʒ. iij. pro ſingulo, vel fieri poteſt in tabulis cum aqua acetoſæ.

Cap. XIII.

De pulueribus.

VAria quoque ex his mediocris vir ingenii doctis approbata viris, medicamenta addere, & ipſe denuo conficere poterit, reſpiciendo ętates, temperaturas, tempus anni, & vbi calentium antidotorum vis obeſſe putetur, eisdem frigidiora medicamenta commiſcere, veluti bugloſſinum ſeu borraginatū, ſaccharum, ſed præſtantius omnium eſt roſaceum, & nenupharinum; vt & conſeruæ capillorum Veneris, violarum, meliſſæ, vel cum his commiſcere pulueres hos infraſcribendos, & tunc præſertim, cum nec probam theriacam, neque vero mithridatium habemus: quæ ſi conficere poſſumus, nullo alio indigemus antidoto; vnde ſatius mihi viſum fuit colligere pulueres ſimiles theriacales, qui ſint eius & eiusdem, vel ſimilis facultatis in hac ſerie, & addi poſſint ipſi imperfectæ theriacæ, quemadmodum florum cichorii, nodati coloris cæleſtis, qui ſemper ſolem ſequūtur, quos Haly *in com. artis paruæ*, & Guliel-

mus in *lib*.4.mirabiliter laudant,vel tales pulueres.

Rec.*florum bugloſſ*.ʒ *j*.
zedoariæ,
Doronici,ani.ij.terantur omnia,& in tenuiſſimum puluerem redigantur:doſis ʒ. j. propinetur ter in menſe.Vel.

Rec.*charabæ*,
caſtorij,an.ʒ.*j*.
ozimi,
caryophylati caryophylorum,
galliæ moſ.an.ʒ.*j.in tenuiſſimum puluerem redigantur*.Doſis ʒ.s.cũ ʒ.iij.ſucci meliloti nõ colati,neq; bulliti,ſed ex reſidentia facti.

Rec.*diptamni albi*,
tormentillæ,
zedoariæ,
terræ ſigillatæ,
boli armeni,
herbæ turcæ ſing.ʒ.*j*.
cardui benedicti ʒ.*j.s*.
trochiſcorum de camphora,ſpecierum elect. de gemmis Meſuæ an.ʒ.*s*.
ſe.citri,ſe.acetoſ.
roſarum rub.
cornu cerui,
cryſtalli,ſing.ſcru.ij.
xylaloes,
croci,
xylobalſami, *mar-*

margaritarum,
corall.rub.
albi,
nigrorum,
hyacynthi,
saphuræ,ſing.℈.*j.*
foliorum auri,
*argenti, ſing. num.iij.in tenuiſſimum puluerem redigito,& conſerua in vaſe argenteo,vel alabaſtrino,*cuius pulueris effectus mirandi ſunt, & experientia comprobatum eſt, cum quis de eo ingerat drach.ij.ſingulo mane cum vino albo non potenti,inculpata victus ratione aſſeruata,à peſte præſeruatur,& peſte affectis opitulatur.

Alius.Rec.*boli armeni præparati,triturati* ℥.*s.*
aquæ roſat.drach.j,
*vini aro.drac.iiij,*potui vna vice tribuito.

Alius.Rec.*corallorum vtriuſq; boli armeni,*
diptamni albi,
gentianæ,
terræ ſigil.
tormentillæ ſing.℈.*j.fiat puluis ſubtiliſſimus,* & hoc totum eſt doſis vna,cum aquarum roſarum,bugloſſ.ændi. acetoſæ vnc j. aceti albi fortis vn.s.miſceto,& potui exhibeto, fertur hæc experientia: ante 12. horam ægrotanti, propinatum hunc puluerẽ per ſudorem digerẽdo humores ſanare,nec nõ à peſte p̃ſeruare

doſis talis eſt, qui maiorem 18 annorum agit numerum, exhibeatur tota illi hæc doſis: qui vero à 12. vſque ad 18. illi exhibeatur ʒ.j. cum vnc.iij. aquis præſcriptis, & aceti duo cochlearia, ab annis vero vſque ad 12. ſufficiant ſcrup. ij. cum vn.ij: præſcriptarum áquarum cum vno & dimidio cochleari aceti, quod ſi ſudor excederet, & ægri vires imbecilles efficeret, tunc ius gallinæ, vt vinum propinetur, ab annis vero vſque ad ſex, exhibeatur illi ſcrup. j. cum vnc. j. aquarum prænotatarum cum tribus guttis aceti.

Alius, mutuatus à Montagnana. Rec. *boli armeni ſubtiliſſime contriti vn. j.*
radicum tormentillæ,
doronici,
ſantal.rub.ſing.ʒ.j.
raſuræ eboris,
corticum citri,
ſpodij, ſing.ʒ.s.
margar.ſplendidarum ſcrup.j.
frag.rubini,
granati,
ſmeraldi,
ſaphyri,
hyacinti ſing.ſcrup.j.
radicum anthoræ,
oſſis de corde cerui ſing.ʒ.s.
raſuræ vnicorni ſcrup.s.fiat puluis, Doſis eſt à ʒ.s.

à ℥.s.vſque ad vnc.j.omni mane cum vino tenui,datur enim cum vino, cum vinum vires pulueris defert ad cor,vt teſtatur Auicen.2. *can.tract.2. cap.306.* aqua roſata,aut acetoſæ commixto, & ſi placet addere ſaccharum ad pondus omnium,hauſtus ſuauior erit,ſicDoſis duplex eſt danda. Seplaſiarii animaduertant, quod anthora non ſit roſarum ſemen, ſed quædam radix,quæ iuxta pernitioſiſſimũ venenum,quod hora dicitur,naſcitur,ſeu iuxta,napellum,cuius multa quantitas naſcitur in valle Sextina,& in alpibus Salutiarum, feruntque venatores,quod cerui cum ſagittis, thora ſiue napello tinctis vulnerati læduntur, & moriuntur,ſi herbam anthoram reperiãt & comedant, ſoſpites euadunt,ſin minus ante 20. horam moriuntur, aſſimilatur ea anthoræ radix nucleis oliuarum,& dactylorum.

Alius puluis, qui dicitur de ſemine citri, experientia viſum eſt,quod à peſte pręſeruat. *Puluis de ſemine citri.*

Rec.*ſe. citri.*

acetoſæ ſing.℥.ij.

radicum diptanni,

gentianæ,

tormen.ſing.℥ ij. *s.*

boli armeni vn.j.

cinamomi electi ℥.*s.*

margaritarum,

ſaphyrorum,

oſſis de corde cerui ſing. drach. iij.
omnium ſantal.
ſe. ozymi ſing. drach. j. s. fiat puluis, & biba-
tur cum aquis acetoſæ.

Puluis imperialis.

Alius puluis, qui imperialis nuncupatur, qui præſeruat à peſte, & operatur contra venenum, & morſum ſerpentis.

Rec. *diptamni*,
pimpinellæ ſing. drach. ij.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing. drach. j. piſtentur ſubtiliſſime, & cribellentur.

Alius. Rec. *coral. rub.*
margaritarum præpar. ſing. drach. j.
electuarij de gemmis drach. s.
folio. auri num. vj.
limaturæ eboris,
oſſis de cor. cer. ſing. drach. s.
muſci,
amb. ſing. gran. v.
corticum, cit.
been. vtriusq; ſin. vn. s.
boli arm.
zed. ſing. drach. j. cujus pul. doſ. eſt drach. s. pro vice cum vino albo:

Alius. Rec. *boli armeni loti ter in vino, deinde in aqua roſata vel acetoſa in æſtate, in hyeme autem cum*

cum aqua ſcabioſæ vnc.j.s. cinamomi vn.j.
radicum tormentillæ,
diptamni ſing.vn.s.
radicum farfaræ,
tunicæ,
coriandrorum præpar.ſing.ʒ.iij.
carabæ,
macis ſing.ʒ.j.
reubarbari electi ʒ.ij.s.
croci,
terræ ſigillatæ,
corticum citri,
been vtriusq;
corallorum rub.
ſantalorum,
citrinorum,
limaturæ eboris,
margaritarum electarum,
cantonici per diem naturalem in aceto infuſi ſing.ʒ.ij.
ſe.acetoſellæ,
ſe.citri,
plantaginis,
ozimi,
endi.
portulacæ,
ſpodij,
ligni aloes,
oſsis de corde cerui, ſing.℈.ij.
ſerici combuſti,

frag. omnium ſing. ʒ. *s.*
auri,
argenti ſubtiliſſime limatorum ſing. ſcrup. j.
ambræ gra. vj.
ſpicæ gran. iij.
moſchi gran. ij.
cornu cerui combuſti ʒ. *s.*
vnicornu ſcrup. j.
doronici,
zedoariæ, ſing. ʒ. *s.*
cubebarum gra. xv.
roſarum rub.
florum violarum.
bugloſſæ,
meliſſæ, ſing. gra. vij.
meliſſæ ſcrup. j.
calami aro. ſcrup. j.
ſpicæ nardi,
caryophyllorum ſing. ʒ. *s. miſ. fiat puluis: in æſtate loco moſchi addatur, camphoræ ſcrup. s.* doſis eſt à ʒ. j. s. vſque ad duas, in hyeme cum vino, in ęſtate cum aqua acetoſæ propinetur.

Puluis rub. Alius puluis, qui vocatur rubeus Rec. *cinamomi,*
croci,
zedoariæ,
valerianæ,
pimpinellæ,
tormentillæ,
corticis citri, ſing. vn. j.

diptan

diptamni,
vincetoxici,
ſantalorum vtriuſq;,
charabæ,
albi doronici,
terræ ſigillatæ,
ſe.& ſumitatum baſiliconis,
angelicæ,
maioranæ,
enulæ campanæ,
roſarum rub.
caryophylatæ,
ſcabioſæ,ſing.drach.ij.
florum boraginis,
bugloſſæ,
anthos,
cornu cerui vſti,
rutæ,
calamenti ſing.drach.ij.
boli armeni lib.s.
ligni aloes,
oßis de corde cerui,
ſpecierum de gemmis,
lætificantis,Alm.
lætificantis Galeni,
diarhodon abbatis ſing.drach.j.
margaritarum,hyacinthi,
rubini,
ſmaragdi,

ſaphyri ſing.ʒ ſ.
moſci,
ambræ ſing.gran.v.fiat puluis.

Puluis aureus.

Alius puluis aureus. Rec. *radicũ diptamni.*
pimpinellæ,
boli armeni,
terræ ſigillatæ, ſing.vn.ſ.
vincetoxici vn.j.
tormentillæ,
valerianæ,
rutæ,
enulæ campanæ,
baccarum lauri ſing.ʒ.ij.
ſem.acetoſæ ʒ.j.
nucum iuglandium,num.viij.
dragantea,
rubea alma,& portulacea,
ariſtolochiæ,
mentæ,
balſamitæ,
cornu cerui vſti,
roſarum,
corticum coriandrorum,
hypericonis,
ſpodij,
baſiliconis,
coriandrorum præpar.
ſantalorum vtriuſq; ſing.ʒ.j.
macis,

nucis

nucis muſcatæ,
zedoariæ,
galangæ,
caryophillorum,
Zinz.
cinamomi, ſing. vn.ſ.
baccarum iuniperi vn.ij.
myrrhæ vn.j.
oculorum cancri drach.ſ.
croci drach.j.
margaritarum ſcrup ſ.
fol.auri & argenti num.x.
ſacchari lib.ſ.fiat puluis.

Alius, qui appellatur puluis de ligno aloes. *Puluis de ligno aloes.*

Rec.*ligni aloes vn.ſ.*
zedoariæ,
Zin.
galangæ,
cinamomi,
cubebarum,ſing.drach.iij.
caryophyllorum,
macis,
boleti cerui,
vincetoxici,
corticum citri,ſing.drach.j.
ſerpentariæ,
diptamni,
ariſtolochiæ vtriuſque,
oſſis de corde cerui,

oculo-

oculorum cancrorum,
roſarum,
margaritarum perforatarum, & non perforatarum,
corallorum rub. ſing. ʒ. s. fiat puluis.

Alius. ℞. *tab. manus Chriſti perlati,*
ſpecierum triaſantal.
diarhodon abba.
aromatici roſati Gabrielis,
lætitiæ Gal. ſing. ʒn. j.
ſpecierum de ligno aloes ʒ. j. s.
cinamomi electi,
coriandrorum pp.
corticum citri. ſing ʒ j. s.
foliorum auri num. iij fiat puluis.

Alius. ℞. *ſpecierum de ligno aloes,*
morſellorum theriacalium ſing. ʒ. ij.
boli armeni præpar,
biſtortæ,
tormentillæ ſing. ʒ. s. fiat puluis ſubtiliſſimus.

Puluis aureus. Alius puluis aureus. ℞. *ligni aloes,*
xylaloes,
carpobalſami,
been vtriuſq;,
granorum ribes,
boleti cerui,
cornu cerui vſti,
ſem. citri,
acetoſæ,

ozimi,

ozimi,
florum roſarum,
anthos,
hypericonis,
diptamni,
bugloſſæ,
borraginis,
meliſſæ,
carabe,
ſpica vtriuſque,
veſicarum hirci,
leporis,
boli arm.
terræ ſig.
baccarum iuniperi in aceto infuſarum,
valerianæ,
pimpinellæ,
enulæ,
peucedani,
ſerpentariæ vtriuſq;,
ariſtolo.rot.
tormi.
diptamni,
verbenæ,
agrimoniæ,
ſcabioſæ cœleſtis,
rutæ,
abſynthij,
ſaluiæ,

beto-

betonicæ,
pulegii,
centaureæ,
maratri,
baccarum lauri,
maſticis,
mumiæ,
gentianæ,
macis,
cubebarum,
cardamomi,
halicacabi, ſing. drach. ij.
ſantalorum amborum,
ſtœchades vtriuſque,
Zedoariæ,
galangæ,
caryophyllorum,
calami aro.
croci ſing. vn. s.
corticum citri,
ſpodij,
raſuræ eboris,
ſquinanti,
doronici,
ſerici crudi,
corallorum vtriuſq; ſing. ſcrup. viij.
margaritarum vtriuſque,
rubini,
hyacynthi,

ſmaragdi

ſmaragdi,
ſaphyri,
camphoræ,
ambræ.ſing.ſcrup.ij.
cinamomi,
Zinz.ſing.vn.ij.
foliorum auri num.xv.
ſacchari albi lib.ij.fiat puluis.

Alius, puluis ſolutiuus. Rec.*zedoariæ,* *Puluis ſolutiuus.*
caryophyllorum,
Zinz.
nucis moſcatæ,
cinamomi,
piperis longi,
calami aro.
baccarum lauri,
myrrhæ,
aloes epaticæ,
radicum been,
angelicæ,
pimpinellæ,
agarici ſing. vn.s. fiat puluis, cuius doſis ſint ſcrup.iiij.

Alius pro pauperibus. *Puluis pro pauperibus.*
Rec.*diptamni vn.viij.*
pimpinellæ,
tormentillæ,
valerianæ ſing.vn.ij.
Zinz.vn.j.

calami

calami aro. vn.s. fiat puluis omnium de per ſe, deinde miſceto.

Alius, admirabilis contra peſtem.

Rec. *tormentillæ vn ij.*
ſandalorum rub.
diptamni albi recentis, aut non multum antiqui,
cornu cerui vſti,
margaritarum albarum,
boli armeni,
ariſtol. rot. ſing. vn. j.
camphoræ vn. iij.
ſacchari albi ℥. ij.

fiat puluis. doſis ʒ. j. pro vice cum aqua acetoſæ, vel endiuiæ, vel roſarum, ad vn. iij. & in vna ex his aquis admiſceatur theriacæ ad quantitatem nucis auellanæ, & detur, antequam ſit completum ſpacium 12. horarum ab initio ægritudinis, quia tunc validius operatur, ſi autem detur tranſacto 12. horarum ſpacio, non ita validius, neque ita cito operatur, poteſt tamen bona ſpes haberi, ſed infra 12. horis certiſſime ad liberationem perueniet æger: & nota, ſi æger non euomuerit hunc antidotum, non timendum de eius morte, ſi vero euomuerit, timendum eſt, bona tamen ſpes tunc habenda, ſi per aliquod longum ſpacium tenuerit; & nota, quod ſi æger ſit in puerili ætate exhibeatur ʒ.s. huius anti-

antidoti cum vn. s. aquæ acetoſæ, & cum quinta parte prædictæ theriacæ, valet etiam is antidotus contra venenum vel epotum, vel comeſtum, & in peſtilentialibus febribus expertum eſt.

Alius theriacalis. ℞. *tormentillæ,*
pimpinellæ,
diptamni,
cinamomi,
peucedani,
ariſtolochiæ longæ, & roris
ſolſequij,
baccarum lauri,
iuniperi,
ſcabioſæ,
abſynthij, ſing. ʒ. ij.
biſtortæ,
conſolidæ maioris,
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
valerianæ. ſing. ʒ. iij.
ſem. baſiliconis,
portulacæ,
acetoſæ,
caryophyllatæ,
zedoariæ, ſing. ʒ. ij. ſ.
macis,
ligni aloes,
gentianæ,

croci,
zin.
caſtorij,
myrrhæ,
camphoræ,ſing.ʒ.j.
ſem.rutæ,
corticum citri,ſing.ʒ.j.s.fiat puluis, qui aſſumatur cum aqua acetoſæ.

Alius. Rec.*tormentillæ,*
enulæ campanæ,ſing.ʒ.iij.
herbæ tunicæ,
diptamni,
pimpinellæ,
gentianæ,
ſcabioſæ,ſing.ʒ.j.
charabæ drach.j.s.
boli armeni drach.v.
terræ ſigillatæ drach.ij.s.
ſem.erucæ ſcrup.iiij.
ſem.acetoſæ,
ſem.citri,
ſem.cardui benedicti,ſing.drach.s.
granorum paradyſi,
iuniperi,
coriandrorum præp.ſing.ſcrup.ij.
cinamomi drach.vj.
diacoralli drach.ij.
ſpecierum triaſantalorum ſcrup.vij.
macis,

croci,

croci,

caſtorij,ſcrup.ij,s.

moſchi,

ambræ ſing.gran.ij.fiat puluis : doſis à ʒ.s. vſque ad vnam cum vino decoctorum borraginis, centaureæ, ſumatur in aurora, poſt hūc hauſtum per quatuor horas tunc ſumat iterum parum de diamargaritone, vel lætificantis Galeni, cum ſucco bugloſſæ.

Alius. Rec. *boli armeni vn.iij.*

cinamomi vn.j.

tormentillæ,

diptamni,

ſantalorum rub.ſing.vn.j.s.

raſuræ eboris,

ſpodij,

antheræ,ſing.ſcrup.ij.s.

corticis citri,

margaritarum,

ſmaragdorum,

hyacynthi,

rubini,

ſaphyri.ſing.ſcrup.j.

ariſtolo.rot.

terræ ſigillatæ,

myrrhæ,

valerianæ,ſing.drach.ſ.

charabæ vn.s.

Zedoariæ drach.iij.

corallorum rub.

pimpinellæ,
gentianæ,
ſem.erucæ,
enulæ campanæ, ſing.ʒ.ij.
iuniperi,
agarici,
granorum paradyſi, ſing.ʒ.j.
fol.auri num.iiij.fiat puluis.

Alius. ℞. *cinamomi,*
croci,
zedoariæ,
valerianæ,
pimpinellæ,
tormentillæ,
corticis citri,
diptamni,
vincetoxici ſing.drach.j.
ſantalorum omnium,
carabæ,
doronici,
terræ ſigillatæ,
ſem.baſiliconis,
fol.meliſſæ,
maioranæ,
enulæ campanæ,
roſarum rub.
caryophyllorum,
macis,
nucis moſcatæ, ſing.drach.ſ.

florum

florum ſcabioſæ,
borraginis,
bugloſſæ,
anthos,
cornu cerui vſti, ſing. ſcrup. j.
coriandri præpar.
ſem. acetoſæ,
rutæ,
calamenti, ſing. ſcrup. j.
boli arm. ℥ j. s.
ligni aloes,
oſsis de corde cerui,
ſpecierum electuarij de gemmis,
lætificantis Gal.
lætificantis alm.
diarodon abbatis, ſing. ſcrup. s.
margaritarum,
hyacynthi,
ſmaragdorum,
rubini,
ſaphyri, ſing. gran. vj.
moſchi,
ambræ, ſing. gran. j. fiat puluis ſecundum artem.

Alius. Rec. *baccarum iuniperi ʒ. ij. s.*
tormentillæ,
diptamni,
gentianæ, ſing. ʒ. ij.
terræ ſigillatæ,

boli

boli armeni,
pimpinellæ,
ariſtol.longæ ſing.ʒ.j.ſ.
valerianæ,
ſerpentariæ,
ſaluiæ,
rutæ,ſing.ʒ.j.
baccarum lauri,
pulegij,
centinodiæ,
herbæ ruberti,
millefolij,
maioranæ,ſing.ʒ.ſ.fiat puluis.

Alius. ℞.*boli armeni præpar.ʒij.ſ.*
cinamomi,
terræ ſigillatæ,
tormentillæ,ſing ʒ.j.ſ.
radicum diptamni,
enulæ,
phu.ſing ʒ.j.
ſem.citri,
acetoſæ,
betonicæ,
xylocaſsiæ,
ſantalorum vtriuſque,ſing.ʒ.ſ.
ſaphyri,
granati,
hyacynthi,
ſmaragdi,ſing.ſcrup.ſ.

folio-

foliorum auri num.iij.
ſacchari ad pondus omnium, fiat puluis: doſis ſcrup.j.

Alius. ℞. *boli armeni præp.drach.iij.*
terræ ſigillatæ drach.ij.
diptamni,
pimpinellæ, ſing.drach.j.
enulæ,
Zedoariæ ſing.ſcrup.iiij.
ſem.citri,
acetoſæ,
coriandri præpar.ſing.drach.j.
ſantalorum omnium drach.j.
corallorum amborum, ſing.drach.s.
corticum citri,
xylaloes ſing.ſcrup.ij.
oßis de corde cerui in aqua roſacea infuſi,
camphuræ, ſing.drach.s.
raſuræ eboris drach.j.
ſpodij,
cubebarum,
croci ſing.ſcrup.ij.
aniſorum,
carui, ſing.drach j.
cinamomi drach.ij.
ſpecierum de gemmis,
diatamaron,
diatriaſantalorum, ſing.drach.j.
foliorum auri puri num.xij.

moſchi gran.vj. fiat puluis: doſis à ſcrup.ſ. vſque ad ſcrup.j.ſtomacho ieiuno bis vel ter in hebdomada, cum aquis acetoſæ, & bugloſſæ, & differat prandium horis tribus, vel quatuor.

Alius. ℞.*cinamomi,*
Zedoariæ,
boli arm.præpar.ſing.drach.vj.
ſem. acetoſæ.
corticis citri, ſing.vn.iij.
radicum tunici,
diptamni,
tormentillæ,
limaturæ eboris, ſing drach.j.ſ.
frag.omnium ſing.ſcrup.j.fiat puluis.

Alius expertus. ℞.*cinamomi drach.ſ.*
coriandrorum præpar.drach.ij.ſ.
caryophyllorum,
cardamomi,
nucis muſcatæ,
tormentillæ,
diptamni,
omnium ſantalorum ſing.drach.ſ.
croci ſcrup.ij.
ſacchari pro libito, fiat puluis.

Alius. ℞.*boli armeni præpar.vn.ſ.*
cinamomi vn.ſ.
radicum tormentillæ,
diptamni,

tuni-

tunici ſing.vn. s.
coriandrorum prepar.vn.iij.
rhabarbari electi ℥ j.s.
croci,
terræ ſigillatæ,
corticum citri,
been vtriusq;,
corallorum rub.
ſantalorum citrinorum,
raſuræ eboris ſing.ʒ s.fiat puluis.

Alius.Rec.*boli armeni preparati ʒ. iij.*
ſe. acetoſæ. ʒ. ij.
tormentillæ,
pimpinellæ ſing.ʒ j. s.
cinamomi ʒ ij.
ſantalorum citrinorum,
xylaloes,
corticum citri,ſing.drach.j.
roſarum rub.
oßis de corde cerui ſing. ſcrup. j.
croci ſcrup.s.
ſpecierum electuarij de gemmis frig. drach. s.
ſacchari albi vn.iiij.fiat puluis.

Alius,mirabilis,Rec.*pimpinellæ,*
tormentillæ ſing.vnc. s.
corticum citri drach.j.
terræ ſigillatæ drach. vj.
boli armeni vn.j.
croci drach.j.

maſticis ℥. ij.
glycyrycæ vn. s.
ſacchari vn.iiij.ſiat puluis.

Alius.Rec.*boli armeni præparati ℥.j.*
cinamomi drach.ij.s.
tormentillæ, diptamni,
ſantalorum rub.ſing.drach.j.s.
raſur.eboris drach.5.
ſpodij ℈.j.
ſe.anthoræ ℈.j.
ſpecierum diarrhodon,
dialaccæ,
arom.roſ.ſing.drach.j.
corticum citri,
margaritarum ſing.drach ß.
frag. lapidum precioſorum,
hyacynthi,
ſaphyri ſing. ℈.j.
oſſis de corde cerui ℈.ij.
ſacchari ad pondus omnium, fiat puluis.

Alius mirifice valens. Rec. *tormentillæ,*
pimpinellæ,
ariſtol.longæ,
cinamomi,
boli armeni præpa.
terræ ſigillatæ ſing.drach.j.s.
ſe. acetoſæ,
ſe.citri ſing.drach.j.s.
croci ℈.iiij.

myr-

myrrhæ electæ drach. ij.
aloes ſuccocit.℥.j.ſ.
rhabarbari drach.iij.
margaritarum,
corallorum rub.
hyacynthi,
rubini,ſing.gra. vj.
ſmaragdi.℈.ſ gran. ij.
foliorum auri, & argenti ſing. num. iiij. fiat puluis,doſis eſt drach. ſ. cum vino odorifero, aut cum aqua vitæ mane ante cibum.

Alius.Rec. *boli armeni præparati,*
terræ ſigillatæ ſing.drach.j.
ſandalorum alborum,
rub.ſing. drach.ij.
tormentillæ,
rutæ,
diptamni,
ſerpentariæ ſing.drach.j.
boleti cerui.ʒ.j.
xylaloes,
oſſis de corde cerui ſing. ℈. ij.
corallorum amborum ſing.gran.viij.
ſmaragdi,
hyacinthi,
margaritarum perforatarum ſing.gran. vij.
ambræ gran. x.
*zucchari albi ℥.iij.*fiat puluis.

Alius.Rec. *boli armeni præparati,*

radicum tormentillæ,
diptamni,
ſantalorum rub.ſing.drach.j.
raſuræ eboris,
ſpodij,
corticis citri,
anthoræ ſing.drach.s.
margaritarum ſcrup.j.
granati,
ſmaragdorum,
rubini,
hyacynthi ſing.ſcrup.j.fiat puluis: propinetur hyeme cum vino,in æſtate cum aqua roſata,vel acetoſæ doſis drach.s.

Alius. Rec.*cinamomi vn.s.*
Radicum tormentillæ,
pimpinellæ,
gentianæ,
zedoariæ,
diptamni ſing.drach.j.
fungorum cerui enulæ phu,
ſcabioſæ,
ariſtol.rot.
ſe.citri.
ſe.acetoſæ ſing.drach s.
boli arm.præparati,
luti ſigillati,
corticum citri ſing.drach.j.
ſantalorum rub.

corallo-

corallorum rub. ſing. drach s.

oſsis de corde cerui,

ſpecierum elect. de gemmis ſing. ſcrup. ij. fiat pulu is, doſis drach. s.

Alius. Rec. *zinz. albi drach. vj.*

zacchari candi vn. s.

camphoræ drach. j. fiat puluis. Doſis drach. j. propinetur cum decoctione milij.

Alius de euphorbio. Rec. *gentianæ,* *Puluis de euphorbio.*

diptamni,

croci ſing. drach. j.

euphorbij, drach. iij.

maſtiches drach. vj.

ſacchari q. ſ. miſce, & fiat puluis: doſis drach. j. cum vino, aut cum aqua carduncelli.

Alius. Rec. *diptamni,*

tunici,

tormentillæ,

gentianæ,

ſcabioſæ,

cardui benedicti ſing. vn. j.

boli arm. vn. ij.

corticum citri,

raſuræ eboris,

ſuccini,

terræ ſigillatæ ſing. drach. iij.

croci vnc. j. fiat puluis, doſis drach. j. cum vino.

Alius. Rec. *radicum tormentillæ drach. j.*

diptamni,

diptamni,
gentianæ ſing.℈ ij.
zinz.albi ℥.j.ſ.
croci,
camphoræ,
oculorum cancri ſing.℥.ſ.
euphorbij ℥.j.
maſtiches ℥.j.ſ.
cornu cerui vſti drach.iij.
boli arm.drach.ij.
terræ ſigillatæ, drach.j.
ſacchari candi.vn.ij fiat puluis.

Alius.Rec.*euphorbij drach. ij.*
florum ſpicæ odoratæ,
maſtiches ſing.drach.j.
foliorum rutæ,
boli arm.ſing.drach.ſ.
tormentillæ,
gentianæ ſing.℈.j,
corallorum rub.præparatorum ℈.j.
croci ℈ ſ.
ſacchari q.ſ.fiat puluis.

Alius,qui eſt mirabilis contra venenum.
Rec.*ſacchari candi vn. iij.*
zinz.albi vn.ij.
camphoræ vn j.
ſaccharum, & Zinz. ſimul conterantur, deinde commiſceto camphorã minutiſsime inciſam,& ſeruetur in vaſe vitreo bene obturato doſis eſt ℥.j.ſ.

propi-

propinetur cum vino,& aqua,& ſudet eporo puluere horis vj.Si vero venenum aſſumpſerit, accipiat cum vino decoctioni raphani minoris, inuenies venenum quod commaculabit linteamina,diuerſis coloribus, & videbis vngues illius, qui aſſumpſit venenum, manuum, & pedum nigras, ſed propinetur peſte affecto,antequam tranſeant 24. horæ.

Alius.Rec.*ſe.citri,*
ſe.acetoſæ ſing.ʒ.j.
radicum diptamni albi,
gentianæ,
tormentillæ ſing.℈.iiij.
boli armeni ʒ.iiij.
cinamomi elect. ʒ. v.
ſpecierum elect.de gemmis ʒ.j.
oſſis de corde cerui ℈.s.
ſantalorum omnium,
ſe.ozimi ſing.ʒ.j.
ſpecierum lætificantis Galeni,
dianthes cum moſcho ſing. ℈.j.
ſpecierum aro.roſati Gabrielis drach.j.fiat puluis doſis drach.j.

Alius.Rec.*boli arm.℥.j.*
terræ ſigil.℥ s.
carabæ drach. ij.
tormentillæ,
Zinz.albi ſing.drach.ij.

cina-

cinamomi vn. s.
ſpecierum electuarij de gēmis vn. s. fiat puluis.

Alius. Rec. *radicum diptamni,*
tormentillæ,
terræ ſigillatæ, myrrhæ,
corallorum rub. ſing. drach. ij.
ſe. anthoræ. drach. s.
ſe. erucæ. drach. iiij.
boli arm. vn. s.
cornu cerui vſti, drach. ij.
Vnicornu drach. s.
ſpecierum cordialium vnc. j.
foliorum auri num. iiij.
ſacchari vnc. j. fiat puluis.

Puluis aureus ſaluificās. Alius, qui dicitur aureus ſaluificans, Rec.
boli arm. vn. ij.
zedoariæ vn. j.
cinamomi vnc. s.
tormentillæ,
diptamni ſing. drach ij. s.
raſuræ eboris drach. j. s.
ſantalorum rub. drach. ij. s.
ſpodij,
anthoræ ſing. ſcrup. ij.
corticum citri,
margaritarum ſing. drach. j.
ſmaragdorum,
hyacynthi,

rubi-

rubini,
ſaphyri ſing. ſcrup. j.
cornu cerui vſti,
carabæ ſing. ſcrup. s.
oſſis de corde cerui drach. j.
foliorum auri, & argenti ſing. num. iiij.
ſacchari ad pondus omnium, fiat puluis.
Alius. Rec. *myrrhæ,*
ligni aloes,
maſtiches,
aloes lotæ,
terræ ſigillatæ,
boli arm.
caryophyllorum,
macis,
croci orientalis, ſing. vn. j.
cinamomi electi. vnc. iij. fiat puluis; doſis drach. j.
Alius. Rec. *radicum diptamni,*
tormentillæ ſing. vn. s.
pimpinellæ,
gentianæ,
angelicæ ſing. drach. ij.
radicum ſcabioſæ, drach. s.
Valerianæ, drach. j.
ſe. coriandrorum præparatorum,
ſe. acetoſæ ſing. drach. iij.
ſe. citri mundati,
baccarum iuniperi,

berberorum ſing. drach. ij.
myrtilorum vn. s.
cornu cerui uſti,
raſuræ eboris præparati, ſing. vn. s.
vnicornu,
oßis de corde cerui, ſing. ℈. s.
nucis moſchatæ,
caryophyllorum ſing. ℈. iiij.
Cinam. elect. ℥. iij.
trochiſcorum de camphora, drach. ij. s.
boli arm. præpar. drach. vj.
terræ ſigillat. ℈. ij.
ſantalorum albo.
citrinorum, roſarum,
Zedoariæ,
croci ſing. drach. j.
corticum citri drach. ij.
granatorum præparatorum vn. s.
camphoræ ℈. s. fiat puluis.
Alius. Rec. *boli armeni præparati vn. iiſ.*
ligni aloes,
oßis de corde cerui,
ſpecierum electuarii de gemmis,
electuarii lætificantis Galen.
ſpecierum lætificantis Alm.
diamargaritonis ſing. drach. s.
Margaritarum,
ſmaragdi, rubini,
hyacynthi,

ſa-

ſaphyri, præparati ſing. ℈. j.
ſantalorum rub.
citrini,
charabæ,
terræ ſigillat.
doronici,
foliorum, & ſe. baſiliconis,
meliſſæ,
ſampſuci,
enulæ campanæ,
roſar. rub.
caryophyllorum,
macis,
nucis moſcatæ,
croci ſing. ʒ. j.
ſe. acetoſæ,
ſe. rutæ,
ſe. citri mundati,
calamenti,
florum anthos,
borraginis,
bugloſſæ,
ſcabioſæ,
coriandrorum præparatorum,
cornu cerni vſti, ſing. ʒ. j.
cinamomi probi,
Zedoariæ,
pimpinellæ,
valerianæ,

tormentillæ,
corticum citri,
diptamni albi,
herbæ tunicæ cum floribus ſing. drach. iij. s.
moſchi,
ambræ ſing. gran. iiij. pulueriZentur ſecundũ artem, fiat puluis alcool, ſeruetur in vaſe vitreo.

Alius. Rec. *Radicum tormentillæ,*
ſantalorum rub.
diptamni albi,
cornu cerui vſti,
margaritarum,
boli armeni,
ariſtolochiæ ſing. ʒ. j.
camphoræ ʒ. s.
myrrhæ,
pimpinellæ, ſing. vn. j.
ſmaragdorum,
terræ ſigillatæ ſing. drach. ij.
zedoariæ,
ſe. citri, croci ſing. ſcrup. j.
vnicornu,
hyacynthi ſing. drach. s.
ſpecierum elect. de gemmis,
cordialium ſing. ʒ j. s fiat puluis ſubtiliſſimus.

Alius. Rec. *quinq; lapidum precioſorum ſcru. j. s.*
margaritarum præparatarum,
corallorum amborum,
ſpodij,

raſu-

raſura eboris,
ligni aloes,ſing.ʒ.s.
oſsis de corde cerui num.x.
vnicornu ʒ.j.s.
ſantalorum omnium ſing.drach.j.
Radicum diptamni,
tormentillæ,
pimpinellæ,
zedoariæ,
valerianæ,
betonicæ ſing.ſcrup.ij.
doronici,
ſe.acetoſæ,
ſe.citri portulacæ,
baſiliconis ſing.ſcrup.j.
boli armeni præpa.vn.j.s.
terræ ſigillatæ præp.vnc.j.
croci orientalis drach.j.s.
cortic.citri drach.ij.s.
been.vtriusq; ſing.ſcrup.j.
carabæ albæ ℈.j.
myrrhæ ℈.s.
cinamomi vn.s.
caſsiæ ligneæ ℈.j. fiat puluis.
Alius.Rec.*cinamomi vn.s.*
caryophyllorum,
roſarum,
ſe.portulacæ,
coriandri,

leuiſtici,
ſe.citri,
ſe. arranciorum, vel limonum ſing. ℥. vj.
ligni aloes,
nucis muſc.
ſe.aniſorum,
cardui, baccæ juniperi,
oſſis de corde cerui ſing. drach. j.
radicum tormentillæ,
tunic. ſing. ℥ s.
diptamni,
radicum bugloſſ. ſing. ʒ j.
boli arm. ʒ. iij.
ſantalorum omnium ſing. ʒ. j.
fragmentorum cordialium ſing. ℈. ij. fiat puluis.

Alius. Rec. *cinamomi electi ʒ. iij.*
boli arm. præpa. ʒ. ij. s.
terræ ſigill. ʒ. j. s.
radicum diptamni,
enulæ campanæ ſing. ʒ. j. s.
pimpinellæ ʒ. j.
baccarum juniperi ʒ. j. s.
radicum angelic.
gentianæ,
doronici ſing. ʒ s.
ſantalorum omnium ſing. ʒ. j.
zedoariæ ʒ. s.
ligni aloes, oſſis de corde cerui,
raſuræ eboris ſing ℈. s.

moſchi gra.j.
croci ℈.j.
foliorum auri num. ij.
ſacchar.℥.iiij fiat puluis.

Alius.Rec *ariſtol. longæ,*
ſerpentariæ,
gentianæ,
boli arm.præpar.
teræ ſigill,
Diptamni,
enulæ campanæ,
zedoariæ,
rutæ ſing.ʒ.s.
radicum pimpinell.
tormentillæ,
corticum aranciorum,
matris perlarum ſing.℥.j.
ſacchari ℥.viij fiat puluis.

Alius.Rec.*aſtriol.longæ,*
radicum ſerpentar.
gentianæ,
diptamni,
enulæ campanæ,
rutæ,
boli arm.præpar. terræ ſigillat.
tormentill.ſing.ʒ.s.
radicum pimpinell.
corticum citri,
arantiorum,

zedoariæ,matris perlarum,
cardonis benedicti ſing.vn.j.fiat puluis,

Alius.Rec.*aloes,*
tormentillæ,
boli armeni ſing.vn.j.s.
myrrhæ vn.j.
croci orientalis,
terræ ſigillatæ ſing.vn.s.
ſe.acetoſæ,
aquilegiæ,
ſantalorum rub.
citrinorum ſing.ʒ.ij.
cinamomi,
coriandri,
aniſi,ſing.ʒ.iij.
been vtriusq; ſing.ʒ.j.
ſe.baſiliconis,
caſſiæ ligneæ,
ligni aloes,
margaritarum,
corallorum rub.
oſsis de corde cerui,
raſuræ eboris,
rhabarbari optimi,ſing.ʒ.j.fiat puluis.

Alius.Rec.*baccarum iuniperi vn.iij.*
foliorum querci vn.j.s.
rhutæ vnc.s.
chimiamatitis ʒ.j.s.
terræ ſigillatæ,

boli

boli armeni ſing.ʒ.ij.
corticum citri,
cinamomi,
doronici,
olibani,
ſandaracæ ſing.ʒ.iij.
ligni aloes ʒ.ij.
Zedoariæ,
tormentillæ,
diptamni ſing.ʒ.j.s.
ambaræ gran.v.
moſchi gran.viij. puluerizentur groſſo modo.

Alius. ℞. *boli armeni,*
terræ ſigillatæ,
tormentillæ ſing.vn.j.
gentianæ,
diptamni ſing.vn.s.
croci,
ſpecierum diamoſchi ſing.ʒ.ij.
foliorum auri,argenti,ſing.num.vj.
ſacchari ad pondus omnium.

Alius. ℞. *radicum ariſtol.longæ,*
ſerpentariæ ſing.vn.s.
pimpinellæ,
tormentillæ,
corticis citri ſing.vn.j.
boli armeni,
terræ ſigillatæ,
diptamni,

enulæ campanæ ſing. vn. ſ.
Zedoariæ vn. j.
rutæ vn. ſ.
matris perlarum vn. j.
gentianæ vn. ſ fiat puluis.

Alius. Rec. *boli arm. vn. ij.*
zedoariæ vn. j.
cinamomi vn. ſ.
tormentillæ,
diptamni,
ſantali rub. ſing. drach. ij. ſ.
raſuræ eboris drach. j. ſ.
ſpodij,
anthoræ ſing ſcrup. ij.
corticum citri,
margaritarum, ſing. drach. j.
ſmaragdi,
rubini,
hyacynthi,
ſaphyri, ſing. ſcrup. j.
vnicornu,
charabæ ſing. ſcrup. ſ.
oßis de corde cerui drach. j.
foliorum auri & argenti ſin. ℈ j.
ſacchari ad pondus omnium.

Alius. Rec. *ſulphuris partem vnam,*
ceræ part. ij. diſſoluantur ſimul, deinde infundantur in aqua frigida ſimul. ſulphur facit formulas in modum digiti, & ſeparabitur à cera, quod ſulphur
colligi-

colligitur, exicca. Item adde duplum ceræ huic ſulphuri, Rec. *huius ſulphuris rubificati,*

ſanguinis taxi vn. j. s.
croci orientalis vn. j. s.
nucis vomicæ drach. j.
raſuræ cornu cerui extremitatis prope caput,
diptamni drach. ij. fiat puluis, propinetur

cum theriaca, antequam dormiat.

Alius. Rec. *aloes hepa.*
myrrhæ,
cinamomi,
boli armeni,
pimpinellæ,
diptamni,
tormentillæ, ſing. drach. ij.
croci,
gentianæ,
macis,
ligni aloes,
maſticis ſing. drach. s. fiat puluis.

Alius. Rec. *radicum pimpinellæ,*
tormentillæ,
valerianæ,
zedoariæ,
diptamni,
corticum citri,
cinamomi,
croci, ſing. vn. j.
radicum enulæ camp.

doro-

Google

doronici,
cornu cerui,
ſantali vtriuſque,
ſem. baſiliconis,
marubij,
maioranæ,
meliſſæ,
calamenti,
rutæ,
ſcabioſæ,
roſarum rub.
florum borraginis,
bugloſſæ,
anthos,
caryophyllorum,
corallorum rub.
terræ ſigillatæ ſing. ʒ. ij.
boli arm. vn. s.
ligni aloes,
oſsis de corde cerui,
ſpecierum de gemmis,
ſpecierum lætificantis Alm.
lætitiæ Gal.
diarhodon abb. ſing ʒ. j.
frag. ſmarag.
hyacynthi,
ſaphyri,
margaritarum,
ambræ,

moſchi,

moſchi,ſing.gran. v.*fiat puluis.*

Alius. ℞.*gentianæ,*

diptamni albi,

tormentillæ,

carlinæ,

boli armeni,ſing.drach j.

ſantalorum rub.

cornu cerui vſti,

zedoariæ,

*corallorum rub.ſing.*ʒ.*s.*

camphuræ grana iiij.fiat puluis. Doſis eſt ʒ.ij.cum vn.iij.aquæ ſcabioſæ, vel endiuiæ,& cum theriaca ad quantitatem fabæ, cum iam peſte affectus ſit.

Alius. Rec.*radicum tormentillæ,*

ſantalorum rub.

diptamni albi,

cornu cerui vſti,

margaritarum,

boli arm.

*ariſtol.rot.ſing.*ʒ.*j.*

camphoræ ʒ *s.*

myrrhæ,

*pimpinellæ,ſing.*ʒ.*j.*

ſmaragdorum,

*terræ ſigillatæ ſing.*ʒ.*ij.*

ſem.citri,

croci,ſing.ſcrup.j.

vnicornu,

hya-

hyacynthi,ſing.drach.s.
ſacchari drach.ij.fiat puluis ſubtiliſſimus.

Alius euratiuus veneni.

Rec.*radicum tormentillæ drach.j.s.*
biſtortæ,
diptamni,
gentianæ,
aſari,
baccaræ,
milij ſolis,
hypericonis ſing.ʒ.s.
ellebori albi ʒ.ij.fiat puluis ſubtiliſſimus: doſis ʒ.j.cum vino.

Alius contra venena. ℞. *boli arm.vn.iiij.*
terræ ſigillatæ vn.j.
liquiritiæ raſæ,
corticum citri,
ſem.citri,
raſuræ eboris,
cornu cerui crudi,
radicum tormentillæ,ſing.vn.s.
corallorum rub.
ſem.acetoſæ,
coriandri præpar.ſing.ʒ.ij.fiat puluis.

Alius. ℞.*tormentillæ,*
ſantalorum rub.
diptamni,
cornu cerui vſti,
margaritarum præpar.

boli

boli arm.præpar.ſing.ʒ j.
camphuræ,
myrrhæ,
pimpinellæ,
ſmaragdorum,
terræ ſigillatæ,
ſem.citri excorticati.ſing.ſcrup.j.
ariſtolochiæ vtriuſque ʒ j.
hyacynthi ʒ s.fiat puluis.

Rec. *foliorum rutæ,* *Puluis pro pauperibus.*
verbenæ,
carduibenedicti,
ſcordij,ſing.ʒ.iij.
radicum chelydoniæ maioris,
pimpinellæ,
helenij,ſing.vn.s.
diptamni ʒ.iij.
tormentillæ vn.j.
ariſtolochiæ rot.ʒ.vj.
boli arm.vn.j.s.
myrrhæ optimæ,
cornu cerui præpar.an.vn.j.fiat puluis: doſis eſt vn.s.

Alius bezoarticus, ℞.*boli arm.vn.ij.*
roſarum rub.ʒ.j.
ſem.acetoſæ,
ſem.citri excorticati,
cornu cerui vſti,
rutæ,
doronici, *ſuc-*

ſuccini,
ſem.cardonis benedicti,
corallorum vtriuſque,
ligni aloes,
ſerici crudi,
ſantalorum omnium,
margaritarum perforatarum,
oſsis de corde cerui ſing.ʒ.j.
ſmaragdorum ſcrup.j.
ſpecierum diamargarit frig.
tormentillæ,
diptamni,
tunici,
ſcabioſæ,
coriandrorum præpar.
terræ ſigillatæ ſing.ʒ.ij.
caphuræ ſcrup.ij.
croci grana xv.
ambaræ ſcrup.ij.
moſchi ſcrup.iiij.fiat puluis.

Alius. Rec.*pimpinellæ,*
tormentillæ,
ſerpentariæ,ſing.vn.j.
ſigilli Salomonis,
diptamni,ſing.vn.s.
praſsij,
raphani maioris,ſing.ʒ.ij.
radicum ſtrutij,
boli armeni,

terræ

terræ ſigillatæ,ſing.vn.j.ſ.
nucis vomicæ,
vnicornu,
cornu cerui præpar.
margaritarum,
croci,ſing.drach.j.fiat puluis.

Alius. Rec.*pimpinellæ,*
tormentillæ,ſing.vn.ſ.
diptamni drach.iij.
terræ ſigillatæ drach.iij,
boli armeni vn.ſ.
been vtriuſque,ſing.drach.ij.
margaritarum drach.j,
ſmaragdi drach.ij.
oſsis de corde cerui,
ligni aloes,ſing.drach.j.
ſacchari vn.j.fiat puluis: doſis drach.j.cum aqua acetoſæ,aut cum vino albo.

Alius; qui præualet omnibus aliis contra peſtem,& eſt expertus,cuius ſi ſumatur omni die ℈.j. præſeruat ab omni peſtilentiali morbo,& prohibet omnem putredinem gigni in corpore: nam cor,& eius contenta corroborat, & refrigerat, & ſi peſtis incipit, aut quis iam affectus ſit peſte, propinetur drachm.j. cum aqua valerianæ, aut vino, poſtea ſudet bene,& ſudorem abſtergat. ℞.*camphoræ ʒ.iij.*
Zinz.vn.j.ſ.
croci drach.ij.

diptamni vn.j.s.
aloes ſuccocitrinæ ℥ j.
vnicornu ℥.iij.s.
nucis vomicæ,
pul.liberantis,
ſaluificantis,
beζoartici ſing.℈ ij.
foliorum auri, argenti ſing.num.iij. fiat puluis ſubtiliſſimus.

Alius. Rec. *terræ ſigillatæ ℥.ij.*
boli armeni ℥.j.s.
ligni aloes drach.j.
baccarum iuniperi drach.j.
ſem.citri ℈.ij.
cinamomi drach.iſ.
roſarum rub.
ſantalorum amborum
croci ſing.ſcrup.j.fiat puluis.

Alius, qui eſt optimus, & in omni cardiaca paſſione expertus. Rec. *ζedoariæ,*
doronici,
florum borraginis,
bugloſſæ,
meliſſæ.ſing.drach.s.
corallorum rub.
margaritarum,
frag.omnium,
ſem.citri excorticati,
been vtriuſque,

croci

croci,ſing.drach.j.miſ.& puluerizentur: doſis eſt à drach.j. vſque ad duas, cum vino, aut aqua bugloſſæ.

Alius, validior in omni cardiaca paſſione.

Rec.*ſem.citri mundati à cortice vn.j.*
Zedoariæ,
doronici,
been vtriuſque,ſing.drach.j.s.
florum borraginis,
bugloſſæ,
meliſſæ,ſing.drach.j.
corallorum rub.
margaritarum,
rubini,
granati,
hyacynthi,
ſaphyri,ſing.drach.j.
auri limati drach.s.
ſmaragdorum drach.ij.s.
croci drach j.s.
coriandrorum prepar.drach.j.
oßis de corde cerui,
vnicornu ſing.drach.s.
terræ ſigillatæ,
boli arm.ſing.drach.ij.
ſpecierum diamuſci dulcis drach.ij.s. M.doſis à drach.j.vſque ad duas, cum aqua bugloſſæ.

Alius. Rec.*ſem.citri excorticati drach.j.*
corallorum rub.℈*.j.*

ſmaragdorum ſcrup j.
croci gran.v. redigantur in puluerem tenuiſſimum, & propinetur vna vice, id eſt, in vna doſi.
Alius. ℞. *maſticis vn.j.*
ſpicæ vn.s.
euphorbij electi quartam vnam : *pulueri-zentur ſubtiliter, & miſceantur* : doſis à drach.s. vſque ad drach.j. plus, & minus, ſecundum vires & ætates, cum aqua carduibenedicti, deinde ægrum cooperiat, ſudabit, aut purgabit per ſeceſſum, aut per vomitum, omnia ſimul facit exire, & bubonem, ſiue antracem, & venenum ab intimis ad extimas partes propellit, epoto puluere pri. die defeſſum, laſſum, defatigatum ſentiet, non autem ſic diebus ſequentibus, & valet in principio.

TRAGEA CONTRA PESTEM.

Rec. *ſpecierum electuarij liberantis vn.j.*
tormentillæ,
diptamni, an. drach.iij.
pimpinellæ drach.ij.s.
doronici,
cinamomi,
ſem. citri,
zedoariæ an. drach.ij.
ſacchari ad pondus omnium, fiat tragea: hæc propinetur nutricibus tempore peſtis lactätibus mane & ſero, ad quantitatẽ exagij.

CAP.

Cap. XIV.

De Confectionibus.

Ex his pulueribus, vel ſimilibus, electuaria, pilulas, trochiſcos, confectiones, morſellos, tabulata, & aquas conficere poſſumus, vt exempli gratia:

Rec. *ſpecierum triaſandalorum drach. ij.*
diarhodon abbatis drach. s.
terræ ſigillatæ drach. ij.
gemmarum omnium drach. ij.
margaritarum drach. j. s.
boli arm. drach. iij.
ſacchari albi vn. vj. diſſoluti in aqua bugloſſæ, formetur confectio in morſellis drach. iij. ſed in tempore frigido addantur ſpecies elect. de gemmis, aut ſpecies diamoſchi.

Alia, quæ eſt admirandi effectus, & vocatur confectio de terra ſigillata.

Confectio de terra ſigill.

Rec. *boli armeni probi drach. j.*
terræ ſigillatæ drach s.
ſem. citri excorticati drach. ij.
cinamomi optimi drach. vj.
coriandrorum præpar. drach. iij.
galangæ,
zedoariæ, ſing. drach. j.
pulueris cordialis drach. iij.
ſacchari taberzet quantum ſufficit diſſoluti in aquis bugloſſæ, roſarum, & acetoſæ, turcæ, in qui-

bus aquũ infuſi fuerint ſantali, formetur confectio in morſellis, in febrientibus auferantur cinamomum, galanga, & zedoaria.

Alia. Rec. *boli arm. vn. ij.*
cinamomi vn. s.
Zedoariæ drach. ij.
radicum tormentillæ,
diptamni, ſing. drach. ij. s.
croci drach. j. s.
ſpodii,
ſem. acetoſæ, ſing. ℈ ij.
corticum citri,
margaritarum, ſing. drach. j.
ſmaragdorum,
rubinorum,
hyacynthorum,
ſaphyrorum ſing. ℈. j.
charabæ,
vnicornu,
corallorum rub. ſing ℈. j.
oſſis de corde cerui drach. j.
auri & argenti limati ſing. ℈ j.
ſacchari in aquis roſarum, ſcabioſæ, diſſoluti, lib. j. fiat confectio in morſellis.

Alia, theriacalis. ℞ *ſpecierum triaſandalorum.*
diarhodon abbatis,
diamargaritonis,
de xyloaloe. ſing. drach. ij.
myrrhæ,

croci,

croci, ſing. ſcrup. s.
theriacæ drach. iij.
ſacchari albi lib. j. diſſoluti in aqua diptam-
ni. fiant morſelli.

Rec. *pulueris aurei,* *Confectio pro pauperibus.*
aloes hepaticæ,
cortic. citr.
myrrhæ, ſing. ℥ j.
croci,
camphoræ, ſing ſcrup. s.
theriacæ vn. s.
ſacchari diſſoluti in aqua vitæ lib. j. formen-
tur morſelli.

Alii. Rec. *ſpecierum diamoſchi dulcis,*
triaſantalorum, ſing. vn. s.
ſpecierum diamargaritonis ℥. iij.
ſpecierum diatamareon ℥. vj.
ſpecierum diarhodon abbatis,
ſpecierum elect. de gemmis, ſing. ſcrup. ij.
rhabarbari,
croci,
oſsis de corde cerui, ſing ℥. iij.
ſquinanti drach. j.
radicum tormentillæ,
ſem. acetoſæ,
portulacæ,
ſcariolæ,
zedoariæ,
corallorum rub.

 boli

boli arm.
terræ ſigillatæ,ſing.vn.s.
radicum diptamni vn.j.s.
moſchi drach.j.
theriacæ vn.ij.
mithridatij vn.j.s.
foliorum auri num.xv.
ſacchari diſſoluti in aqua acetoſæ q.ſ.fiat confectio in morſellis.

Alia. ℞. *ſpecierum lætificantis Gal.drach.ij s.*
ſpecierum elect.de gemmis drach.iij.
diamoſchi amari drach.j.s.
theriacæ drach.ij.
raſuræ vnicornu ſcrup.j.
terræ ſigillatæ,
boli armeni,ſing.ʒ s.
corallorum rub.ſcrup.s. puluerizentur tenuiſſime cum lib.j.s. ſacchari diſſoluti in aqua acetoſæ formentur morſelli,ponderis ʒ.ij.

Alii. Rec. *ſantalorum omnium ʒ.j.*
cinamomi ʒ.s.
oſſis de corde cerui ſcrup.j.
margaritarum,
raſuræ eboris,
ſaphyri,
ſmaragdi,
hyacynthi,
rubini,
granati,ſing.ſcrup.ij.

cornu

cornu cerui vſti ℈.j.s.
been vtriuſq́,
limatura auri,& argenti an. ℈.j.
foliorum auri num.x v.
ſe acetoſæ,
ſe.citri ſing.℈.j.s.
corticum citri drach.j.
muſci,
ambræ ſing. gran. v.
boli armeni,
terræ ſigillatæ ſing.drach.j.
radicum diptamni,
pimpinellæ,
piperis longi ſing.drach.j.s.
ſacchari diſſoluti in aqua roſata q.ſ. fiat morſelli.

Alii.Rec.*tormentillæ,*
diptamni,
pimpinellæ,
boli arm.præpar.
terræ ſigillatæ,
Ariſtol.longæ,
cinamomi ſing.℈.iiij.
ſe.acetoſæ,
ſpodij ſing.gra.vij.
omnium ſantalorum ſing. ℈.j.
ſe.citri,
raſuræ eboris,
myrrhæ ſing.ſcrup.ij.

aloes ℥ s.
rhabarbari ʒ j.
ſpicę gra. iij.
margaritarum,
corallorum rub.
hyacynthi,
rubini,
vnicornu,
ſing. gran. ij.
ligni aloes ℈ s.
oſsis de corde cerui gran. vij.
croci ℈ j.
ſmaragdi gran. iij.
ſaphyri ℈ j. s.
camphoræ gra. viij.
foliorum auri & argenti num. iij. fiat puluis cum ſ. q. ſacchari diſſoluti in aqua roſacea, formentur morſelli.

Alii Rec. *tormentillæ,*
diptamni,
boli armeni,
terræ ſigillat. ſing. ʒ. ij.
gentianæ,
ſaluiæ,
ſerpentariæ,
betonicæ,
pimpinellæ,
corallorum amborum enulæ ſing. ʒ j.
caſtorij,
camphoræ, zedoa-

zedoariæ,
coriandrorum præpar,
ſerici vſti,
xylaloes,
croci ſing ℥.s.
oſſis de corde cerui,
vnicornu,
myrrhæ ſing ſcrup.j.
morſus diaboli ℥.j.
ſpicæ,
ſpodij,
ſantalorum omnium ſing.℈.s.
ſacchari in aqua acetoſ.diſſoluti q.s.formetur confectio in morſellis.

Alii.Rec.*boli armeni ℥ ij.s.*
tormentillæ,
tunici,
diptamni,
ſandalorum rub.
pimpinellæ ſing.℥.s.
raſuræ eboris,
ſpodij,
corticum citri ſing.℈.ij,s.
vnicornu,℈.j.s.
corallorum rub.℈.ij.s.
terræ ſigillat.℥.j.
margaritarum ℈.ij.
frag.rubini,
ſmaragdi,

ſa-

ſaphyri,
granati,
hyacynthi ſing. ſcrup. j.
croci drach. s.
camphora gran. iij.
moſchi ſcrup. s.
ambra gran. iiij.
foliorum auri num. iiij.
cinamomi drach. j.
ſacchari lib ij s. in aqua ſcabioſa diſſoluti, q. ſ. fiat confectio in morſellis.

Alia. Rec. *diptamni,*
tormentillæ,
Zedoariæ,
pimpinellæ,
cinamomi, ſing. drach. ij.
raſuræ eboris,
ſuccini albi,
boli arm. præpar.
luti ſigillati ſing. drach. j. s.
rutbæ,
iuniperi ſing. drach. j.
aloes,
myrrhæ,
croci ſing. ſcrup. ij,
Maſtiches ℈. ij.
ſacchari vnc. x x j, In aqua acetoſ. carduncelli diſſoluti quantum ſufficit, fiat confectio in tabulis.

Alia. Rec. *granati,*

ſma-

ſmaragdi ſing.ʒ.ſ.
ſaphyri,
margaritarum ſing.ʒ.j.ſ.
xyloaloes ℈ iiij.
cinamomi ℥ j.
roſar.ʒ j.
corallorum amborum ſing.drach.ſ.
ſerici crudi,
oſſis de corde cerui ſing.℈.j.
tormentillæ,
boli armeni ſing.drach.ij.
been albi,
rubei,ſing ℈.j.
terræ ſigillat.℈.iiij.
vnicornu drach.j.
radicum valerian.
betonicæ,
diptamni,
zedoariæ ſing.drach. ſ.
foliorum auri nu. v.
ſacchari diſſoluti in aqua roſat.q.ſ. fiat confectio, in rotulis.

Alia.Rec.*ſpecierum liberantis drach.*ij.
radicum ſerpentar.
diptamni,
*pimpinell.ſing.drach.*j.ſ.
*ariſtol.ro.drach.*j.
zedoariæ drach. iij.
*cinamomi drach.*j.ſ.

xyla-

xylaloes ʒ.j.s.
luti ſigillati ʒ.j.
boli armeni ʒ.ij.
myrrhæ rub.drach.j.
rhabarbari vn.s.
ſpicæ ℈ j.
croci ℈.ij.
ſe.ſancti.
ſe.citri,
acetoſæ an.drach.s.
corallorum rub. drach. ij.
oſsis de corde cerui drach.j.
puluerizentur,& miſceantur, & pro qualibet ℥.s.hujus pul.cum ℥ vj ſacchari diſſoluti in aqua roſata formetur confectio in tabulis.

Alia.Rec.*trochiſcorum de camphora vn.s.*
ſacchari albi lib. s. diſſoluti in aqua roſata, formetur confectio in morſellis:peſte affecto detur cum aqua acetoſæ,& parum ſudet,& hoc per quatuor dies.

Alia.Rec.*conſeruæ roſarum ℥. ij.*
ſantalorum omnium ſing. drach. s.
cinamomi,
ligni aloes ſing.gran. x v.
oſsis de corde cerui,
been albi,rub.ſing. ℈.
tormentillæ,
boli arm.
terræ ſigillat.

corticum citri,
ſmaragdorum,
ſaphyri,
granati,
hyacinthi, ſing. ℈. j.
moſchi,
ambræ,
croci ſing. gra. iiij.
ſacchari vn. viij. diſſoluti in aqua roſat. & fiant morſelli.

Alia. ℞. *cinamomi drach. ij.*
Zedoariæ ℈. iiij.
tormentillæ,
diptamni ſing. drach j.
raſuræ eboris ℈. ij. s.
pimpinellæ,
cornu cerui vſti,
ariſtol. rot. ℈. ij.
boli armeni,
ſe. acetoſæ ſing. drach. s.
ligni aloes,
ſe. citri ſing. ℈. j.
ſpecierum diarrhodon,
diambræ ſing. ℈. ij. s.
ſacchari diſſoluti in aqua roſat. lib. j. formetur confectio in tabulis.

Alia. ℞. *ſpecierum confectionis præſcriptæ thericalis drach. ij.*
ſpecierum diambræ,

roſa-

roſatæ nouellæ.
ſpecierum elect. de gemmis frig. ſing. drach. ſ.
ſpecierum diamarggritonis,
diatriaſantalorum,
corallorum rub. ſing. gran. x v.
electuarij de gemmis ſcrup. ſ.
ſacchari vn. vj. diſſoluti in aqua roſata forme-tur confectio in tabulis.

Alia. Rec. *ſmaragdorum,*
ſpodij,
cinamomi,
tormentillæ,
boli arm. ſing. drach. j. ſ.
ſantalorum alborum, & rub.
roſarum rub. ſing. drach. j.
hyacynthi,
granati,
ſaphyri,
corallorum rub.
radicum valerianæ,
betonicæ,
diptamni,
zedoariæ, ſing. drach. ſ.
terræ ſigillatæ,
ligni aloes ſing. ſcrup. iij.
ſerici crudi,
oſſis de corde cerui,
been vtriusq; ſing. ſcrup. j.
foliorum auri num. x v.

moſchi

moſchi gra. v.

ſacchari diſſoluti in aqua roſata q. ſ. fiat confectio in rotulis.

Alia, Rec. *boli arm. vn. i.*

terræ ſigill. vn. s.

carabæ drach. ij.

tormentillæ,

Zinz. albi ſing. drach. ij.

cinamomi vn. s.

ſpecierum elect. de gemmis vn. s.

ſacchari diſſoluti in aqua roſata q. ſ. fiat confectio in tabulis.

Alia, Rec. *boli armeni,*

terræ ſigill. ſing. vn. s.

mannæ,

tormentillæ ſing. drach. ij.

cinamomi vn. s.

Zinz.

macis ſing. drach. s.

caryophyllorum ſcrup. i.

florum borraginis,

bugloſſ.

roſarum,

anthos,

carabæ,

ſpodii,

corallorum rub.

ſantalorum rub.

been albi,

rub.
corticis citri,
oſsis de corde cerui,
raſuræ eboris,
calami aro. ſing. ſcrup. i.
ligni aloes drach. i.
margaritarum,
ſaphyri,
ſmaragdi,
ſem. acetoſæ,
ozimi ſing. ſcrup. i.
ſacchari albi q. ſ. diſſoluti in aqua roſata, fiat confectio in tabulis.

Alia, Rec. *boli arm. præpar. drach. vj.*
cinamomi electi drach. iij.
radicum tormentillæ vn. ſ.
ſem. citri,
hyacynthi,
ſmaragdi ſing. ſcrup. ij.
caryophyllorum drach. i.
macis ſcrup. ſ.
ſacchari diſſoluti in aquarum tormentillæ, diptamni, meliſſæ, ſcabioſæ ſing. vn. i roſaceæ vn. i. ſ. fiat confectio in rotulis.

Alia, Rec. *ſmaragdorum,*
margaritarum,
ſpodii,
cinamomi interioris,
tormentillæ,

boli

boli armeni ſing. drach. i. ſ
ſantalorum alb.
rub.
roſarum,
vnicornu ſing. drach. i.
hyacynthi,
granati,
ſaphyri,
corallorum alborum,
rubeorum,
radicum valerianæ,
diptamni,
zedoariæ ſing. drach. i.
ligni aloes,
terræ ſigill. ſing. ſcrup. iiij.
ſerici crudi,
oſſis de corde cerui,
been alb.
rub. ſing. ſcrup. i.
auri fini, & foliati, num. 15.
ambræ,
moſchi ſing. gra. v.
ſacchari diſſoluti in aqua roſata q. ſ. fiat confectio in tabulis,

Alia, Rec. *boli armeni,*
terræ ſigill. ſing. drach. iij.
tormentillæ,
diptamni,
ſem. acetoſæ,

endiu.
citri,
coriandri præpar.
ſantalorum omnium ſing. ʒ.i.
margaritarum,
corallorum alborum,
rub.
raſuræ eboris,
carabæ,
ſpodii,
oßis de corde cerui,
been vtriuſq;,
doronici,
cardamomi,
ma is,
ligni aloes,
caßiæ ligneæ,
zedoariæ ſing. drach. s.
ſmaragdi,
hyacynthi,
granati,
ſerici crudi inciſi ſing. ſcrup. i.
camphoræ gra. vij.
ambræ,
moſchi ſing. gra. iij.
conſeruæ roſarum,
nenupharis ſing. vn. s.
ſac hari diſſoluti in aqua roſata lib. ij. formetur confectio in morſellus.

Alia.

Alia, Rec. *cinamomi elect. drach. ij.*
radicum bruſci,
aſparagi,
diptamni ſing. ſcrup. i.
gentianæ ſcrup. s.
zedoariæ,
cardamomi,
ſem. ſandi,
aniſi,
feniculi,
hyacynthi,
ſmaragdi,
ſaphyri,
granati,
ſerici crudi ſing. ſcrup. s.
oſſis de corde cerui drach. s.
ligni aloes ſcrup. i.
croci gra. vj.
aloes ſuccocitrinæ drach. ij. s.
ſacchari diſſoluti in aquis cichorii, & fœniculi q. ſ. fiat confectio in rotulis.

Alia, Rec. *ſpecierum triaſantalorum drach. ij.*
diarhodon abbatis ſing. drach. s.
electuarii de gemmis ſine ſpeciebus,
gemmarum ſing. drach. ij.
boli armeni drach. iij.
terræ ſigill. ſcrup. ij.
ſacchari diſſoluti in aqua bugloſſæ lib. i. s. fiat confectio in morſellis ad pondus drach. iij.

Alia, Rec. *hyacynthi,*
granati,
ſaphyri ſing. ʒ. i.
ſantalorum alborum,
rub. ſing. ſcrup. i.
ſpodii,
boli armeni ſing. ʒ. iiij.
terræ ſigill.
vnicornu ſing. ʒ. i.
foliorum auri,
argenti ſing, ʒ. ij.
ſacchari diſſoluti in aqua acetoſæ quantum ſufficit, fiat confectio in rotulis.

Confectio liberantis. Alia liberantis. Rec. *radicum tormentillæ mundatæ,*
ſem. acetoſæ,
endiu.
ſem. citri excorticati,
coriandri præp. ſing. ſcrup. ij. *gra.* v.
omnium ſantalorum ſing. ʒ. s.
boli armeni,
terræ ſigill. ſing. ʒ i. s.
margaritarum,
corallorum rub. & alb.
electri candidi,
ſpodii,
diptamni,
helenii,
oßis de corde cerui,

been

been vtriuſq;,
doronici,
Zedoariæ,
caryophyllorum,
cardamomi,
xylaloes,
macis ſing. gra. xv.
cinamomi ſcrup. iiij. gra. v.
croci drach. i.
frag. hyacynthi,
ſmaragdi,
granati,
ſaphyri,
ſerici crudi,
galliæ moſchatæ ſing. gra. v.
moſchi,
ambræ ſing. gra xv. in ſubtiliſſimum puluerem omnia redigantur, poſtmodum
Rec. *harum ſpecierum vn. i*
conſeruæ roſarum vn. s.
penidii drach. ij.
ſacchari lib. i. diſſoluti in aqua roſata, & formentur morſelli.

Alia regia, Rec. *cinamomi drach. iiij.* *Confectio regia.*
caryophyllorum,
roſarum rub.
ſem. portulacæ,
coriandri præparati,
raſuræ eboris drach. iij.

raſuræ cornu cerui,
ſem. citri mundati,
ſem. arantiorum, vel limonum ſing. ʒ. vj.
ligni aloes,
nucis muſ.
marani,
aniſi,
ſem. bombacis,
ſerici crudi,
baccarum iuniperi,
oßis de corde cerui ſing. ʒ. i.
radicum tormentillæ,
radicũ tunici, ſeu cardui benedicti ſing. ʒ. iiij.
diptamni cretenſis,
ſcabioſæ,
corticis,
radicis bugloſſæ ſing. drach. i.
boli armeni præp. vn. iiij.
ſantalorum rub.
lutei,
albi ſing. drach. ij.
margaritarum albarum drach. vj.
ſaphyri,
hyacynthi,
ſmaragdorum,
granati,
ſardi ſing. drach. i.
ſacchari diſſoluti in aqua roſata q. ſ. formetur confectio in tabulis.

Alia

Alia, Rec. *margaritarum drach j.*
hyacintorum drach. ſ.
cinamomi,
caryophyllorum,
macis, ſing ſcrup. ij.
corallorum rub. drach. j. ſ.
limaturæ auri, & argenti, ſing. drach. j.
ſacchari in aqua roſata diſſoluti q. ſ. formetur confectio in tabulis.

Alia, quæ eſt delectabilis:
Rec. *margaritarum drach. j.*
hyacinthorum drach. ſ.
cinamomi,
cariophyllorum,
macis an. ſcrup. ij.
corallorum rub. drach j. ſ.
limaturæ auri & argenti ān. drach. j.
ſacchari albi diſſoluti in aqua cinamomi quantum ſufficit. formetur confectio in tabulis.

Diamoſchum dulce, de quo Serapion 2. *breuiarii cap. vltimo,* doſis drach. j. cum aqua buglosſæ, pariter Auic. (*tract. v. lib j. cap. 42. ſub titulo p. confectionis de moſcho,* doſis eſt ad pondus ciceris cum vino odorifero,) dicit, quod talis confectio faciat, ad pulſum cordis, ad melancholiam, & ad anhelitus difficultatem, & eſt medicina confortans animam.

Diamoſchum amarum Auic. *cap. 45. in tractat. primo v. lib.* valet ad pulſum cordis, &

alguefues, & ad apoſtema epiglottis, exiccat humoroſitates ſtomachi: doſis eſt ʒ.ij. cum vnc. iij. aquæ borraginis.

Confectio diambra Meſuæ ſublimiter cerebrum & cor confortat; doſis ʒ.ſ.

Confectio de gemmis Meſuæ, confectio de hyacyntho. Auicen. *lib.v. tractat.v.* pro Regibus.

Confectio diamargaritonis. Auic. doſis eſt ʒ.j. cum vino.

Confectio diamargaritonis Nicolai.

Auenzoar, *primo Theyſir, tractat.*12. *cap.*2. proponit hanc confectionem, quæ recipit

margaritarum,
ſetæ crudæ,
ſe. baſiliconis,
caryophyllati,
ſe. borraginis,
bugloſſæ, an. aureos x.
corticis citrorum,
ſcedes indi,
caryophyllorum,
macis an. aur. iiij.
puræ ambræ, atque perfectæ, aur. ij. miſc.

Terantur vnaquæque medicinarum optime per ſe.

CAP.

CAP. XV.

De pilulis non purgantibus.

EX illis etiam pulueribus, ſi non placent confectiones illę pręſcriptæ, confici poſſunt pilulæ, vel trochiſci, quemadmodum huiuſmodi ſunt.

Pilulæ de ligno aloes.

Rec. *ligni aloes ʒ.s.*
tormentillæ ſcrup.ij.
diptamni ſcrup.j.
zedoariæ,
xylobalſami, ſing.ʒ.s.
croci ſcrup.j.
charyophyllorum ſcrup.v.
verbenæ ʒ.s.
cornu cerui ſcrup.ij.
ſandalorum rub. ſcrup.j.
corallorum omnium,
ſe. acetoſæ ſing. ʒ.s.
boli armeni præparati vnc. iij.
gemmarum,
ſpecierum electuarii de gemmis ſing.ʒ.j.s.
camphoræ gra.iiij.
formentur pilulæ cum acetoſitate citri, aut vino de ribes, Nam iſtæ pilulæ appellantur pilulæ de ligno aloes.

Aliæ, Rec. *ligni aloes,*
zedoariæ,
xylobalſami,

verbe-

verbenæ ſing. drach. s.
tormentillæ,
diptamni,
cornu cerui,
ſandalorum rub. ſing ſcrup ij.
croci,
caryophyllorum ſing. ſcrup j.
corallorum rub.
ſucci acetoſæ ſing. drach. s.
margaritarum drach j.
camphoræ drach iiij. formentur pilulæ, cum ſy. de corticibus citri.

Pilulæ liberantes.

Rec. *ſe. citri,*
zedoariæ,
cinamomi, ſing. vnc. s.
croci,
meliſſæ,
oßis de corde cerui, ſing. ſcrup. j.
pinearum,
terræ ſigillatæ, ſing drach. j. s.
foliorum auri num. iij.
diptamni,
valerianæ ſing. drach s.
pulueris liberantis drach. iij.
ſandalorum rub.
alborum ſing. ſcrup. ij. incorporentur ſimul cum ſucco roſarum, & cum colla gummi tragachanti, pro omni drach. formentur pilulæ xj. & vocentur pilulæ liberantes.

CAP.

Cap. XVI.

De trochiſcis.

De trochiſcis ex illis pulueribus huiuſmodi ſimiles componi poſſunt. *Trociſci de pimpinellæ.*

Rec. *terræ ſigillatæ vnc. j. s.*
boli arm.
myrrhæ,
ſe. citri, ſing ℥ *j.*
ſmaragdi,
zedoariæ,
diptamni,
pimpinellæ,
camphoræ ſing. ℥ *iij.*
croci ſcrup. j.
tormentillæ ℥ *j. conterantur omnia, & cum modico theriacæ, & ſyr. de acetoſitate citri formentur trochiſci*, & illi appellantur trochiſci de pimpinella. Vel talis:

Rec. *xylaloes* ℥ *s.* *Trociſci de xyloaloes.*
croci ℥ *s.*
cornu cerui ℥ *ij.*
tormentillæ,
terræ ſigillatæ ſing ℥ *s.*
ſe. acetoſæ,
diptamni ſing. ℥ *j.*
zedoariæ ℥ *s.*
ſpec. electuarii de gemmis ℥ *j. s.*
xylobalſami ℥ *s.*

marga-

myrrhæ,
præmorſæ,
zedoariæ,
diptamni,
pimpinellæ, ſing. drach. ij. ſ.
croci,
ſmaragdi,
camphoræ,
margaritarum ſing. drach. j.
tormentillæ drach. vj.
cum ſyrupo de acetoſitate citri formentur trochiſci cum aqua vitæ bezoartica; doſis vnc. ſ. exhibeatur, antequam eat dormitum. Vel talis.

Rec. *boli armeni,*
diptamni,
myrrhæ,
zedoariæ,
pimpinellæ ſing. drach. iij.
theriacæ vnc. iij.
croci ſcrup. j.
ſerici crudi drach. j.
camphoræ,
margaritarum,
ſmaragdorum,
corallorum amborum ſing. drach. j.
tormentillæ drach. vj. ſcrup. ij.
ſe. citri vnc. ſ.
ſe. acetoſæ,

ozimi

ozimi ſing. ℥ *ij.*
oſſis de corde cerui, ℥ *j.*
carpobalſami,
xylobalſami,
been vtriuſque ſing. ſcrup. ij.
caryophyllorum drach. ij. cum aqua theriacali, & ſyrupo de acetoſitate citri, formentur trochiſci, & deaurentur. Vel tales, qui prouocant ſudorem.

Rec. *radicum tormentillæ,*
pimpinellæ,
ſe. end.
acetoſæ ſing. ℥ *ij.*
corallorum rub.
alb.
vnicornu,
oſsis de corde cerui ſing. gra. v.
boli arm.
terræ ſigillatæ,
omnium ſandalorum ſing. ℥ *j.*
ligni aloes crudi,
myrrhæ,
maſticis,
calamenti,
croci,
zedoariæ,
caſsiæ ligneæ ſing. ℥ *s.*
camphoræ gra. xij. & cum theriaca formentur trochiſci, quorum vnus ponderet drach. j. Da pro

vice

vice trochiſcum vnum cum aquis borraginis, bugloſſæ, acetoſæ, aut meliſſæ. Vel talis:

Rec. *boli arm. vnc. ij.*
terræ ſigillatæ vnc. j.
croci,
myrrhæ ſing. ℥. j.
ſpecierum diamargaritonis frig.
diambræ,
diarrhodon ſing. ſcrup. j.
diapapaueris ſcrup. s.
theriacæ q. s. ad incorporandum formentur trochiſci. Vel talis:

Rec. *boli arm.*
terræ ſigillatæ,
gentianæ rubeæ,
baccæ lauri,
tormentillæ,
enulæ campanæ,
diptamni ſing. ℥. ij:
ariſtolo. rot.
abſinthii,
myrrhæ,
rutæ,
coſti,
caſtorii,
iuniperi ſing. ℥. j. s. cum theriaca formentur trochiſci, qui ponderent ℥ j. s. pro ſingulo.

CAP. XVII.

De Aquis.

INSVPER ex horum compoſitione, & craſſiori mero; quadam ad ignem deſtillatione aquæ exprimi poſſunt, quibus ſpiritus ſub anguſtiorib. craſſorum humorum compræhenſi meatibus vehementiore, ob vnitatem in primis calore maxime tenuantur, vnde arctiores meatus expreſſi tenuiores erumpunt; ſecundo calidiores pariter, atque eadem ratione lucidiores, tertio motu agiles actione vehementiſſima, quarto ſolido ac ſtabili humore iugiter emanantes actioni diutiſſimi ſeruiunt, talis autem facultas ſpiritus vitalis obſequio freta aeris peſtiferi putredini reſiſtere poterit, eo maxime, cum res, quæ à proprietate ſubſtantiæ, ac earum qualitate operantur, cum ea aqua in deſtillatione exprimantur, quales ſunt, quæ ſequuntur, & in primis ex theriaca Gentilis exprimitur, quæ hæc habet.

Aqua ex theriaca Gentilis.

Rec. *terræ ſigillatæ vnc. ſ.*
boli arm.
ſe citri conditi, ſing. vnc. iij.
radicum zedoariæ,
gentianæ,
diptamni albi ſing. vnc. j.
tormentillæ vnc. j. ſ.

ligni

ligni aloes,
ſe. ozimi,
caryophyllorum,
cinamomi ſing. ℨ *ij.*
ariſtol. longæ & rot.
galbani,
caßiæ ligneæ, ſing. ℨ *iiij.*
caraba,
emblicorum ſing. ℨ *iij.*
pulegii montani, hoc eſt, *politrichium* ℨ *.s.*
moſchi electi ſcrup. ij.
conſeruæ roſarum,
diaborraginati.
diabugloſati ſing. vnc. vj.
conſeruæ violarum lib. j.
ſy. de pomis,
de acetoſitate citri ſing. vnc. vj.
oßis de corde cerui ℨ *j.*
ſerici combuſti ℨ *j.*
ſe. granæ ℨ *ij.*
bellyricorum,
ſmaragdorum,
hyacinthorum,
ſaphyrorum ſing. ℨ *.s.*
auri, argenti foliatorum ſing. ℨ *. iij.*
margaritarum non perforatarum, & perforatarum ſing. ℨ *j. s.*
theriacæ optimæ antiquæ vn. iiij. talis eſt autem modus cõficiendi, vt piſtata omnia ſimul

cum theriaca incorporentur, & in vitreo alembico, & eis tantum aquæ vitæ ſubtilis ex optimo vino factæ commiſceantur, vt per duorum digitorum menſuram ſupra excedat, cucurbitula vitrea lutetur, & eius os ita obturetur, ne reſpiret, & permitte per aliquot dies ſimul macerari, poſtmodum deobſtrue os cucurbitulæ, & admoue roſtrum, vna cum ſuo recipiente, & ita liga iuncturas, & roſtri & recipientis, ne reſpirare poſſit, poſtmodum extrahatur aqua per cineres ſuppoſito igne, cum autem aqua fuerit extracta, & fœces, quæ ſuper ſunt, ſint relictæ, abſq; humore, tunc per quatuor dies ponatur in balneum mariæ obſtructo ore vaſis, ne reſpiret, poſtmodum iterum eam aquam deſtillatam infundas ſuper illas fœces, & ita macerentur ſimul per duos dies ſemper ore vaſis obturato, ne reſpiret, poſtmodum denuo deſtillabis appoſito roſtro, & recipiente, & ita facies tribus vicibus; hac deſtillata aqua ſeruetur in vaſe vitreo, vel argenteo, cuius orificium ita obturetur, ne reſpiret. Doſis ſanis eſt ʒ. j. cum aqua melliſſæ, vel cum vino; peſte affectis, doſis eſt ʒ. j. cum aquis conuenientibus, poſtmodum affecti ita ſe cooperiantur, vt ſudent.

Alia eſt aqua, quę & ſanum præſeruat à peſte, & peſtilentem liberat, ſi cito propinetur, & hanc aquam appellant benedictam, eſt digna

gna laude; Quemadmodum teſtatur Antonius Guainerius *in tractatu ſuo de peſte.*

Aqua benedicta.

Rec *radicum tormentillæ viridium*, ſi haberi poſſint, *lib.j.*
radicum herbæ tunici,
diptamni ſing. lib s.
radicum enulæ campanæ vnc.iiij.
acetoſæ cum ſeminibus lib.ij.
bugloſſæ,
borraginis cum earum floribus,
roſarum rub. ſylueſtrium ſing. lib.j.
pimpinellæ,
ſcabioſæ ſing. lib.s.
ſucci limonum lib.j.
theriacæ optimæ lib.s.
aquæ ardentis ex bono vino deſtillatæ pluribus vicibus vnc. ij.
terræ ſigillatæ,
boli armeni ſing. vnc. ij.
ſandalorum alb.
rub.
ſpodii,
been vtriuſque,
margaritarum ſplendidarum ſing. vnc.j.s.
oſſis de corde cerui vnc.j.
raſuræ eboris vnc.s.
croci ʒ iij.
caphuræ drach. ij.
foliorum auri vnc. s. quæ inciſa ſint cum

 forſi-

forfice in fruſta minuta, deinde ſuper porphyro cum mellæ diu ducas, ita vt in puluerem non tactu perceptibilem ea rediges, poſtea pone in aquam ardentem in vaſe, cuius obturetur os, ne reſpiret, & ſic permitte ſimul per 15. dies, deinde accipe margaritas ſubtiliſſime tritas, & ipſas impone in alia ampulla cum ſucco limonum, & eius os ita obturetur, ne reſpiret, & ita ſimul maneant per 15. dies, interim radices omnes optimo vino lauentur; vt ſint bene mundatæ à terra, demum in vmbra à vino exiccatæ, in mortario contundantur. Similiter herbæ, & flores, & roſæ cum ſeminibus conquaſſentur, poſtmodum omnia iſta, in vaſe quodam vitreato terreo infundantur. In quo adde theriacam, cum illis aliis puluerizatis, & contuſis, & aquam ardentem, cum foliis auri, & ſucco limonum, cum margaritis. Inde vaſis os obturas, ne reſpiret, poſtea facias foueam in terra, in loco humido profunditatis trium pedum, & in fundo foueæ ponas viuam calcem ad altitudinem medii pedis, deinde vas illud deſuper pone, inde impleas totam foueam fimo equino, poſtmodum aquæ duas ſitulas aſpergas, & ſic per 12. dies vas illud ſepultum permittas, & in ſingulis tribus diebus fimum illum equinum abiicias, & nouum imponas, quibus expletis ab

tis ab eo vaſe magdaleon illud extrahito, & eo impleas cucurbitã vitream, & appone caput vitreum cum ſuo roſtro, cum ſuo recipiente & indutas omnes ita ſigilla, ne reſpiret, & per balneum mariæ aquam extrahe lento igne, poſtmodum extractam aquam denuo hanc ſuper fœces infundas, & iterum deſtilla, tertia vero vice aquam ſecunda vice deſtillatam, ex ſe ſola deſtillato, tandem eam tertia vice deſtillatam in vaſe vitreo cuius os obturetur, ne reſpiret ſeruato doſis eſt cochlear vnum per ſe, vel cum aliis theriacalibus confectionibus, pulueribus, &c. Hæc namq; aqua ſpiritus multiplicat, ipſosq; clarificat, membra omnia firmat, ipſaque ita diſponit, vt cuiuſcunque putredinis impreſſionem peſtem inducere potentis nequaquam ſuſcipiant, ac peſtis venenoſitati mirum in modum reſiſtit.

Alia, Rec. *radicum tormentillæ viridium, ſi haberi poſſit, lib. iij.*
radicum herbæ tunici,
diptamni,
enulæ campanæ,
zedoariæ,
doronici,
anthoræ, ſing. lib. j. ſ.
pimpinellæ,
bugloſſæ,

borraginis,
ſcabioſæ,
verbenæ,
acetoſæ,
been vtriuſque,
ſcordion,
thlaſpi,
cardibenedicti,
gentianæ rubeæ,
vincetoxici,
angelicæ, ſing. m. ij.
roſarum rub.
baccæ myrtillorum,
roriſmarini ſingu. m. j. omnia hæc groſſo modo contundantur, atque in lib. 200. vini potentis odoriferi calidi macerentur, ſpatio temporis, trium dierum, deinde hæc omnia ſimul deſtillentur vt ſupra. Cum autem tota fere aqua ex vino deſtillata fuerit, tunc fœces per torculare fortiter exprimantur, cui expreſſioni adde eam aquam deſtillatam ex vino, quibus poſtmodum adde

ligni aloes,
caryophyllorum,
cinamomi,
caſſiæ ligneæ,
corticum citri,
ſpicæ,
ſpodii,

ſanta-

ſantalorum omnium,
oculorum cancrorum,
ſem. acetoſæ,
ozimi,
ſem. citri,
ſem. granæ,
plantaginis,
portulacæ,
coriandrorum præp. ſing. vn. i. ſ.
theriacæ finæ vn. i. deinde omnia ſimul per balneum mariæ deſtilla, & cum tota ferè exiuerit aqua, tunc iterum hanc aquam deſtillatam ſuper fæces infundas, & ita ſemper reiterabis vſque ad nouem vices, poſtea fœces per torculare fortiter exprimantur, deinde hanc expreſſionem, vna cum aqua deſtillata commiſceto, poſtmodum adde *terræ ſigillatæ vn. ij.*
boli armeni vn. i.
margaritarum vn. ſ.
frag. omnium ſing. ʒ. ij.
foliorum auri num. 100.
foliorum argenti num. 50.
oſſis de corde cerui vn. ſ.
raſuræ eboris vn. ſ.
corallorum omnium ſing. ʒ. ij.
cornu cerui,
vnicornu ſing. ʒ. i. ſ. omnia puluerizata ſubtiliſſime, & ita per duos dies ſimul macerentur

rentur in vaſe ſtricti orificii, cuius os obturetur, ne reſpiret. In balneo mariæ, poſtea pone omnia hæc in cucurbitulam, vt ſupra, in balneo mariæ deſtillabis, & aqua, quæ exiuerit, denuo infundatur ſuper has fæces, & permitte ſic macerari in vaſe ſtricti orificii, cuius os obturetur, ne reſpiret. In balneo mariæ per duos dies, deinde iterum per balneum mariæ deſtilletur, deinde cum ferè tota aqua fuerit deſtillata, iterum commiſcebis cum illis fæcibus, & permitte macerari per duos dies in balneo mariæ, vt ſupra, & iterum deſtillabis, tandem hac aqua deſtillata, denuo ex ſola, deſtilletur cum moſcho & ambra, & floribus cordialibus, & in vaſe argenteo, vel vitreo ſeruetur, in æſtate peſte affectis cum aqua roſata drach. ij. propinabis, in hyeme ℥. ij. cum aqua meliſſæ non affectis ℥ i.

Alia, Rec. *aquæ vitæ optimæ ex vino optimo confectæ* ℔. *iij. s.*
caryophyllorum,
piperis longi,
granorum paradyſi ſing. ℥. *i. s.*
nucis moſchatæ drach. i.
macis drach. ij.
cinamomi,
Zinz. albi,
galangæ ſing. drach. ij.

cube-

cubebarum drach. i.
ligni aloes drach. i.
Zedoariæ,
diptamni albi,
gentianæ,
angelicæ,
cardui benedicti;
cardopacii ſing. vn. i.
ſantalorum alborum,
citrinorum ſing. vn. ſ.
theriacæ,
mithridati ſing. vn. ſ. *miſce in vaſe vitreo,* cuius obturatum ſit os, ſimul macerentur per duos dies in balneo mariæ, poſtea per tres dies maneat ſub radiis ſolaribus in æſtate: In hyeme poſt fornacem calidam per octo dies, omni die ſemper bis commiſcendo, commouendo, & agitando vas, poſtea per balneum mariæ, vt ſupra, deſtillentur, tunc guſtabis aromata, ſi acredinem propriam adhuc ſeruant, ſi nullum ſaporem proprium habuerint, ſerua eam aquam deſtillatam in vaſe vitreo, vel argenteo, cuius os bene obturetur, ne reſpiret, ſed ſi fæces illæ, ſiue aromata ea adhuc ſeruauerint ſaporem ſuum, tunc repone denuo ſuper ea aromata eam aquam deſtillatam, & deſtilla idq; toties facies, quouſque aromata amiſerint totum proprium ſaporẽ,

ſed in fine liga *moſchi gra. ij.* *camphoræ gra. iij,* in fine roſtri, ita aqua deſcendendo madefaciat moſchum, & camphoram: doſis eſt vn.s. cum aquis cordialibus.

Alia, Rec. *theriacæ finiſſimæ vn. iiij.*

radicum galangæ vn. i.

tormentillæ,

diptamni,

boli armeni præparati,

terræ ſigill. ſing. vn. ſ.

Zinz.

maceris ſing. vn. i.

radicum pimpinellæ,

zedoariæ,

piperis longi,

calami aro.

gentianæ,

cinamomi interioris ſing. vn. i. confracta groſſo modo macerentur hæc in ſ. q. aquæ vitæ ex optimo vino confectæ, & pluries deſtillatæ, & denudatæ à ſuo phlegmate, hæc enim operiat res has, & ſuper excedat per quatuor digitos, & macerentur ſimul per 21. dies, omni die agitando duabus vicibus, ſed vaſis os ſit ita obturatum, ne reſpiret, poſtea deſtilletur; doſis eſt vn. s. cum vino, aut aqua cordiali, ſi quis eam validiorem conficere voluerit, obſeruet modum præſcriptæ aquæ.

Alia,

Alia, Rec. *tormentillæ vn. iij.*
theriacæ optimæ,
mithridatii ſing. vn.s.
boli armeni,
terræ ſigill ſing vn. ſ.
camphoræ drach ij.
ambræ griſeæ ſcrup. i.
piperis longi vn. i.
gentianæ,
diptamni,
ſpecierum diamargaritonis,
radicum ariſtolo. vtr.uſq; ſing. ℥. iij.
pulueris liberantis drach. iij. macerentur in aqua vitæ, vt ſupra, deſtillentur, doſis eſt vn. ſ. cum aquis ſcabioſæ, valerianæ, acetoſæ.

Alia, Rec. *foliorum lauri vn. iiij.*
florum anthos vn. ij.
foliorum indi,
nepitæ ſing. vn. ſ.
abrotani,
rutæ ſing. vn. i.
thymi,
ſerpilli,
origani,
menthæ,
abſynthii ſing. drach. vj.
radicum angelicæ vn. ij.
valerianæ,
pimpinellæ,

gentia-

gentianæ,
diptamni,
tormentillæ ſing. vn. i.
enulæ campanæ vn. ij.
lapatii acuti,
raphani ſing. vn. i. s.
corticum citri arantiorum ſing. vn. i.
radicum leuiſtici,
aſtrucii,
chælidoniæ,
ciperi ſing. vn. s.
maiorana m. ij.
ſtœchadis arab.
ſquinanti,
ſpicæ ſing. drach. iij.
florum roſarum,
borraginis,
bugloſſæ,
violarum ſing. vn. s.
ſaluiæ,
lauendulæ ſing. vn. i.
granorum iuiperi vn. iij.
carpobalſami,
cymini,
coriandri præp. ſing. drach. ij.
cardamomi,
caryophyllorum ſing. drach. iij.
cinamomi electi vn. i.
croci vn. s.

ſem.

ſem. acetoſæ,
lactucæ ſing. drach. ij.
baccar. lauri vn. i. s.
maceros,
ligni aloes drach. iij.
nucis muſchatæ vn. i.
myrrhæ electæ vn. i. s.
ſem. ameos,
amomi,
agni caſti,
erucæ ſing. vn. s.
rhabarbari electi vn. i.
rhapontici vn. s.
caricarum num. 15.
ſacchari candi vn. iij.
gummi ſerapini,
bdellii ſing. v. i. incidenda incidantur, cõquaſſanda conquaſſentur, deſuper proijce vini maluatici ℔. viij. vini ter deſtillati ℔. vj. macerentur ſimul per menſem ſub ſolaribus radiis, omni die agitando, deinde colentur, & fortiter per torculare exprimantur, & expreſſioni adde

theriacæ antiq. bonæ vn. viij.
mithridati optimi vn. iiij. & deſtillentur in balneo mariæ ſecundum artem lento igne, deinde huic aquæ deſtillatæ adde *ſpecierum*
electuarii de gemmis frig. vn. ij.
diamuſci dul.

diam-

diambræ,
diarhodon abbatis,
diatameron ſing. drach.i.
aro. ro. drach. i. s.
camphoræ drach. s.
moſchi boni ſcrup. i.
ambræ ſcrup. s.
foliorum auri & argenti ſing. numer. 15. ligentur in panno raro ſyndonis rubei, & ſuſpendatur, ſuſpendēdo in aquam dictam deſtillatam, & in vaſe vitreo vel argenteo ſeruetur, cuius os obſtruatur, ne reſpiret; doſis eſt vn. s. cum aquis cordialibus.

Alia, Rec. *radicum tormentillæ,*
valerianæ,
pimpenellæ ſing. vn. i.
ſerpentariæ,
diptamni albi ſing. vn. i.
terræ ſigill.
boli armeni,
ſpermatis cetæ ſing. vn. i. s.
galangæ,
piperis longi,
zinz.
caryophyllorum,
zedoariæ ſing. vn. i.
gentianæ vn. i. s.
macis drach. vj.
croci ʒ. ij.   theriacæ vn. ij.

aqua

aqua vitæ, quantum ſufficit, vt ſuper ſpeciebus natet per duos digitos, & in vaſe vitreato macerentur per 15. dies ſub ſole, omni die agitando, ore vaſis bene obturato, deinde colentur: doſis eſt à drach. iij. vſq; ad quatuor.

Alia. Rec. *radicum tormentill.*

valerianæ,
pimpinell.
zedoariæ,
terræ ſigillat.
boli arm. præpar.
cinamomi,
nucis moſci,
ſaluiæ,
abſynthij,
rutæ,
florum borraginis,
buglosſæ,
ſampſuci ſing. ℨ. j.
Zinz. albi.
baccarum juniperi ſing. ℨ. ij.
moſchi gra. j. theriac. veteris ℥. j. s. miſ. hæc omnia pulueriżata, adde *vini ſublimati lib. iij.* macerentur ſimul in vaſe vitreo eius ore obturato, ſub ſole in hyeme in æſtuario calido, ſeu in balneo mariæ per x. dies, ſemper omni die agitando & vſui ſeruetur,

Alia, quæ dicitur aqua ſolis. *Aqua ſolis.*

Rec. *radicum tormentill.*

valerianæ,
ſerpentariæ,
abſynthij,
diptamni,
gentianæ,
præmorſæ ſing. ℥.iij.
c ırdui benedicti. ℥.ij.s.
radicum,
caryophyllatæ,
angelicæ,
zedoariæ,
vincetoxici,
enulæ campanæ ſing. vn.j.
baccæ iuniperi ℥.ij.s.
liquiritiæ raſæ drach. x.
aranciorum minutim inciſorum num. iij.
baccarum lauri ʒ. iij.
cinamomi electi ℥.j.s.
nucis vomicæ, ʒ. ij.
ſulphuris viui præparati vn.j.s.
croci integr. ʒ.j.
corticum citri vn.s.
ſantalorum citrinorum ʒ. ij.
ligni aloes ʒ. j.s.
ſe. aniſorum,
fœniculi,
coriandri præpar. ſing. ʒ.ij.s.
zinz.
macis,

nucis

nucis moſ.
caryophyllorum ſing. ℨ.*ij.*
piperis longi,
granorum paradyſi ſing. ℈.*iiij.*
majoranæ,
abſynthij,
ſaluiæ,
foliorum lauri,
florum borraginis,
bugloſſæ,
violarum,
anthos ſing. m.s. contundenda contundātur, incidenda incidantur, macerentur in lib. vj. aquę vitę boni vini, muſcatellini lib. xij. per dies 15. poſtea colentur, & exprimantur, & expreſſioni adde *ther. mithridatij ſing. vn. ſ.s.*
trochiſcorum de camphora vn.s. deſtillentur ſecundum artem in balneo mariæ, aquæ tandem deſtillatæ, adde *ſpecierū electuarij, de gemis,*
diambræ,
diamoſci dul.
diarrhodon,
diamargaritonis ſing. ℨ.*j.*
moſchi gran. ſ.
ambræ ℈.*s.*
foliorum auri num. xx.
rhabarbari electi ℨ. *ij. s.*
ſpicæ,
ſquinanti ſing. ℈.*s.*

ſacchari candi ℥.ij.
ſucci pomorum citri lib. iiij.
camphoræ ʒ.ij.
boleti cerui vn.ſ.
croci integri ʒ.j.ſ.
rutæ,
roriſmarini.ſing.m.ij.ſ.
aceti lib.j.ſ. macerentur ſimul in vaſe vitreo, cuius os obturetur, ne reſpiret, per 15. dies, poſtea iterum in balneo mariæ deſtillētur, & aqua, quæ exibit, iterum infundatur ſuper dictas fæces, & ita iterum in vaſe, cuius os poſtea ſit obturatum, & ita macerentur ſimul per duos alios dies, poſtea iterum deſtillentur, & aqua, quæ exibit reſeruetur in vaſe vitreo, vel argenteo, cuius os ita obſtruatur, ne reſpiret.

Aqua nucū. Alia, quæ appellatur aqua nucum.
Rec. *rutæ,*
ſcabioſæ,
borraginis,
buglossæ,
acetoſæ ſing.m.j.
nuces immaturas num.vj. miſ. & ſimul deſtillentur.

Alia aqua nucum. Rec. *rutæ,*
ſcabioſæ,
hypericonis ſing.m.v.
calendulæ,

diptæ-

diptamni ſing.m.ij.s.
roſar.rub.m.iij.s.
cinamomi,℥.j.
acetoſæ,borraginis,
bugloſſæ ſing.m.ij.s.
nucum viridium num.xxv. omnia contũdantur & ſecundum artem per balneum mariæ deſtillentur.

Alia.Rec.*enulæ campanæ,*
tormentillæ ſing.ʒ.ij.
pimpinellæ,
diptamni,
cinamomi,
boli armeni,
ſcabioſæ ſing.ʒ.j.
theriacæ,
mithridati ſing.ʒ.j.
camphoræ ʒ.s.
foliorum auri num.v.
aquæ vit.optimæ ex vino confectæ lib.iiij.miſ. & macerentur ſimul in balneo mariæ in vaſe vitreo ſtricti orificii, cuius os obturetur, ne reſpiret, per duos dies, poſtea per octo dies ſub ſole macerentur, omni die bis conquaſſando vas,poſtmodum in balneo mariæ ſecũdum artem deſtillabis.

Alia.Rec.*aquæ vit.lib.iij.*
nucis Indicæ quartæ partis vnius,
Ariſtol.rot.℥.iij.

diptamni albi ʒ.j.s.
gentianæ,
centaureæ maioris,
acetoſellæ agreſtis,
rutæ.
tormentillæ,
radicum ſcabioſæ ſing.vn.j.
nucum communium num.xij. conterenda, conterantur, macerentur inde omnia ſimul per 7.dies in balneo mariæ, in vaſe ſtricti orificii, & obruretur os, ne reſpiret, poſtea deſtillentur in balneo mariæ ſecundum artem, ſed antequam deſtillentur, adde aliis rebus *theriacæ optimæ vnc.j.* Doſis eſt vnus cyathus, prouocat ſudorem.

Alia. ℞ *tormentillæ,*
diptamni,
zedoariæ,
carlinæ j. cardopacij,
angelicæ ſing.ʒ.j.
cardui benedicti,
camphoræ,
ſantalorum citrinorum,
rub ſing.ʒ.ij.
moſchi optimi ʒ.s.
hæc omnia pulueriʒentur, & macerentur per octo dies in aqua vitæ, deinde in balneo mariæ deſtillentur ſecundum artem, doſis eſt ſanorum cochlear, ægrorum vn.j. cum the-

theriaca propinetur: ſi patiens non fuerit iuuenis, prouocat vomitum, & ſudorem: ſi autem iuuenis, ſudorem duntaxat prouocat.

Alia. ℞. *tormentillæ* ℥. *j*.
diptamni,
vincetoxici,
pimpinellæ,
valerianæ,
doronici,
angelicæ, *ſing*. ℥. *s*.
corticum citri,
ſe. citri.
ſe. acetoſæ ſing. ℈. *ij*.
ſantalorum omnium ſing. ℈. *j*.
camphoræ ℈. *s*.
cinamomi ℥. *j*. *s*.
ligni aloes drach. *j*.
theriacæ,
mithridatij ſing. *drach*. *ij*. hæc omnia contuſa macerentur in aqua vitæ per octo dies, poſtea deſtilla per balneum mariæ ſecundum artem.

Alia. ℞. *cinamomi*,
caryophyllorum,
zinz.
nucis moſcat. *piperis longi*, *ſing*. *vn*. *s*.
dactylorum, *drach*. *j*.
cubebæ,
granorum paradyſi, *macis*,
aniſorum,

galangæ ſing.℥ s.

ſaluiæ ℥ xij. pulverizentur omnia, & macerentur per octo dies in xij. libris vini maluatici, in vaſe, cuius os obſtrueretur ne reſpiret, deinde in balneo mariæ ſecundum artem deſtillentur.

Alia, quæ in animi deliquio multum præſtat. Rec. *vini pluribus vicibus ſublimati,*

vini maluatici ſing. lib. ij. s.

cinamomi electi ℥. iiij.

zinz.

zedoariæ,

galangæ,

hyſopi ſing.℥. j. s.

caryophyllorum,

nucis muſcatæ conditæ,

benedictæ,

caryophyllatæ ſing.℥. j.

cubebarum ℥.s.

meliſſæ,

ireos,

mentæ ſing. ℥ j.

florum lauendulæ,

roriſmarini ſing.℥.s.

roſarum albarum rub. ſing.℥. j. miſ. & pulverizentur, pul. reliqua conterantur, & conquaſſentur, & pone omnia in vas vitreum, deinde adde *ſacchari vn. iij.*

ſacchari candi vn. j.

paſ-

paſſularum lib.s.
caricarum vn.iiij.
camphuræ ʒ.ij.
aquarum roſarum,
endiuiæ,
florum ſampſuci,ſing.lib.j. macerentur omnia ſimul per 20. dies ſub radiis ſolaribus in vaſe ſtricti orificii, cuius os obturetur,ne reſpiret,omni die conquaſſando, poſtea in balneo Mariæ deſtilletur.

Cap. XVIII.

De Iulepis.

Contra ſitim, Rec.*cichoreæ,*
endiuiæ,
lactucæ,
portulacæ,
acetoſæ,
trifolij,
roſtri porcini,
borraginis,
bugloſſæ,
florum earum an.m.j.
roſarum rub.
violarum,
florum nenupharis an.ʒ.iij.
ſem.end.
ſcariolæ,

portulacæ,

acetoſæ ana ℥.vj.

ſem.citr.mundati vn.j.

ſem.com.frig.maiorum,

florum roriſmarini an.℥.ij.

ſandalorum omnium,

berberorum an.℥.iij. macerentur omnia in ſex lib.aquæ fontis per duos dies,deinde omnia deſtillentur in balneo Mariæ, & cum aqua inde, quæ exierit, & ſaccharo q.ſ. fiat poſtmodum iulepus, & acetoſetur cum aceto, & aromatizetur cũ ſpodio,& pauca camphora, & in fine decoctionis addantur *aquæ roſatæ* ℥.iij. & parum diamoſchi dulcis, & fiat iulep: doſis ℥.ij.pro vice.

Aliud cordiale extinguens ſitim.

Rec.*aquarum bugloſſæ,*

endiuiæ,

meliſſæ,an.vn.vj.

aquarum graminis,

roſarum an.vn.iij.

aquæ fontis lib.s.

ſacchari lib.j fiat iulepus longus, aromatizetur cum *ſandalis citrinis ℥.ij.*

cinamomi,

ligni aloes an.℥.j.

croci drach.s.

ambræ ſcrup.j.

Nota, quod aqua graminis, bugloſſæ, decoctio

coctio ſe.citri, & florum cordialium habent proprietatem reſiſtendi putredini aeris.

Ex his etiam componi poſſunt iulepi, quemadmodum hic ſeq. qui curat cor à quacunque cardiaca paſſione.

Rec. *aquarum meliſſæ vn.j.ſ.*

bugloſſæ lib.j.

betonicæ,

violarum, ſing lib.ſ. in his macerentur per diem naturalem, cinamomi electi drach.ij.

ligni aloes,

caryophyllorum,

ſtœchadis ſing. drach.j.

capill. Ven.

ſcabioſæ,

farfaræ. ſing. p.j.

corticum citri,

ſem. eius,

ſantalorum citrinorum, ſing. ℥.ß.

florum violarum p.j.ſ. Deinde bulliant leni ebullitione, vſque ad conſumptionem tertiæ partis, & colentur, cui colaturæ addantur

ſy. iuiubini,

de bugloſſa ſing. ℥.vj. fiat iulep. clarificatum, quod aromatizetur cum *ſpeciebus diamoſchi dulcis drach.j.*

ſaphyri,

ſmeraldi,

granati,

rubi-

rubini ſing.ſcrup.j. hæc fragmenta primo præparentur.

Aliud. Rec.*ſucci pomorum dul.lib.j.*
ſuccorum citrangulorum,
limonum,
acetoſitatis citri.ſing.vn.ij.
aquarum bugloſſæ,
meliſſæ,
violarum ſing. vn.vj. macerentur ſimul per diem naturalem: cinamomi electi,
ſantalorum,
citrinorum ſing.ʒ.ij.
caryophyllorum vn.ſ.
macis,
corallorum,
margaritarum, ſing.ſcrup. ij. deinde bulliant vnica ebullitione, cum q.ſ. ſacchari, fiat iulep clarificatum, & aromatizetur cum *ſpeciebus electuarij de gemmis ʒ.j.ſ.*
triaſantalorum drach.j.

Aliud. Rec.*ſyr.de acetoſitate citri,*
ſucci acetoſæ facta reſidentia ſing.vn.vj.
aquarum acetoſæ,
nenupharis,ſing.vn.ij.
aquarum cichoreæ,
lupulorum,
bugloſſæ.ſing.vn.ij ſ.
*vini granatorum,vn.j.ſ.*miſce,& fiat iulepus,& aromatizetur cum ſandalis citrinis.

Alius.

Alius. Rec. *ſucci meliſſæ,*

ſucci acetoſæ facta reſidentia ſingulæ quartale j.

aquarum roſarum,

end. ſing. lib. ſ.

aceti albi ℥. ij.

ſantalorum alb.

rub. pul. ſing. ℥. ij.

camphoræ vn. j.

ſacchari vn. vj. fiat iulepus, & clarificetur.

Alius. ℞. *aquarum acetoſæ,*

ſcabioſæ,

roſarum,

nenupharis,

bugloſſæ, ſing. ℥. vj.

manus Chriſti perlati vn. iiij.

cinamomi electi ℥. v.

trochiſcorum de camphora ℥. ij. miſ. & fiat iulepus.

Alius. Rec. *conſeruæ roſarum,*

bugloſſæ,

borraginis, ſing. vn. j.

ſpecierum tria ſantalorum ſing. ℥. j.

ſpecierum electuarij de gemmis ℥. ſ.

florum anthos ℈. ij.

conſeruæ liquefiant in aceto, & exprimantur, & expreſſioni cætera addantur, & aqua roſea, & cum iulepo roſato fiat iulep longum.

Aliud. ℞. *aquæ roſatæ,*

ſucci

ſucci pomorum acetoſorum,
ſucci pomi citri,
aquæ bugloſſæ ſing. vn. ij.
ſacchari albi lib. s fiat iulep.

Aliud, quod bibitur poſt quartum horæ pheb. Rec. *conſeruæ roſarum,*
bugloſſæ,
borraginis,
ſucci arranciorum acetoſorum an. ℥.ij. ligantur in pecia rara, & macerentur in aquæ bugloſſæ, acetoſæ ℥.iij. & per mediam horam poſtea exprimantur, & potui propinentur.

An & quomodo exteriora frigida ſint admouenda.

Et hæc quantum ad medicinas per os ingerendas, quæ cor firmandi vim habent, modo ſupereſt, vt hic percurramus extrinſecus admouenda, quemadmodum ſunt olea, ſacculi, vnguenta, epithemata, quæ etiam corroborandi cor facultatem habent, quamuis nõnulli hæſitant, ea cordi admouere, hac ducti ratione: Nam ſi poſueris extra, vel actu, vel potentia frigidum; ſi frigidum actu, conſtipabis cutanea ſpiramenta, ne vapores difflent, quo fit, vt cordis euentatio prohibeatur, ad hoc dicerem, verum eſſe, ſi quæ extrinſecus admouentur, eſſent compoſita ex puris frigidis aſtringentibus; ſed exiſtunt, quæ nõ ſunt ita frigida actu, ſed moderate, imo optime penetrant, quia ob motum arteriarum fit attractio, nec eſt illa frigiditas, quæ obtundat calidita-

ditatem, quia frigida moderate & aſtringentia modice, adiuuant ad penetrationem; ſed quæ multum excedunt in frigiditate, & quæ craſſæ ſubſtantiæ, incommoda ſunt, ſiue fuerint frigida actu, aut liquida, aut vnctuoſa, vnde quæ cordi admouentur, calefieri quoquomodo debent, frigiditas enim remiſſa non impedit penetrationem, quo ad potentiam admoueantur frigida peruiarum partium, vt ſuccus limonum, aqua roſata, acetoſa, quia penetrat, & citius refrigerant, quam quæ per os propinãtur, ſed cum frigidis, quemadmodum dictum eſt, admiſceri etiam debent calida cordialia, quemadmodum Maluaticum vinum, & crocus, & ſimilia, ideo exordium erit ab oleis.

Cap. XIX.

De oleis.

QVæ cordis ſubſtantiam à quacunque re venefica tueantur, ſunt quoq; illinitiones, vtpote manuum & pedũ pulſus, ac temporum & cordis extimæ partis de tribus in tribus horis, vt ℞. *olei antiquiſſimi lib. iij.*

foliorum hyperici virentis contuſi m. iij. ſimul macerentur per 12. dies in arena, quæ ex Sole ferueat, clauſo ore vaſis, ne reſpiret, deinde pone vas in balneum Mariæ per horas 24. mox oleum ab herba exprimatur, poſtmodum ℞. *hyperici,*

chama-

chamædrios,

calaminthæ,

carduibenedicti ſing.m.j. quæ omnia contundantur,& miſceantur cum oleo, & macerentur ſimul tribus diebus in balneo Mariæ, deinde exprimantur, poſtmodum accipe *florum hyperici m.iij.* Contundantur,& macerentur per triduum cum oleo in balneo Mariæ, deinde exprimantur, & ita fiat quater, vſque quo oleum ſanguineum apparet, poſtea accipe *ſem. hyperici m.iij.* contundantur, & macerentur in vino aliquantulum, in oleum iterum infundantur, poſtmodum in arena calidiſſima abſcondantur per octo dies, deinde per tres dies macerentur in balneo Mariæ,ore vaſis obturato, poſtea colentur & exprimantur, ita quatuor vicibus macerabis hyperici noua ſemina, deinde accipe *ſcordij recentis. calaminthæ,centaurij minoris,carduibenedicti, verbenacæ,diptamni* Cretenſis *ſing.m.ſ.* tundantur omnia, & mergantur in oleum prædictum, & per biduum macerentur ſimul in balneo Mariæ,deinde colentur,& exprimãtur, poſtmodum ſumantur *zedoariæ, radicum diptamni albi, gentianæ,tormentillæ,ariſtologiæ rot.ſing.ʒ.iij. ſcordij m.j.* contundantur omnia, & macerentur in balneo per tres dies continuos colentur, & exprimantur, infundantur denuo *ſtyracis cal.laſeris,ſing.ʒ.vj.*

bacca-

baccarum iuniperi drach.iiij.
melanthii drach.ij.
cinamomi drach.viiij.
iunci odorati,
cyperi,ſing.drach j.*s*.
ſantalorum alb.vn.s. infundantur omnia in eodem oleo, per triduum continuum in balneo macerentur, demum colentur, & exprimantur modo, quo ante dictum eſt, poſtremo 300.ſcorpiones in diebus canicularibus collectos in vas vitreum ponantur, quod vas ponatur ſuper cineres calidos, & cum ſudant,& iraſcantur, tunc ſuperinfunde oleum in dicto vaſe, caue, ne cineres calidi frangant vas ſuo calore, obturato vaſis orificio, macerentur ſimul tribus diebus, deinde colentur, & exprimantur,proiectis ſcorpionibus, rurſus in dicto oleo infundantur *rhabarbari,*
myrrhæ,
aloes hepaticæ,ſing.drach.iij.
nardi Indi drach.ij.
croci drach.j.
theriacæ electæ,
mithridatii ſing.vn.s. contundenda contundantur, vltimo infundantur in oleo, per triduum continuum macerentur in balneo, deinde oleum non amplius percoletur, ſed recondatur perinde ac carpobalſamum.

Aliud, Rec. *olei oliuarum veteris lib. j.*

ſcorpiones num. 100. *vel circa*, bulliant in dicto oleo aliquantulum, deinde per pãnum lineum colentur, ac diffundantur in amphyalam vitream, miſcendo *rhabarbari* ℥.j. per dies 40. Ita maceretur ſub radiis ſolaribus feruentibus, cum quo oleo, antequam recedas è domo, inungas aliquantiſper tempora, brachiorum & pedum pulſus, & regionem cordis.

Aliud. Sumatur bocia capacitatis 2 ſ. librarum, & impleatur vſque ad medietatem cum floribus ſampſuci, & ℔ ij. florum altheæ, tunc macerentur in duplici vaſe, in balneo Mariæ, vaſis ore obturato, ne reſpiret, poſtea adde *florum hyperici* ℔. ij. deinde oleum antiquiſſimum, poſtmodum in ipſo vaſe obturato ore ſimul in fimo ſepulta per 10. dies macerentur, deinde maneant ad Solem per totam æſtatem, tandem per torculare exprimatur, & vſui ſeruetur oleum illud.

Aliud. Rec. *florum ſampſuci cadentium ex agitatione, maparum lib. vj.*

florum althea,

ebuli ſing. lib. j. ſ.

florum hyperici lib. ij.

olei antiquiſſimi q. ſ. ad cooperiendum flores, deinde bulliant in vino potenti, vſque ad ſpiſſitudinem mellis, poſtea fortiter exprimantur, & deſtillentur, & in ipſo oleo infunde

de ſcorpiones num. 200. vel imponas aſpidem viuum, & vnum ſtellionem viuum in ipſo oleo, tam in tanta quantitate, vt ipſi viuere poſſint, & ſe mordeant, & cum mortui ſunt, colentur, angues abiiciantur, & oleum ſeruetur ſub radiis ſolaribus per totam æſtatem: His autem oleis ſi volueris præſeruari à peſte, inunge cordis regionem: ſi vero quis infectus iam ſit, inungat cordis regionem, & circa apoſtema: ſi autem perſona ſit tibi chara, vnge totum eius corpus, quoniam ſudabit ſudore fœtido malo, & cito.

OLEVM AD ATTRAHENDVM ANTRACEM, AD quemcunque locum volueris.

Rec. *olei de terebinthina lib. j.*
de lachryma abietis,
olei laurini, ſing. lib. ſ.
olei de ſcorpionibus,
gummi elemi vn. iij.
olibani,
ligni aloes,
laudani,
ſerapini,
caſtorij, ſing. vn. j. ſ.
galangæ,
cinamomi,

nucis muſcatæ,
cubebarum,
Zedoariæ,
opoponacis, ſing. vn. j.
reſinæ pineæ,
picis naualis, ſing. vn. ſ. terantur groſſo modo, & macerentur ſimul, & deſtillentur per arenam, per diem & noctem continuo.

Cum in febre peſtilentiali commoueantur vermes, iſto oleo inungatur venter:

Oleum contra vermes.

Rec. *oleorum abſynthij,*
de amygdalis amaris,
de citoniis ana ℥.ſ.
roſarum,
corallorum,
lupinorum,
cornu cerui vſti,
ſem. endiuiæ,
plantaginis,
portulacæ, ana drach j.
aloes ſuccocitrinæ drach. ij. miſ. abſq; cera.

Aliud. Rec. *oleorum abſynthij,*
citoniorum,
amygdalarum amararum ana vn. vj.
ſucci ſantonici,
abrotani,
matricalis,
menta,
caulium,

abſyn-

abſynthij,ana vn.j.
lactis nucleorum perſicorum,
ceraſorum,
prunorum,ana vn.s.
roſarum,
corallorum,
farinæ lupinorum,
cornu cerui vſti ana vn.iiij.
aloes hepaticæ, & ſuccocitrinæ ana vn.s.
foliorum perſici,
fellis taurini ana vn.j. cum cera, fiat vnguentum,cum quo inungatur venter.

Cap. XX.

De ſacculis cordialibus.

Sacculi ex his componantur, quæ exceſſiuas non habeant qualitates, ſed cum temperatis rebus, ſed audendum plus in corporibus ſanis eſt componere ſacculos cum calidis;quam cum frigidis,& in infirmis magis cũ frigidis,quam cum calidis;tamẽ ſemper commiſceantur calida cum frigidis.Ita obſeruetur in epithematibus & vnguẽtis, ſacculi ex purpurea ſyndone conficiendi ſunt, & ſupra cor, ſub mamillam ſiniſtram imponendi.

Rec. *florum bugloſſæ,*
echij,
cirſij,
ſtœchadis,

foliorum apiaſtri,
roriſmarini,
ozimi.ſing.p.j.
corticis citri,
coralli rub.
albi,
oſsis de corde cerui,
camphoræ,
telæ bombicinæ combuſtæ drach.ij.
moſci grana iiij.
croci grana ij. pulueri zentur, & fiat ſaccu-
lus. Andernacus.

Alius. Rec. *roſarum rub.*
violarum,
florum bugloſſæ,
echij,
cirſij ſing.p.j.
folij myrthini,
corticis citri,
corallorum rub.
alborum,
ſuccini candi,
*ſantalorum alborum, ſing.*ʒ.ij. puluerizentur, & fiat ſacculus. Idem.

Alius. Rec. *florum & foliorum bugloſſæ, ſing. drach.ij.s.*
hyacynthi,
ſmaragdi, ſing.gran.iiij.
foliorum auri & argenti, ſing. ſcrup.s. fiat ſaccu-

ſacculus,vaporandus eſt, ex vaporibus aquarum roſarum,cum pauco aceti & croci, quæ ſupra tegula calefacta aſpergantur,vel calefiat inter manus, quoniam nullum actu frigidum admouendum regioni cordis: nihil enim eſt calori naturali conuenientius, quam calor ipſe naturalis.

Alius temperatus. Rec.*ſem.& foliorum meliſſæ,ſing.drach.ij.*

roſarum rub.ſcrup.ij.

margaritarum nouarum gran.vij.

ligni aloes non ſophiſticati,neq; vetuſtate corrupti,

caryophyllorum optimorum,ſing.ſcrup.j.

been vtriuſque,ſing.ſcrup.ſ.

croci gran.iij. piſta ſubtiliter, & in ſacculum pone,quem vapora cum decoct.meliſſæ, enulæ, zedoariæ,& cubebarum,aut cum ſandalis,& corallis, & cum calidis & frigidis ſecundum neceſſitatem.

Alius. Rec.*ſuccini electi drach.ij.*

foliorum myrti,

corticis citri,

florum nenupharis,

roſarum rub.

violarum,

croci,

macis,

ſantalorum citrinorum,ſing.drach.j.

camphoræ, Oo 4 *aſſa*

aſſa dulcis,ſing.ſcrup.j.
ambræ,
moſchi,ſing.℈.*s.*& fiat ſacculus.

Alius frigidus. Rec.*roſarum rub.*ʒ.*s.*
coriandrorum præp.
ſpodij,
corallorum rub.
ſantalorum ſing.ſcrup.j.
*margaritarum gran.ij.*fiat ſacculus, vaporandus cum aqua roſea,& pauco croci.

Arſenicum vero qui his in ſacculis cordi admouent, neque probatorum auctoritate virorum, neque ratione commoti illud peragunt, quapropter ab eo abſtinendum cenſeo.

Rec.*margaritarum ſcrup.j.*
corallorum rub.
ſandalorum rub.ana ſcrup.ij.
ſpodij ʒ.v.
*coriandrorum præpar.*ʒ.*j.*
roſarum rub.m.j.
corticum citri ʒ.*j.s.*
*camphoræ gran.iiij.*fiat ſacculus.

In dolore capitis in feb. peſtil. ſacculi apponendi fronti.

Sacculus pro dolore frõtis. Recipe *roſarum rub.q.ſ. non puluerizatarum, fiant duo ſacculi interbaſtati*, cum duplici baſta, decoquantur in aqua, quouſque incipiant bullire, tunc deponantur ab igne, poſtea com-

comprimantur cum manibus,& applicentur fronti, tamdiu quod fuerint calidi, videlicet pro tempore,quo diceret Pſalmum Miſerere mei,poſtea alter apponatur,tribus vicibus vtantur in die alternatis vicibus,ſi dolor ſedatus fuerit,calefaciendo eos in eorum expreſſione,cum opus fuerit reiterare. Cæterum, cum amouentur iſti ſacculi,tunc admoueant hunc alterum,qui ſequitur,& tunc dormiat, ſi poſſet.

Rec.*roſar.rub.*℥.*ij.*

florum nenupharis ℥.*s.*terãtur groſſo modo, & fiat ſacculus, in panno lineo raro,pro fronte,poſſunt addi *drach.ij,ſe.papaueris albi*:applicetur fronti abſque calefactione.

In dolore ſtomachi in ſimilibus febribus tempore paroxyſmi,ſacculus, *Pro dolore ſtomachi.*

Rec.*roſar.rub.*℥.*j.s.*

pſidiarum,

balauſtiorum ana ℥.*s.*

coriandri præparati drach. ij.

corallorum rub.drach.iij.

panis aſſi infuſi in acet.℥.*j.*pul,omnia groſſo modo,& fiat ſaccul⁹,applicetur ſtomacho tepefactus aſperſo vino ſuper tegulam, vel aqua roſata,cum modico aceti, ſed ſi contingeret,quod talis dolor eſſet ex flatu eleuato à à cholera groſſa,& phlegmate vti ex cholera

vitulina, is ſacculus non tollet dolorem, tunc inſtituenda eſt talis fomentatio.

CAP. XXI.

De epithematibus.

EPithemata fiant, cum candida ſyndone duplicata cum aquis ſtillatitiis frigidis, vel calidis cordialibus, quemadmodum.

℞. *Aquæ roſat.* ℥. *v.*
aquæ bugloſſ. ʒ. *j.*
triaſandalorum ſing. ℥. *j.*
pulueris roſar.
ſpodij,
corallorum rub. ℈. *s.* & ſi vis magis infrigidare, adde camphoram, vel.

℞. *Aquæ acetoſ.* ℥. *vj.*
ſucci pomorum aranciorum, vel ejus aquæ ſtillatitiæ,
ſucci, vel aquæ citri mali ſing. ʒ *j.*
corallorum rub. ʒ. *s.*
croci gran. iij.
coriandrorum ſiccorum ℈. *j.* adde camphoram, ſi expediet.

Calidum autem tale. ℞. *Aquæ meliſſæ* ℥. *v.*
aquæ bugloſſ. ℥. *j.*
zedoariæ ℈. *j.*
moſchi,
ambræ, ſing gran. ij. terenda terantur, & fiat epithema, vel.

℞. *Aquæ*

℞. *Aquæ ſtillat. enulæ, ac meliſſæ ſing.* ℥. *iij.*
aquæ ozimi,
caryophyllati ℥. *j. s.*
cinamomi,
cubebarum ſing. ℥ *j. s.*
caryophyllorum ℥ *j.*
corticis citri ℈. *iiij. fiat epithema.* Vel. Tale, quod eſt temperatum.

℞. *Aquæ bugloſſ. vn. vj.*
foliorum, & florum bugloſſ. ſing. ʒ. *ij.*
ſmaragdi ℈ *s.*
hyacynthi gran. iij.
foliorum auri ℈. *s.* fiat epithema.

℞. *Aquæ ſtillat. apiaſtri*,
ſtœchadis,
roriſmarini,
ozimi,
vini maluatici. ſing. Cyathos tres,
aquæ bugloſſ.
criſij,
aceti ſing. Cyathum vnum,
corticis citri,
ſe. ozimi,
zedoariæ,
corallorum rub.
alb.
oſſis de corde cerui,
camphoræ,

ſue-

ſuccini, candidi ſing. ℈.*j.*
croci gran. iiij.
moſchi gra.ij. fiat epithema, vel tale.
℞. *Aquar. roſarum,*
cichorij,
floris ſalignei, ſing. Cyathos *duos,*
aquar. bugloſſ.
echij,
vini maluatici,
aceti ſing. Cyatum *vnum,*
ſantali flaui,
rub.
alb.
cit.
corallorum rub.
alb.
oſſis de corde cerui, ſing. ℈.*s.*
croci gran.ij.
moſchi gran.j. fiat epithema.
Rec. *Aquar. acetoſ.*
borraginis,
pomorum dulcium ſing. ℥.*ij.*
roſarum ℥.*iij.*
ſpecierum electuarij de gemmis,
diambræ ſing. ʒ.*s.*
oxyroſei ℥.*ij.*
croci ſcrup.s.
camphoræ gra.iiij. fiat epithema, vel.
Rec. *Aquar. roſar.*
meliſſæ, ſing. ℥.*viij.* *vini*

vini veteris potentis vn.j.
aceti vn.j.s.
corticis citri pulverizati vn.j.
roſarum rub.
ſpodij,
carabæ,
omnium ſantalorum,
ſerici combuſti ſing.ʒ.j.s.
caryophyllorum,
nucis moſchatæ ſing.℈.j.
*moſchi gran.vj.*omnibus pul.fiat epithe-ma: vel tale.

Rec.*Aquar. roſar.*
bugloſſæ,
acetoſ.ſing.vn.iiij.
vini antiqui potentis vn.ij.
*boli armeni ſubtiliſſime triti ℥. ij.*fiat epi-thema, de quo etiam mane, & ſero bibere poterit vn.ij.pro vice, vel tale.

Rec.*Aquar. borrag.*
bugloſſ.ſing.vn.j.s.
roſar.vn.ij.
quercinæ,
acetoſæ ſing.vn.iij.
ſpecierum diamoſchi dulcis,
diamargaritonis frig.ſing. drach.j.
diambræ ℈.j.
croci ℈.ij.
aceti vini vn.iij. fiat epithema.

Cap.

CAP. XXII.

De vnguentis.

NEc non vnguenta cordialia conuenire poſſunt, quamuis non ſint in vſu, quę tamen fieri poſſunt tum calida, tum frigida ex pulueribus præſcriptis, vel theriaca, vel mithridatio: Illinire cordis regionem & ſtomachum illorum, qui ætate immatura, aut viriũ adminiſtrantium imbecillitate ab huiuſmodi medicamentorum hauſu longius arcentur. Reges vero, & principes inunganť balſamo, alii vero huiuſmodi vnguentis: videlicet.

Rec. *theriacæ optimæ,* ℥ *j.*
ſucci limonis ℥. *s.*
croci ℈. *j.*
camphoræ gra. ij.

Miſce, & omnia ſimul miſceantur cũ medio cochleari vini maluatici, quouſque fiat linimentum, quod extendatur ſuper ſindone, & applicetur cordi. Aliud.

Rec. *olei de ſcorpionibus,*
theriacæ electæ ſing. ℥. *ij.*
ſe. citri drach. j.
diptamni,
corallorum rub.
oſsis de corde cerui,
vnicornu,
boli armeni,

frag.

fragmentorum ſmaragdi ſing. drach. s.
croci gran. iij.
ceræ parum. formetur linimentum pro corde.

Poſſunt etiam percommode inungi, ſtomachus, iecur, & teſtes, vt omnia membra cõtra talem luẽ ſint ita firmata, ne eius vis venenata in corpore vires ſuas ſeminare poſſit.

Rec. *olei roſati omphacini ℥. ij.*
olei de ſpica ℥. s.
pulueris cinamomi,
caryophyllorum ſing. drach. s.
roſar. rub.
ſantalorum citrinorum ſing. drach. j.
cum modico cera, & acet. roſat. fiat vnguentũ.

His expoſitis reſtat modo, cum iam demõſtrauerimus in principio cũ corpus fuerit cacochymum, aut plethoricum, quid agendum eſſet, vt ſanguis cordis illuſtrior, & inculpatus exiſtat, cum ſit vnus ex contentis in corde, qui cum purus non ſit, vim venenatam ſuſcipit: poſt modum oſtendimus, quomodo ſpiritus cordis debeat conſeruari peruius, lucidus, clarus, illuſtris, cum ſit vnus ex contentis in corde, & ſit ex illis, qui præoccurrunt vi venenatæ, & qui primo afficitur, oſtendimusque ea, quibus firmatur cor, ita vt reſiſtere valeat huic rei peſtiferæ, nunc ergo intereſt, vt declaremus ea, quæ ſanguinem, ſpiritum, & ipſum cor ab ipſa vi venenata præcu-

præcuſtodiant,quæ autem fient,cum obſeruetur inculpata victus ratio , qua quidem corpus euchymum conficere poſſumus, quod peſte minime corripitur, ſicuti inferius declarabimus. Itaque Deo duce ſeriem noſtram ſequemur, & cum ſatis commemoratum ſit de aere nos ambiente, de eo hoc loco non longiorem ſermonem habueto, ſed duntaxat dicam, quod conſultius, cum peſtis graſſari incipiat, videatur ſequi illud prouerbium, CITO, LONGE, TARDE, Quoniam cum peſtis inoleſcit, nemini parcit quandoque tam putride, ac veneficæ qualitatis eſt, vt antidotorum potentiæ minime cedat, quo fit, vt non dũtaxat de homine in hominem, de ciuitate in ciuitatem, ſed de regione in regionem veneficam qualitatem ſeminans tranſeat, inſequens aeris mutationem in putredinem, aut in peſſimam qualitatẽ perniciosam ſecundum plurimam interficiem. Itaque cum tam dira, ac peſtifera belua, ac aer inquinatus tantarum putridarum virium, ac vehementis violentiæ plenus ſit, quibus non modo ex corporibus munda plura, verũ etiam omnia fere depaſcens animantia rapiat & abſumat, inficiat, occidat, & eius viribus præſertim cum antidota non reſiſtant, tunc ab ea citius fugiendum eſt regione, in qua peſtis graſſatur, & quam talis aer ambit, citius, &
pro-

procul ad aliam regionem ſanam petendum eſt, cum poſt diuinum auxilium fuga, nullum tutius ſit remedium; quoniam venefico contagio lues iſta peſtifera eos maxime inuadit, qui ſub infecta cœli conditione perſeuerant, finitimaue incolunt loca, quæ etiam peſtifera morbi vis pertingit. Inoleſcente itaque peſte, fuga haudquaquam diu tardetur; ſed celerrime præ omnibus in aliam à peſtifero viru immunem longinquam regionem, commigrandum erit, Pleraque animalia frigore laceſſita, latebras, ac calidos ſpecus; in penetralibus terræ ſibi inueſtigant, aliqua æſtatis tempore calore anhela ſeſe in aquam frigidam coniiciunt & in vmbroſis locis, ventoque peruiis immorantur; grues, aquilæ præ longo vſu, ad vltimos terrarum terminos volatu partim frigus, partim æſtum euitantes, quo contraria contrariis ſemper propulſent, & earum naturæ contraria fugiant, Varro *ſecundo de re ruſtica cap. primo* ſcire oportet in grege, quod reiiculæ ſunt alienandæ,

Reiiculæ oues ſunt, quæ ætate, vel morbo reiiciuntur.

CAP. XXIII.

De fuga.

TERRA autem, in qua fuerit antrax & peſtilentia, omnino fugienda eſt.

Nonnulli inſuper temerarii, & ita contentioſi reperiuntur, qui mori potius, quam fugam dare, aut ab aliis peſte affectis ſegregari volunt, quoniam argumentantur, cum peſtis datur à Deo, eam ergo non fugiendam eſſe, quia arbitrantur ſemper à Deo eſſe, cum firmiter credant, quod peſtis, fames & gladius ſint ſemper flagella Dei, ſed decipiuntur, Mirum, quo iſtorum cordis improbitas procedat, dura mentis inuicta ceruice, hic enim ſpectari poteſt eorum naturæ toruitas, dura, & inflexibilis, ouium enim naturam, & morem ſequuntur, cum earum vna in flumen ſe proiicit, aut è monte ſe præcipitat, omnes aliæ ſequuntur. Ex iam commemoratis memoriam refricent, vbi prænotatum eſt, peſtis triplicem eſſe cauſam vniuerſalem; vnam ex fatali numine, alteram ex ſyderibus, tertiam ex elementorum corruptione, & rerum ſquallore. Cum ex fatali numine ob mortalium ſcelera peſtis graſſetur, fatendum eſt, nullam fugam tutam eſſe, Cum præpotens Deus nos vbique reperiet. Sed ſi à ſyderibus,

bus, aut ab aliis inferioribus cauſis eam regionem, illud clima, in quo peſtis inoleſcit, relinquendum eſſe, & ad aliud commigrari tutius, ac conſultius, non negandum erit, quoniam, vt experientia docet, contactu inficimur, vitiatq aere coinquinamur, ea tandem lue hac commorimur. Exemplum ſumamus ex animalibus, cum ex ſyderibus aer pollutus ſit, animalia, quæ in montium cacuminibus habitare ſolent, ea relinquentes infima petunt, ne tali venefico aere labefiant, ſi autem ab inferioribus aer coinquinetur, animalia, quæ prope terram, aut in illis latebris degunt, loca depreſſa deſtituunt; & ad altiora montium cacumina curſant, volant, Nam à natura illis hoc inſitum eſt. Itaq; ſecus hoc loco concludere nequeo, niſi, quod hi viri cum ſponte mortem fugere nolint, nec à natura, nec ratione ducantur, quo fit, quemadmodum fatui, & amentes ab omni inſtinctu naturali, ab omni ratione denudati haberi merito poſſint, cum bruta animalia haudquaquam ſint, cum inſtinctu naturali duci non admittant, Animalia minus rationabilia exiſtimari debent, cum ratione minime vtantur, Nam contentioſis iſtis præ oculis experimentum in dies occurrit, ſi qui ab ea regione; in qua peſtis graſſetur, celerrime

aufugiant, illi ſoſpites fiunt; ſi peſtis omnis data eſſet à Deo, cum, qui fugit, Deus cum ſit Dominus vitæ & mortis, proculdubio reperiret, ſed cum ex fuga quis ſoſpes conſeruetur, omnis ergo Peſtis non data eſt à Deo, Ita hi contentioſi quemadmodum oues è Montibus, ac vti fatui, amentes, qui quandoque ſe ipſos occidunt, ſe in peſtem voluntarie præcipitare volunt. Reperiuntur etiam nonnulli, qui aſſerunt, vbi quis vult fugere aerem peſtiferum; ſtatim eam regionem, quam peſtis depaſcit; fugiat. Opinio hæc approbanda eſt; ſed eorum ratio negligenda; & hanc cauſam in medium ducunt; quia ſi diu protrahat fugam, & poſtea, ad ſalubrem aerem proficiſcatur, citius peſte corripietur & morietur; tutius eſt ergo in peſtifero aere manere; & vtuntur pro confirmanda ſua opinione experientia loco rationis, & teſtantur, ſe aliquis cognouiſſe, qui cum ab aere peſtifero in ſalubriorem aerem ſe contuliſſent, ſtatim peſte correpti periiſſent: & in hac experientia rationem hanc eſſe dicunt, Nam dum vbi iſte in peſtifero aere ſe continebat, Natura humores aggredi minime audebat; enormis nempe hæc ratio eſt, quia tam eſſet dicere, quaſi natura haberet prouidentiam, qua dixiſſet in aere peſtifero te non tentabo, ſed

vbi

vbi poſtea in ſalubrem aerem veneris, aggrediar te, & dicam, tu es hic, & commouebo tuos humores, & tunc natura materiam aggreditur, & hominem interficit, quod forſitan non feciſſet in aere peſtifero, cum materiam aggredi non auſa fuiſſet natura, cum in aere peſtifero natura habeat duos hoſtes, ſcilicet aerem & humorem, & in aere ſalutifero vnum duntaxat ſcilicet humorem, & hanc rationem comprobant experientia. Galenus autem *in ſimplic. medic. facult. lib. ſecundo capitulo ſecundo, tertio & octauo.* Inquit, *nec cuique experientiæ, nec cognitioni credere oportet.* Vnde ex horum opinione videtur, quod natura habeat prouidentiam, quandoque humores attentat, & humores & tempora, quandoque eligat, quandoque audeat, quandoq; non, cum ita tamen non intelligendum ſit; Nam naturales facultates ſunt ſine imaginatione teſte Ariſtotele *ſecundo de anima*; cauda lacertæ neque appetit, iam cum imaginatione fugæ proprium ſenſum habent, & virtus naturalis non habet ſenſum. Nonnulli vero inſtant, dicentes primo actiones tamen agere ſecundum naturam; Contra quod agit à forma mera naturali, tantum ſecundum vnum modum agit, ſi ſurſum mouetur, ſemper ſurſum mouet, ſi deorſum, ſemper deorſum, ſed ope-

rationes naturæ in corpore diuerſe agunt, deorſum, ſurſum, tranſuerſum. Præterea actiones naturales non tantum trahunt, ſed eligunt, quemadmodum conſtat ex magnete, facultatem enim habet vnum attrahendi, & non aliud. Sed ex hoc arguitur, quod adhuc omnes reliquæ actiones naturales magis in infinitum agant, tamdiu enim ignis cōburit, quouſque ſubiectum habeat, ſed actiones naturales non agunt indeterminate, ergo &c. iſtæ rationes aliquid eſſe quamuis appareant, tamen nihil ſunt, Nos vero ita dicere poſſumus, quod nulla facultas naturalis in corpore exiſtens agat magis vno tempore, quam alio, ſed ſemper agat, quando ſcilicet poteſt, & non agit ſecundum electionem, ſed ſemper agit tantum, quantum poteſt, aliud eſt enim agere à propoſito, aliud eſt agere ſecundum electionem, quia vnicuique formæ datum eſt agere, ad certum finem, & iſtæ naturales eodem ſemper modo agunt, non electiue, Galenus *tertio de facultatibus naturalibus*, inquit, quatuor ſunt virtutes, quæ diuerſo modo agunt, ſed ſibi concinunt, tanquam chorus, & harmonia nuſquam à fine diſcedunt, attractiua ſemper attrahit ſecundum vim naturalem, niſi, vel ſubiectum non habeat proportionatum, vel impedita ſit, vel non ſana,

aliter

aliter ſemper agit quouſque proportionatum habet; ſic de retentrice, retinet quantum debet, ſecundum quod ita retinendi proprietatem habeat, illi inſitam; ſic aliæ concoquunt, expellunt, ſed non quod cogitent velle expellere, ſed virtus illis inſita ſingula iſta facit, non ergo propter cognitionem aliquam, ſed per naturam, quia agunt naturaliter. Sic eſt etiam in plantis, ex quibus nulla eſt differentia, vbi illis ſic etiam quatuor illæ virtutes præſupponuntur, quemadmodum Galenus *de formatione fœtus*, & Ariſtoteles *ſecundo de anima*; facultates naturales agunt ſecundum vnam formam, vel vnum modum, animales ſecundum diuerſum. Sed ſi quis diceret, cur vnum magis, quam aliud eligunt; illa non eſt vera electio, neque propria, ſed metaphorica, ſed quia conuenit ratione formæ propriæ, trahit, quod ſibi conuenit, quia eſt mera actio naturalis. Nam pharmacum non ſolum, quod ſurſum, aut deorſum, ſed ad omnes differentias eligit & trahit, verum quod ſibi proprium; ſic de magnete cum ferro. Ita pharmacum ad ſe trahit humores, & ſemper attrahit, & quandocunque poteſt, ab attractione nunquam ceſſat, niſi cum in ſe debilitetur, vel obiectū proportionatum non habeat, vel ipſius actio impediatur, nō expe-

ſtat tempus; ſic magnes ferrum ſemper attrahit, niſi ferrum rubigine, vel ſimili non fuerit proportionatum, vel impeditum; ſic dummodo non ſit, quod impediat, facultates naturales ſemper agunt, quare non eſt dicendum, quod nunc non audeant, nunc iterum audeant, cum continue agant, niſi ſit, quod eas impediat. Vnde non ſolum concoquunt in corpore humano, ſed etiam plantæ concoquunt, fructificant, & ceſſant, vbi peruenerint ad proprias formas, ſic eſſet dicere, plantas quandoque coquere, quandoque non coquere, quod eſt abſurdum, ſemper enim concoquunt, niſi obſtaculum ſit. Sed dicet aliquis, arbores hyeme fructum emittere non audere, ſed veris, aut æſtatis duntaxat tempore; hæc intelligantur metaphorice dicta, ſicuti dicimus prata rident, luxuriant ſegetes, ſed philoſophi proprie loquuntur, hoc fieri, non quia timent arbores frigus, & ideo nolunt folia & fructus emittere, aut timent, ac ſi in eis eſſet intelligentia & prouidentia, quæ in ipſis non ſunt, ſed hoc ex natura illis contingit, cum in meatus arborum in aere frigus vigens penetret, meatus tunc reſtringuntur, & calor fugiens ſibi contrariũ, ad profundum arborũ concentratur, vnde pori obſtruuntur; Veris autẽ & æſtatis calefacto aere dilatantur meatus, pori deob-

deobſtruuntur,cum calor dilatet,ac ſecũ humidum prolificum trahit,tunc folia & flores creantur. Pariter etiam in humoribus corporis euenit, vbi calor naturalis, qui à diuerſis humoribus augmentatur, retrahitur, ſe ipſo fortior redditur, vt flamma aeri frigido occurrens contorquetur, non quod imaginetur, neque timeat, ſed eſt naturalis reſiſtentia,vt contrarium contrario pellatur,ſic fortior fit, verum inſurgit,vt vincat, vel vincatur; ſic de humore,calor frigiditatem percipiens retrahitur,vnde concentratur,& fortior redditur, non ex hoc quieſcit,ſed ſemper agit, quia eſt agens naturale, at ſi humor ſuperat calorem, calor extinguitur. Nam ſi quis venenum ſumpſit frigidum, venenum non ceſſat ſuo motu moueri ad cor,nam arteriç illud trahunt,cauſa ſui interitus,quia cogitur; Ergo non agunt niſi naturaliter, quia non intelligunt, ſed calor ſæpe rediens cogitur incidere ramos, & apparent ſigna, tunc animal fiet ſanum, & omnes motus iſti ſunt naturales,& vix videntur nobis agere, tamen agunt,& hoc eſt,quia virtus & calor imbecilliter operantur, reſiſtentiam enim plurimam, vel in ſe debilem habent, & non faciunt operationem ſenſibilem, non tamen dicendum:quod non agant, quod non ſentimus, quia videntur poſtea in aliquot diebus ſani; Ergo ſemper agit calor

vno tempore, tamen vno loco magis, quam in alio bene operatur, vel quia locus calidior, vel tempus calidius ſit, vt æſtate, non quod calor innatus id eligat, ſed quia iuuatur ab extrinſeco calore, iunguntur ſimul, & citior fit operatio, & manifeſtior, quia virtus fortior fit, quæ iuuatur à ſimili 7. *Phyſ.* & ſecundum agentis, vel reſiſtentis vires, celeriores, vel tardiores fiunt actiones, quare concludendum, ac dicendum, quod ea opinio ſit erronea. qua creditur, quod natura quandoque audeat, quandoque non audeat; ratio autem talis eſt, cum ille relicto peſtifero aere, & ad ſalubrem ſe contulerit, cum ad eum venerit, ſtatim peſte moriatur; Dum in morboſo aere humores illius vitiati, multi ac quieti erant, natura non poterat in eos confertim agere, quamuis actiones ſint occultæ, cum in fuga tales humores agitati fuerint, cum ex retroceſſu caloris humores magis præcipitantur, & putreſcunt, ſic ex tali humorum putredine, præcipitatione, & copia ſic natura ſuperatur, vnde breui, aut in iuſtanti pereunt, ſed non ob aeris mutationem, ſed quia in morboſo aere humores aggregati, & ob motum agitati putreſcunt in ſalubri aere, ſicut dicit Hippoc. ergo quam citius fieri poteſt, fuga ab aere morboſo danda eſt in aerem ſalubrem.

Cur qui relicto peſtifero aere ad ſalubrem ſe contulerint, ſtatim interdũ peſte moriantur.

Cap.

Cap. XXIV.

De Altera Parte fugæ, quæ dicitur tarde.

AD eam inſuper regionem, quam peſtis depaſcit, tarde reuertendum, quoniam in angulis eius reliquiæ diu aſſeruari ſolent, Itaque ſalubri inuento habitandi loco, iſtic expectandum eſt, quouſque domi teterrima lues ceſſet, & longo temporis interuallo neminem tollat, & necet, aureſque apertæ cum aſtu ita tenendæ ſunt, quemadmodum faciunt vulpes, quæ, vt ſcribitur, in Thracia ſolerti auditu, amnes vel lacus congelatos, non niſi ad paſtum ituræ, redituræque tranſeunt. Obſeruatum enim eſt, eas aure ad glaciem oppoſita coniectare craſſitudinem gelu, vt vltro tranſire tute valeant, quoniam nonnulli ſunt ita inuidi, pariter & maligni, qui mendacia ſemper referant, aliquando eam regionem à peſte (cum non ſit) ſoſpitem eſſe affirmant, ſed ad eam regionem peſtis (licet iam incolumis eſſet) & à peſte libera diceretur, omnes Medicinæ periti non reuertendum conſulunt, quouſque iam ſex menſibus eam regionem ſæuiens peſtilitas deſtituerit, auraque ab omni peſtifero veneno ſit perpurgata, nec aliquod peſtilentiæ veſtigium relictum.

CAP. XXV.

De dignotionibus cum peſtis iam vires ſuas remittit.

CVM peſtis vires in vna regione vigent, quicunque morbus, qui tunc acciderit, ſi bene pueri vermibus moleſtarentur, peſtifer erit, ſed cum inde complures ſeorſum à peſte diſſimiles morbi contingant, tunc peſtem vires ſuas remittere indicium erit.

CAP. XXVI.

De dignotione ex aëre, an effectus ſit ſalubris.

IN primis conſiderandum erit, an ambiens illam regionem aer fuerit tenuis, vel craſſus, ſi tennis corruptionem facillime ſuſcipit, & breuius purificatur. Si vero craſſus, cum difficultate corrumpitur, ſed diutius putredinem peſtilentialem retinet, ad hanc ergo regionem tardiſſime reuertendum erit. Inſuper cum reuerſi fuerint, attentis oculis bene reſpiciant. ſi adhuc aer frequenter turbidetur, & craſſetur, quod ſi ita continget, ab ea regione iterum & protinus recedant, quoniam cum quis in aere ſano & mundo habitauerit, & vti aduena ad aerem infectum ſe conferat, velocius inficietur, quam ille,

ille, qui tanquam incola in ſalubris auræ conſuetus, ac in aere infecto conuerſatus, cuius cauſa eſt maior inter ipſum, & aerem infectum contrarietas, ob quam maior & potentior acciditactio. Qui autem à principio in aere infecto commoratus eſt, ex aſſuetudine, & ſymboleiate acquiſita, non ſic ab illo tam cito inficitur. Tunc autem aer craſſus dicitur, cum ſtellæ paruæ non videntur ob eius craſſitiem; aer cum non mouetur, craſſatur, & illi vapores craſſi admiſcentur; & aer craſſus non eſt humidus, quia aer humidus ſuis partibus eſt ſimilis, & reſoluitur ex eo aliquid tenue, quod remanet in ſuo ſtatu, quo reſultat vapor humidus, & aer craſſus ex vaporibus æqualiter eſt permixtus.

Cap. XXVII.

De III. Parte, quæ vocatur LONGÈ, *& de delectu aeris.*

IN primis in omni cœli ſtatu, & aliorum mutatione de aeris natura corpora humana ſollicita eſſe debent; ipſe enim inter non naturales res nos ambiens vnus eſt, qui quam maxime animantia commutare ſolet, & ambiens eſt is, ſine quo nec tolli morbus, nec tueri ſanitas poteſt, nec alimentorum, nec rei vllius delectum magis ad vitam, quam aeris nobis accommodari cenſendum eſt. Aer

Aer enim, & inferior, & cœleſtium qualitatibus facillime ſemperque affectus, & immenſa amplitudine circumfuſus, perpetuoque motu, nos vndique penetrans ad ſuam nos mirabiliter redigit qualitatem, præſertim ſpiritum vitalem in corde vigentem: In cuius intima conceptacula, ac penetralia tum aſſidue influit, tum repente ſic protinus afficiens ſpiritum. Ideo, cum praua quædam aeris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines cum reſpirationis neceſſitate periculum euitare nequeunt, ipſum veluti venenoſum quiddam ad ſe per os trahunt, quod veneficum protinus cor principem animi partem interimere molitur, cum venenum inſita quadam proprietate cordi ſit inimicum è veſtigio ad ipſum prouehitur. Hippo. de reſpiratione & inſpiratione peſtilentis conſtitutionis tempore loquens, illi haud exiguam tribuit cauſam, quoniam mortalibus hæc cum vitæ, tum morborum cauſa deprahenditur, attrahentes itaque morboſis infectum inquinamentis aerem neceſſario lædimur, ille enim in ſuam naturam illico nos rapit, & trahit, Gal. 2. *de Criſib.* ſpiritus, qualem nos hautimus, aerem lædit talis vitalis cordis ſpiritus, mox & humores ipſos perturbat, quibus in ebullitionem actis conſcendunt, inque tumorem attollunt, quæ febrem

eſſe

eſſe liquido conſtat, Rhaſes *lib. de Peſte. Peſtis fit putreſcente ſanguine, efferueſcenteque ad efflandum rapidam redundantiam.* Vnde, & Lucretius canit:

Et cum ſpirantes mixtas hic ducimus auras.
Illa quoq; in corpus pariter ſorbere neceſſe eſt;
Conſimilis ratione venit Bubo, quoq; ſæpe
Peſtilitas etiam pigris halitibus agris.

In primis igitur cum à regione infecta longius abeundum ſit, ad eam regionem commigrandum erit, vbi optimus tum natura, vel arte aer ſpiret; in eodem enim humorum, & ſpirituum in nobis mutatio fiet, pro vt eſt mutatio aeris nos ambientis; quia cum aer ſit clarus, ita ſpiritus, & humores fiunt; cum ſit turbidus, vaporoſus, pari modo, & ipſi erunt. Quare admonet Galenus *in primo de tu. ſanit.* non modicum ineſſe vim tuendæ ſanitatis in boni aeris electione. Hac tamen peſtifera tempeſtate pro comperto habeatur, exceſſiuam nos ambientis aeris qualitatem, qua membrorum principalium, & ſpiritus facultates imbecilles redduntur, omnino fugiendam eſſe, aeremque fœtidum, qui comprimendo, & ſpiritum corrumpendo debilitat, ac vallium aerem, in quibus non ludunt vẽti, ac ab Subſolani & Auſtri flatib. nos cuſtodire operæpretium fore, Item Gal. ſcribit, quod aeris ſubſtantiæ, quã inſpiramus habenda

benda ſit cura, vti ſcilicet tum optima tem-
perie ſit, tum ab omni inquinamento puriſ-
ſima, nec aliquid ex metallis, aut caminis,
aut baratris ſibi admiſceatur, aut aliquid ex
putredine leguminum; vel olerum, vel ani-
malium, vel cuiuſcunque rei contrahat, aut
halitus ex ſtagnis; vel paludibus; vel fluuio
recipiat.

His itaque omnibus proſpiciat oportet;
qui vires illæſas tueri volet, quoniam illud,
quod comedimus, aut bibimus, eſt corporis
nutrimentum, aer vero ſpiritum alit; qui pri-
mo in peſte afficitur, cum habeat etiam aer
in ſe inſpiratus fumi reſolutionem cum eo
exitu; & ipſius exhalatio cum ſuo ingreſſu,
quod eſt de cauſis prohibentibus putrefa-
ctionem. Itaq; boni aeris nos ambientis pro
ſanitate aduerſus tam diram labem tuenda
latitudinis, ventorum, ſitus, temperaturæ, re-
gionis ſitæ in poli oppoſitæ ratione regio, ad
quã fugere conamur, omni ſtudio; induſtria
examinanda erit, & eius temperatura in pri-
mis, & proprietas, & venti, qui aerem in ſuam
mutant temperaturam, & in corporibus
morbos efficiunt, qui ab altero non
efficiunt, proſpicien-
da erit.

CAP.

Cap. XXVIII.

De dignotione regionis, ad quam petendum eſt tempore peſtis.

AD eam itaque regionem peſtis tempore confugiendum erit, in qua flant venti Boreales cum ſuis lateralibus, aut in qua flat ventus vulturnus ſubſolani lateralis, aut in qua ſpirat ventus circius fauonii lateralis, vt aer ſit temperatus, & ad frigidum, & ad ſiccum declinans, ſit clarus, purus, & fuliginibus ac vaporibus pollutis quantum poſſibile ſit mundus, denudatus, ſit boni odoris, & à ſole illuminatus, & ventatus, is enim aer corpora confortat, indurat, ſpiritus clarificat, cerebrum ſanat, humores, & ſenſus mundificat, motum attenuat, appetitũ inducit, & auget, concoctionem perficit, defluxiones prohibet, corporum exteriorum ſpiramenta ſpiſſat, calorem innatum ad intima conuertit, vnit membra, & ſpiritus ad interiora roborat.

Cap. XXIX.

De delectu ſitus & loci & aqua præſcripta Regionis.

CICERO *lib. primo de fatò: inter locorum naturas, quantum interſit, videmus alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes, circumſpiciendus erit ergo ſitus, locus in hac regione, & ſolis exortus, quo-*

niam ſecundum longinquitatem, & propinquitatem ventorum intemperiem, ac qualitates quibus proximus ſit, aer ſequitur comparticipat, & ab illis diuerſimode conuariatur, & non æquales ſunt vires ad ſeptentrionem ſita, & ad auſtrum vergentes, neque eius, quæ ſolem ex oriente, & quæ ſecundum occidentem ſpectat. Situs vero & locus eligatur ille, qui ſeptentrionem, aut eam, in qua orientis laterales venti, aut occaſus, aut boreas cum eius lateralibus plagam verſus ſpirant, ſit ſublimis, diſcopertus, in Orientem Septentrionemque ſpectans ab omnibus fœtidis, ſqualidis metallorũ offinis longiſſime ſepoſitus, quem nulla putrentium aquarum illuuies ambit, nullæ cauernæ tetros eructantes fumos perturbant, in libero ergo, & amæno integro non effoſſo ſitus ſolo, atque à ſolis ortu, atque à ſeptentrione ventorum flatus ſuauiſſimos liberrime tranſmittere poteſt, ſi modo contigerit, hunc locum eſſe in alia regione ſeorſum, à ſeptentrionali, & montes ſua altitudine auſtralium ventorum flatum impedierint. Iſte autem locus commodus erit. Et ſi montes tam magni non extiterint, qui eorum mole auſtralium ventorum flatum impedire queant, tamen & ſi per loca dummodo niuoſa Auſtrales venti tranſeant, locus & iſte expediet. Cæterum ſi ſeptentrionales venti ad hunc

locum

locum, ad hanc regionem, in qua peſtis graſſetur, ſpirare nequeant, locus iſte inſalubris erit. Si vero montes tam alti inter vtrumque ſe interponant, percommodam opem præſtabunt, vaporum putridorum, & aeris corrupti prohibebunt acceſſum, ne ventorum flatu, vel aeris dilatatione infecti locum illum inficiant, & talis ſit ſitus, & locus, in quo cum venti, nubes, pluuiæ contigerint, ſpirare ac dilatari libere poſſint. Admonet enim Paulus *lib. primo*, quod vitioſus quiſq; locus eſt in valle vndique celſis montium iugis incluſus, nullam omnino ſuſcipiens auram.

Cap. XXX.

De delectu loci & ſitus cum peſtis ſit ex ſyderibus.

CVM ex ſyderum conuentione mortiferum hoc malũ à ſupernis inquinamentis ortum habuerit; tunc eligatur locus depreſſus, ſed apertus, qui non humeat; neq; craſſo nubilo ſpiritu fumet, nec putrentem exhalationem excipiat, nec fœtorem immunditiæ ſordidæ alicuius artis participet, nec fœtentes, atros ve putres alicuius halitus loci intromittat, nec cloacis, ſtagnis, paludibus, lauacris obſitus, nec perpetua aeris obſcuritate obducatur. At talis ſit, in quem iam commemo-

rati venti ſalubres libere flare queant. Nec locus iſte ſit ſub eodem climate, cuius cauſa contigerit peſtis, & tunc inter duo pauimenta, aut prope terram habitandum eſt.

CAP. XXXI.

De delectu loci aut ſitus, cum peſtis ſit ex cauſis inferioribus.

SI vero infernatum rerum ſqualores peſti cauſam præbeant, tunc locus grumorum, aut collium apricorum ſublimis, non depreſſus eligendus eſt.

CAP. XXXII.

De delectu loci & ſitus, cum peſtis ſit ex ſuperioribus & inferioribus.

TVNC locus altus, non depreſſus eligendus eſt, quoniam in loco alto aer eſt tenuior, in depreſſo aer eſt craſſior. Tenuior vero ex ventis facillime inficitur, facillime etiam rectificatur, craſſus autem initio reſiſtit, tardiuſque inficitur, ſed quod ſuſcipit vitium, id diutius retinet. Aquæ etiam perſcrutandæ ſunt, num paluſtres, aut molles, aut duræ, an ex ſublimi loco prolabantur, an ſcaturiant ex petris, ſiue ſalſis marinis, aut ex crudis, aut ex mineralibus locis.

Cap. XXXIII.

De conditionibus domus habitandæ tempore peſtis.

IN iſtis ergo locis approbatis reperiatur aut conſtruatur domus ampla, thalamos habens amplos, nitidos, omni fœtore, & omni immunditia carentes, quarum ſpeculæ orientem & ſeptentrionem verſus aſpiciant, quarum, cum temporis conſtitutio fuerit frigida, aperiantur illæ feneſtræ, quæ orientem aerem ſuſcipiunt. Si vero fuerit calida, tunc quæ ſeptentrionem aſpiciant, aperiantur, & ſi quæ meridionalem ſuſcipiant claudantur, quia huiuſmodi aer, vt prænotatum eſt, ad putredinem diſponit, niſi ex montibus, in quibus continue nix exiſtat, diflauerit, qui eius frigore alteratus, non caleſiet, ſed refrigerat, & ideo vbi niue montes non ſint onerati, nothus cum humidus, & æſtuoſus ſit, corpora calida & humida reddit, & putredini maxime obnoxia. Italiæ inimicus, fœdi halitus cauſa eſt, qui oriente canicula mouetur, quo aer commutari ſolet, obſeruatum enim eſt, Teſte Plinio *lib.* 7. *cap*, 50. in meridianis partibus ad ſolis occaſum peſtilentiam ſemper ire. Inſuper per illas ſpeculas in ſolis ortu radios ſolares ingredi admittant, vt exteræ auræ craſſities diſſoluatur, & abſumatur. Ita

apertæ vſque ad veſperas denuo claudantur, ne domus aer ad calidum nimis diſtemperetur, niſi interim aliquis orientalis, aut ſeptentrionalis, qui putredinem prohibeat, difflaret aer, & tunc ex tali peſtis cauſa in cameris ſuperioribus commorandum erit, hyberno vero tempore radii ſolares meridie etiam vndique domum ingrediantur, & iſte ordo omni die obſeruetur, ne aer, q eſt in cameris, cujus non de facili patet introitus, & exitus, obtundatur, & in toto corrumpatur, qui inde humores magis putres redderet, quam thalami liber aer, qui tunc deſiccat.

Præterea præcaueant, ne in thalamis lunæ radii ingrediantur; mirum in modum enim obſunt, domum inſuper non hominibus plenam patiantur, & illos duntaxat admittant, qui inculpata victus ratione vtantur, & laudabilis temperaturæ exiſtant.

Item ad id etiam aduertere operæpretium erit, ne conſtruatur, vel conſtructa ſit domus vicina paludibus, ſtagnis, vel planitiei multarum fouearum, vel mineris, neque malarum arborum frequenti poſitione circumſepta ſit, quales ſunt ficus, nuces, caules, erucæ, canabi, aſpalus, linum, ſohac, taxus, barbaſſus, ſambucus, ebulus. Nec non ab ea amoueatur, quæ aerem putridũ conficere queant, quemadmodum cloacarum, latrinarum, ſentina-

rum,

rum, aut laniorum, aut macellatorum ſordes, ſepulchrorum vicinitas, & loca cauernoſa, ex quibus aer putris egreditur, fœdum odorem ſeminans, quoniam nulla res eſt caloris innati magis inimica quam malus fœtor. Admonet Gale. *in primo de tuenda ſanit.* quod neque ſit aer ille, qui ex animalium, olerum, aut leguminum putredine, aut fimo inquinatur, nec qui ob ſtagnum, aut flumen vicinum nebuloſus ſit, nec qui editis vndique montibus in cauo loco clauſus nullum recipit flatum, ſuffocans, & putris, qualis in domibus quibuſdam eſt incluſus. In quibus ob putredinem & per flatus defectum plurimũ coaceruat. Poſtremo quam maxime curandum erit, vt habitationis aura omni tempore pura, ſyncera, delectabili odore redolens conſeruetur. Quæ omnia præpotens Deus dirigat ad laudem & honorem ſuæ diuinæ Maieſtatis, & ad ſalutem corporum, & animarum, naturarum. Qui ſit benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS FASCICVLI
Quinti & Vltimi.

EPICEDIVM

NOBILI AC EXCELLENTISSIMO

DOMINO D. ANDREÆ DE GALlis Tridentino S. C. M. Conſiliario, & Sereniſs. Archiducis Ferdinandi &c. Archiatro,

In memoriam perpetuam, & veri ſui amoris teſtimonium ſcriptum

A

DOCT. LAVRENTIO SPAN à Spanouu.

ERgo iaces venerande ſenex, & inane cadauer
Exuto veteri nomine torpet humi?
Quique alios morti poteras ſeruare propinquos,
Iuſſus es in rigidæ cedere iura necis?
Nec te Pæonii quidquam iuuere liquores,
Nil & Apollineæ profuit artis opus?
Qua velut alter in hoc florebas orbe Machaon
Cæſaribus charus, Principibuſque viris:
Sic viſum eſt Superis, per quos vitæ arboris vſum
Ales fulmineo flammeus enſe vetat,

Ex

Ex quo diuina transgreſſor legis Adamus
Exul ab Elyſiis hac tenet arua locis:
Sic morimur: nec, quæ pugnacis ſpicula mortis
Arceat, in noſtro germinat, herba, ſolo.
Cumq́; rudi Doctor vulgo quoq; tendit in illas,
Quas loca ſufficiunt inferiora, caſas:
Immunes etenim Medicos ſi redderet ipſa
Ars, & mortis onus hac inhibere queat,
Vnus eras primos pater inter Galle futurus,
Perpetuos poſſes qui numerare dies.
Namq;, quod Hippocrates Cous, quod in vrbe Gale-
Auſonia, abſtruſo ſcripſit vterq; ſtylo: (nus
Quodq́; Arabes docuêre, Auicennas, Rhaſes, & ille,
Quem dedit à cunis clara Damaſcus Ada:
Hoc memori totum voluebas pectore præſtans
Viribus ingenij, conſilijſq; potens.
Hinc, improuiſo quamuis occurreret æger,
Debilis & promptam ſollicitaret opem,
Haud aliter morbi cauſaſq;, ſtatumq́; recenſens,
Quam quis ab oppoſito ſi legat iſta libro,
Omnia dicebas autorum congrua verbis,
Quos Medica ſummos ſcimus in arte Duces.
Et, quia curari cupiunt, non voce doceri,
Ægroti, quoties hos premit vlla lues,
Prompta ſalutifera ſcribebas pharmaca dextra,
Qualia vix alter par tibi nouit homo.
Non velut Empiricus, adſunt ſi quando togati,
Compoſito vultu concio longa fluit:

Deliquium ſtomachi, iecoris, fluidumq́; Catarrhum,
    Et ſermone tenus nomina nota ſonant.
Cum tamen ignorent formamq́; , locumq́; doloris,
    Neſcia turba ægri, neſcia turba ſui:
Mox, vbi debebat fieri medicatio ventris,
    Ponunt in ſanum ſort cataplaſma caput.
Frigida miſcentes calidis, humentia ſiccis,
    Dum modo charta ſuis turgeat ampla notis,
Vtq́; rudes aſini ſint, fumos venditat omnes,
    Fucat & inſcitiam, blandula lingua, [illegible]
Infœlix genus, impunita homicidia patrans,
    Quos manet æternus poſt ſua fata rogus.
Longe alia, & melior noſtri ſententia Galli,
    Sanctior inq́; ægri corpore cura fuit.
Omnia perpendens ad amuſſim ſigna relinqui
    Inueſtigatum cenſuit ille nihil.
Et, num temperies ſimplex, coniunctaue cauſa
    Ad varium curæ cogeret ire genus:
Quæ ratio victus, quæ conſuetudo, vel ætas,
    Quæ regio, & porro quæ didiciſſe iuuat.
Ex his conſtruxit Methodo medicamina pulchra
    Cuncta volens certa cum ratione geri
Nil intermittens, quod prouida cura periti
    Poſceret in tali conditione viri.
Nam ſciebas, vitulis non hic de tergore ludi,
    Galle, ſed eſſe DEO corpora chara ſuo:
Hoc Patauina tibi peperit ſchola, quoq́; ſtudenti
    In Medicinam [illegible]

[illegible]

Doctorumq́ frequens id conuerſatio iuuit,
  Quæ premit Adriacos vrbs oppulenta ſinus.
Quæ cum fama pij de te peruenit ad aures
  Cæſaris, Imperij qui modo ſceptra tenet,
Vrbe Tridentina votis te exciuit amicis,
  Natabus Medicum conſtituitq́ ſuis:
Bis tribus his annis, vbi ſpumifer æſtuat Oenus,
  Functus es egregio ſtrennuus officio.
Cumq́ fidelis in hoc ſemper documenta laboris
  Integer aſsidua ſedulitate dares,
Tradidit in curam Cæſar ſua pignora natum
  Archiducem: quo quid maius habere daret?
Nominis hic hæres patrij, virtutis, & olim
  Regnorum fidam te ſibi ſenſit opem:
Dum bis ſex annos noſtra regione moraris,
  Boiemumq́ pia protegis arte Ducem:
Non Medicus tantum, ſed & in pars lecta Senatum,
  Conſilium factis vnde Monarcha petit.
Has tamen inter opes, & rares inter honores
  Nulla ſupercilij ſigna fuere grauis.
Sed facies hilaris, mens æqua, benignus in omnes
  Adfectus, Scytica candidiorq́ niue.
Nomen vt ignotos quoq́ deuinciret, & inde
  Plurimus à doctis alliceretur amor.
Quid referam? menſæ quod prodigus, inq́ medendo
  Quod facilis cuiuis, quodq́ paratus eras.
Teſtatum facit hoc Satraparum cœtus, & ordo
  Nobilium, quotquot Cæſaris aula fouet.

Quid? quod & in miſeros comũ, ſi quando rogabãt,
Cæſareas ſupplex auſus adire manus
Illorum iuſtas infracto pectore cauſas
Es ſolitus contra vim prohibere grauem
In dominos fidus, ſummis acceptus, ab omni
Cultus honorifice cum pietate, bono.
Et ſic vita licet tibi ſuauiter omnis abiret,
Quæ tranquilla quidem, non oneroſa fuit:
Attamen optabas canam finire ſenectam
Nil horrens Parcæ fila ſeuera Deæ:
Nam memini, quia vix annus, mihi tale loquenti,
Annus erit vitæ tempora tota meæ:
Quærentiq; mihi nuper, mutatio morbi
Quæ ſperanda foret, talia dicta dabas.
Finis erit morbi, mens quandó recedet in auras,
Cum tumulabor humo, tum bene ſanus ero;
Sicequidem reuocante DEO *te corporis huius*
Exuuias placide depoſuiſſe ſcio:
Vt non ſit lachrymis ſublatum flere neceſſe,
Triſtitiaq; emerito dicere verba ſeni,
Qui plenus vitæ, canis maturus, & annis
Veneris Elyſij promptus ad arua ſoli.
Nos tamen hoc iuſte rectore dolemus adempto,
Artis Apollineæ qui quota membra ſumus:
Luget Alexandri cognomine Iulius ille,
Cui corpus Cæſar credidit ipſe ſuum.
Ferdinandi Archiducis Medicus quoq; mæſtus oberrat
Matthiolus, curis plenus vterq; nouis.

Inq;

Inq; Tridentia lachrymas Hieronymus vrbe
   Inuito frater non tenet ore tuus:
Qui columen Iuris. doctrina ſummus, & vſu.
   Iuſtitiæ cultor religioſus agit.
Quiq; fuit minimus natu, Franciſcus in arte
   Phœbea ſtudiis, iudicioq; valens.
Hi fratrem plorant, illi abſceſſiſſe laborum,
   Et curæ ſocium, non niſi flere queunt.
Et caritura ſuo poſthac pia turba parente
   Tres nati mortis triſte queruntur opus:
Iulius Italiæ procul huc aduectus ab oris,
   Cui dedit in Canonum regula ſede locum:
Atq; Duci Auſtriaco iam præſens Guilielmus ad arcem,
   Qua Cataphractorum perſonat haſta virum:
Et Ludouicus adhuc feruens iuuenilibus annis,
   Nil præter gemitus, mæſtaq; verba ſonant.
Hos ego connumeror merito non vltimus inter,
   Et deſiderij miſceo vota mei.
Cui te affectum Præceptoremque, Patremq;
   Et puere nimis fata inopina cito.
Per te dum ſummos ſtudiorum carpere fructus
   Conor, & à tanto doctior ire viro.
Sed quid ad has lachrymas? bona verba loquamur,
   In ventos hilari cedat ab ore dolor: (& omnib
Indigetiq; nouo, qui nunc ſedet incola cœli,
   Gallo dicamus proſpera verba pio.
Retulit in cœlum quondam, Diuoſq; vetuſtas
   Eximios Medica fecit in arte viros.

Atq;

Atq; , quod in vitam veluti reuocare ſepultos
Sint ſoliti, vere credidit eſſe Deos.
Quid prohibet grates noſtro quoq; reddere Gallo,
Illius & placida mente fauere bonis ?
Quem bene promeritum niueis ſua fama quadrigis
Euehit, & pietas ætheris arce locat.
Salue chare ſenex, fatui qui turbine Mundi
Liber Olympiaca ſcandis in alta plaga:
Et rides hominum fœdato pectore curas,
In quas nos animi raptat arundo leuis:
Salue noſter amor meritis memorande per æuum,
Et fruere æterni commoditate boni.
Siq; alio ſenſus ſupereſt animabus in orbe,
Nos animo labi non patiare tuo,
Donec in Elyſiis ſimul exſpatiabimur hortis,
Nullus vbi in toto corpore næuus erit.
Interea Aſſyrios tumulus tibi ſpiret odores,
Vrnaq; Balſameo tota liquore fluat.

EPITAPHIVM.

CAEſaris, & prolis Medicus celeberrimus omnis
Cæſarea, patria, ſplendor, honoſq; ſua.
Quin & Cæſarea, Gallus, pars lecta Senatus.
Conſilium rebus quando capit grauibus.
Nuper ob eximias notus ſuper æthera dotes
Hic iacet exigua contumulatus humo :
Vrbe Tridentina genitum Ducis aula Bohemis
Fouit, at extinctum Praga decora tenet.

INDEX
RERVM VOCVMQVE SCITV ET MEMORATV DIGNARVM IN HOC
opere contentarum.

A.

ABſceſſus peſte affectorum 250
Aer 103
Aer æquinoctialis 13
Aeris conuariatio eſt putredo 71
Aeris inaſſuetæ mutationis cauſæ, dignotio & præſagium 48. 49. 50. 51. 53. 57. 59. 64. 65. 67. 68
Aeris corrupti ſigna 202
Aeris neceſſitas 7. varia mutatio 10. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 29. 31. 33. 34. 36. 37.
Aeris putredinis cauſa immediata 112
Aeris ſitus 88
Aeris ſonus 137
Aeris ſtrepitus 183
Aer peſti maxime obnoxius quis 148
Æſtatis ſtatus 24
Altoin 209
Ambra bonæ cognitio 357
Anhelitus difficultatis in peripneumonia peſtifera cauſa 216
Aphricus 34
Aquæ ſitus 88
Aqueum 97
Aquei ſubterranei ortus 98. 99. 100
Aqua benedicta 549
Aqua nucum 564
Aqua odorifera contra peſtem 375. 376. 377. 378. 379. 380 381
Aqua contra peſtem 546
Aqua Solis 561
Aqua ſudorem prouocantes 564. 565. 566. 567. 568
Aqua ex theriaca Gentilis 546

Aqua

Aquæ thermales 102
Aquarius qualem efficiat aerẽ 16
Aquilo 32
Aries qualem faciat aerem 16
Athenienſis peſtis deſcriptio 282
Augúria futura peſtis ex meteorologicis impreſſionib. 175. *ex vitio terræ* 102. *ex vitio aquæ* 100
Auſter 31
Auſtroaffricanus 31
Authumni ſtatus 23.

B.

Beſtiarum amor erga partus 4
Bilis atra corrupta ſigna 237
Bilioſi humoris corrupti ſigna 236
Bolida 130
Bolus armenus 396. *vera eius ſigna* 399
Bolum armenũ non aſtringere 398
Boli purgantes pro melancholicis 311
Boli purgantes pro pituitoſis 311
Boreas 32
Boriculum 339.

C.

Calida pro ſuffitu 338. *frigida* 339
Calor peſte affectorum 253
Cancer qualem efficiat aerem 16
Capricornus qualem efficiat aerem ibid.
Capitis ſymptomata in peſte 255
Caurus 31
Cauſa peſtis febris & ephemerarũ hecticarum 221
Cerebri affecti dignotio 261
Chorus 32
Circius 34
Ciuitatum aer per quid mutetur 45
Cæcias 33
Cometa 133
Confectio Aurenzoaris 538
Confectio delectabilis 537
Confectio liberantis 534
Confectio pro pauperibus 519
Confectiones contra peſtem 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 696.
Confectio regia 535
Confectio de terra ſigillata 517
Confectio theriacalis 518
Conuariatio aeris 71
Cordialia 393
Corporũ præparatio ad peſtem 150
Corpora peſtem facile admittentia quæ 154
Corpora per accidens peſti obnoxia 160
Corpora ad peſtem concipiendam minus apta 174
Corpora ex rerum indigentia peſti obnoxia 161
Corpora ex caſtris peſti obnoxia 162. *ex cœli intemperie* 163. *ex gula vortice* 167
Corruptio violenta 82
Coruſcatio 126
Criſis futura in peripneumonia peſtifera præſagium 219.

D

Diacrotum majus 454
Difficultatis anhelit in peripneumonia peſtifera cauſſa 216
Dignotio membrorum affectorum in peſte 261

E

Eclypſes quare his temporib. fiant frequentiores 95
Electuarium Andreæ Galli præſtantiſſimum 415
Electuarim Arnoldi Villanouani 431
Electuarium de croco 451. 452. 453. 454
Electuarium de gemmis Meſue 406
Electuarium de lapidib. precioſis Marſilij 407
Electuarium liberantis 441. 442. 443. 444. 445. 447. 448
Electuarium Manardi 418
Electuarium mithriditale 450
Electuariũ Montagnanæ de fragmentis cum conſeruis 409
Electuarium de opio 412
Electuarium pro pauperibus 439
Electuaria peſti reſiſtentia 401
Electuarium ſaluificans 446
Electuarium theriacale 457. 458. 459. cum caſtoreo 460
Electuarium præſeruans à venenis 455
Elementorum non ſimplicium generatio & corruptio, eorumq; ſubſtantiæ ſqualor 85
Elementorum triplex ſignificatio 86
Elementorum ſitus quatenus ſunt media natura 87
Elementorum tranſmutationes 89
Endemij morbi 2
Entia ſenectute putreſcere 72
Epatis affecti dignotio 261
Epatis ſymptomata in peſte 252
Ephemerarum febrium peſtilentium cauſſa 221. 235
Epithemata contra peſtem 586. 587. 88. 589
Euroauſter 31
Eurus 31
Excrementa alui peſte affectorum 247
Exhalatio 121. eius ſpecies 109. 110. 111
Exhalationis & vaporis differentia 122

F

Fauonius 34
Febris peſtis dignotio 248
Febris peſtilentialis & peſtis quomodo differant 226
Febris peſtilentialis quid 227. quomodo differat ab aliis fe-

 bris-

bribus putridis 227. *quæ eius ſpecies* 228.229
Febris peſtilentialis cauſſa extrinſeca 232. *intrinſeca* 232. *præcedens* 233
Febres putridæ quomodo à peſtilentiali differant 227
Febris in peripneumonia peſtifera cauſſa 215
Flamma quid 92
Fœminæ vtero gerentes cur facilius peſte inficiantur 156
Fons primus ſignorum 239
Frigida exteriora an & quomodo in peſte ſint admouenda 504
Fulgor 126
Fulminis ſpecies 127
Fumi peſtem prohibentes 274

G

Gemini qualem efficiant aerem 16
Genera tria morborum vulgarium 1
Grauidæ vt facilliùs peſte inficiãtur 156

H

Hauſtus ex terræ motu 139
Hecticarum febrium peſtilẽtium cauſſa 231.233
Hecticæ peſtis ſigna 240
Hectica peſtilen. cur nullam habeat ſenſibilem mutationem pulſus aut caloris 241
Hepatis affecti dignotio 261
Hepatis ſymptomata in peſte 259
Hiatus Plutonis 137
Humores vitiati corporum quomodo quandoq; peſtem efficiant 169
Humorum præaſſatorum ſigna 237
Humorum peccantium ſigna 289. 290
Humoris bilioſi corrupti ſigna 236
Hyemis ſtatus 27

I

Iecoris affecti dignotio 261
Iecoris ſymptomata in peſte 259
Ignis ſitus 87
Ignis cur non putreſcat 108
Ignis in aere ex terræ motu 138
Ignis ſubterraneus vnde igneſcat 97
Illitiones contra peſtem 575.576. 577.5 8
Imagines peſtem præſagientes 189
Impreſſiones meteorologicæ 128
Iouis qualitas 15
Iuleps contra peſtem 569.570.571. 572. 573.574

L

Lampades 110
Lampades nocturnæ prope terram 180
Leo qualem efficiat aerem 16
Leuconotus 41

Libra qualem efficiat aerem 16
Lienis ſymptomata in peſte 259
Locorum altorum & profundorũ aer 40. planorum aer 41
Luna quid 14. quã ejus vires ibi. quomodo aerem mutet ibid.

M

Maculæ peſte affectorum 249
Magnes quãdo trahat ferrum & quando non 153
Mare quomodo aerem mutet 41
Martis qualitas, & qualem aerẽ efficiat 15
Matutini temporis aer 18
Medicamenta in peſte cor validius efficientia 393
Membrorum affectorum in peſte dignotio 261
Mercurij qualitas 15
Meridiei aer 18
Meteorologica impreſſiones 128
Mithridatium quando & quoties in ſeptimana ſit ſumendum 404
Montium aer 42
Morbi Endemij 2
Morbi Epidemij 2
Morborum vulgarium tria genera 1
Morſelli contra peſtem 464
Mundi animus quid 13

N

Noctis aer 18
Nubes 132

O

Odor quid requirat 329
Odores pro mediocribus tẽpore peſtis 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370
Odores pro pauperib. tempore peſtis 362
Odorifera calida & frigida contra peſtem pugnantia 329. quæ ad odorem efficiendum concurrat 329
Olea odorifera contra peſtem 381
Oleum ad attrahendum anthracem ad quemcunq; locum volueris 579
Olea exterius in peſte vſurpanda 575
Oleum contra vermes 580

P

Peripneumonia peſtifera cum ſputo ſanguinis 211. cauſſa febris in hac peripneumonia 215. cauſſa difficultatis anhelitus 216. cauſſa tuſſis Ibi. præſagium futuræ criſis 219
Peſtis quid 2. eius cauſſa 5. cauſſa ex corporibus cœleſtibus 6. peſtis quidditas 207
Peſtis immaniſſima qualis à nullo vnquam fuit deſcripta 212. quæ huius peſtis cauſſa 214
Peſtis an poſſit ſuboriri à cauſſa frigida 221
Peſtis an ſit febris 222
Peſtis & peſtilentialis febris quomo-

modo differant 226. peſtem præcauentia 270
Peſtis quomodo fugienda 504. cur qui relicto aere peſtifero ad ſalubrem ſe contulerint, ſtatim interdum peſte moriantur 602
Peſtis dignotio ex vrina peſtilentem affectum indicante 247. ex iis, quæ per aluum excernũtur 248 ex ſudore 249. ex pulicaribus maculis cutis obid. ex abſceſſibus 250 ex pulſu 251. ex febris caloris qualitate 253. ex ſymptomatibus principalium membrorum 254. ex ſymptomatibus capitis 255. ex ſymptomatibus præcordiorum 257. ex ſymptomatibus ventriculi 258. iecoris & lienis 259
Peſtis futuræ auguria ex meteorologicis impreſſionibus 175. ex vitio terræ 192. ex vitio aquæ 200 (146
Peſtis quas regiones non inuadat
Peſte affecti morituri præſagium 263. non morituri 267
Peſtis hectica ſigna 240
Peſtis Athenienſis deſcriptio 282
Peſtis febris dignotio 245
Peſtilentialis febris quid 227. quomodo à peſte differat 226. quomodo ab aliis febribus putridis 227. quæ eius ſpecies 228.229. cauſſa extrinſeca 231. intrinſeca 232. præcedens cauſſa 233
Peſtilens hectica cur nullam habeat apparentem mutationem pulſus aut caloris 241
Pila manu geſtanda in tempore peſtis 349. 353. 354. 355. 356
Pila Arculani 356
Pila Galeni 355
Pila Gnainerij 355
Pila pro Medico tempore peſtis in manib. geſtanda 17.. 372. 373. 374. 375
Pilulæ purgantes ad præcauendã peſtem 312 in tempore frigido 313. in calido 314
Pilulæ non purgantes contra peſtem 539
Pilulæ Ioannis Damaſceni de tribus herbis 319
Pilulæ liberantes 540
Pilulæ de ligno aloës 539
Pilulæ de myrobalanis 320
Pilulæ Ruffi 292.312
Piſces qualem efficiant aerem 16
Pituita corrupta ſigna 236
Plethora quo ad vaſa ſigna 288. quo ad vires 289
Plutonis hiatus 137
Pluuiæ meteorologicæ horrendæ 182
Potio purgans pro bilioſis 310
Præcordiorum affectorum dignotio 262
Præcordiorum ſymptomata in peſte 257

Præparatio corporum ad peſtem 150
Præſagium peſte affecti morituri 263
Præſagia non morituri 267
Præſagium futuræ criſis in peripneumonia peſtifera 219
Præſagitio terræmotus futuri 142
Præſeruatio à cauſis efficientibus externis 271. internis 284
Prouidentia ne quis peſte corripiatur 270
Pulſus peſte affectorum 251
Puluis aureus 474 476
Puluis aureus ſaluificans 496
Puluis de Euphorbio 493
Puluis expertus, & omnibus alijs præferendus 513. alius optimus, & in omni cordiaca paſſione expertus 514 515
Puluis imperialis 470
Puluis de ligno aloes 475
Puluis pro pauperibus 479.511
Pulueres contra peſtem 465.466. 467.468.469.470.471.472. 473 474.475.476.&c.
Puluis rubeus 473.273
Puluis de ſemine citri 469
Puluis ſolutiuus 479
Puluis theriacalis 481
Puluis veſtibus aſpergendus tempore peſtis 351.353
Purgatoria ad peſtem præcauendam 309
Purgatio an & quibus peſte laborantibus conueniat 293
Purgatio pro bilioſis 310. pituitoſis 311. melancholicis ibid.
Putredo à Medicis conſiderata qua 74
Putredinis ſpecies 74 75. cauſa 76
Putredines à Philoſophis & à Medicis conſiderata, quomodo conueniant 88
Putredinis in cordis contentis ſigna 244. in cordis humoribus 245
Putredo aeris 71
Putredinis aeris cauſa mediata 112
Putrefactionis potiſſima cauſa 107

Q.

QVerulæ voces nocturnæ 185

R.

REgionum variarum aer 36
Regionum æquinoctialium aer 37
Regionum auſtralium aer 38
Regionum ſeptentrionalium aer 37
Regiones in quibus peſtis non graſſetur 146
Reiteratio terræmotus in hora vna 142
Ruinæ ex terræmotu 132

S.

SAcculi cordiales contra peſtem 581.582.583.584.585

Sacculus pro dolore frontis 584
Sacculus pro dolore ſtomachi 585
Sagittarius qualem efficiat aerem 16
Sanguinis corrupti ſigna 235
Sapones odoriferi contra peſtem 382.383 384
Saturni qualitas, & quomodo aerem diſponat 15
Scarificatio quibus peſte laborantibus loco ſectionis venæ conueniat 301
Scorpius qualem efficiat aerem 16
Signorum primus ſons 239
Signa aeris corrupti 202
Simplicia calida contra peſtem pugnantia 273. frigida ibid.
Situs elementorum 87. aeris 88 aquæ ibid. ignis 87. terræ 89
Solem mundi eſſe animam, mentem & oculum naturæ 12
Sonus aeris 157
Splenis ſymptomata in peſte 259
Strepitus aeris 183
Subſolanus 83
Sudor peſte affectorum 249
Suffitus ex calidis 338. frigidis 339
Sydera quomodo aerem mutent 17
Symptomata peſte affectorum 254.255.257 258.259
Syrupus de baptiſecula 308
Syrupus de cyano 308
Syrupus pro emolliendâ theriaca pauperum 438
Syrupus Gentilis 329
Syrupus Petri Tuſignani 326
Syrupi peſti reſiſtentes 304.305
Syrupus de zedoaria 309

T.

Taurus qualem faciat aerem 16
Terræ benignitas 89
Terræ ſitus 89
Terreum viſibile 94
Terræmotus 135
Terræmotus reiteratio in una hora 148
Terræmotus ſpecies ibid.
Terræmotus futuri præſagitio 142
Terra ſigillata 396
Theriaca quando & quoties in ſeptimana ſit ſumenda 404
Theriaca aurea 435
Theriaca camphorata 452
Theriaca pauperum 436
Therma 102
Tonitru 126
Tragea contra peſtem 516
Tranſmutationes elementorũ 189
Trociſci ex cryſtallo 542
Trociſci de ligno aloes 541
Trociſci contra peſtem 541.542. 543 544
Trociſci pro ſuffitu 340.341.342. 343 344 345 346.347.348
Tuſſis in peripneumonia peſtifera cauſa 216

Trociſci de pimpinella 541

V.

VApor quid 121

Vaporis & exhalationis differentia 121

Venæ ſectio an ad præcauendam peſtem conueniat 295. *quoties in præſeruatione ſit repetenda* 298

Ventriculi ſymptomata in peſte 258

Ventus quid 30. *quot* 123

Ventos quid parturiat 29

Venti meridionales 31. *eorum aer ibid.*

Venti occidentales 34

Venti orientales 33. *eorum aer ib.*

Venti ſeptentrionales 32

Venus an & quando potiſſimum tempore peſtis ſit exercenda 350

Veneris qualitas 15

Veris ſtatus 20

Veſpera aer 18

Virgo qualem efficiat aerem 16

Vnguenta contra peſtem 590.598

Voces querulæ nocturnæ 189

Vulturnus 33

Vrina peſte affectorum 247

Vrina peſte laborantium cur interdum ſit ſanis ſimilis 243

Vrina conturbata quid propriè ſignificent 245

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google